

Ърнест Хемингуей
Сбогом на оръжията

На Дж. А. Пфайфър

Книга първа

Глава I

Към края на лятото живеехме в една къща, от която се виждаше реката и равнината, а зад нея и планините. Коритото на реката беше покрито с чакъл и пясъчни камъни, сухи и бели на слънцето, а водата беше бистра и течеше бърза и синя в бързеите. Войски минаваха покрай къщата и се отдалечаваха по пътя, а прахът, който вдигаха, посипваше листата на дърветата. Имаше прах и по дънерите; и тази година листата закапаха рано. Гледахме войските как минават, дигаше се прах, обрулените от вятъра листа капеха, войниците отминаваха, а после пътят пак ставаше пуст и бял под шумата.

Равнината беше покрита с посеви. Имаше и много овощни градини, а планините в дъното бяха кафяви и оголени. Сраженията се водеха в планините и вечер се виждаше святкането на оръдията. В тъмнината то ни се струваше като светкавици, обаче нощите бяха хладни и съвсем нямахме усещането, че иде буря.

Понякога нощем чувахме под прозорците ни да минават войскове части с оръдия, теглени от влекачи. Нощем движението се засилваше. По пътищата сновяха мулета, натоварени със сандъчета с муниции, по едно от всяка страна на самара им, сиви камиони, които превозваха войници, и други камиони, покрити с платнища, които се движеха по-бавно. Денем минаваше тежка артилерия, теглена от влекачи. Дългите дула на оръдията бяха покрити със зелени клони; лозови вейки и зелена шума покриваха и влекачите. На север в дъното на долината, имаше кестенова гора, а зад нея, на нашия бряг на реката, още една планина. Биеха се и за тази планина, но безуспешно, и есента, когато започнаха дъждовете, листата на кестените окапаха, клоните оголяха и дънерите останаха да стърчат, черни от дъжда. Лозята също оредяха и оголяха, цялото поле беше

кафяво и мокро, полумъртво от есента. Над реката се носеха мъгли, над планината — облаци, камионите пръскаха кал по пътя, а пелерините на войниците бяха изкаляни чак до горе. Пушките им бяха мокри. Под пелерините си те носеха по две кожени паласки, окачени на коланите им, и тези калъпи от сива кожа, пълни с пачки дълги тънки куршуми от по шест милиметра и половина, така издуваха пелерините, че всички тия войници, които минаваха по пътя, изглеждаха като бременни в шестия месец.

Минаваха и малки сиви автомобили, които се движеха бързо. Обикновено един офицер седеше до шофьора, а неколцина други отзад. Тези автомобили пръскаха повече кал дори от камионите и ако единият от офицерите отзад беше много дребен и седеше между двама генерали, той самият толкова дребен, че не можеше да се види лицето му, а само върхът на шапката му и тесният му гръб, и ако автомобилът летеше особено бързо, тогава имаше голяма вероятност това да е кралят. Той квартируваше в Удине и обикаляше из тия места почти всеки ден, за да види как вървят работите. А работите вървяха много зле.

В началото на зимата започна упорит непрестанен дъжд, а дъждът докара холера. Но успяха да я ограничат и в последна сметка в цялата армия от нея умряха само седем хиляди души.

Глава II

През следната година имаше много победи. Взеха планината зад долината и хълма, където се намираше горичката от кестени. Върху платото на юг от равнината също пожънаха победи. През август прехвърлихме реката и се установихме в Гориция, в една къща, покрита от едната страна с лилави глицинии и с градина, оградена със зид, в която имаше чешма и много кичести дървета. Сега се биеха в близките планини, на около миля от града. Градът беше много живописен и нашата къща много хубава. Зад нея течеше реката. Градът бе превзет блестящо, обаче планините зад него бяха непревземаеми. Аз бях много доволен, защото австрийците очевидно имаха намерение да се върнат един ден в този град, в случай че войната свърши, и го бомбардираха не за да го разрушат, а само със стратегическа цел. Населението не се беше евакуирало. Имаше болници и кафенета, артилерия в по-страничните улици и два

публични дома — единият за войници, другият за офицери. Към края на лятото нощите захладяха, сраженията се водеха в близките планини зад града и изкривеният от снарядите железопътен мост, разрушеният тунел край реката дето се бяха сражавали, дърветата около площада и дългата алея с две редици дървета, която водеше към този площад, и това, че имаше момичета в града и че сега можеше да се види и лицето, и дългата шия, и сивата козя брадичка на краля, когато минаваше с колата си, необичайната гледка на вътрешностите на къщи, на които бомбардировките бяха разрушили по някоя стена, нападдалата мазилка, и тухли из градините и улиците, благоприятните военни операции при Карс — всичко това правеше тази есен. Коренно различна от предишната, когато живеехме съвсем като в поход. Войната също се бе променила.

Дъбовата горичка на възвишението зад къщата я нямаше. Тя беше зелена през лятото, когато дойдохме в града, а сега там стърчаха само дънери, пречупени стъбла, почвата беше разорана и един ден, към края на есента, когато бях там, дето се бе издигала горичката, видях, че се зададе някакъв облак над планината. Той много скоро се приближи, слънцето доби тъмножълт цвят, после всичко стана сиво. Небето се покри изцяло, облакът слезе върху възвишението и ни обви изведнъж — това беше сняг. Шибан от вятъра, той падаше косо, покри земята и дънерите се откरोиха съвсем на белия фон. Той покри и оръдията и скоро в снега се появиха малки пътеки, който водеха към отходните места зад окопите.

По-късно слязох в града и от прозореца на офицерския дом гледах как пада снегът. Бях сам с един приятел, две чаши и една бутилка „Асти“ и като гледахме снега да се сипе бавно, тежко, разбрахме, че за тази година всичко е свършено. Планините над града не бяха превзети. Не беше превзета и никоя от планините отвъд реката. Всичко това оставаше за идната година. Моят приятел съгледа свещеника от нашия стол, който слизаше надолу по улицата, стъпвайки предпазливо из кишата. Приятелят ми почука на прозореца, за да привлече вниманието му. Свещеникът вдигна глава, видя ни и се усмихна. Приятелят ми му направи знак да влезе, но свещеникът поклати глава и се отдалечи. На вечеря в стола поднесоха спагети, които всички ядяха много бързо и съсредоточено — вдигаха ги на вилицата си, тъй че краищата им да увиснат, после ги поднасяха към устата си и ги налапваха; наливаха си вино от трилитровото плетено шише, което се люлееше в една металическа поставка;

достатъчно беше само да се наведе гърлото му с показалец и червеното, бистро, тръпчиво, прекрасно вино потичаше в чашата, която човек държеше със същата ръка; след макароните капитанът се залови да закача свещеника.

Свещеникът беше млад и лесно се изчервяваше. Той носеше униформа, подобна на нашата, но с кръст от тъмночервено кадифе над левия джоб на сивата куртка. Капитанът говореше на повален италиански, уж да мога и аз да разбирам и да не изгубя нищо от разговора.

— Свещеник днес с жени — каза той, като гледаше и свещеника, и мене. Свещеникът се усмихна, поруменя и поклати глава. Капитанът често го закачаше.

— Не е ли истина? — попита той. — Аз днес вижда свещеник с жени.

— Не — каза свещеникът. Другите офицери се забавляваха с тази закачка.

— Свещеник не с жени — подхвана капитанът. — Свещеник никога с жени — обясни ми той, взе чашата ми и я напълни, като ме гледаше в очите, без да изпуска обаче и свещеника от погледа си.

— Свещеник всяка нощ пет срещу един. — Цялата маса избухна в смях. — Разбирате, нали? Свещеник всяка нощ пет срещу един.

Той направи един жест и се изсмя шумно. Свещеникът прие това като шега.

— Папата желае австрийците да спечелят войната — каза майорът. — Той обича Франц Йосиф. Оттам идат парите. Аз съм безбожник.

— Чел ли си „Черната свиня“? — попита ме поручикът. — Ще ти намеря един екземпляр. Това разклати вярата ми.

— Една отвратителна и долна книга — каза свещеникът. — Не мога да повярвам, че наистина ви харесва.

— Намирам я твърде полезна — каза поручикът. — Разкрива ти какво струват всичките тия свещеници. Ще ти хареса — каза ми той. Аз се усмихнах на свещеника, който при светлината на свещите ми отвърна също с усмивка.

— Не я четете — каза ми той.

— Ще ти я намеря — повтори пак поручикът.

— Всички мислители са атеисти — каза майорът. — Въпреки това не вярвам във франкмасонството.

— Аз пък вярвам във франкмасонството — каза поручикът. —

Това е благородна организация.

Някой влезе и в рамката на вратата забелязах снега, който падаше.

— Щом започна да вали сняг, няма да има повече офанзивни — казах аз.

— Без съмнение — каза майорът. — Трябва да вземете отпуск. Да отидете в Рим, Неапол, Сицилия...

— Той трябва да отиде в Амалфи — каза поручикът. — Ще ти дам препоръчителни писма до семейството ми в Амалфи. Ще те приемат като син.

— Трябва да отиде в Палермо.

— Трябва да отиде в Капри.

— Много бих желал да отидете да видите моето семейство в Абруците, Капракота — каза свещеникът.

— Чуйте го как приказва за своите Абруци! Там има повече сняг, отколкото тук. Пък и той няма желание да гледа селяни. Нека отиде в центровете на културата и цивилизацията.

— Това, което му трябва, са хубави момичета. Ще му дам адресите на някои домове в Неапол. Хубави млади момичета, придружавани от майките си... ха, ха, ха.

Капитанът протегна голямата си ръка, разпери пръстите си, като че искаше да прави китайски сенки. Сянката на ръката му се появи върху стената. Той пак почна да говори повалено.

— Вие тръгвате така — той посочи палеца си — и се връщате така — сега докосна малкия си пръст. Всички се изсмяха.

— Гледайте — подхвана пак той, като простря ръката си и светлината на свещта очерта сянката ѝ на стената. Той почна от издигнатия палец и изброи подред палеца и четирите пръста: — *Sotto tenente**1 (палеца); *tenente**2 (показалеца), *capitano**3 (средния пръст), *maggiore**4 (безименния), *tenente colonello**5 (кутрето). Тръгвате подпоручик и се връщате подполковник.

[*1 подпоручик (итал.) — Б.пр.]

[*2 поручик (итал.)]

[*3 капитан (итал.)]

[*4 майор (итал.)]

[*5 подполковник (итал.)]

Всички се изсмяха. Капитанът имаше голям успех със своите игри с пръсти. Той погледна свещеника и извика:

— Всяка нощ свещеник пет срещу един. — И отново всички

избухнаха в смях.

— Трябва да тръгнете веднага — каза майорът.

— Бих искал да тръгна с тебе, за да ти служа като водач — каза поручикът.

— Като се връщаш, донеси един грамофон.

— Донеси хубави оперни плочи.

— Донеси плочи на Карузо.

— Не, не на Карузо. Той реве като бик.

— Не би ли искал и ти да ревеш като него?

— Не, той наистина реве, казвам ви.

— Бих желал да отидете в Аbruците — каза свещеникът.

Другите разговаряха високо. — Там има добър лов. Жителите ще ви харесат и макар че е студено, винаги е ясно и сухо. Можете да живеете при моето семейство. Баща ми е известен ловец.

— Хайде — каза капитанът. — Да отидем при жените, преди да затворят.

— Лека нощ — казах аз на свещеника.

— Лека нощ — каза той.

Глава III

Когато се върнах на фронта, бяхме все още в същия град. Имаше много повече оръдия наоколо из полето и пролетта беше настъпила. Полята бяха зелени, по лозите бяха покарали малки зелени филизи, по дърветата край пътя имаше малки свежи листенца и хладен ветрец духаше откъм морето. Видях пак града, хълма със стария замък, венеца от хълмове наоколо и планините отвъд — кафяви планини със зелени петна по склоновете. В града имаше още повече оръдия и няколко нови болници. По улиците се срещаха англичани, понякога и англичанки. Още няколко къщи бяха пострадали от последните бомбардировки. Беше топло, усещаше се настъпването на пролетта и аз вървах по алеята с дърветата, стоплен от слънцето, огряло зида; видях, че живеем все в същата къща и че нищо не се бе променило от моето заминаване. Вратата беше отворена; някакъв войник се припичаше на слънце във врата на една пейка. Болнична кола чакаше пред страничната врата. Когато влязох, усетих миризмата на излъскан мраморен под и на болница. Всичко беше както преди заминаването ми; само че сега беше пролет. Надникнах през вратата на голямата

зала и видях майора седнал пред бюрото си. Прозорецът беше отворен и слънцето изпълваше стаята. Той не ме видя и аз не знаех дали да вляза, за да се представя, или да се кача първо да се постъкмя. Реших да се кача.

Стаята, която споделях с поручик Риналди, гледаше към Двора. Прозорецът беше отворен. Леглото ми беше застлано с одеяла и всичките ми вещи бяха окачени на една окачалка на стената — газовата маска в продълговатата си тенекиена кутия и стоманената каска. При долния край на леглото се намираше сандъчето ми и върху него зимните ми ботуши, лъснали от смазка. Австрийската ми снайперистка пушка с хубавата си осмоъгълна синкава цев и хубавия приклад от орехово дърво, който прилягаше тъй добре към бузата, беше окачена над двете легла. Доколкото можех да си спомня, перископът към нея беше заключен в сандъчето ми. Риналди спеше на другото легло. Той се събуди, като ме чу да ходя из стаята, й се изправи.

— Чао! — извика той. — Добре ли се забавлява?

— Чудесно.

Здрависахме се, после, като обви шията ми с ръка, той ме целуна.

— Уф! — сопнах се аз.

— Мръсен си — каза той. — Трябва да се измиеш. Къде беше и какво прави? Разкажи ми всичко, бързо.

— Бях навсякъде: Милано, Флоренция, Рим, Неапол, Вила сан Джовани, Месина, Таормина...

— Говориш като железопътно разписание. Има ли хубави приключения?

— Да.

— Къде?

— Милано, Флоренция, Рим, Неапол...

— Това стига. Кажи ми, всъщност кое беше най-хубавото?

— В Милано.

— Защото е било първото. Къде я срещна? В „Кова?“ Къде отидохте? Какво почувствува? Разкажи ми всичко веднага. Цялата нощ ли прекарахте заедно?

— Да.

— Това не е нищо. Сега тук имаме много хубави жени, нови жени, които са за първи път на фронта.

— Чудесно!

— Не ми ли вярваш? Ще отидем следобед и ще видиш. В града има чудесни англичанки. Сега съм влюбен в мис Баркли. Ще те заведа да те представя. Навярно ще се ожения за нея.

— Трябва да се измия и да се явя пред началството. Сега има ли работа?

— Откакто си заминал, имахме само измръзвания, жълтеница, гонорея, самонаранявания, пневмония и твърд и мек шанкър. Всяка седмица ни докарват по някой засегнат от скални отломки. Тежко ранени имаме малко. Идната седмица войната ще почне отново. Навярно ще почне отново. Така поне казват. Мислиш ли, че ще сторя добре да се ожения за мис Баркли?... След войната, разбира се?

— Естествено — отвърнах аз, като наливах вода в легена.

— Довечера ще ми разкажеш всичко — каза Риналди. — Сега трябва да заспя пак, за да бъда свеж и хубав, когато отида да видя мис Баркли.

Свалих куртката и ризата си и се измих със студената вода в легена. Докато се търках с кърпата, гледах наоколо из стаята, през прозореца, и Риналди, легнал на леглото със затворени очи. Той беше хубаво момче на моя възраст, от Амалфи, обичаше професията си на хирург и бяхме големи приятели. Докато го гледах, той отвори очи.

— Имаш ли пари?

— Да.

— Заеми ми петдесет лири.

Изтрих си ръцете и извадих портфейла си от вътрешния джоб на куртката, която беше окачена на стената. Риналди взе банкнотата, сгъна я и без да става от леглото, я пхна в джоба на панталона си. После се усмихна:

— Трябва да направя впечатление на мис Баркли, че съм богат. Ти си моят голям, моят най-добър приятел, моят финансов покровител.

— Остави ме на мира — казах аз.

Тази вечер в стола седнах до свещеника. Той остана разочарован и много се засегна, когато узна, че не съм ходил в Абруците. Беше съобщил на баща си за моето пристигане и те бяха направили големи приготовления. Аз сам съжалявах не по-малко от него и не можех да разбера защо не отидох. Бях имал намерение да го направя и се помъчих да му обясня как едно нещо бе повлякло друго и накрая той разбра, че наистина съм възнамерявал да отида там, и работата горедолу се оглади. Бях пил много вино, а после кафе и коняк, и със

заплетен език обяснявах как не успяваме всякога да направим нещата, които бихме желали. Не, някои неща човек никога не успява да направи.

Докато ние двамата разговаряхме, другите шумно спореха. Да, бях имал намерение да отида в Абруците. Не бях ходил никога из тези места, дето пътищата са замръзнали и твърди като желязо, дето студът е остър и сух, а снегът сух и като прах, със следи от зайци по него, дето селяните свалят шапки и ти казват „господарю“ и дето ловът е изобилен. Вместо тези местности бях видял само дима на кафенетата, нощите, когато стаята се върти около тебе и ти трябва да приковеш погледа си в една точка на стената, за да я видиш, че спира да се върти, нощите, прекарани в леглото, пиян, със съзнанието, че извън това няма нищо друго, и странното чувство да се събуждаш, без да знаеш кой е до тебе, а в тъмнината светът наоколо ти се струва тъй недействителен, толкова възбуждащ, че започваш отново, равнодушен, без да знаеш защо, убеден, че нищо, нищо друго не съществува и че всичко ти е все едно. Внезапно се замисляш дълбоко, после заспиваш и се събуждаш сутринта с чувството, че всичко е свършено; и всичко е тъй грубо, тъй ясно и отчетливо, а много често възниква и спор за цената. Понякога удоволствието продължава, изпитваш нежност и топлота дори на закуска, на обед. Но понякога всичко приятно е заличено, радваш се, че излизаш на улицата, и пак започваш друг един ден и друга една нощ. Опитвах се да му кажа разликата между деня и нощта и защо нощта струва повече от деня, освен ако той не е много ясен и много студен, и не успявах да му го обясня, както не мога и сега да го обясня. Но който е преживял това чувство, знае разликата. Той не го бе преживял, но все пак разбра, че съм имал намерение да отида в Абруците, и ние си останахме добри приятели, с много общи вкусове, но и с много различия. Той знаеше това, което аз не знаех и което, след като го бях научил, отново забравях. Но тъкмо това не знаех тогава, а го научих по-късно. Все още всички бяхме в трапезарията. Вечерята бе свършила и спорът продължаваше. Ние спряхме да говорим и капитанът изрева:

— Свещеник не щастлив. Свещеник не щастлив без жени.

— Щастлив съм — отговори свещеникът.

— Свещеник не щастлив. Свещеник иска австрийци да спечелят войната — подхвана капитанът. Другите слушаха. Свещеникът поклати глава.

— Не — каза той.

— Свещеник не иска да атакуваме. Не искате да атакуваме, а?
— Щом сме във война, трябва да атакуваме струва ми се.
— Трябва да атакуваме; Кажете: ще атакуваме!
Свещеникът потвърди с глава.
— Оставете го на мира — каза майорът, — той е добро момче.
— А и какво може той да стори? Нищо — прибави капитанът.
И всички станаха от масата.

Глава IV

Сутринта батареята в градината до нас ме събуди и аз видях слънцето, което влизаше през прозореца. Сkochих от леглото си и отидох да погледна навън. Чакълът по алеята беше мокър и тревата влажна от роса. Батареята стреля два пъти и всеки път раздвижването на въздуха разтърсваше прозореца и развяваше предницата на пижамата ми. Не можех да видя оръдията, но те стреляха очевидно точно над нас. Беше много неприятно, че бяха тъй близо, но, слава, богу, не бяха много големи. Докато гледах в градината, чух шум от камион, който потегляше по пътя. Облякох се, слязох, пих едно кафе в кухнята и се упътих към гаража.

Под дългия навес бяха наредени десет коли една до друга. Това бяха затворени линейки-камионетки, с тъпи муцуни, боядисани в сиво. Механиците поправяха една в двора. Три други бяха горе в планината при превързочните пунктове.

— Бомбардират ли тази батарея? — попитах аз един от механиците.

— Не, синьор тененте. Хълмът я прикрива.

— Как вървят нещата тук?

— Не много зле. Тази машина не струва, но другите още карат. Той прекъсна работата си и се усмихна.

— В отпуск ли бяхте?

— Да.

Той си изтри ръцете в широката си работна дреха и се ухили.

— Забавлявахте ли се добре? — Другите също се засмяха.

— Много добре — отговорих аз. — Какво ѝ е повредено на тази кола?

— Трябва да се сменят сегментите.

Оставих ги да работят. Линейката изглеждаше жалка и

изтърбушена с разглобения си мотор и разните части, пръснати по работната маса. Влязох под навеса, за да прегледам останалите коли. Те бяха сравнително чисти, някои току-що измити, други още покрити с прах. Прегледах внимателно гумите, да видя дали не са нарязани или остъргани от камъните. Всичко изглеждаше в добро състояние. Моето присъствие явно не беше от голямо значение. Бях си въобразил, че главно от мене зависи състоянието на колите, снабдяването с нужните части, добрата организация на службата по евакуирането — ние бяхме натоварени с изнасянето на болните и ранените от превързочните пунктове; превозвахме ги от планината до евакуационния център и оттам ги разпращахме по болниците, посочени в техните документи. Но очевидно моето присъствие имаше малко значение.

— Срецахте ли трудности да си доставяте части? — попитах механика.

— Не синьор тененте.

— Къде е сега бензиновият склад?

— Все на същото място.

— Добре — казах аз.

Върнах се в къщата и изпих още една чаша кафе в стола. Кафето беше сивкаво от кондензираното мляко, което му придаваше сладникав вкус. Вън пролетната утрин беше прелестна. Чувствувах се вече онази сухота в ноздрите, която предвещава, че денят ще бъде топъл. Този ден отидох да проверя постовете в планината и се върнах в града късно следобед.

Изглежда, всичко вървеше по-добре, когато ме нямаше. Узнах, че офанзивата ще почне отново. Дивизията, към която бяхме придадени, трябваше да нападне нагоре от реката и майорът ми нареди да подготвя пунктовете. Атакуващите части трябваше да преминат реката по-горе от тесния проход, а после да се разгърнат по склоновете на хълма. Линейките трябваше да стоят колкото се може по-близо до реката в закрити позиции. Изборът падаше, разбира се, на пехотата, обаче ние трябваше да се натоварим с изпълнението. Това беше един от случаите, когато имахме погрешното впечатление, че и ние воюваме.

Бях покрит с прах и много мръсен и се качих в стаята си, за да се измия. Риналди бе седнал на леглото си с английската граматика на Хюго. Беше облечен, обут с черните си ботуши и косата му лъщеше.

— Чудесно — каза той, като ме видя. — Ще дойдеш с мен да

видиш мис Баркли!

— Не.

— Ще дойдеш. Моля те да дойдеш и да й направиш добро впечатление.

— Добре. Почакай да се преоблека.

— Измий се и ела както си.

Аз се измих, вчесах се и тръгнахме.

— Почакай — каза Риналди. — Да пийнем ли по една глътка?

Той отвори сандъчето си и извади една бутилка.

— Не искам коняк — казах аз.

— Не, ракия е!

Той напълни две чаши и ние се чукнахме. Ракията беше много силна.

— Още по една?

— Добре казах аз.

Пихме още по една ракия. Риналди прибра бутилката и слязохме по стълбата. В града беше горещо, но слънцето вече залязваше и беше много приятно. Английската болница беше настанена в една голяма вила, построена от някакви германци преди войната. Мис Баркли беше в градината с една друга милосерна сестра. Видяхме през дърветата белите им униформи и се упътихме към тях. Риналди поздрави. Аз също поздравих, но не толкова усърдно.

— Добър ден — каза мис Баркли. — Не сте италианец, нали?

— О, не.

Риналди разговаряше с другата сестра. Те се смееха.

— Странно, че сте в италианската армия.

— Не точно в армията. Това е само санитарен отряд.

— Все пак странно. Защо постъпихте тъй?

— Не знам — казах аз. — Човек не винаги може да намери обяснение на всичко.

— О, наистина ли? Възпитана бях в противното.

— Чудесно.

— Ще продължим ли дълго този вид разговор?

— Не — казах аз.

— Няма да съжалявам, а вие?

— Какъв е този бастун? — попитах аз.

Мис Баркли беше доста висока. Носеше униформа на милосърдна сестра. Беше руса. Кожата й беше мургава, очите сиви. Стори ми се много красива. Тя държеше в ръка някаква пръчка,

обвита в кожа, която приличаше на камшик за езда.

— Принадлежеше на един момък, който падна убит миналата година.

— Моля да ме извините.

— Той беше много мило момче. Щеше да се ожени за мене, но го убиха при Сома.

— Там е било ужасно!

— Вие били ли сте?

— Не.

— Чувах да разправят — каза тя. — Тук войната не е такава. Изпратиха ми този малък бастун. Неговата майка ми го изпрати. Получила го с другите му вещи.

— Отдавна ли бяхте сгодени?

— Осем години. Заедно бяхме отрасли.

— И защо не се оженихте?

— Не знам — каза тя. — Глупаво беше от моя страна. Във всеки случай можех да го направя. Но мислех, че, за него няма да е добре.

— Разбирам.

— Обичали ли сте някога?

— Не — отговорих аз.

Седнахме на една пейка. Аз я гледах.

— Имате хубави коси — казах аз.

— Харесват ли ви?

— Много.

— Щях да ги отрежа, когато той умря.

— Защо?

— Исках да направя нещо за него. Разбирате, нали, беше ми все едно; той би могъл да получи всичко от мене. Би могъл да има всичко, което би искал, ако само знаех. Бих се омъжила за него. Бих направила всичко. Сега вече знам. Но тогава той искаше да отиде на война, а аз не знаех.

Не казах нищо.

Тогава не знаех. Мислех, че за него ще е лошо. Мислех, че той може би няма да има сили да го понесе. А после ето... убиха го... и всичко се свърши.

— Човек никога не знае...

— О, не — каза тя. — Наистина е свършено.

Ние погледнахме Риналди, който разговаряше с другата сестра.

— Как се казва тя?

— Фъргюсън. Хелин Фъргюсън. Вашият приятел е лекар, нали?

— Да. Много добър лекар.

— Чудесно. Рядко се намират добри лекари тъй близо до фронта. Ние сме съвсем близо до фронта, нали?

— Да, доста.

— Този фронт е глупав — каза тя. — Но много красив. Ще има ли офанзива?

— Да.

— Тогава ще имаме работа. Сега няма.

— Отдавна ли сте сестра?

— От края на 1915 година. Почнах по същото време с него.

Спомням си, тогава ми хрумна глупавата идея, че може би ще го изпратят в моята болница. С рана от сабя и с превръзка около главата. Или прострелян в рамото. Нещо красиво.

— Тук е красивият фронт — казах аз.

— Да — потвърди тя. — Хората не могат да си представят какво е във Франция. Ако можеха да си представят, това нямаше да продължава. Не беше ранен със сабя, а разкъсан на парчета.

Аз не казах нищо.

— Мислите ли, че все така ще продължава?

— Не.

— Какво ще стане?

— Някъде ще отстъпят.

— Ние ще отстъпим. Ще отстъпим във Франция. Не може да се случват такива работи като на Сомма и да не се отстъпи.

— Тук няма да отстъпим — казах аз.

— Мислите ли?

— Да. Миналата година бяхме много добре.

— Все пак може да се отстъпи — каза тя. — Все някой ще отстъпи.

— И немците могат да отстъпят.

— Не — каза тя, — не вярвам.

Запътихме се към Риналди и мис Фъргюсън.

— Обичате ли Италия? — питаше Риналди мис Фъргюсън на английски.

— Да, доста.

— Не разбирам. — Риналди клатеше глава.

— *Abbastanza bene* — преведох аз. Той пак поклати глава.

— Лошо. А Англия обичате ли?

— Не много. Аз съм шотландка, нали разбирате?

Риналди ме погледна учуден.

— Тя е шотландка, затова обича Шотландия повече от Англия

— казах аз на италиански.

— Но нали Шотландия е Англия?

Аз преведох това на мис Фъргюсън.

— Pss encoге* — каза мис Фъргюсън.

[* Не още (фр.). — Б.пр.]

— Не още ли?

— Не. Ние не обичаме англичаните.

— Не обичате англичаните? Не обичате мис Баркли?

— О, това е друго нещо. Тя също е отчасти шотландка. Не бива да вземате работите буквално.

След малко ние им пожелахме лека нощ и си тръгнахме. По пътя Риналди ми каза:

— Мис Баркли те предпочита пред мене. Това личи съвсем ясно. Но малката шотландка е много мила.

— Много — отвърнах аз. Не бях ѝ обърнал никакво внимание.

— Харесваш ли я?

— Не — каза Риналди.

Глава V

На другия ден следобед пак отидох да видя мис Баркли. Тя не беше в градината и аз се упътих към страничната врата на вилата, пред която спираха линейките. Вътре видях старшата сестра, която ми каза, че мис Баркли е дежурна.

— Сега е война, нали знаете.

Отговорих, че знам.

— Вие сте американецът от италианската армия? — попита ме тя.

— Да, госпожо.

— Как сте направили това? Защо не дойдохте при нас?

— Не знам — казах аз, — бих ли могъл да го направя сега?

— Боя се, че не. Кажете ми, защо постъпихте в италианската армия?

— Бях в Италия — отговорих аз — и говоря италиански.

— О — каза тя. — Аз сега го уча. Хубав език.

— Някои твърдят, че може да се научи за две седмици.

— Аз няма да го науча за две седмици. Уча вече от месеци. Ако искате, можете да дойдете да я видите след седем часа. Ще бъде свободна. Но не водете цял куп италианци.

— Дори и заради хубавия им език ли?

— Не, нито заради хубавите им униформи.

— Довиждане — казах аз.

— A rивiderci, tenente.

— A rивiderla! — поздравих аз и излязох. Невъзможно е да поздравяш чужденци по италиански, без да се почувствуващ неловко. Италианският поздрав си е само за италианци.

Денят беше много горещ. Аз бях ходил нагоре край реката до предмостовото укрепление на Плава. Тук трябваше да се разгърне офанзивата. Невъзможно беше да се настъпи от другата страна миналата година, понеже имаше само един път, за да се слезе от тесния проход към понтона, а той по протежение на една миля приблизително беше под огъня на картечниците и артилерията. При това той не беше и достатъчно широк, за да може да се прекара по него всичко необходимо за една офанзива, и австрийците го бяха превърнали в същинска кланица. Все пак италианците бяха минали и се бяха разгърнали малко от другата страна, тъй че държаха около миля и половина от австрийския бряг. Това беше опасно място и австрийците не би трябвало да ги оставят да се настанят там. Мисля, че това беше някаква взаимна толерантност, защото австрийците държаха още едно предмостие надолу по реката. Техните окопи бяха разположени по стръмнината, само на няколко метра от позициите на италианците. Някога тук бе имало един малък град, но сега той беше само куп развалини. Още можеха да се видят останки от една железопътна гара и един срутен мост, който не можеше да се поправи и да се използва, понеже беше изложен от всички страни на неприятелския огън.

Слязох по тесния път до реката. Оставих колата до превързочния пункт в подножието на хълма, преминах моста, защитен от един склон на планината, и следвайки окопите, слязох в разрушения град и тръгнах по хребета на хълма. Всички бяха в землянките. Редици ракети стояха готови да бъдат пуснати — било да искат подкрепата на артилерията, било да дават сигнали, в случай, че телефонните съобщения се прекъснат. Беше тихо, топло и мръсно. Погледнах през телените жици към австрийските позиции. Не се

виждаше никой. В един от заслоните изпих една чаша с един капитан, когото познавах, после се върнах обратно по моста.

Тъкмо привършвах един нов много широк път, който прехвърляше планината и криволичейки, стигаше до моста. Щом се завършеше този път, офанзивата щеше да започне. Той пресичаше планината на резки завои. Целта беше да може да се смъква всичко по този път и да се използва старият малък път за връщане, за каруци и празни камиони и за натоварените болнични коли. Превързочният пункт се намираше на австрийския бряг, под хребета на хълма, и санитарите трябваше да използват понтона, за да пренасят ранените. Същото щеше да бъде и след започването на офанзивата. Доколкото можех да преценя, последната миля от новия път, там, където той ставаше равен, щеше да бъде непрестанно обстрелвана от артилерията на австрийците. Това навярно щеше да затрудни работата. Аз обаче намерих едно място, дето болничните коли можеха да се подслонят, след като преминеха този опасен участък, и дето можеха да чакат ранените, които щяха да доведат през понтона. Искаше ми се да карам по новия път, но той не беше готов. Беше широк и здраво направен, с добър наклон; завоите изглеждаха много живописни между дърветата по склона на планината. За нашите коли, снабдени със здрави спирачки, нямаше никаква опасност; освен това те щяха да слизат празни. Изкачих се обратно по тесния път.

Двама карабинери спряха колата ми. Току-що бе паднал един снаряд и докато чакахме, още три други паднаха на пътя. Те бяха седемдесет и ми дадоха знак да продължа. Като минах край местата, дето бяха паднали снарядите, избягвайки малките ямки, усетих смесената миризма на експлозив, на глина и натрошен кремък. Върнах се в Гориция и както вече казах, отидох да видя мис Баркли, но тя беше дежурна.

Вечерях набързо и се върнах във вилата, дето англичаните бяха настанили болницата си. Къщата беше наистина хубава и просторна, заобиколена от хубави дървета. Мис Баркли седеше на една пейка в градината. Мис Фъргюсън беше с нея. Те, изглежда, се зарадваха, като ме видяха. След малко мис Фъргюсън се извини и си отиде.

— Оставям ви сами — каза тя. — Ще се разберете много добре и без мене.

— Не си отивай. Хелин — каза мис Баркли.

— Не, предпочитам да си отида. Имам да пиша писма.

— Лека нощ — казах аз.

— Лека нощ, мистър Хенри.

— Не пишете нищо, което би могло да обезпокои цензурата.

— Не се бойте, аз говоря само за хубавото място, дето живеем, и за безстрашието на италианците.

— Като карате така, скоро ще ви наградят.

— Това би било чудесно. Лека нощ, Кетрин.

— Аз ще си дойда след малко — каза мис Баркли.

Мис Фъргюсън изчезна в мрака.

— Тя е мила — казах аз.

— Да. Много е мила. Тя е милосърдна сестра.

— А вие не сте ли сестра?

— Не. Аз съм от доброволческия отряд. Ние работим много, но не ни се доверяват.

— Защо?

— Не ни се доверяват, когато няма много работа, но когато има, тогава ни търсят.

— Каква е разликата?

— Сестрата е нещо като лекар. Курсът на обучение е дълъг.

Доброволческите отряди преминават краткосрочен курс.

— Разбирам.

— Италианците не обичат да има жени толкова близо до фронта. Затова живеем под особен режим. Никога не излизаме.

— Но аз нали мога да идвам?

— О, да, не сме зад решетка.

— Дали да изоставим този военен разговор?

— Мъчно е, човек не знае къде да го спре.

— Все пак да го изоставим.

— С удоволствие.

Ние се погледнахме в мрака. Намирах я много красива и улових ръката ѝ. Тя ме остави да я хвана и аз я стиснах в моята, после проврях ръката си под нейната и я прегърнах.

— Не — каза тя. Аз оставих ръката си, дето беше.

— Защо не?

— Не.

— Да — казах аз. — Моля ви.

Наведох се в тъмното, за да я целуна. Някаква светкавица мина, остра, рязка. Тя ми бе ударила плесница. Ръката ѝ ме бе блъснала по носа и очите, които се напълниха със сълзи.

— Съжалявам — каза тя. Аз почувствувах, че имам известно

предимство.

— Добре направихте.

— Страшно съжалявам — каза тя, — но това толкова ми заприлича на „нощен отпуск на милосърдна сестра“, че не можах да се сдържа. Нямах намерение да ви причиня болка. Но ви причиних, нали?

Тя ме погледна в тъмното. Аз бях разярен, но все пак много спокоен, защото предвиждах това, което щеше да стане, тъй както се предвижда движението на фигурите при шах.

— Вие имахте пълно право — казах аз. — Не ви се сърдя ни най-малко.

— Горкото момче.

— Разбирате ли? Водя някакъв особен живот. Дори никога не говоря английски. А пък вие сте тъй хубава... — Аз я погледнах.

— Безполезно е да говорите глупости. Казах ви, че съжалявам... Разбираме се тъй добре.

— Да — казах аз. — И забравихме войната.

Тя се засмя. За първи път я чувах да се смее. Наблюдавах лицето ѝ.

— Вие сте мил — каза тя.

— Не.

— Не, мил сте. Нямам нищо против да ви целуна; ако не виждате в това нещо нередно.

Гледах я в очите. Прегърнах я както преди и я целунах. Целувах я силно, като я притисках и се мъчех да разтворя свитите ѝ устни. Още бях ядосан. Изведнъж почувствувах, че тръпне под прегръдката ми. Притиснах я още по-силно. Чувах как ѝ бие сърцето. Тя разтвори устните си, главата и се изплъзна назад изпод ръката ми, после тя заплака на рамото ми.

— О, мили — каза тя. — Ще бъдете мил с мене, нали?

„По дяволите“ — помислих си аз. Галех косите ѝ и я тупах по рамото. Тя плачеше.

— Нали? — Тя вдигна очи към мене. — Понеже животът ни ще бъде много странен.

Няколко минути по-късно аз я придружих до вратата на вилата. Тя влезе и аз си тръгнах. Върнах се в нашата вила и се качих право в стаята. Риналди лежеше на леглото си. Той ме погледна.

— Работата с мис Баркли напредва!

— Ние сме добри приятели.

— Приличаш ми на разгонено кученце.

Аз не разбрах думата.

— На какво?

Той ми обясни.

— Не аз, а ти имаш — казах аз — този палав вид, който имат кучетата, когато...

— Стига — каза той, — още малко и ще си кажем обидни неща.

Той почна да се смее.

— Лека нощ — казах аз.

— Лека нощ, паленце.

Аз захвърлих възглавницата и съборих свещта му, после си легнах на тъмно. Риналди вдигна свещта, запали я и продължи да чете.

Глава VI

Останах два дни на постовете. Върнах се късно и успях да видя мис Баркли едва на другия ден вечерта. Тя не беше в градината и трябваше да я чакам в болничната канцелария. В стаята, която служеше за канцелария, бяха наредени надлъж край стените много мраморни бюстове върху поставки от боядисано дърво. Вестибюлт, от който се влизаше в канцеларията, също беше пълен с бюстове. Те си приличаха един на друг както всички мраморни бюстове. Винаги съм смятал скулптурата за скучна, но в бронзовите фигури все има нещо интересно, докато мраморните винаги ти напомнят за гробище. Има обаче и едно хубаво гробище, това в Пиза. Човек трябва да отиде в Генуа, за да види лоши мраморни скулптури. Вилата бе принадлежала на някакъв много богат германец и бюстовете трябва да са му стрували доста скъпо. Чудех се кой ли ги е правил и колко ли е взел за тях. Мъчех се да отгатна дали са на членове на семейството или на други лица. Но те всички бяха еднообразно класически. Не будеха никакви размишления.

Седнах на един стол, като държах шапката си в ръка. Бяхме задължени да носим стоманените си каски дори в Гориция, но те бяха неудобни и смешно театрални в един град, чието цивилно население дори не беше евакуирано. Аз носех каска само когато отивахме на постовете, носех също и английска противогазова маска. Тъкмо бяхме получили няколко. Това бяха истински маски. Караха ни да

носим също и автоматични пистолети, дори лекарите и другите членове на санитарната част. Усещах своя, опрян до облегалото на стола. Човек рискуваше да бъде арестуван, ако не го носеше тъй, че да се вижда. Риналди носеше само калъф, натъпкан с тоалетна хартия. Аз носех истински и се смятах за стрелец до деня, когато се опитах да стрелям с него. Той беше „Астра“ 7,65 милиметров. Цевта му беше къса и когато се стреляше с него, той тъй внезапно отскачаше назад, че бе немислимо да се улучи каквато и да било цел. Упражнявах се, като се мерех по-долу от целта и се мъчех да удържа смешното малко оръжие, когато то отскачаше, така че успявах да пратя куршумите си горе-долу на един метър от мястото, в което се мерех. Тогава ми стана смешно, че нося пистолет, и аз престанах да мисля за него. Той се люлееше на хълбока ми, без да предизвиква друго чувство у мен освен чувството на срам, когато срещах хора, говорещи английски. А сега седях на стола, някакъв санитар ме гледаше неодобрително иззад едно писалище и докато чаках мис Баркли, разглеждах мраморния под, поставките с мраморните бюстове и фреските по стените. Те не бяха лоши. Но всички фрески изглеждат хубави едва когато започнат да се лющят.

Видях Кетрин Баркли във вестибюла и станах. Тя не изглеждаше висока, като се приближаваше към мене, но беше прелестна.

— Добър вечер, мистър Хенри — каза тя.

— Как сте? — попитах аз.

Санитарят зад писалището ни слушаше.

— Тук ли да останем, или предпочитате да отидем в градината?

— Да излезем. Вън е по-хладно.

Аз я последвах в градината. Санитарят ни гледаше. Като вървахме по посипаната с пясък алея, тя ми каза:

— Къде бяхте?

— Ходих да проверя нашите постове.

— Не можахте ли да ми изпратите една бележка?

— Не — казах аз, — невъзможно беше. Мислех да се върна.

— Трябваше да ме предизвестите, мили.

Ние се бяхме отбили от алеята и вървахме под дърветата. Аз й хванах ръката, после се спрях и я целунах.

— Няма ли някое място, дето бихме могли да отидем?

— Не — каза тя. — Можем само да се разхождаме тук. Вие отсъствувахте много време.

— Три дена. Но ето че се върнах.

Тя ме погледна.

— И ме обичате, нали?

— Да.

— Казахте, че ме обичате, нали?

— Да — излъгах аз. — Обичам ви. — Не бях й го казвал досега.

— И ме наричате Кетрин?

— Да. Кетрин.

Направихме няколко крачки и се спряхме под едно дърво.

— Кажете: „Върнах се да видя Кетрин тази вечер“.

— Върнах се да видя Кетрин тази вечер.

— О, мили, значи наистина се върнахте?

— Да.

— Толкова много ви обичам. Тези три дена бяха отвратителни.

Няма да заминавате повече, нали?

— Не, и все ще идвам.

— О, толкова ви обичам. Моля ви, сложете си ръката тук.

— Не съм я свалял.

Аз я обърнах към себе си, за да мога да гледам лицето й, като я целувам, и видях, че очите й са затворени. Целунах двете й затворени очи. Помислих си, че е малко смахната, но какво от това. Малко ме беше грижа в какво приключение се впусках. То си струваше повече, отколкото да ходя всяка вечер в публичния дом за офицерите, дето жените се катереха по коленете ти и ги слагаха шапката наопаки в знак на нежност, между два излета до първия етаж с твоите другари по оръжие. Знаех, че не обичам Кетрин Баркли и нямах никакво намерение да я обичам. Това беше само игра като бриджа, в която се казваха думи, вместо да се играят карти. Както при бриджа, трябваше да се правиш, че играеш за пари или за някакъв залог. Никой още не беше споменал естеството на залога. Това беше добре дошло за мен.

— Да имаше само някое място, дето бихме могли да отидем — казах аз. Бях почнал вече да изпитвам онова съвсем мъжко затруднение да стоиш дълго време прав с жена в прегръдките си.

— Няма къде да отидем — каза тя, като излезе от мечтите си.

— Можем да седнем тук за малко.

Седнахме на каменната пейка и аз хванах ръката на Кетрин. Тя не ми позволи да я прегърна.

— Много ли сте уморен? — попита тя.

— Не.

Тя гледаше тревата.

— Много некрасива игра играем сега, не намирате ли?

— Каква игра?

— Не се правете на глупав.

— Уверявам ви, че не правя това нарочно.

— Вие сте добро момче — каза тя — и си давате труд да играете добре. Но това е некрасива игра.

— Винаги ли знаете какво мислят хората?

— Не винаги, но колкото се отнася до вас, да. Безполезно е да се преструвате, че ме обичате. Достатъчно е за тази вечер. Има ли нещо друго, за което бихте желали да говорим?

— Но аз ви обичам!

— Моля ви, не лъжете, когато не е необходимо. Вие изиграхте много добре вашата малка комедия, всичко беше отлично. Както виждате, не съм луда. Само съвсем малко, от време на време.

Аз ѝ стиснах ръката.

— Мила Кетрин!

— Сега това звучи смешно, Кетрин... Не го казвате по същия начин... Но сте много мил. Добро момче сте.

— Така казва и свещеникът...

— Да, вие сте много добро момче... И ще идвате да се виждаме, нали?

— Разбира се.

— И няма да е нужно да ми казвате, че ме обичате. Но хайде, стига засега.

Тя стана и ми протегна ръка.

— Лека нощ.

Понечих да я целуна.

— Не — каза тя, — ужасно съм уморена.

— И все пак ме целунете.

— Ужасно съм уморена, мили.

— Целунете ме!

— Толкова много ли желаете?

— Да.

Ние се целунахме и тя бързо се отдръпна.

— Не бива. Лека нощ, мили.

Придружих я до вратата. Тя влезе и аз я гледах как се отдалечава по коридора. После си тръгнах. Нощта бе гореща и по планините се забелязваше голямо оживление. Гледах светкавиците по Сан Габриеле.

Спрях се пред вила Роса. Капаците бяха затворени, но вътре имаше хора. Някой пееше. Прибрах се. Докато се събличах, влезе Риналди.

— Аха — каза той. — Нещо не е в ред. Бебето е смутено.

— Откъде идваш?

— От вила Роса. Беше много забавно, бебе. Всички пяхме. А ти къде беше?

— На гости у англичанките.

— Слава богу, че не се оставих да ме оплетат.

Глава VII

На другия ден следобед, като се връщах от нашия пръв пост в планината, спрях колата на евакуационния пункт, където разпределяха болните и ранените според документите им, на които се написваше името на болницата. Аз шофирах и останах в колата, а шофьорът занесе документите. Беше топло, небето много ведро и синьо, а пътят бял и прашен. Седях на високата седалка на фиата и не мислех за нищо. Един полк се движеше по пътя и аз го гледах как минава. На войниците им беше горещо и те се потяха. Някои носеха окопните си каски, но повечето ги бяха окачили на раниците си. Каските бяха много големи и покриваха чак ушите на войниците. Офицерите също имаха каски, но с по-точен размер. Това беше част от бригадата Базиликата. Познах ги по червените и бели ивици на яките им. След полка вървяха група изостанали войници, които не можеха да настигнат ротите си. Те бяха уморени, покрити с пот и прах. Някои имаха много окаян вид. След тях се показа още един войник. Той куцаше, спря се и седна на края на пътя. Аз слязох от колата и отидох при него.

— Какво има?

Той ме погледна и стана.

— Ей сега тръгвам.

— Какво ти е?

— Проклета война.

— Какво имаш на крака си?

— Не е на крака. Имам херния.

— Защо не си в болничната кола? — попитах аз. — Защо не отидеш в болницата?

— Няма да ме пуснат. Поручикът каза, че нарочно съм си свалил превръзката.

— Дай да те прегледам.

— Съвсем е излязло.

— От коя страна?

— Тук.

Попипах.

— Изкашляй се.

— Страх ме е, че повече ще излезе. Вече е два пъти по-голямо, отколкото тази сутрин.

— Седни — казах аз. — Щом получим книжата на всичките ранени, ще те взема с мене и ще те предам на вашите лекари.

— Ще кажат, че нарочно съм го направил.

— Не могат нищо да ти направят — казах аз. — Това не е нараняване. Имал си тази херния и преди войната, нали?

— Да, но си изгубих превръзката.

— Те ще те изпратят в болницата.

— Не може ли да остана при вас, господин поручик?

— Не, нямаш книжа.

Шофьорът пристигна с книжата на ранените от моята кола.

— Четири за 105, двама за 132 — каза той.

Тези две болници се намираха от другата страна на реката.

— Ти карай — наредих му аз.

Помогнах на изсипания да се качи и го настаних на седалката до нас.

— Говорите ли английски? — попита ме той.

— Разбира се.

— Какво мислите за тази проклета война?

— Отвратителна е.

— Да, наистина е отвратителна, дявол да го вземе, наистина е отвратителна.

— Бил ли си в Щатите?

— Да, в Питсбърг. Веднага се сетих, че сте американец.

— Толкова ли е лош моят италиански?

— Веднага разбрах, че сте американец.

— Още един американец — каза шофьорът на италиански, като гледаше изсипания.

— Слушайте, господин поручик, трябва ли наистина да ме отведете в полка ми?

— Да.

— Лекарят знаеше, че имам херния. Хвърлих проклетата превръзка, за да се подуе повече. Мислех, че тогава няма да ме изпратят на фронта.

— Разбирам.

— Не можете ли да ме заведете другаде?

— Ако бяхме по-близо до фронта, щях да те оставя в някой санитарен пост. Но тук в тила трябва евакуационен лист.

— Ако се върна, ще ме оперират и ще ме изпратят на първа линия.

Аз размислях.

— На вас иска ли ви се да ви изпратят на първа линия, а? — попита ме той.

— Не.

— Господи, каква проклета война!

— Слушай — казах аз. — Слез, падни на пътя и си нарани главата. Ще те прибера, като се връщам, и ще те заведа в някоя болница. Алдо, ще спрем тук.

Спряхме на края на пътя. Помогнах му да слезе.

— Ще ме намерите тук, господин поручик — каза той.

— До скоро виждане — отговорих аз.

Ние продължихме и след около миля задминахме полка. После прекосихме реката, размътена от разтопения сняг, която течеше бърза между стълбовете на моста, поехме пътя през равнината и оставихме ранените в двете болници. На връщане аз карах празната кола и бързах да намеря човека от Питсбърг. Най-напред срещнахме полка, по-запотен и по-бавен от всякога, после изостаналите войници. После видяхме една болнична кола, теглена от коне, спряла на пътя. Двама мъже товареха на нея изсипания. Бяха се върнали да го търсят. Той поклати глава към мене. Каската му беше паднала и от челото му край косата течеше кръв. Носът му беше обелен. И кървавата рана, и косата му бяха покрити с прах.

— Ето я цицината, господин поручик — извика той. — Но нищо не може да се направи. Върнаха се да ме търсят.

Беше пет часът, когато се прибрах във вилата и отидох на мястото, дето миеха колите, за да взема един душ. След това седнах по риза пред отворения прозорец в стаята да съчинявам доклада си. Офанзивата щеше да започне след два дни и аз трябваше да отида с колите до Плава. Много време беше минало, откак не бях писал в

Америка и знаех, че трябва да пиша, но толкова бях закъснял, че сега ми беше почти невъзможно да пиша. Просто нямаше какво да им пиша. Изпратих две-три военни пощенски картички „Zona di gerra“*, от които зачеркнах всичко, освен: „добре съм“. Така по-скоро щяха да стигнат. Тези картички имаха голям успех в Америка, намираха ги странни и тайнствени. Войната в тази зона наистина беше странна и тайнствена. Но аз мислех, че е по-добре обмислена и по-жестока в сравнение с други войни с Австрия. Австрийската войска е била създадена да позволи на Наполеон да спечели победи; на който и да било Наполеон. Бих искал много и ние да имаме някой Наполеон, но вместо това си имаме само генерал Кадрона, пълен и благоденстващ, и Виктор Емануил, дребното човече с дълга шия и козя брадичка. От другата страна, на дясното крило, имаха дук Д'Аоста. Той беше може би твърде красив, за да бъде добър генерал, но във всеки случай изглеждаше мъжествен. Мнозина биха желали да го имат за крал. Той наистина имаше вид на крал. Беше чичо на краля и командваше третата армия. Ние съставлявахме част от втората армия. В трета армия имаше няколко английски батареи. В Милано бях срещнал двама артилеристи, които съставляваха част от тях. Те бяха много мили и прекарахме една приятна вечер заедно. Бяха едри, срамежливи и стеснителни и умееха да преценяват събитията. Съжалявах, че не съм с англичаните. Щеше да е много по-просто. Вярно е, че можеше да бъда убит. Не в този санитарен отряд, разбира се. Впрочем шофьорите на английските линейки понякога биваха убити. Но аз знаех, че няма да бъда убит. Поне не в тази война. Тя не ме интересуваше лично и не ми изглеждаше по-опасна от някаква филмова война. И все пак молах се на бога да свърши най-после. Може би щеше да свърши това лято. Може би австрийците щяха да отстъпят. Те всякога бяха отстъпвали в предишните войни. Докъде впрочем беше стигнала тази война? Всички казваха, че французите са на края на силите си. Риналди ми разправи, че французите се били разбунтували и частите им се били запътили към Париж. Аз го попитах какво е станало после, а той отговори: спрели ги! Искях да отида в Австрия през мирно време. Искях да отида в Шварцвалд и в планината Харц. Всъщност къде се намираше масивът Харц? Биеха се в Карпатите, но нямах желание да отида там. Все пак може би нямаше да бъде неприятно. Можех да отида в Испания, ако не беше войната. Слънцето залязваше и въздухът се разхлаждаше. След вечеря смятах да отида да видя Кетрин Баркли. Щеше ми се сега да е

тук. Или да съм с нея в Милано. Да вечеряме в „Кова“, да слезем през топлата вечер по Виа Манцони, да прекосим улицата, да завием край канала и да отидем в хотела. Може би щеше да приеме. Може би щеше да си въобрази, че съм нейният приятел, този, когото бяха убили. Щяхме да влезем през голямата врата. Портиерът щеше да свали фуражката си. Аз щях да се спра на бюрото, за да поискам ключа, тя щеше да ме чака пред асансьора, който щеше да се изкачи полека, със слабо щракване на всеки етаж. Момчето щеше да ни отвори вратата, тя щеше да излезе, аз щях да изляза след нея и щяхме да тръгнем по коридора, после щях да пхна ключа в ключалката, щях да отворя, да вдигна слушалката на телефона и да поръчам една бутилка бяло вино „Капри“ в сребърна кофа, пълна с лед, щяхме да чуем как парченцата лед тракат в кофата в коридора, момчето щеше да почука и аз щях да кажа: „Сложете я пред вратата, моля“ — понеже щяхме да сме без дрехи поради горещината. Прозорецът щеше да бъде отворен и лястовиците щяха да хвърчат над покривите на къщите, а по-късно, като настанеше нощ, щяхме да се приближим до прозореца и да гледаме как малките прилепи, излезли на лов, прехвъркват над къщите и над върховете на дърветата, после щяхме да пием вино; вратата щеше да е заключена; горещина — само един чаршаф. Цялата нощ. Цялата нощ, топлата миланска нощ, щяхме да се любим. Ето как щеше да бъде. А сега трябваше да побързам с вечерята, за да отида да видя Кетрин Баркли.

[* На италиански — военна зона. — Б.пр.]

В трапезарията всички приказваха много и аз пих вино, защото, ако не пиех, не бих могъл да имам впечатлението, че всички сме братя. Разговарях с полковия свещеник за ирландския архиепископ Айрленд, който очевидно беше много благородна личност; престорих се, че знам неправдите, които бяха извършили спрямо него и за които бях отчасти виновен и аз в качеството си на американец. Никога не бях чувал да се говори за това, но би изглеждало неучтиво да не ги зная, след като бях чул да ми се обясняват тъй добре причините, които се основаваха, както изглежда, само на недоразумения. Намерих, че името му е хубаво. Той произлизаше от Минесота и името му звучеше чудесно: Айрленд от Минесота... Айрленд от Уисконсин... от Мичиган. Това, което правеше името тъй прелестно, беше неговата прилика с Исландия. Не, не е в това работата. Има нещо по-дълбоко. Да, отче. Наистина, отче. Може би, отче. Не, отче. Е да, може би, отче. Вие знаете повече за това, отче. Свещеникът

беше добър, но досаден. Офицерите не бяха добри, но досадни. Кралят беше добър, но досаден. Виното беше лошо, но не досадно. То вдигаше емайла от зъбите и го полепяше по небцето.

— А свещеника го пратиха в затвора — каза Рока, — защото намериха у него трипроцентови облигации. Това беше във Франция, разбира се. Тук никога не биха го арестували. Той уверявал, че не знае нищо за петпроцентовите облигации. Това стана в Безие. Тогава бях там и следях аферата по вестниците. Отидох в затвора и поисках да видя свещеника. Той очевидно беше откраднал облигациите.

— Не вярвам нито дума от това — каза Риналди.

— Както искаш — каза Рока, — разправих го заради нашия свещеник. То е много поучително. Като свещеник той ще съумее да го прецени.

Свещеникът се усмихна.

— Продължавайте — каза той, — аз слушам.

— Разбира се, за някои от облигациите така и не се узна нищо, но всички трипроцентови облигации се оказаха у свещеника, а освен тях и разни други облигации от местни заеми, но не си спомням точно какви. Отидох, значи, в затвора. Това исках да ви разправа. Застанах пред вратата на килията и казах, като че ли щях да се изповядвам: „Благословете ме, отче, понеже сте прегрешили“.

Всички избухнаха в смях.

— А той какво отговори? — попита свещеникът.

Рока не обърна внимание на въпроса му и взе да ми обяснява шегата: „Разбираш, нали?“ Изглежда, че шегата беше много смешна, когато човек я разбере както трябва. Наляха ми вино и аз им разказах историята за английския войник, когото бяха натикали под душа. После майорът разказа за единадесетте чехословаци и унгарския ефрейтор. След още няколко чаши аз разказах за жокея, който намерил едно пени. Майорът каза, че имало някаква италианска история от този род, за някаква си херцогиня, която не можела да спи нощем. В този момент свещеникът излезе и аз разказах историята за търговския пътник, който пристигнал в Марсилия в пет часа сутринта, когато духал мистралът. Майорът каза, че съм имал име на голям пияница. Аз отрекох. Той каза, че било вярно и се закле в Бакхус, че ще провери дали е вярно, или не. Не в Бакхус, казах аз, не в Бакхус. Да, в Бакхус, каза той. Трябваше да се надпивам с Баси Филипо Виченца. Баси не се съгласи, понеже бил вече пил два пъти повече от мене. Казах, че това е мръсна лъжа, в името на Бакхус или

не, Филипо Виченца Баси или Баси Филипо Виченца не е пил нито капка цялата вечер и после го попитах как всъщност му е името. А той ме попита дали се казвам Фредерико Енрико или Енрико Фредерико. Казах: да видим кой от нас двамата ще повали другия под масата. Бакхус е въвн от състезанието. Майорът наля червено вино в бирени чаши. Като стигнах до половината на виното, аз се отказах да пия повече. Спомних си къде щях да ходя.

— Баси спечели — казах аз. — По-силен е от мене. Трябва да тръгвам.

— Вярно е — каза Риналди. — Той има среща. Аз съм в течение.

— Трябва да тръгвам.

— Друг път — каза Баси, — друг път, когато ще си поразположен. — Той ме тупна по рамото. На масата горяха свещи. Всички офицери бяха много весели.

— Лека нощ, господа — казах аз.

Риналди излезе с мене. Спряхме се на алеята пред вратата и той каза:

— По-добре ще е да не отиваш, както си пиан.

— Не съм пиан, Рини. Честна дума.

— Ще направиш добре да сдъвчеш няколко зърна кафе.

— Глупости.

— Ще отида да ти донеса, бебе. Ти се поразходи малко напред-назад.

Той се върна с пълна шепа печено кафе.

— Сдъвчи това, бебе, и бог да ти помага!

— Бакхус — казах аз.

— Ще те придружа.

— Чувствувам се много добре.

Тръгнахме заедно през града. Аз дъвчех кафените зърна. Пред вратата на алеята, която водеше към английската болница, Риналди ми пожела лека нощ.

— Лека нощ — казах аз. — Защо не влезеш?

Той поклати глава.

— Не, предпочитам по-простите удоволствия.

— Благодаря за кафето.

— Няма защо, бебе.

Аз поех по алеята. Кипарисите от двете й страни съвсем ясно се очертаваха. Обърнах се и видях, че Риналди стои и ме гледа. Махнах му с ръка.

Седнах в приемната на вилата и зачаках идването на Кетрин. Някой се зададе по коридора. Станах, но не беше Кетрин, а мис Фъргюсън.

— Добър вечер — каза тя. — Кетрин ме помоли да ви кажа, че много съжалява, но не може да ви види тази вечер.

— Аз също много съжалявам. Надявам се, че не е болна.

— Не се чувства много добре.

— Ще ѝ кажете ли колко съжалявам?

— Да, разбира се.

— Мислите ли, че бих могъл да я видя утре?

— О, да, разбира се.

— Благодаря много — казах аз. — Лека нощ.

Излязох и изведнъж почувствувах някаква празнота и самотност. Бях погледнал много леко на тази среща с Кетрин. Бях се понапил и едва не бях забравил да дойда, а сега, като не можах да я видя, чувствувах се сам и изоставен.

Глава VIII

На другата сутрин ни казаха, че вечерта ще има атака нагоре по реката и че трябва да изпратим четири коли. Никой не знаеше нищо положително, но всички говореха с най-голяма увереност и изказваха своите стратегически познания. Аз бях в първата кола и като минавахме край английската болница, наредих на шофьора да спре. Другите коли се наредиха зад нас. Слязох и казах на шофьорите да продължат и в случай, че не успеем да ги настигнем, да ни чакат на кръстопътя на шосето за Кормон.

Минах бързо по алеята, влязох в приемната и попитах за мис Баркли.

— Тя е дежурна!

— Не мога ли да я видя само за миг?

Изпратиха един санитар да провери и тя се върна с него.

— Дойдох да видя дали сте по-добре. Казаха ми, че сте дежурна, тогава поисках да ви видя.

— Добре съм — каза тя. — Мисля, че горещината ме бе разстроила вчера.

— Време е да тръгвам.

— Ще дойда до вратата.

— Наистина ли се чувствувате по-добре? — попитах аз, като излязохме.

— Да, мили. Ще дойдете ли довечера?

— Не, сега тръгвам за едно малко представление долу над Плава.

— Едно малко представление ли?

— Мисля, че няма да бъде много сериозно.

— И кога ще се върнете?

— Утре.

Тя откачи нещо от шията си и ми го мушна в ръката.

— Това е свети Антоний — каза тя. — Елате утре вечер.

— Да не би да сте католичка?

— Не, но казват, че свети Антоний много помага.

— Ще го пазя зарад вас. Сбогом!

— Не — каза тя, — не сбогом!

— Добре.

— Бъдете благоразумен и предпазлив. Не, тук не може да ме целунете... Не може.

— Добре тогава.

Аз се обърнах и я видях застанала на стъпалата. Тя махаше с ръка. Аз целунах моята и я протегнах към нея. Тя ми махна още веднаж и аз се отдалечих. Качих се в колата и тръгнахме. Свети Антоний беше в някаква малка капсулка от бял метал. Отворих я и той падна в ръката ми.

— Това свети Антоний ли е? — попита шофьорът.

— Да.

— И аз имам един.

Дясната му ръка пусна кормилото. Той разкопча куртката си и извади светеца изпод ризата си.

— Ето, вижте го.

Аз сложех моя в капсулката, обвих я с тънката златна верижка и я пъхнах в джоба на куртката си.

— Не я ли носите на себе си?

— Не.

— По-добре я носете. За това е направена.

— Добре — казах аз.

Отворих закопчалката на верижката и я прекарах около врата си, после я закопчах. Светецът увисна върху униформата ми. Разкопчах куртката и ризата си и го пъхнах отдолу. За момент усетих

металическата капсулка до гърдите си. После престанах да мисля за нея. След като ме раниха, не можах да я намеря. Навярно някой я е грабнал на един от превързочните пунктове.

Когато стигнахме моста, увеличихме скоростта и не след дълго забелязахме по пътя пред нас праха от другите линейки. Пътят извиваше и ние видяхме трите коли, които изглеждаха съвсем малки; прахът, който вдигаха колелата, обвиваше дърветата. Скоро ги настигнахме и задминахме, после свихме по един път, който се виеше нагоре из хълмовете. Да пътуваш в колона, не е неприятно, когато си в първата кола. Аз се настаних удобно върху седалката и се загледах навън. Движехме се в подножието на планината, оттатък реката, пътят се изкачваше все по-високо и откъм север се показаха високите върхове, още покрити със сняг. Погледнах назад и видях трите коли, които пълзяха, разделени от облаци прах. Минахме покрай дълга върволица натоварени мулета. Водачите им, с червени фесове, вървяха отстрана край животните. Това бяха берсалиери.

След като отминахме кервана с мулетата, пътят беше вече свободен. Продължихме да се изкачваме през хълмовете, после по един дълъг, полегат хълм слязохме в далечната долина. От двете страни на пътя имаше дървета и през редицата вдясно видях реката — плитка, бистра и бърза. Реката беше маловодна и течеше на тесни проливчета между бродовете от пясък и чакъл. На места водата се разстилаше като лъскаво покривало върху каменистото дъно. До самия бряг се виждаха дълбоки вирове, дето водата беше синя като небето. Над реката бяха построени сводести каменни мостове, към които водеха пътеки, отклоняващи се от пътя. Минахме покрай каменни къщи с крушови дървета, подобни на канделабри, до южните им стени и ниски каменни зидове. Пътят дълго следваше долината, после извиваше и отново започваше да се изкачва по хълмовете. Той се издигаше стръмно нагоре, после лъкатушеше през кестеновите горички, докато най-накрая се изравняваше с билото. Като погледнах през дърветата, забелязах някъде долу, блеснала на слънцето, реката, която разделяше двете армии. Тръгнахме по новия каменист военен път, който следваше самото било на хълма, и аз погледнах на север към двете планински вериги. Те бяха тъмнозелени до снежната линия, а нагоре възхитително бели, с огрени от слънцето върхове. После, когато пътят се изкачи още, забелязах и трета планинска верига, снежна и по-висока от другите. Беше бяла като тебешир и цялата надиплена на странни гънки, а зад тези планини имаше други,

тъй далеч, че човек не беше сигурен дали наистина ги вижда. Това бяха австрийските планини. В Италия нямахме нищо подобно. Пътят пред нас правеше пълен завой вдясно и като погледнах между дърветата, видях, че се спуща стръмно надолу. По този път имаше войски, камиони и мулета с планинска артилерия и докато слизахме, придържайки се съвсем в края, виждах реката някъде долу, линията на траверсите и релсите, която се точеше край нея, стария железопътен мост, а по-далеч, в подножието на един хълм отвъд реката, разрушените къщи на малкия град, който трябваше да завладеем.

Беше почти тъмно, когато стигнахме долу и излязохме на главния път, който вървеше покрай реката.

Глава IX

Пътят беше задръстен от коли и хора, а от двете му страни бяха направили заслони от рогозки и ги бяха покрили с царевична шума. Цялото това прикритие приличаше на вход на цирк или на негърско селище. Ние минахме бавно под този сламен тунел и излязохме на едно празно място, където някога се бе намирала гарата. Тук пътят беше под равнището на реката и надлъж, и край него в стръмнината бяха изкопани землянки, в които се беше настанила пехотата. Слънцето залязваше и, като погледнах над насипа, видях от другата страна на реката, над хълмовете, австрийските наблюдателни балони да се чернеят на фона на пурпурното небе. Паркирахме колите зад една тухларница. Пещите и някакви големи ями бяха пригодени за превързочни пунктове. Измежду лекарите имах трима познати. От главния лекар узнах, че щом почне офанзивата и нашите коли се напълнят, ще трябва да ги изведем по покрития път до хребета. Горе имало пост и други коли, които да ги евакуират. Той се надяваше, че пътят няма да се задръсти. Друг път нямаше. Бяха го замаскирали, понеже се виждаше от австрийския бряг. Тук, в тухларницата, насипът на реката ни пазеше от пушечния и картечен огън. През реката водеше само един полусруттен мост. Смятаха да построят друг, когато почнеше бомбардировката, а някои части трябваше да минат по брод при извивката на реката, където беше плитко. Майорът беше дребен човек със засукани мустаци. Беше участвувал във войната в Либия и имаше две нашивки за раняване. Каза ми, че ако всичко

върви добре, ще се помъчи да ми издействува орден. Отговорих, че се надявам всичко да върви добре и че той е много любезен... Попитах го дали няма някоя по-голяма землянка, където да се настанят шофьорите, и той нареди на един войник да ме придружи. Последвах го до землянката, която се оказа много удобна. Шофьорите я харесаха и аз ги оставих там. Майорът ме покани да пия една чашка с него и други двама офицери. Пихме ром и аз се почувствувах сред приятели. Вън вече падаше нощта. Осведомих се за часа на атаката. Щом се мръкне, беше отговорът. Върнах се при шофьорите. Те седяха в землянката и разговаряха, но като влязох, млъкнаха. Дадох на всеки по един пакет цигари „Македония“, лошо напълнени, тъй че тютюнът се изсипваше и трябваше да засучеш и двата края на цигарата, преди да запушиш. Манера запали своята запалка и я подаде поред на всеки. Тя беше направена във формата на радиатор на фиат. Казах им какво бях чул.

— Защо не видяхме пункта, като слизахме? — попита Пасини.

— Той е тъкмо след завоя, където ние се отклонихме.

— Пътят ще стане истинска каша — каза Манера.

— Ще ни обстрелват, докато ни излезе душата.

— Сигурно.

— Да хапнем ли сега? Съвсем няма да имаме време да ядем, като почне.

— Ще отида да проверя — казах аз.

— Може ли да излезем да пообиколим малко, или трябва да стоим тук?

— По-добре останете тук.

Отидох да намеря майора. Той ми каза, че походната кухня ей сега ще пристигне и че шофьорите на колите могат да отидат да получат дажбата си. Щели да им дадат съдини, ако нямат. Аз казах, че навярно имат. Върнах се да кажа на шофьорите, че ще ги извикам, щом дойде храната. Манера отвърна, че се надява тя да пристигне, преди да е започнала бомбардировката. Не казаха нищо повече, докато не излязох. Те бяха механици и ненавиждаха войната.

Излязох, за да проверя колите и да видя какво става, после се върнах в землянката при четиримата шофьори. Седнали на земята с гръб, опрян на стената, те пушеха. Вън беше почти тъмно. Пръстта в скривалището беше топла и суха. Аз седнах и също опрях гръб на стената, за да си отпочина.

— Кой ще атакува? — попита Гавуци.

— Берсалиерите.

— Само берсалиерите ли?

— Така мисля.

— Тук няма достатъчно войски за сериозно нападение.

— Може би за да се отклони вниманието от мястото, където ще се извърши истинската атака.

— Войниците, които ще атакуват, знаят ли това?

— Не вярвам.

— Разбира се, че не — каза Манера. — Няма да нападнат, ако знаят.

— Не, ще нападнат — каза Пасини, — берсалиерите са глупаци.

— Те са храбри и дисциплинирани — казах аз.

— Да, те са здравеняци и имат широки гърди, но това не им пречи да бъдат глупаци.

— А гренадирите са все високи — каза Манера.

Това беше шега. Всички се изсмяха.

— Бяхте ли там, господин поручик, когато отказали да атакуват, а после на всеки десет души разстреляли по един?

— Не.

— Това не е измислица. Строи ги и взели на всеки десет по един. Карабинерите ги разстреляли.

— Карабинерите! — каза Пасини и плю. — Ами тези гренадири? Всичките шест стъпки високи. И отказали да атакуват.

— Ако никой не атакува, войната ще свърши — каза Манера.

— Но гренадирите нямали пред вид това. Дострашало ги.

Всичките им офицери били от добри семейства.

— Някои от офицерите се впуснали да нападнат съвсем сами.

— Един сержант убил двама офицери, които не искали да тръгнат.

— Но някои части настъпили.

— Тези, които настъпили, не са се строили, когато избирали хората за разстрел.

— Един от тия, които карабинерите разстреляха, беше от моя край — каза Насини. — Хубав едър момък тъкмо за гренадир. Все ходеше в Рим. Все с жени. Все с карабинерите. — Той се засмя. — Сега пред къщата му е поставен часови с щик и никой не може да влезе да види нито майка му, нито баща му, нито сестрите му, а на баща му отнеха гражданските права. Не може дори да гласува. Законът вече не ги покровителствува. Всеки, който иска, може да си

присвои имуществото им.

— Да не бяха тези неприятности, които създават на семейството, никой не би атакувал.

— Не, алпийските стрелци ще го направят, войниците от полка на Виктор Емануил също, а и някои от берсалиерите.

— Берсалиерите също офейкаха. Сега се мъчат да го загладят.

— Не бива да ни позволявате да говорим така, господин поручик. *Evviva L'egercito** — каза Пасини иронично.

[* Да живее армията (итал.). — Б.пр.]

— Знам какво си говорите — казах аз, — но докато карате колите и се държите...

— ... и говорите тихо за тия неща, та другите офицери да не чуят — прекъсна ме Манера.

— Мисля, че трябва да доведем тази война до край — казах аз. — Ако един от противниците престане да се бие, тя няма да свърши. Ако ние престанем да се бием, ще стане само по-лошо.

— Не може да стане по-лошо — каза Пасини почтително. — Няма нищо по-лошо от войната.

— Поражението е по-лошо.

— Едва ли — отвърна Пасини все тъй почтително. — Какво всъщност е поражението? Всеки си отива у дома.

— Да, но ще те покорят, ще ти вземат къщата, ще вземат сестрите ти.

— Едва ли — каза Пасини. — Не може с всеки да постъпят тъй. Всеки трябва сам да брани къщата си.

— Ще те обесят, ще те принудят да бъдеш войник, и то не в санитарните части, а в пехотата.

— Не могат да обесят всички.

— Една чужда нация не може да те принуди да бъдеш войник — каза Манера. — При първото сражение можеш да офейкаш.

— Като чехите.

— Виждам, че не знаете какво е да бъдеш победен, затова си мислите, че не е толкова лошо.

— Господин поручик — каза Пасини, — щом ни оставяте да говорим, тогава чуйте. Няма нищо по-лошо от войната. Ние тук в санитарните части не можем да си представим колко е ужасно. Когато хората разберат какво нещо е войната, тогава вече не могат да сторят нищо, за да я спрат, защото обезумяват. Има хора, които никога няма да разберат. Има хора, които се боят от своите офицери.

И тъкмо те правят войната.

— Зная добре, че е нещо ужасно, но трябва да се доведе докрай.

— Край няма. Войната няма край.

— Не е вярно, има.

Пасини поклати глава.

— Войната не се печели чрез победа. Какво ще ни помогне, ако вземем Сан Габриеле? Какво ще ни помогне да вземем Каре и Монфалконе, и Триест? Ще ни помогне ли? Видяхте ли днес планините на хоризонта? Мислите ли, че ще можем да ги превземем всичките? Това не ще е възможно, освен ако австрийците престанат да се бият. Един от воюващите трябва да спре. Защо не спрем ние? Ако те дойдат в Италия, скоро ще се наситят и ще си тръгнат. Те си имат свое отечество. А пък ние вместо това водим война.

— Говориш като същински оратор.

— Нали мислим, нали четем. Ние не сме селяни, механици сме. Но дори и селяните не са толкова глупави да вярват във войната. Всички ненавиждат тази война.

— Начело на държавата стои една класа, която е глупава, която нищо не разбира и която никога нищо не ще може да разбере. Затова водим тази война.

— Тя им докарва и пари.

— Повечето не печелят нищо от нея — каза Пасини. — Много са глупави. Вършат това без нищо... от глупост.

— Я да мълчим — каза Манера. — Много се разприказвахме пред поручика.

— На него това му допада — каза Пасини, — ние ще го убедим.

— Но засега трябва да мълчим — каза Манера.

— Ще ядем ли, господин поручик? — попита Гавуци.

— Ще отида да видя — казах аз.

Гордини стана и излезе с мене.

— Мога ли да направя нещо, господин поручик? Мога ли да ви бъда полезен?

Той беше най-кроткият от четиримата.

— Ела с мене, щом искаш — казах аз, — и ще видим.

Беше тъмно и дългите снопове на прожекторите сновяха по планините. На нашия фронт се използваха големи прожектори, поставени на камиони. Нерядко се срещаха нощем по пътищата, близо до самата бойна линия. Камионът спрял малко встрани от пътя и офицерът, заобиколен от изплашените си войници, насочва

светлината. Минахме през тухларницата и спряхме пред главния превързочен пункт. Над входа имаше малък навес, от клони и в тъмнината вечерният ветрец шумолеше между листата, които слънцето беше изсушило. Вътре светеше. Майорът, седнал на един сандък, говореше по телефона. Един от младшите лекари ми каза, че се решило да ускорят атаката с един час. Той ми предложи чаша коняк. Върху дъсчените маси видях инструменти, които лъщяха на светлината, легенчета, шишенца със стъклени запушалки. Гордини стоеше зад мене. Майорът стана.

— Офанзивата започва — каза той. — Решиха да не се бавят.

Погледнах навън. Беше тъмно и зад нас австрийските прожектори шареха по планините. Тишината продължи още няколко минути, после всички оръдия зад нас започнаха да стрелят.

— Савоя — каза майорът.

— Ами чорбата, господин майор? — попитах аз.

Той не ме чу. Повторих въпроса си.

— Още не са я донесли.

Един голям снаряд прелетя и избухна в тухларницата. Последва нова детонация и след силния трясък можеше да се различи шумът от падането на тухли и пръст.

— Ще се намери ли нещо за ядене?

— Имаме малко макарони — каза майорът.

— Дайте ни каквото можете.

Майорът каза нещо на един санитар, който изчезна в дъното на помещението и се върна с един металически съд, пълен със студени макарони. Аз го подадох на Гордини.

— А сирене нямате ли?

Майорът измърмори неохотно нещо на санитаря, който отново изчезна в дъното и се върна с парче сирене.

— Благодаря много — казах аз.

— По-добре не излизайте.

Двама души сложиха нещо пред входа. Единият погледна вътре.

— Донесете го — каза майорът. — Какво ви прихваща? Да не би да искате ние да дойдем и да го внесем?

Двамата санитаря хванаха човека под мишница и го въведоха в помещението.

— Разрежете куртката — нареди майорът.

Той държеше парченце марля с пинсетите си. Двамата младши лекари съблякоха шинелите си.

— Излезте — каза майорът на санитарите.

— Ела — подканих аз Гордини.

— По-добре ще направите да изчакате тук края на бомбардировката — подхвърли майорът през рамо.

— Другите са гладни — отвърнах аз.

— Както искате.

Излязохме и преминахме тичешком през тухларницата. Един снаряд избухна близо до брега на реката. Другият връхлетя тъй внезапно, че едва имахме време да го чуем. Хвърлихме се по корем и след трясъка от избухването доловихме свистенето на хвърчащите парчета и шум от падащи тухли. Гордини стана и затича към землянката. Аз го последвах, като стисках сиренето, чиято гладка повърхност беше покрита с прах от тухли. В землянката тримата шофьори пушеха, облежани на стената.

— Вземете, патриоти — казах аз.

— Как са колите? — попита Манера.

— Отлично.

— Уплашихте ли се, господин поручик?

— Дявол да го вземе, да — казах аз.

Извадих ножа си, отворих го, изтрих острието и остъргах изцапаната повърхност на сиренето. Гавуци ми подаде съда с макароните.

— Яжте пръв, господин поручик.

— Не — казах аз. — Сложете съда на земята. Ще ядем всички заедно.

— Нямаме вилици.

— По дяволите — казах аз на английски.

Разчупих сиренето и сложих парчетата върху макароните.

— Хайде, сядайте и започвайте.

Те седнаха и зачакаха. Аз загребах с пръсти в макароните и дръпнах. Лепкавата маса се проточи.

— Вдигнете ги по-високо, господин поручик.

Вдигнах ръката си колкото можех и цевичките се отделиха. Наклоних ги към устата си, налагах краищата, постепенно ги всмукнах целите и задъвках. После отхапах парче сирене, съдвках го и сръбнах глътка вино. То имаше вкус на ръждив метал. Подадох манерката на Пасини.

— Каква мръсотия — каза той. — Много време е стояло в манерката. В колата беше.

Те ядяха, приближили брада до съда; отмятаха глава назад и всмукваха макароните. Аз още веднъж си напълних устата, отхапах от сиренето и пак сръбнах вино. Вън падна нещо и разтърси земята.

— Четиристотин и двадесет милиметрово или минохвъргачка — каза Гавуци.

— В планината няма оръдия с такъв калибър — казах аз.

— Имат големи оръдия „Шкода“. Видях ямите.

— Триста и пет милиметрово е.

Продължихме да ядем. Чу се нещо като покашляне, шум, като че потегля локомотив, после експлозия, която разтърси земята.

— Тази земянка не е много дълбока — каза Пасини.

— Това беше голяма минохвъргачка.

— Да, наистина.

Аз доях сиренето си и отпих глътка вино. Сред шума различих пак едно покашляне. После пух-пух-пух, после нещо блесна, като че ли внезапно се отвори вратата на висока пещ, някакъв грохот, отначало слаб, после все по-силен, все по-силен, който се завъртя като вихър. Помъчих се да поема дъх, но дъхът ми беше пресекнал, усетих, като че излизам от себе си и летя, летя, летя много надалеч, понесен от вихъра. Цялото ми същество отлиташе бързо, знаех, че съм умрял, съзнавах ясно колко погрешно е да се мисли, че се умира ей така, изведнъж, без да разбереш; после увиснах във въздуха и вместо да продължа полета, почувствувах, че падам. Поех дъх и дойдох на себе си. Пръстта беше разкопана и над самата ми глава висеше една разсечена греда. Сред бученето в главата ми чух някой да плаче. Стори ми се също, че някой крещи. Опитах се да мръдна, но не можах. Чувах картечната и пушечна стрелба от другата страна и надлъж край реката. До ушите ми достигна някакво силно прашене и в един миг видях как светлинните снаряди се издигат, как се пръскат и заливат всичко с бяла светлина. Излетяха и ракети и аз чух взрива на бомбите. После чух някой да вика съвсем близо до мене: „Мама mia! Oh mama mia!“ Аз се теглех, гърчех се и най-после успях да освободя краката си. Обърнах се и го докоснах. Беше Пасини. Като го бутнах, той изрева. Краката му бяха извърнати към мене и в промеждутъците на светлина и мрак видях, че и двата са раздробени над коленете. Единият беше съвсем откъснат, а другият се крепеше само на сухожилията и на един къс от панталона, а откъснатият крак се свиваше и гърчеше като жив. Пасини си хапеше ръката и стенеше: „Oh mamma mi, mamma mia. Dio ti salvi, Maria. Dio

ti salvi Maria. О, Исусе, довърши ме, Исусе Христе, довърши ме. Мamma mia, mamma mia. О, Марийо, добра света Богородице, довърши ме. Стига, стига. О, Исусе, о света Марийо, стига. Мamma, mamma mia...“ После притихна, захапал ръката си, а откъснатият крак се разтърсваше конвулсивно.

— Porta Feriti* — извиках аз, като свих двете си ръце на тръба.
— Porta Feriti!

[* Санитари (итал.) — Б.пр.]

Опитах да се приближа до Пасини с надежда, че ще мога да му поставя турникет на краката, но не можах да мръдна. Опитах пак и този път краката ми се пораздвижиха. Успях да се надигна на лактите си. Пасини вече не мърдаше. Седнах до него, разкопчах куртката си и се опитах да одера едно парче от ризата си. Като не успях, помъчих се да го откъсна със зъби. Тогава се сетих за навоите му. Аз бях обут с вълнени чорапи, но Пасини носеше навои. Всички шофьори носеха навои, но Пасини имаше само един крак. Като развивах навоя, разбрах, че е безполезно да му правя превръзка, понеже вече беше мъртъв. Проверих пулса му и се уверих, че наистина е мъртъв. Въпросът сега беше да намеря другите трима. Надигнах се и седнах, нещо започна да мърда в главата ми и да ме удря в дъното на очите, като тежестите в очите на куклите. Усещах краката си топли и влажни, вътрешността на обувките ми също беше топла и влажна. Разбрах, че съм ранен, наведох се и понечих да сложа ръка на коляното си. Коляното ми го нямаше. Ръката ми се намери в празно пространство, коляното ми беше слязло върху пищяла. Изтрих ръката си в ризата. Някаква светлина пропълзя отново бавно надолу. Цогледнах крака си и се изплаших. „Господи — казах аз, — помогни ми да се измъкна оттук!“ Знаех обаче, че има още трима. Шофьорите бяха четирима. Пасини беше мъртъв. Оставаха, значи, само трима. Някой ме хвана под мишниците, друг някой улови краката ми.

— Има още трима — казах аз — и един мъртъв.

— Аз съм Манера. Опитахме се да намерим носилка, но нямаше.

Как сте, господин поручик?

— Къде са Гордини и Гавуци?

— Гордини е на пункта да го превържат. Гавуци ви държи краката. Залове се за шията ми, господин поручик.

— Тежко ли сте ранен?

— В крака. Как е Гордини?

— Добре е. Това беше снаряд от голяма минохвъргачка.

— Пасини е мъртъв.

— Да, умря...

Един снаряд падна близо до нас. Двамата залегнаха и ме изтърваха.

— Извинете, господин поручик — каза Манера. — Дръжте се за врата ми.

— Ако пак ме оставите да падна...

— Изплашихме се.

— Не сте ли ранени?

— И двамата сме ранени, но леко.

— Гордини ще може ли да кара?

— Не вярвам.

Преди да стигнем до поста, те пак ме изпуснаха.

— Ах, негодници! — извиках аз.

— Извинете, господин поручик — каза Манера. — Няма вече да ви оставим да паднете.

Пред пункта на земята в тъмното лежах много ранени. Внасяха едни, изнасяха други. Всеки път, когато завесата на вратата се повдигаше, за да влезе или излезе някой, виждах светлината, която гореше вътре. Мъртвите бяха сложени настрана. Лекарите работеха със запретнати ръкави и бяха червени като касапи. Немаше достатъчно носилки. Някои ранени вдигаха шум, но повечето лежах тихо. Над входа на поста листата на навеса шумоляха, раздухвани от тих ветрец. Нощта се захладдаше. Непрестанно прииждаха санитарии. Те слагаха носилките си на земята, разтоварваха ги и пак тръгваха. Щом стигнахме, Манера доведе един младши лекар, който ми превърза двата крака. Той ми каза, че благодарение на пръстта, която покривала раните, кръвоизлиянието било незначително. Щели да се занимаят с мене, колкото е възможно по-скоро. И си влезе пак в помещението. Манера ми каза, че Гордини не може повече да кара. Отначало не се чувствувал толкова зле, но сега рамото му се схванало. Седеше опрян на една от тухлените стени. Манера и Гавуци потеглиха с по една група ранени. Те можеха да шофират. Пристигнаха три английски болнични коли, всяка с по двама души. Един от техните шофьори се приближи до мене, придружен от Гордини, който беше много бледен и имаше вид на болен. Англичанинът се наведе към мене.

— Тежко ли сте ранен? — попита ме той. Беше висок и носеше очила с железни рамки.

— В краката...

— Надявам се, че не е сериозно. Искате ли една цигара?

— Не, благодаря.

— Казаха ми, че сте изгубили двама от шофьорите си.

— Да, един убит, и този, който ви доведе.

— Какво нещастие. Искате ли да вземем колите?

— Тъкмо това шях да ви помоля.

— Ще ги вземем и ще ви ги докараме във вилата. Вие сте в двеста и шест, нали?

— Да.

— Хубаво място. Виждал съм ви там. Казаха ми, че сте американец.

— Да.

— Аз съм англичанин.

— Не е възможно!

— Да, англичанин съм. Вие сигурно ме помислихте за италианец? Имаше италианци в една от нашите части.

— Ще бъде добре да вземете колите — казах аз.

— Ще ви ги върнем в пълен ред. — Той се изправи.

— Този момък тук настояваше много да дойда да ви видя.

Той потупа Гордини по рамото, Гордини трепна и се усмихна. Англичанинът почна да говори бързо на съвършен италиански.

— Всичко е наред. Видях вашия поручик. Ще откарам двете коли. Не се тревожете.

После прибави:

— Трябва да се опитаме да ви измъкнем оттук. Ще отида да поговоря с лекарите. Ще ви отведем с нас.

Той се запъти към пункта, като стъпваше внимателно между ранените. Видях, че пердето се повдигна. Светлината проблесна и той влезе.

— Той ще се погрижи за вас, господин поручик — каза Гордини.

— Как се чувствуваш, Франко?

— Добре.

Той седна до мене. След миг пердето на поста се повдигна пак. Двама санитарии излязоха оттам, последвани от високия англичанин. Той ги доведе при мене.

— Ето американския поручик — каза той на италиански.

— Мога и да чакам — казах аз. — Има много по-тежко ранени от мене. Чувствувам се добре.

— Хайде, хайде — каза той. — Не се правете на герой. — После продължи на италиански:

— Вдигнете внимателно краката му. Болят го много. Той е законният син на президента Уилсън.

Те ме вдигнаха и ме внесоха в помещението. На всички маси оперираха. Дребният майор ме погледна сърдито. Той ме позна и разклади пинсетите си.

— *Ca va bien?**

[* Как сте? (фр.)]

— *Ca va**!

[* Добре (фр.)]

— Аз го донесох — каза високият англичанин на италиански. — Той е единственият син на американския посланик. Ще чака тук, докато се занимаете с него. После ще го взема в една от моите коли. — Той се наведе над мене.

— Ще отида да наредя да приготвят книгата ви... Тогава всичко ще върви много по-бързо.

Той се наведе, за да мине през вратата, и изчезна. Майорът разглобяваше пинсетите си и ги слагаше в едно легенче. Следях с очи всичките му движения. Сега правеше една превръзка. После санитарите свалиха човека от масата.

— Аз ще се занимаю с американския поручик — каза един от младшите лекари.

Занесоха ме на масата. Тя беше твърда и леплива. Носеха се силни миризми. Миризми на лекарства и блудкавата миризма на кръв. Свалиха ми панталона и докторът започна да диктува на асистента си, като същевременно работеше: „Многобройни и повърхностни рани по двете бедра, двете колена и дясното стъпало. Тежки рани на дясното коляно и дясното стъпало. Разкъсвания по кожата на главата, (Той пъкна сонда; «Чувствително ли е?» — «Исус Христе, да!») с възможност за фрактура на черепа. Ранен при изпълнение на служебен дълг. Това ще ви помогне да не ви изправят пред военен съд за доброволно нараняване — допълни той. — Искате ли глътка ракия? Как си навлякохте тая беля? Какво искахте да направите? Да се самоубиете? Дайте ми противотетаничен серум, моля, и отбележете с кръст на картоната двата крака! Благодаря. Ще почистя малко и ще направя превръзка. Кръвта ви се съсирва чудесно.“

Асистентът вдигна очи от картоната:

— От какво са причинени раните?

Докторът:

— Какво ви рани?

Аз със затворени очи:

— Граната.

Докторът, като разтваряше раните и ми причиняваше остра болка:

— Сигурен ли сте?

Аз, като се стараех да лежа спокойно и чувствавайки как ми премалва на стомаха всеки път, когато той разрязваше месото:

— Да, струва ми се.

Докторът, заинтересуван от нещо, което току-що беше открил:

— Парчета от мина. Ако искате, ще сондирам и по-дълбоко, за да видя дали има и други, но не мисля, че е необходимо. Ще намажа отгоре. Щипе ли? Добре, то не е нищо в сравнение с това, което по-късно ще почувствувате. Болката още не е почнала. Донесете му чаша ракия. Тя приспива болката; засега всичко върви добре. Щом няма инфекция, не се страхувайте, а сега инфекции рядко стават. Как е главата ви?

— Много зле.

— Тогава не пийте много ракия. В случай, че има някакво счупване, ще предизвикаме възпаление. А тука боли ли?

Целият се облях в пот.

— О, господи! — изпъшках аз.

— Мисля, че има счупване. Ще ви направя превръзка. Не си мърдайте главата.

Той ме превърза. Ръцете му пипаха бързо. Превръзката стана здрава и стегната.

— Готово. Добра сполука и да живее Франция!

— Той е американец — каза един от другите лекари.

— О, аз мислех, че е французин. Говори френски — каза лекарят. — Виждал съм го по-рано. Все мислех, че е французин. — Той изпи половин чаша ракия.

— Доведете някой тежко ранен и ми донесете противотетаничен серум.

Докторът ми махна с ръка. Вдигнаха ме и когато ме изнасяха, завесата на вратата ме докосна по лицето. Навън ме положиха на земята и асистентът коленичи до мене.

— Име? — попита той тихо. — Презиме? Чин? Месторождение?

Кой набор? Коя част? — и пр. — Колко неприятно, че е засегната и главата ви, поручик. Надявам се, че се чувствувате по-добре. Ще ви изпратя с английската болнична кола.

— Чувствувам се добре. Благодаря много — казах аз.

Болката, за която бе споменал докторът, започваше и това, което ставаше около мене, не ме интересуваше. След малко английската линейка пристигна. Сложиха ме на носилка, вдигнаха я наравно с колата и ме вкараха. На друга носилка, наред с мене, имаше един човек, на когото можах да видя само восъчножълтия нос, който се подаваше от превръзките. Той дишаше много тежко. Повдигнаха и тикнаха други носилки в ремъците над мене. Високият английски шофьор дойде и погледна вътре.

— Ще карам полека. Надявам се, че ще се чувствувате добре.

Чух, че запалиха мотора. Човекът се качи на седалката. Усетих, че освободи ръчната спирачка и отпусна амбреажа. Тръгнахме. Аз лежах неподвижно, болките ме обхващаха все повече.

Понеже пътят беше задръстен, колата вървеше бавно. Понякога се спираше, понякога, на някой завой, се връщаше назад. Изведнъж почувствувах, че нещо капе върху мене. Отначало капеше бавно и равномерно, после потече на струя. Повиках шофьора. Той спря колата и погледна през прозорчето зад себе си.

— Какво има?

— Човекът в носилката над мене има кръвоизлияние.

— Скоро ще сме горе. Не мога да извадя носилката сам.

Той подкара пак. Струята продължаваше. Не можех да различа в тъмното от каква част на платното иде. Опитах да се изместя настрана, за да избегна кръвта, която се стичаше отгоре ми. Там, дето беше текла по ризата ми, беше топло и лепкаво. Студено ми беше и кракът така ме болеше, че чак ми прилошаваше. След малко капките намаляха, после пак почнаха. Чух платното над мене да се мърда, сякаш човекът върху носилката се помъчи да се настани по-удобно.

— Как е? — попита англичанинът. — Почти стигнахме.

— Мисля, че умря — казах аз.

Капките падаха много бавно, като от ледена висулка след залез-слънце. В колата беше студено и съвсем тъмно, пътят все се изкачваше. На поста, горе на хълма, извадиха тази носилка, пъхнаха друга, и ние продължихме.

Глава X

В отделението на полевата болница ми съобщиха, че следобед ще дойде да ме види един посетител. Санитарят беше нарязал ивици хартия и ги беше закачил за една пръчка, за да гони с нея мухите; аз ги гледах как кацат по тавана. Когато той престана да ги гони и задряма, те побързаха да се върнат. аз духах, за да ги пропъдя, но накрая покрих лицето си с ръце и също задряхах. Беше много горещо и когато се събудих, краката ме сърбяха. Събудих санитаря и той поля превръзките с минерална вода. От това леглото стана влажно и свежо. Онези, които не спяха се разговаряха през залата. Следобедът беше най-спокойното време в болницата. Сутрин трима санитаря и един доктор обикаляха поред леглата, вдигаха ни и ни носеха в превръзочната, за да могат да оправят леглата, докато превръзваха раните ни. Отиването до превръзочната зала беше неприятно и аз после узнах, че могат да се оправят леглата, без да се вдигат болните. Санитарят изля всичката вода и леглото стана прохладно и приятно. аз тъкмо го карах да ми почеше стъпалата на краката, които ме сърбяха, когато един от лекарите; доведе Риналди. Той се затече към мене, наведе се над леглото ми и ме целуна. Забелязах, че е с ръкавици.

— Как си, бебе? Как се чувствуваш? Гледай какво ти нося.

Беше бутилка коняк. Санитарят му подаде стол и той седна.

— Нося ти също и добри новини. Ще получиш орден. Исакаха да ти дадат сребърния орден, но може би ще получиш само бронзовия.

— За какво?

— Като тежко ранен. Казват, че ако можеш да докажеш, че си извършил нещо героично, ще можеш да получиш сребърния. Иначе ще бъде само бронзов. Каж ми точно какво стана. Извърши ли някакво геройство?

— Съвсем не — казах аз. — Когато ме раниха, ядох сирене.

— Не се шегувай. Сигурно си извършил нещо героично, било преди, било след това. Спомни си добре.

— Не, не!

— Не си ли носил някого на гърба си? Гардини каза, че си носил няколко души на гърба си, но майорът от превръзочния пункт твърди, че това е невъзможно. Той трябва да подпише предложението за награждаването.

— Не съм носил никого. Не можех да мърдам.

— Това няма значение — каза Риналди.

Той си свали ръкавиците.

— Мисля, че ще успеем да ти издействуваме сребърния орден.

Не си ли отказал да ти дадат помощ преди другите?

— Не много настойчиво.

— Няма значение. Ами раните ти? Ами смелостта и желанието ти да бъдеш все на първа линия? Освен това нападението излезе много сполучливо.

— О, значи, преминаха реката?

— И още как. Взели са почти хиляда пленници. Има го в бюлетина. Не си ли го чел?

— Не.

— Ще ти го донеса. Излезе много сполучлива операция.

— Как вървят работите?

— Блестящо. Всички сме добре и се гордеем много с тебе. Каж ми точно как стана. Сигурен съм, че ще получиш сребърен орден. Хайде разказвай. Каж ми всичко. — Той се спря и помисли. — Може би ще получиш и английско отличие. Там е бил и един англичанин. Ще отида да го потърся и ще го помоля да те препоръча. Той сигурно може да направи нещо. Боли ли те много? Не е лошо да пийнеш нещо. Санитар, донеси ми един тирбушон! Да беше ме видял как оперирам три метра тънки черва. Този път по-добре от всякога. Би трябвало да се напише нещо в „Ланцет“. Ти ще ми го преведеш и аз ще го изпратя в „Ланцет“. Напредвам с всеки изминал ден. Горкото ми бебе. Как се чувствуваш? Къде е този проклет тирбушон? Ти лежиш тъй кротко и спокойно, че аз забравям за раните ти.

Той плесна с ръкавиците си върху ръба на леглото.

— Ето тирбушона, господин поручик — каза санитарят.

— Отпуши тази бутилка. Донеси чаша. Пийни това, бебе. Как е горката ти глава? Прегледах книгата ти. Нямаш счупване. Лекарят от помощния пост е цял касапин. Ако бях аз, нямаше да ти причиня никаква болка. Никому не причинявам болка. Напредвам. Всеки ден работя все по-леко и по-хубаво. Извини ме, че приказвам толкова, бебе, но съм смутен, че те виждам тъй тежко ранен. Хайде, изпий това. Хубаво е. Струва петнадесет лири. Няма как да не е хубаво! Пет звезди. Като изляза оттук, ще отида да намеря англичанина. Той ще помогне да ти дадат английско отличие.

— Не ги раздават току-тъй.

— Ти си много скромнен. Ще пратя нашия офицер за свързка.

Той знае как да постъпва с англичаните.

— Виждал ли си мис Баркли?

— Ще ти я доведе. Веднага ще отида да я потърся.

— Не си отивай — казах аз. — Разкажи ми за Гориция. Как са момичетата?

— Няма момичета. Цели две седмици откак не са ги подновявали. Не ходя вече. Отвратително е. Това вече не са момичета, а другарки по оръжие.

— И ти никак ли не ходиш?

— Отбивам се да видя само дали има нещо ново. Ей тъй, пътем. Всички питат за тебе. Отвратително е, че стоят толкова дълго, та ставаме приятели.

— Може би не искат да ходят вече на фронта.

— Не, не е така, има толкова много момичета. Чисто и просто лоша организация. Пазят ги за удоволствие на господата тиловаците.

— Бедничкият Риналди — казах аз, — сам-самичък на война, и то без нови момичета.

Риналди си наля още една чаша коняк.

— Хайде, пийни си, бебе, не мисли, че ще ти навреди.

Аз изпих коняка и почувствувах как по цялото ми тяло се разлива топлина. Риналди си наля още една чашка. Сега беше по-спокоен. Вдигна чашата.

— За твоите славни рани. За сребърния орден. Каж ми, бебе, не те ли хващат дяволите да лежиш така през всичкото време в тази горещина.

— Понякога.

— Не мога да си представя да трябва да лежа така. Бих полудял.

— Ти си вече полудял.

— Искам по-скоро да си дойдеш. Няма с кого да се връщам вечер след гуляи. Няма кого да закачам. Няма от кого да искам пари назаем. Нямам вече побратим и другар по стая. Защо, по дяволите, се остави да те ранят?

— Сега можеш да закачаш свещеника.

— Свещеника? Та аз никога не съм го закачал. Капитанът го закача. На мен ми е симпатичен. Щом трябва да имаме свещеник, защо да не е този. Той ще дойде да те види. Прави големи приготовления.

— Аз го обичам.

— Да, зная. Понякога се питам дали ти и той не сте малко...

Разбираш, нали?

— Не, ти не мислиш така.

— Напротив, понякога го мисля. Малко... като номера на първи полк на бригадата Анкона.

— Върви по дяволите!

Той стана и си сложи ръкавиците.

— Обичам да те дразня, бебе. Въпреки твоя свещеник и твоята малка англичанка, всъщност ти си като мене.

— Нищо подобно.

— Не, приличаме си. Ти си италианец. Целият огън и пламък, а отвътре нищо. Само се преструваш, че си американец. Ние сме братя и се обичаме.

— Бъди благоразумен, докато ме няма — казах аз.

— Ще ти изпратя мис Баркли. Ти се държиш с нея много по-добре, когато ме няма. По-искрено, по-мило.

— Я ме остави на мира.

— Ще ти я изпратя. Твоята очарователна и студена богиня.

Господи, какво друго може да стори един мъж с такава жена, освен да я обожава. Една англичанка бива ли я за друго нещо?

— Мръсен, неграмотен жабар*.

[* Презрителни прозвища, с които американците наричат италианците. — Б.пр.]

— Какво?

— Мръсен, неграмотен макаронаджия*.

[* Презрителни прозвища, с които американците наричат италианците. — Б.пр.]

— Макаронаджия! Ти си... макаронаджия с ледена мутра.

— Ти си прост. Глупав. — Видях, че думата го засегна и продължих. — Некултурен. Неграмотен. Неграмотен глупак.

— А, така ли? Е добре, слушай, ще ти кажа нещо за твоите добродетелни жени, твоите богини. Единствената разлика между едно добродетелно момиче и една никаквица е тази, че за младото момиче винаги е болезнено. Това е всичко, което знам.

Той пак плесна с ръкавиците си по леглото.

— А на това отгоре човек никога не знае дали на младото момиче ще му хареса.

— Не се сърди.

— Не се сърдя. Казвам ти го, бебе, за твое добро. За да ти спестя неприятностите.

— Това ли е наистина единствената разлика?
— Да, но милиони глупаци като тебе не го знаят.
— Ти беше тъй любезен да ме уведомиш.
— Да не се караме, бебе. Аз много те обичам. Само че не се прави на глупак.
— Не, ще бъда мъдър и сериозен като тебе.
— Не се сърди, бебе. Хайде, засмей се. Изпий една глътка. Аз трябва да вървя.
— И все пак ти си добро момче.
— Разбра го най-после, нали? Всъщност ние двамата си приличаме. Братя по оръжие. Целуни ме, преди да си тръгна.
— Не ставай лигав.
— Съвсем не, нежен съм, това е всичко.
Почувствувах дъха му близо до себе си.
— Сбогом, ще дойда скоро пак.
Дъхът му се отдалечи.
— Няма да те целуна, щом ти е неприятно. Ще ти изпратя твоята малка англичанка. Сбогом, бебе. Коркът е под кревата. Бързай да оздравееш!
И той изчезна.

Глава XI

Свещеникът дойде привечер. Бяхме се вече навечеряли и току-що бяха прибрали чиниите; аз гледах редиците легла и вън през прозореца върховете на дърветата, разклащани леко от вечерния ветрец. Ветрецьт влизаше през прозореца, с настъпването на нощта захладяваше. Мухите бяха накацали по тавана и върху електрическите глобуси, които висяха на края на жиците. Запалваха ги само когато донасяха някои ранен през нощта или когато се налагаше да правят нещо. Като гледах нощта да настъпва след сумрака, имах чувството, че отново съм в детските си години. Все едно, че ме бяха сложили да си легна веднага след вечеря. Санитарят се приближи между леглата и се спря. Някой го придружаваше. Беше свещеникът. Той стоеше там, съвсем дребен, мургав и смутен.

— Как сте? — попита ме той и сложи няколко пакета на пода до леглото.

— Много добре, отче.

Той седна на стола, който бяха донесли за Риналди, и погледна стеснено през прозореца. Забелязах, че лицето му беше много изморено.

— Мога да остана само минутка — каза той. — Късно е.

— Не, не е късно. Как сте всички в стола?

Той се усмихна:

— Аз съм все още предмет на шегите им.

Гласът му също беше изморен.

— Слава богу, всички са здрави. Много се радвам, че вече сте добре — каза той. — Боли ли ви все още?

Той изглеждаше много уморен, а аз не бях свикнал да го виждам уморен.

— Не, вече не.

— Липсват ми в трапезарията.

— И аз бих искал да съм там. Винаги са ми били приятни нашите разговори.

— Донесох ви някои дреболии — каза той и взе пакетите.

— Това е мрежа против комари. Това — бутилка вермут. Обичате вермут, нали? Ето и английски вестници.

— Моля ви, разтворете пакетите.

Той изглеждаше доволен и ги разтвори. Взех мрежата за комари в ръце. Той вдигна шишето вермут, за да ми го покаже, после го сложи на земята до леглото. После взех една от връзките с вестници. Като се обърнах към слабата светлина, която идваше от прозореца, можах да прочета заглавието. Беше „Нюз ъв дъ уърлд“.

— Другите са илюстрирани — каза той.

— Ще ги прочета с голямо удоволствие — казах аз. — Къде ги намерихте?

— Пратих да ги вземат от Местре. Ще ви доставя и други.

— Колко мило, че дойдохте да ме видите, отче. Искате ли една чаша вермут?

— Благодаря, не искам. Той е за вас.

— Не, изпийте една чашка.

— Е, добре, другия път ще ви донеса пак.

Санитарят донесе чаши и взе да отваря бутилката.

Счупи тапата и натика половината в шишето. Разбрах, че свещеникът остана разочарован, но каза:

— Няма нищо. Няма никакво значение.

— За ваше здраве, отче!

— За вашето бързо оздравяване!

След това той вдигна чашата си и ние се погледнахме. Понякога, като разговаряхме, ние се чувствувахме добри приятели, но тази вечер вървеше трудно.

— Какво ви е, отче? Имате уморен вид.

— Уморен съм, а нямам право да бъда.

— Това е от горещината.

— Не, само от пролетта. Чувствувам се много угнетен.

— Войната ви е опротивяла.

— Да, ненавиждам я.

— И аз не я обичам.

Той поклати глава и погледна през прозореца.

— Вас малко ви засяга. Вие не я виждате. Извинете ме. Зная добре, че сте ранен.

— Това е случайност.

— И все пак, макар че сте ранен, вие не я виждате. Убеден съм.

И аз самият не я виждам, но я чувствувам... малко.

— Тъкмо за това говорехме, когато ме раниха. Пасини говореше за нея.

Свещеникът остави чашата си. Мислеше за нещо друго.

— Познавам ги, защото съм като тях.

— И все пак сте друг.

— Да, но в действителност съм като тях.

— Офицерите нищо не виждат.

— Не, някои виждат. Между тях има някои твърде чувствителни и те са по-нещастни от който и да било от нас.

— Но повечето не са.

— Това не е въпрос на възпитание, нито на богатство. Друго нещо е. Дори и да имаха възпитание или пари, хора като Пасини не биха искали да бъдат офицери. Аз не бих искал да бъда офицер.

— Да, но заемате чин на офицер, и аз съм офицер.

— Това не е същото. А вие пък не сте дори италианец. Чужденец сте. Но сте по-близо до офицерите, отколкото до войниците.

— Каква е разликата?

— Мъчно е да се каже. Има хора, които искат да воюват. Тук у нас има много такива. А има и други, които не искат.

— Но първите заставят другите да воюват.

— Да.

— А аз им помагам.

— Вие сте чужденец. Вие сте патриот.

— А тези, които са против войната, могат ли да я спрат?

— Не зная.

Той пак се загледа през прозореца. Аз проучвах лицето му.

— Нима са успели някога да спрат войната?

— Те не са достатъчно организирани, за да я спрат, а когато сполучат да се организират, началниците им ги предават.

— Тогава е безнадеждно?

— Не е безнадеждно. Но аз понякога губя надежда.

Мъча се да не я губя, но не всеки път успявам.

— Но войната все някога ще свърши.

— Надявам се.

— Какво ще правите тогава?

— Ако е възможно, ще се върна в Абруците. Мургавето му лице изведнъж просветна.

— Обичате ли Абруците?

— Да, много.

— В такъв случай трябва да си отидете.

— Бих бил много щастлив. О, да мога да живея там, да обичам бога и да му служа.

— И да бъдете почитан — казах аз.

— Да, и да бъда почитан. Защо не?

— Няма причина да не бъдете. Имате право на това.

— То не е най-важното. Но там, в моята родина, разбират, че един човек може да обича бога. Това не е мръсна шега.

— Разбирам.

Той ме погледна и се усмихна.

— Разбирате, но не обичате бога.

— Не.

— Никак ли не го обичате?

— Понякога, но щем, ме е страх от него.

— Би трябвало да го обичате.

— Аз въобще не мога да обичам.

— Не, не е вярно — каза той. — Това, което понякога ми разказвахте за вашите нощи, то не е любов. То е само страст. Когато човек обича, иска да направи нещо за този, когото обича. Исква да се пожертвува. Исква, да му служи.

— Аз не обичам, никого.

— Ще обикнете. Знам, че ще обикнете. Тогава ще бъдете

щастлив.

— Аз и така съм си щастлив. Винаги съм бил щастлив.

— То е нещо съвсем друго. Не можете да знаете какво е, преди да сте го преживели.

— Е, добре, ако ми се случи да го преживея, ще ви кажа.

— Много дълго стоях и много говорих.

Той наистина изглеждаше разтревожен, че е стоял дълго.

— Не, не си тръгвайте. А какво мислите за любовта към жените?

Ако истински обичам една жена, така ли ще бъде?

— Това не зная. Никога не съм обичал жена.

— А майка си?

— Да, трябва да съм обичал майка си.

— Винаги ли сте обичали бога?

— Да, още от дете.

— О — казах аз. Не знаех какво да кажа. — Та вие сте все още момче.

— Да, момче съм — отвърна той, — а вие ме наричате отче.

— От учтивост.

Той се усмихна.

— Трябва да си вървя вече. Наистина ли нямате нужда от мене?

— попита той с надежда.

— Не, но ми е приятно да разговаряме...

— Ще предам вашите поздрави в стола.

— Благодаря за хубавите подаръци.

— О, нищо, нищо!

— Елате пак да ме видите.

— Ще дойда. Сбогом. — Той ме потупа по ръката.

— Довиждане — казах аз на диалект.

— Чао! — повтори той.

В стаята беше тъмно и санитарят, който през цялото време беше седял при долния край на леглото, стана и излезе с него. Обичах го много и желях един ден да може да се върне в Абруците. Офицерите в стола се държах с него отвратително, но той понасяше всичко стоически. Сега си мислех какъв ли живот би могъл да има в родното си място. Беше ми разказвал, че в Капракота, в реката до самия град, имало пъстърва. Забранено било да се свири на флейта нощем. Младежите правели серенада, но флейтата била забранена. „Защо?“ — бях попитал аз. Защото звукът на флейтата нощем бил опасен за момичетата. Всички селяни ти викали „дон“ и сваляли шапка, когато

минаваш. Баща му ходел всеки ден на лов и ядял при селяните. Това било чест за тях. Чужденец не можел да ходи на лов, без да представи свидетелство, че никога не е бил затварян. По Гран Сасо д'Италия имало мечки, но това било далеч. Аквила бил красив град. Нощите били хладни през лятото, а пролетта в Абруците била най-хубава в цяла Италия. Но най-приятно било да ходиш на лов есенно време из кестеновите гори. Дивечът бил много вкусен, защото се хранел с грозде. Нямаło нужда да си носиш закуска, понеже селяните смятали за голяма чест да им влезеш в къщата и да споделиш храната им. След малко заспах.

Глава XII

Залата беше дълга, с прозорци отдясно. Най-накрая имаше врата, която водеше към превързочната. Редицата легла, сред които беше и моето, гледаше към прозорците, а другата, под прозорците, гледаше към стената. Като лежах на лявата страна, виждах вратата на превързочната. В дъното имаше още една врата, от която понякога въвеждаха посетителите. Когато някой умираше, ограждаха леглото с параван, за да не го виждат другите как умира. Само обувките и навоите на лекарите и санитарите се показваха отдолу под паравана и понякога накрая се чуваше шепот. Тогава свещеникът излизаше иззад паравана, санитарите влизаха отново и излизаха оттам, носейки трупа, покрит с одеяло, после някой сгъваше паравана и го отнасяше.

Тази сутрин лекарят на моята стая ме попита дали смятам, че бих могъл да пътувам на другия ден. Отговорих, че мога. Тогава той ми каза, че ще ме изпратят рано сутринта. Каза, че ще е по-добре да пътувам, преди да настъпят горещините.

Когато те вдигат от леглото, за да те пренесат в превързочната, можеш да гледаш през прозореца. Тогава забелязваш пресните гробове в градината. При вратата на тази градина седеше войник, който правеше кръстове и надписваше името, чина и полка на войниците, които погребваха в градината. През свободното си време той изпълняваше и някои поръчки на ранените и ми направи една запалка от гилзата на австрийски патрон. Лекарите бяха внимателни и изглеждаха много способни. Бързаха да ме изпратят в Милано, където имаха по-добра рентгенова апаратура и където след операцията можело да ми се правят масажи. Аз самият имах голямо

желание да отида в Милано. Те искаха да ни изпишат и да ни разпратят колкото е възможно по-бързо, тъй като, щом почнеше офанзивата, щяха да имат нужда от всички легла.

Вечерта, преди да напусна полевата болница, Риналди дойде да ме види с майора от нашия стол. Казаха ми, че ще бъде настанен в Милано в една току-що организирана американска болница. Очаквах се да пристигнат няколко американски санитарни отряда и тази болница щеше да ги обслужва, както и всички американци, служещи в италианската армия. Имаше много такива в Червения кръст. Съединените щати бяха обявили война на Германия, но не и на Австрия.

Италианците бяха сигурни, че Америка ще обяви война и на Австрия и се интересуваха живо от всички американци, които пристигаха, дори тези от Червения кръст. Те ме питаха дали президентът Уилсън ще обяви война на Австрия и аз отговорях, че това е въпрос само на дни. Не знаех какво точно имахме против Австрия, но ми се струваше логично и на нея да обявим война, щом сме обявили на Германия. Те ме питаха дали ще обявим война и на Турция. Отговорих, че това е съмнително. Търки*, казах аз, е нашата национална птица, но каламбурът, преведен на италиански, не излезе хубав; те очевидно не го разбраха и ме изгледаха тъй недоверчиво, че тогава аз казах, да, навярно ще обявим война и на Турция. А на България? Бяхме пили по няколко чашки ракия и аз отговорих, да, дявол да го вземе, и на България, а също и на Япония. Но, казах те, Япония е съюзница на Англия. Човек никога не може да вярва на тези проклети англичани. Японците искат Хавайските острови, казах аз. Къде са Хавайските острови? В Тихия океан. Защо ги искат японците? Те всъщност съвсем не ги искат, казах аз. Всичко това са само приказки. Японците са чудесни дребни хорица, обичат танца и леките вина. Като французите, каза майорът. Ще си вземем Ница и Савоя от французите. Ще вземем Корсика и целия адриатически бряг, каза Риналди. Италия пак ще си върне римското величие, каза майорът. Не обичам Рим, казах аз. Горещо е и има много бълхи. Не обичаш Рим ли? Не, аз обичам Рим. Рим е майката на народите. Никога няма да забравя как Ромул бозае от Тибър. Какво? Нищо. Хайде всички да тръгнем за Рим. Да тръгнем тази вечер за Рим и да не се върнем. Рим е хубав град, каза майорът. Бащата и майката на народите, казах аз. Рома е от женски род, каза Риналди, и не може да бъде бащата! Тогава кой е бащата, свети дух ли? Не богохулствувай.

Не богохулствувам, искам само да си изясня. Ти си пиан, бебе. Кой ме напи? Аз те напих, каза майорът. Напих те, защото те обичам и защото Америка влезе във войната. Повече няма накъде, казах аз. Ти заминаваш утре, бебе, каза Риналди. За Рим, казах аз. Не, за Милано. За Милано, каза майорът, за „Кристал палас“, за „Кова“, при Кампари, при Бифи, в Галерията. Проклет щастливец! В „Гран Италия“, казах аз, дето ще заема пари от Джордж. В „Ла Скала“, каза Риналди. Ще отидеш в „Ла Скала“. Всяка вечер, казах аз. Няма да можеш да си плащаш този лукс всяка вечер, каза майорът. Местата са много скъпи. Ще изтегля един чек за сметка на дядо си, казах аз. Един какво? Един чек. Той ще трябва да плати, ако не иска да ме затворят. Мистър Кънингам ще уреди това в банката. Та нали от това живея досега. Може ли един дядо да остави да затворят патриотичния му внук, който умира, за да живее Италия? Да живее американският Гарибалди, каза Риналди. Да живеят чековете, казах аз. Трябва да пазим тишина, каза майорът. Вече няколко пъти ни казаха да пазим тишина. Наистина ли тръгваш утре, Федерико? Нали ви казвам, че отива в американската болница, обясни Риналди. При хубавите сестри. Не при брадатите санитарии от лазаретите на фронта. Да, да, каза майорът. Знаем, отива в американската болница. Нямам нищо против брадите им, казах аз. Всеки е свободен да си пусне брада. Защо не си пуснете брада, синьор маджоре? Няма да може да се побере в газовата ми маска. Ще се побере, всичко може да се побере, в една газова маска. Един път аз дори повръщах в моята. Не вдигай толкова шум, бебе, каза Риналди. Всички знаят, че си бил на фронта. О, хубавото ми бебе, какво ще правя, като заминеш? Време е да си ходим, каза майорът. Атмосферата започва да става сантиментална. Слушай, имам една изненада за тебе. Твоята англичанка, нали се сещаш, онази, при която ходеше всяка вечер в болницата? И тя отива в Милано. Отива с една друга в американската болница. Още не са пристигнали сестрите от Америка. Приказвах днес с началника на техния отряд. Има много жени на нашия фронт. Връщат някои в тила. Какво ще кажеш за това, бебе? Не е лошо, нали? Ще живееш в големия град и ще се прегръщате с твоята англичанка. Защо не ме ранят и мене? Може би ще те ранят, казах аз. Време е да тръгваме, каза майорът. Само прием, вдигаме шум и уморяваме Федерико. Не си отивайте. Не, трябва. Сбогом. На добър час. Всичко най-хубаво. Чао. Чао. Чао. Върни се скоро, бебе. Риналди ме целуна. Миришеш на лизол. Сбогом, бебе. Сбогом. Всичко най-хубаво. Майорът ме потуца

по рамото. Те излязоха на пръсти. Едва тогава забелязах, че съм страшно пиан и заспах.

[* Търки на английски значи Турция и пуйка. — Б.пр.]

На сутринта тръгнахме за Милано и пристигнахме там след четиридесет и осем часа. Пътуването беше мъчително. Задържаха ни дълго пред Местре; надойдоха деца да ни гледат през прозорците. Изпратих едно малко момче да ми купи шише коняк, но то се върна и каза, че има само ракия. Казах му да ми купи и когато ми я донесе, дадох му останалите пари. Съседът ми и аз се напихме и аз спях до Виченца. Събудих се и повърнах на пода. Това нямаше никакво значение, понеже съседът ми вече бе повръщал няколко пъти преди мене. После си въобразих, че ще умра от жажда и когато влакът спря на Верона, повиках един войник, който караулеше край влака, и той ми донесе вода. Събудих Джорджети, съседа ми, който беше пиан, и му предложих вода. Той ми каза да я излея на рамото му и пак заспа. Войникът отказа да вземе парите, които му давах, ѝ ми донесе един месест портокал. Аз го засмуках, като плюех люспите и гледах войника, който ходеше напред-назад край един товарен вагон; след малко влакът се разклати и тръгна.

Книга втора

Глава XIII

Пристигнахме в Милано рано сутринта и ни свалиха на сточната гара. Една болнична кола ме откара в американската болница. Изтегнат върху носилката в колата, аз не можех да си дам сметка през коя част на града минавахме, но като свалиха носилката ми, видях един пазарен площад и едно отворено кафене, дето една жена метеше. Поливаха улицата и някакво утринно ухание се носеше из въздуха. Санитарите оставиха носилката пред вратата и влязоха вътре. После се върнаха заедно с вратаря. Той имаше сиви мустаци и портиерска фуражка и беше по риза. Носилката не можа да влезе в асансьора и те почнаха да спорят дали не е по-добре да ме вдигнат от нея и да ме качат в асансьора, или да ме носят на носилката по стълбите. Решиха да ме качат в асансьора и ме повдигнаха.

— Полека — казах аз. — Внимавайте.

В асансьора бяхме, натясно и превитите ми крака ме боляха.

— Изпънете краката ми — казах аз.

— Не можем, господин поручик. Няма място.

Човекът, който каза това, ме беше прихванал през кръста, а аз го държах за шията. Дъхът му, който миришеше на чесън и червено вино, идеше право в лицето ми.

— Внимавай — каза другият.

— Кой не внимава бе, дурак?

— Внимавай, ти казвам — повтори човекът, който ми държеше краката.

Видях как вратарят затваря вратите на асансьора и решетката. После натисна копчето за четвъртия етаж. Имаше угрижен вид. Асансьорът се издигаше бавно.

— Тежко ли е? — попитах аз човека, който миришеше на чесън.

— Никак — отговори той.

Лицето му беше покрито с пот и той пъшкеше. Асансьорът се изкачи плавно и спря. Човекът, който ми държеше краката, отвори вратата и излезе. Намирахме се на една площадка. Имаше Много врати с медни дръжки. Човекът, който ми държеше краката, натисна някакъв звънец. Чухме звъненето на звънеца някъде вътре. Никой не отвори. Вратарят се появи горе на стълбата.

— Къде са хората? — попитаха санитарите.

— Не зная — каза вратарят. — Те спят долу.

— Доведи някой от тях.

Вратарят позвъня, после почука на вратата, отвори я и влезе. Той се върна с една възрастна жена, с очила. Косите ѝ бяха разчорлени и разпилени. Тя беше в сестринска униформа.

— Не разбирам — каза тя. — Не разбирам италиански.

— Аз говоря английски — обясних аз. — Искат да ме оставят някъде.

— Стайте не са готови. Не очаквахме болни. — Тя пооправи с ръка косите си и ме заразглежда с късогледите си очи.

— Кажете им в коя стая да ме занесат.

— Не зная — каза тя. — Не очаквахме болни. Не мога да ви сложа в която и да е стая.

— В която и да е, все ми е едно — казах аз. После се обърнах към вратаря на италиански: — Намерете ми една празна стая.

— Всички са празни — отговори той. — Вие сте първият ранен.

Той държеше фуражката си в ръка и гледаше възрастната сестра.
— За бога, сложете ме в някоя стая.

Болката в превитите ми крака се усилваше. Бодежите се, изкачвала чак до гърба. Вратарят влезе вътре, последван, от жената с посивялата коса, после се върна бързо.

— Вървете с мен — каза той.

Понесоха ме през дълъг коридор към една стая със затворени капаци. Имаше легло и голям шкаф с огледало. Сложиха ме на леглото.

— Не мога да постеля чаршафи — каза жената. — Заключени са. Аз не ѝ отговорих.

— В джоба ми има пари — казах аз на вратаря, — в закопчания джоб.

Той извади парите. Двамата санитарии стояха прави до леглото, като държаха шапките си в ръка.

— Дайте по пет лири на всеки и вземете пет лири за себе си. Книжата ми са в другия джоб. Тях дайте на сестрата.

Санитарите поздравиха и благодариха.

— Сбогом — казах аз — и много ви благодаря. — Те пак поздравиха и излязоха.

— Тези книжа — казах аз на сестрата — съдържат всички указания относно състоянието ми и лечението, проведено досега.

Жената взе книжата и ги прегледа през очилата си. Бяха три сгънати листа.

— Не зная какво да правя — каза тя. — Не зная да чета италиански. Не мога да направя нищо без нареждане на доктора. — Тя се разплака и мушна книжата в джоба на престилката си. — Американец ли сте? — попита ме тя през сълзи.

— Да. Сложете книжата ми на нощната масичка, моля.

Стаята беше тъмна и хладна. Легнал върху леглото, виждах голямото огледало на другия край на стаята, но не можех да различа какво отразява. Вратарят стоеше прав до леглото. Той имаше приятно лице и беше много любезен.

— Можете да, си отидете — казах му аз. — И вие също — обърнах се към сестрата. — Как се казвате?

— Мисис Уокър.

— Можете да си отидете, мисис Уокър. Ще се опитам да поспя.

Останах сам в стаята. Тя беше хладна и не миришеше на болница. Пружината беше стегната и удобна. Лежах неподвижно, не

смеех дори да дишам, радостен, че болките намаляват. След малко ми се допи вода. Намерих шнура на звънеца близо до леглото. Позвъних, но никой не дойде. Заспах.

Когато се събудих, озърнах се наоколо. Слънцето се прокрадваше през капациите. Видях големия шкаф, голите стени и два стола. Краката ми в замърсените превръзки стърчаха изпънати извън леглото. Внимавах да не ги движа. Бях жаден. Пресегнах се към звънеца и натиснах копчето. Чух, че вратата се отвори. Погледнах. Беше една сестра. Изглеждаше млада и хубава.

— Добро утро — казах аз.

— Добро утро — отговори тя, като се приближи до леглото. — Не можахме да намерим лекаря. Отишъл е на езерото Комо. Никси не очакваше, че ще доведат болни. Какво ви е?

— Ранен съм. В краката и стъпалата. Главата ми също е засегната.

— Как се казвате?

— Хенри. Фредерик Хенри.

— Ще ви измия. Но не можем да пипаме превръзките преди пристигането на лекаря.

— Мис Баркли тук ли е?

— Не, нямаме сестра с такова име.

— Коя беше тази жена, която се разплака, когато ме доведоха? Сестрата се засмя.

— Мисис Уокър. Беше дежурна тази нощ и заспала. Не очаквала никого.

Като говореше, тя ме разсъбличаше и когато останах гол с изключение на превръзките, тя ме изми леко и внимателно. Това измиване много ме освежи. Главата ми беше превързана, но тя изми навсякъде около превръзките.

— Къде ви раниха?

— При Изонцо, на север от Плава.

— Къде се намира това?

— Северно от Гориция.

Разбрах, че всички тия имена не й говорят нищо.

— Много ли ви боли?

— Не, сега вече не.

Тя ми постави термометър в устата.

— Италианците го слагат под мишницата — казах аз.

— Не говорете.

Тя извади термометъра, погледна го и го тръсна.

— Каква е температурата ми?

— Нямате право да знаете.

— И е все пак кажете ми.

— Почти нормална.

— Никога не получавам треска. Краката ми са пълни с парчета желязо.

— Какво искате да кажете?

— Пълни са с парченца от снаряди, стари винтове, пружини — един куп неща.

Тя поклати глава и се усмихна.

— Ако имаше чужди тела в краката ви, щяхте да имате възпаление и температура.

— Добре — казах аз, — ще видим после какво ще извадят.

Тя излезе и се върна с възрастната сестра. Двете заедно оправиха леглото ми, без да ме преместват. Това беше нещо ново за мене и ми се стори чудесно.

— Кой оглавява тази болница?

— Мис Ван Кемпън.

— Колко сестри има тук?

— Само двете сме.

— Няма ли да има и други?

— Да, очакваме.

— Кога те пристигнат?

— Не зная. Много въпроси задавате за един болен.

— Не съм болен — казах аз, — ранен съм.

Те оправиха леглото и сега лежах на гладък и чист чаршаф, а друг ме покриваше отгоре. Мисис Уокър излезе и се върна с една пижама. Облякоха ми я и аз се почувствувах чист и добре облечен.

— Вие сте много мили към мене — казах аз.

Сестрата, наречена мис Гейдж, се изсмя.

— Бихте ли ми донесли чаша вода? — попитах аз.

— Разбира се, а после ще закусите.

— Не искам да закусям. Моля, отворете капаците, ако обичате.

Щом като отвориха капаците, стаята, която беше потънала в полумрак, се изпълни с ярка светлина. Погледнах през прозореца и видях балкон, а малко по-далеч — комини и покрити с керемиди покриви на къщи. Над покривите виждах бели облаци и синьо небе.

— Не знаете ли кога ще пристигнат другите сестри?

— Защо? Не ви ли гледаме добре?

— Не, много сте добри.

— Искате ли да ви сложа подлогата?

— Да, бих могъл да опитам.

Те ми помогнаха да се надигна и ме прикрепяха, но напразно.

После пак си легнах и почнах да разглеждам балкона през отворената врата.

— Кога ще дойде лекарят?

— Щом се върне. Опитахме да му телефонираме на Комо.

— Нямате ли други лекари?

— Той е лекарят на болницата.

Мис Гейдж донесе кана с вода и чаша. Изпих три чаши, после те ме оставиха сам; аз погледах известно време през прозореца и заспах. Обядвах, а следобед управителката на болницата мис Ван Кемпън дойде да ме види. Аз не ѝ харесах и тя не ми хареса. Беше дребна на ръст, мнителна и твърде високомерна за положението си. Зададе ми много въпроси и даде да се разбере, че намира за унижително да се служи в италианската армия.

— Ще мога ли да получавам вино с храната? — попитах аз.

— Само ако предпише лекарят.

— Не мога ли да получа, преди той да пристигне?

— В никакъв случай.

— Имате ли намерение да го извикате някой ден?

— Телефонирахме му на езерото Комо.

Тя си отиде и мис Гейдж се върна.

— Защо бяхте тъй груб към мис Ван Кемпън? — попита тя, след като сръчно ме пооправи тук и там.

— Нямах никакво намерение да бъда груб; но тя е една надута пуйка.

— Каза ми, че сте властен и груб.

— Ни най-малко. Но как може в една болница да няма лекар?

— Той ще дойде. Телефонирахме му на езерото Комо.

— Какво прави там? Плува ли?

— Не, има клиника.

— Защо не вземете друг лекар?

— Хайде, хайде. Бъдете добро момче и той ще дойде.

Накарах да повикат вратаря и когато той дойде, помолих го на италиански да отиде да ми купи бутилка „Чинцано“, една „Кианти“ и, вечерните вестници.

Той отиде и донесе шишетата, увити във вестник, развити и по моя молба ги отпуши и ги сложи под леглото. Оставиха ме сам и аз взех да чета вестниците — новините от фронта и списъка на убитите офицери с техните отличия. После се пресегнах под леглото за бутилката „Чинцано“ и я сложих изправена на корема си, като опрях хладното стъкло до кожата си. Отпихах на малки глътки и слагах шишето отново на корема си, а кръглото му дъно се отпечатваше на кожата ми. Гледах как нощта се спуска над покривите на града. Лястовици и нощни ястреби се виеха над покривите, гледах ги как кръжат и пиех „Чинцано“. Мис Гейдж ми донесе една чаша разбити жълтъци със захар. Скрих бутилката от другата страна на леглото, когато влезе тя.

— Мис Ван Кемпън сложи и малко ром — каза тя. — Не бива да бъдете груб към нея. Тя не е вече млада и тази болница е тежка отговорност за нея. Мисис Уокър е много стара и не ѝ е никаква помощ.

— Тя е прекрасна жена — казах аз. — Предайте ѝ моите благодарности.

— Сега ще ви донеса вечерята — каза тя.

— Добре, но не съм гладен.

Тя донесе таблата и я сложи на леглото. Благодарих ѝ и хапнах малко. Вън беше вече съвсем тъмно и аз виждах светлинните снопове на прожекторите да шарят по небето. Погледах ги малко, после заспах. Спах дълбоко, но веднъж се събудих целият в пот и изплашен, после пак заспах, като се мъчех да отбягна лошите сънища. Събудих се напълно, преди да съмне. Чух да пеят петли и останах буден, докато се съзори. Бях уморен и когато съвсем се развиделя, заспах отново.

Глава XIV

Когато се събудих, ярка слънчева светлина изпълваше стаята. Помислих, че съм на фронта и се протегнах в леглото. Почувствавах остра болка в краката. Погледнах мръсните превръзки и си припомних къде съм. Посегнах към шнура на звънеца и натиснах копчето. Звънчето се чу в коридора. Някой се приближаваше с гумени подметки. Беше мис Гейдж. На силна дневна светлина тя изглеждаше малко по-стара и не така хубава.

— Добро утро — каза тя. — Добре ли спяхте?

— Да, благодаря — казах аз. — Ще може ли да ме обръснат?

— Идвах да ви навестя и ви намерих заспал с това до вас.

Тя отводи шкафа и ми показа бутилката вермут. Беше почти празна.

— Прибрах тук и другото шише, което беше под леглото — каза тя. — Защо не ми поискахте чаша?

— Страх ме беше, че ще ми откажете.

— Не, щях да пия с вас.

— Вие сте чудесно момиче.

— Не е хубаво да пиете сам — каза ми тя. — Не бива повече да го правите.

— Добре.

— Вашата приятелка, мис Баркли, пристигна — каза тя.

— Наистина ли?

— Да, но не ми харесва.

— Ще ви хареса. Много е мила.

Тя поклати глава.

— Не се съмнявам, че е прекрасна. Можете ли да се преместите малко на тази страна? Така. Ще ви измия за закуска. Тя ме изтри с кърпа, натопена в топла сапунена вода.

— Вдигнете си ръката — каза тя. — Много добре.

— Ще може ли да ме обръснат, преди да закуся?

— Ще пратя вратаря да потърси бръснар.

Тя излезе и се върна.

— Отиде да го доведе — каза тя и натопи кърпата в легена с вода.

Бръснарят дойде с вратаря. Трябва да беше на петдесет години и имаше засукани мустаци. Мис Гейдж беше свършила работата си и бръснарят ми насапуниса лицето и започна да ме бръсне. Той се държеше много важно и не отваряше уста.

— Защо мълчите? — попитах аз. — Не знаете ли някои новини?

— Какви новини?

— Каквито и да е. Какво става из града?

— Сега е война — каза той. — Неприятелските уши слушат навсякъде.

Аз вдигнах очи към него.

— Стойте мирно — каза той, като, продължаваше да ме бръсне.
— Няма да кажа нищо.

— Но какво ви е? — попитах аз.

— Аз съм италианец. Не искам да имам никакви сношения с неприятеля.

Не настоях повече. Навярно беше луд и колкото по-малко стоях под бръснача му, толкова по-добре. По едно време се опитах да погледна лицето му.

— Внимавайте — каза той. — Бръсначът е остър.

Когато свърши, платих му и му дадох половин лира за почерпка. Той ми върна парите.

— Не, аз не съм на фронта, но съм италианец.

— Махайте се от главата ми.

— С ваше позволение — отвърна той и зави бръснача си във вестник.

Той излезе и остави петте медни монети на нощната масичка. Аз позвъних. Мис Гайдж влезе.

— Моля ви, повикайте вратаря.

— Веднага.

Вратарят влезе. Едва се съдържаше да не се засмее.

— Луд ли е този бръснар?

— Не, синьорино. Сбъркал. Не ме чул добре и си помислил, че сте австрийски офицер.

— О! — казах аз.

Вратарят се затресе от смях.

— Ха-ха-ха! Колко беше смешен! Само да шавнеше, казва, и щях да го... — Той прекара показалец по шията си. — Ха-ха-ха! — можеше да удържи смеха си. — Когато му казах, че не сте австриец... ха-ха-ха!

— Ха-ха-ха — казах аз горчиво. — Наистина смешно щеше да бъде да ми беше прерязал гръкляна. Ха-ха-ха!

— Не, синьорино, не, не. Но да се страхува толкова от един австриец? Ха-ха-ха!

— Ха-ха-ха! — казах аз. — Махайте се от главата ми!

Той излезе и аз го чух, че се смее в коридора. Чух стъпки, които се приближаваха. Обърнах очи към вратата. Беше Кетрин Баркли.

Тя влезе в стаята и се приближи до леглото ми.

— Здравей, мили — каза тя.

Беше свежа, млада и много красива. Стори ми се, че никога не съм виждал толкова красива жена.

— Здравей! — казах аз.

Когато я видях, почувствувах, че съм влюбен в нея. Цялото ми същество се преобърна. Тя хвърли поглед към вратата, за да се увери, че няма никой. После седна на ръба на леглото, наведе се и ме целуна. Аз я притеглих към себе си и я целунах. Усетих сърцето ѝ да бие.

— Любов моя — казах аз, — колко е хубаво, че дойде.

— Това не беше мъчно — каза тя. — Може би ще е по-мъчно да остана.

— Трябва да останеш — казах аз. — Колко си прелестна!

Бях луд по нея. Не можех да повярвам, че наистина е тук и я стисках плътно в прегръдките си.

— Не бива — каза тя. — Още не си съвсем добре.

— Добре съм, хайде ела, моля те.

— Не, още си много слаб.

— Не съм слаб. О, моля ти се.

— Обичаш ли ме наистина?

— Да, обичам те. Обичам те до лудост. Моля те, хайде...

— Чуй как бият сърцата ни.

— Не ме интересуват сърцата. Искам те тебе. Луд съм за тебе.

— Наистина ли ме обичаш?

— Не повтаряй все едно и също. Хайде ела, моля те, моля те,

Кетрин.

— Добре, но само за минутка.

— Да — казах аз. — Затвори вратата.

— Ти не можеш... Не бива.

— Не... Ела... Не приказвай... О, моля ти се ела!

Кетрин седеше на стола до леглото. Вратата беше отворена.

Буйната ми страст се беше уталожила и аз се чувствувах по-добре от всякога.

Тя ме попита:

— Сега вярваш ли, че те обичам?

— Ти си прелестна — казах аз. Трябва да останеш. Не могат да те отпратят. Обичам те безумно.

— Трябва да бъдем много предпазливи. Това беше истинско безумие. Не бива да го повтаряме.

— Можем, през нощта.

— Трябва да бъдем страшно предпазливи. Ти трябва да бъдеш предпазлив пред другите.

— Обещавам ти.

— Трябва. Ти си много мил. Кажеш ли ми?

— Не говори все за това. Знаеш до каква степен ме смущава.

— Ще внимавам. Не искам повече да те смущавам. Трябва да си тръгна, скъпи, наистина трябва.

— Върни се веднага.

— Ще се върна, щом мога.

— Довиждане!

— Довиждане, мили!

Тя излезе. Бог беше свидетел, че не исках да се влюбвам в нея. Не исках да се влюбвам в никого. Но бог също е свидетел, че въпреки това бях влюбен и лежах в болницата в Милано, и разни работи ми минаваха през ума, и аз се чувствавах отлично, и накрая мис Гейдж влезе.

— Лекарят ще дойде — каза тя. — Телефонира от езерото Комо.

— Кога ще бъде тук?

— Днес следобед.

Глава XV

Не се случи нищо до пристигането на лекаря. Той беше дребен и мълчалив човек, когото войната очевидно беше объркала. С израз на отвращение той извади от бедрата ми няколко парчета желязо. Употребил местна упойка, с някакво име подобно на „сняг“, която замразяваше тъканите и премахваше болките до момента, когато сондата, ножчето или пинцетите не преминеха отвъд умъртвеното място. Този слой можеше съвсем точно да се определи от пациента; скоро търпението на лекаря се изчерпа и той реши, че ще е по-добре да се прибегне към рентгена. Резултатите от сондажа били незадоволителни, каза той.

Пратиха ме за рентгенов преглед в „Оспедале Маджоре“. Лекарят, който извърши прегледа, беше шумен, пъргав веселяк. Всичко беше устроено така, че пациентът, като се повдигнеше на ръце, можеше сам да види в апарата някои от по-големите чужди тела. Щяха да ни изпратят плаките. Лекарят ме помоли да напиша в бележника му името си и полка, а също и една мисъл. Той заяви, че всички чужди тела са вредни и опасни. Австрийците били нехранимайковци. Колко от тях съм убил? Не бях убил нито един, но понеже исках да му направя удоволствие, казах, че съм убил много.

Мис Гейдж беше с мене. Лекарят я улови през кръста и каза, че е по-красива и от Клеопатра. Дали го разбра? Клеопатра, някогашната царица на Египет. Да, ей богу, така беше. Ние се върнахме в малката болница с болничната кола и след дълго изкачване аз се намерих в леглото си. Плаките пристигнаха следобед. Лекарят бе казал, че ще ги изпрати следобед и, дявол да го вземе, удържа на думата си. Кетрин Баркли ми ги показа. Бяха поставени в червени пликове. Тя ги изваждаше от пликовете, държеше ги срещу светлината и двамата ги гледахме заедно.

— Това е десният ти крак — каза тя и сложи плаката в плика. — Това пък е левият.

— Прибери ги и ела на леглото при мен — казах аз.

— Невъзможно — каза тя. — Дойдох само за миг, за да ти ги покажа.

Тя излезе и аз останах сам. Следобедът беше горещ, а на мен вече ми беше омръзнало да лежа в леглото. Пратих вратаря да ми купи вестници, всички вестници, които би могъл да намери.

Преди той да се върне, в стаята влязоха трима лекари. Бях забелязал, че лекари, които нямат голям практически опит, са склонни да се събират и да си помагат със съвети. Лекар, който не е способен да ти махне сляпото черво, ще ти препоръча друг лекар, който не би могъл да ти извади дори и сливиците с успех. От същата категория бяха и тези тримата.

— Ето младия човек — каза болничният лекар с деликатните ръце.

— Как сте? — попита високият, мършав, брадат лекар.

Третият, който държеше в ръце червените пликове с плаките, не каза нищо.

— Може би ще е по-добре да развържем превръзките — предложи братият лекар.

— Разбира се. Моля, сестро, развържете превръзките — каза началникът на мис Гейдж.

Мис Гейдж развърза превръзките. Аз погледнах краката си. В полевата болница те имаха вид на отлежало кълцано месо. Сега се бе образувала кора, коляното беше отекло и потъмняло, прасецът беше изтънял, но гной нямаше.

— Много чисто — каза главният лекар. — Много чисто, много хубаво.

— Хм — каза братият лекар.

Третият лекар гледаше през рамото на главния лекар.

— Раздвижете коляното, моля — каза брадатият лекар.

— Не мога.

— Да проверим ли подвижността на ставата? — предложи брадатият лекар.

На ръкава му освен трите звезди имаше и една нашивка. Това показваше, че има капитански чин.

— Разбира се — каза главният лекар. Двамата ми хванаха внимателно десния крак и го прегънаха.

— Боли — казах аз.

— Да, да, още малко, докторе.

— Стига, не може повече — казах аз.

— Няма пълна подвижност — каза младшият лекар. Той се изправи. — Мога ли да видя още веднъж снимките, докторе? — Третият лекар му подаде една от плаките. — Не, левия крак, ако обичате.

— Това е левият крак, докторе.

— Имате право. Аз гледах под друг ъгъл. — Той върна плаката. После прегледа и другата. — Виждате ли, докторе? — Той показа едно от чуждите тела, което съвсем ясно личеше срещу светлината. Известно време те разглеждаха снимката.

— Мога да кажа само едно — каза брадатият лекар. — Това е въпрос на време, три месеца, а може би и шест.

— Трябва, разбира се, да се остави синовиалната течност да се възстанови.

— Разбира се. Това е въпрос на време. Безсъвестно би било да отворя коляно като това, преди да се е енцистирало парчето.

— И аз съм на вашето мнение, докторе.

— Шест месеца за какво? — попитах аз.

— Шест месеца, за да се обвие чуждото тяло и да мога да оперирам коляното сполучливо.

— Не съм убеден в това — казах аз.

— Искате ли да спасите коляното си, млади момко?

— Не — казах аз.

— Какво?

— Искам да ми го отрежат и да ми сложат кука.

— Какво искате? Кука ли?

— Той се шегува — Каза главният лекар. Той ме потупа много деликатно по рамото. — Разбира се, че иска да си спаси коляното.

Много храбър момък. Представен е за сребърен орден.

— Моите поздравления — каза младшият лекар. Той ми стисна ръката. — Мога само да ви кажа, че ако искате да се избегне всякакъв риск, ще трябва да почакате шест месеца, преди да се отвори коляното ви. А вие сте свободен да имате каквото си щете мнение.

— Благодаря много — казах аз. — Ценя вашето.

Главният лекар си погледна часовника.

— Трябва да вървим — каза той. — Желая ви всичко най-хубаво.

— На вас също всичко най-хубаво и благодаря — казах аз. Стиснах ръката на третия — лекар. Капитан Варини... Поручик Хенри... Тримата си излязоха.

— Мис Гейдж! — извиках аз. Тя Влезе. Моля ви, кажете на главния лекар да се върне за миг.

Той се върна, като държеше кепето си в ръце, и се спря до леглото.

— Искали сте да говорите с мен?

— Да. Не мога да чакам шест месеца, за да ме оперират. За бога, докторе, били ли сте някога шест месеца на легло?

— Няма да бъдете през всичкото време на легло. Отначало ще ви правят слънцелечение, после ще можете да се движите с патерици.

— В продължение на шест месеца, а после операции?

— Така ще се избегне всякакъв риск. Чуждите тела трябва да се енцистират и синовиалната течност да се възобнови. Тогава вече коляното може да се отвори спокойно...

— Вие самият вярвате ли наистина, че ще трябва да чакам толкова, време?

— Така ще се избегне всякакъв риск.

— Кой е този лекар?

— Един отличен хирург от Милано.

— Той е младши лекар, нали?

— Да, но е отличен хирург.

— Не искам някакъв младши лекар да си играе с коляното ми. Ако беше наистина добър, щеше да бъде старши лекар. Знам какво е младши лекар, докторе.

— Той е отличен хирург и аз предпочитам неговото мнение пред това на всички други хирурзи, които познавам.

— Не може ли и някой друг хирург да ме види?

— Разбира се, ако искате. Но колкото за мене, бих следвал

мнението на доктор Барела.

— Бихте ли могли да повикате и друг някой хирург да види крака ми?

— Ще повикам Валентини.

— Кой е той?

— Хирургът на „Оспедале Маджоре“.

— Добре. Ще ви бъда много признателен. Нали разбирате, докторе, не мога да остана шест месеца на легло...

— Няма да останете на легло. Първо ще ви правят слънцелечение, после ще преминете към леки упражнения и когато се образува обвивката, ще ви оперират.

Но аз не мога да чакам шест месеца.

Докторът прокара деликатните си пръсти по кепето и се усмихна.

— Толкова ли бързате да се върнете на фронта?

— А защо не?

— Това е много хубаво — каза той. — Вие сте доблестен млад човек. — Той се наведе и ме целуна леко по челото. — Ще повикам Валентини. Не се безпокойте и не нервничете. Бъдете разумен.

— Ще пийнете ли една чаша? — попитах аз.

— Не, благодаря. Не пия алкохол.

— Само една.

Позвъних на вратаря да донесе две чаши.

— Не, не, благодаря. Чакат ме.

— Довиждане — казах аз.

— Довиждане.

Два часа по-късно доктор Валентини влезе в стаята ми. Той бързаше много и краищата на мустаците му стърчаха нагоре. Имаше чин майор. Лицето му беше мургаво и той се смееше през цялото време.

— Как си докарахте тази мръсотия? — попита ме той. — Дайте да видя плаките. Да, да. Ето, това е. Изглеждате здрав като бик. Коя е тази красива девойка? Вашата приятелка? Така си мислех. Каква проклета война, нали? Чувствувате ли нещо? Вие сте храбро момче. Ще ви направя като нов. Боли ли? Казвате, че боли... Ах, тези доктори, как обичат да ви мъчат, нали? Какво лечение са прилагали досега? Това момиче говори ли италиански? Трябва да се научи. Каква красива девойка. Аз бих могъл да ѝ давам уроци. Сам бих искал да съм тук на лечение. Не, но ще акуширам безплатно. Тя

разбира ли какво казвам? Тя ще ви роди едно хубаво момченце, едно хубаво, русичко, като нея. Добре. Добре. Чудесно. Каква красива девойка. Попитайте я дали иска да дойде да вечеря с мене. Не, няма да ви я отнема. Благодаря, благодаря много, госпожице. Това е всичко, което исках да зная. — Той ме потупа по рамото. — Не слагайте превръзката.

— Ще пиете ли една чаша, доктор Валентини?

— Една чаша? Разбира се. Десет дори, ако искате. Но къде са?

— В шкафа. Мис Баркли ще донесе шишето.

— За ваше здраве. За ваше здраве, госпожице. Каква красива девойка. Ще ви донеса по-хубав коняк от този. — Той си изтри мустаците.

— Кога мислите, че ще можете да ме оперирате?

— Утре заран. Не по-рано. Трябва стомахът ви да бъде празен. Трябва да вземете очистително. Ще видя старата госпожа долу и ще ѝ дам наставления. Довиждане. До утре. Ще ви донеса по-хубав коняк от този. Тук при вас е много приятно. Довиждане. До утре. Наспете се добре. Ще дойда рано.

На прага той махна с ръка. Мустаците му стърчаха нагоре. Мургавото му лице се усмихваше. Той беше старши лекар и имаше звезда на ръкава си, обточена с ширит.

Глава XVI

Тази нощ един прилеп влезе в стаята през балконската врата, през която гледахме нощта над покривите на града. В стаята беше тъмно, едва-едва проникваха слаби и неясни светлини на града и прилепът не се изплаши, а продължи лова си из стаята, сякаш се намираме на открито. Ние лежахме и го гледахме, но бяхме тъй неподвижни, че той не забелязваше нашето присъствие. След като отлетя, видяхме светлинния сноп на един прожектор, който прекоси небето и изчезна. После пак настъпи тъмнина. Задуха лек ветрец и ние чухме дежурните зенитчици да приказват на съседния покрив. Беше хладно и те се загръщаха в шинелите си. Боях се да не дойде някой и да ни свари, но Кетрин каза, че всички спят. По някое време на нощта заспахме, а като се събудих, не я намерих до себе си, но чух стъпките ѝ в коридора, вратата се отвори и тя се приближи до леглото и каза, че всичко е в ред; като слязла долу, всички спели. Ослушала се

на вратата на мис Ван Кемпън и я чула, че диша дълбоко. Тя донесе бисквити, започнахме да ги ядем и да пием вермут. Бяхме много гладни, но тя ми каза, че след няколко часа ще трябва да се освободя от всичко това. На разсъмване заспах отново и когато се събудих, видях, че си беше отишла. После тя пак дойде, свежа и красива, и седна на леглото; слънцето изгря, докато лежах с термометъра в уста, а мирисът на росата върху покривите достигна до нас заедно с уханието на кафето, което зенитчиците пиеха на съседния покрив.

— Колко бих искала да отидем на разходка — каза Кетрин. — Ако имахме стол с колелца, бих могла да те повозя.

— Как ще седна в такъв стол?

— Все ще се намери начин.

— Бихме могли да отидем до парка и да закусим навън.

Аз погледнах през отворената врата.

— Да, а сега — каза тя — трябва да те приготвя за посещението на твоя приятел, доктор Валентини.

— Намирам го чудесен.

— На мене не ми харесва толкова, колкото на тебе, но сигурно е много добър лекар.

— Ела си легни пак, Кетрин... Моля те — казах аз.

Не бива. Не прекарахме ли една чудна нощ?

— А не можеш ли и тази нощ да бъдеш дежурна?

— Сигурно ще мога, но ти няма да ме искаш.

— Ще те искам.

— Не. Ти никога не си бил опериран и не знаеш в какво състояние ще бъдеш.

— Знам. В добро.

— Не, ще се чувствуваш зле и няма да ми обърнеш никакво внимание.

— Тогава ела сега.

— Не — каза тя. Трябва да впиша температурата ти, мили, и да те приготвя.

— Ти не ме обичаш. Ако ме обичаше истински, щеше да дойдеш.

— Глупчо. — Тя ме целуна — Листът ти е в ред. Температурата ти винаги е нормална. Имаш чудесна температура.

— И ти също си чудесна.

— Не, не, но температурата ти е чудесна. Просто се гордея с твоята температура.

— Децата ни ще имат навярно също хубава температура.

— Децата ни ще имат сигурно ужасна температура.

— Какво трябва да правиш, за да ме приготвиш за посещението на доктор Валентини?

— Дребни работи, но не много приятни!

— Яд ме е, че тъкмо ти трябва да ги правиш.

— А мене не! Не искам никой друг да те пипа. Глупава съм, но бих побесняла да видя, че някой друг се докосва до тебе.

— Дори и Фъргюсън?

— Особено Фъргюсън и Гейдж, и другата, как ѝ беше името?

— Уокър.

— Да. Сега тук има много сестри и дано дойдат още болни, иначе ще ни върнат обратно. Засега сме четири.

— Може би ще дойдат. Четири сестри не са чак толкова много. Болницата е голяма.

— Дано да дойдат. Какво ще правя, ако ме отпратят? И сигурно ще ме отпратят, ако няма други болни.

— И аз ще дойда.

— Не говори глупости. Ти още никъде не можеш да ходиш. Но побързай да оздравееш, мили, и тогава ще отидем някъде.

— А после?

— После войната навярно ще свърши. Не може вечно да продължава.

— Ще оздравея — казах аз. — Валентини ще ме оправи.

— Сигурно. С такива мустаци! И слушай, мили, като ти сложат етера, мисли за друго нещо, не за нас. Защото под влиянието на упойката човек става много бърбив.

— За какво да мисля?

— Все едно за какво... за каквото и да е... освен за нас... Мисли за родителите си или дори за друга някоя жена.

— Не.

— Тогава чети молитви. Това ще им направи отлично впечатление.

— Но може би няма да говоря.

— Да, наистина. Не всички говорят.

— Аз няма да говоря.

— Не се хвали, мили. Моля те, не се хвали. Ти си толкова мил, няма защо да се хвалиш.

— Няма да кажа нито дума.

— Пак самохвалства, мили. Знаеш, че няма нужда да се хвалиш. Като ти кажат да дишаш дълбоко, почни просто да си четеш молитвата или да казваш някакви стихове, или нещо друго... Тогава всичко ще мине много добре и аз ще се гордея с тебе. Аз изобщо се гордея с тебе. Твоята температура е чудесна и ти спиш като малко дете с ръка около възглавницата, като че ли съм аз... или може би някоя друга жена... някоя хубава малка италианка.

— Не, само ти.

— Разбира се, аз. О, толкова те обичам! И Валентини ще ти направи чудесен крак. Много съм доволна, че не ще трябва да присъствувам.

— И тази нощ ще бъдеш дежурна, нали?

— Да, но на теб ще ти е все едно.

— Ще видим.

— Ето, скъпи, готово е. Сега вече си чист отвътре и отвън. Кажими колко жени си обичал?

— Нито една.

— Дори и мене ли?

— Тебе — да.

— И колко други?

— Нито една.

— С колко други си... как го казваш... си живял?

— С нито една.

— Лъжеш.

— Да.

— Добре. Лъжи ме. Тъкмо това искам да правиш. Хубави ли бяха?

— Никога не съм живял с никоя.

— Разбрах. А хубави ли бяха?

— Не зная.

— Да. Ти си само мой. Наистина. И никога не си принадлежал на никоя друга. Но на мен ми е все едно, дори да не е така. Не ме е страх от тях. Само не ми разправяй за това. А когато един мъж спи с някоя жена, тя кога му казва цената си?

— Не зная.

— Разбира се, че не знаеш. Тя казва ли му, че го обича? Кажими, искам да знам!

— Да, ако той иска да му го каже.

— А той казва ли й, че я обича? Моля те, отговори ми, много е

важно.

— Казва й, ако това му прави удоволствие.

— Но ти никога не си казвал, нали?

— Не.

— Вярно ли е? Кажете ми истината.

— Не — излъгах аз.

— Знаех добре, че никога не си го правил. Знаех — каза тя. —

О, мили, колко те обичам.

Вън слънцето се бе издигнало високо над покривите и аз виждах блесналите заострени върхове на катедралата. Бях чист отвътре и отвън. Чаках само идването на лекаря.

— Значи, така — подхвана пак Кетрин. — Тя казва само това, което той иска тя да каже.

— Не винаги.

— Но аз винаги ще ти казвам. Винаги ще ти казвам само това, което ти би искал, и ще правя само това, което ти искаш. Така ти никога няма да пожелаеш други жени, нали? — Тя ме гледеше радостно. — Ще правя, каквото искаш, ще казвам, каквото искаш, и всичко ще бъде чудесно, нали?

— Да.

— Ето, вече си готов. А сега кажи какво би искал да направя?

— Ела да си легнеш при мене.

— Добре. Идвам.

— О, скъпа, ненагледна моя — казах аз.

— Виждаш ли — каза тя. — Правя всичко, каквото искаш.

— Ти си тъй прелестна.

— Страх ме е, че още не умея добре...

— Ти си прелестна.

— Искам това, което искаш и ти. Аз повече не съществувам...

Само това, което искаш ти.

— Любов моя!

— Е, доволен ли си сега? И нямаш желание за други жени, нали?

— Не.

— Виждаш ли колко съм добра? Правя всичко, което ти искаш.

Глава XVII

Когато се събудих след операцията, разбрах, че не бях престанал

да съществувам. Не преставаш да съществуваш. Само се задушаваш. Това не прилича на смъртта. Просто те задушават с някакво химическо средство, за да не усещаш нищо. А след това имаш чувството, като че си се напил, само че като повръщаш, нищо друго не излиза освен жлъчка и от това не ти става по-добре. В подножието на леглото видях торбички с пясък. Бяха окачени на тръбички, които стърчаха от гипсовите превръзки. След миг видях мис Гейдж и тя ми каза:

— Как се чувствувате сега?

— По-добре — отвърнах аз.

— Той извърши истинско чудо с коляното ви.

— Колко време трая?

— Два часа и половина.

— Говорих ли глупости?

— Нито дума. Не говорете. Стойте спокойно.

Повдигаше ми се. Кетрин имаше право. Беше ми все едно кой ще дежури тази нощ.

Сега в болницата имаше още трима войника. Едно слабичко момче от Джорджия, което работеше в Червения кръст и страдаше от малария; едно симпатично и също слабичко на вид момче от Ню Йорк, болно от жълтеница и малария; и едно друго, което се бе опитало да развърти запалката на един шрапнел, зареден със силен експлозив, за да си я вземе за спомен. Австрийците използваша такива комбинирани снаряди в планините. След като снарядът избухне, запалката изхвърква и експлодира при допир.

Всички сестри обичаха Кетрин Баркли, защото тя винаги с охота приемаше да дежури нощем. Болните от малария не й създаваха много грижи, а този, който се бе опитал да разглоби шрапнела, беше наш приятел и никога не звънеше нощем освен в крайна нужда. Така че цялото си свободно време тя прекарваше с мен. Аз я обичах много и тя ме обичаше. Денем спях, а когато бяхме будни, цял ден си пишехме записки, които си пращяхме чрез Фъргюсън. Тя беше добро момиче. Не знаех нищо за нея, освен че има един брат в Петдесет и втора дивизия и един в Месопотамия. Тя беше много привързана към Кетрин Баркли.

— Ще дойдете ли на сватбата ни, Фъргюсън? — попитах аз един ден.

— Вие никога няма да се ожените.

— Ще се оженим.

— Не, няма да се ожените.

— Защо?

Ще се скарате, преди да се ожените.

— Ние никога не се караме.

— Имате още време.

— Няма да се караме.

— Тогава ще умрете. — Или се скарват, или умират. Все така става. Не се оженват.

Аз протегнах ръка към нейната.

— Не ме пипайте — каза тя. — Няма да се разплача. Може би вие двамата ще бъдете щастливи. Но внимавайте да не й причинявате страдания. Ако се случи нещо неприятно с нея, ще ви убия.

— Няма да й се случи нищо неприятно.

— И все пак внимавайте. Надявам се, че всичко ще свърши добре. Вие сте щастливи.

— Ние сме щастливи.

— Тогава не се карайте и не я поставяйте в неприятно положение.

— Няма.

— Внимавайте добре. Не искам да я видя с едно от тия военни деца на ръце.

— Вие сте добро момиче, Фърджи.

— Не, не съм. И не се опитвайте да ме ласкаете. Как е кракът ви?

— Много добре.

— А главата?

Тя попипа темето ми с пръсти. Усещането беше същото, както когато ти е изтръпнал кракът.

— Не ме боли много.

— Един такъв удар може да ви направи невменяем. Никога ли не усещате нищо?

— Не.

— Имате късмет. Готово ли е писмото ви? Слизам.

— Ето го — казах аз.

— Трябва да я накарате да спре за известно време нощните дежурства. Много е уморена.

— Добре, ще я накарам.

— Аз съм готова да ги поема, но тя не иска. Другите са много доволни, че ги замества. Трябва да й дадете малко почивка.

— Разбирам.

— Мис Ван Кемпън намекна за вашия навик да спите до обед.

— От нея какво може да се очаква.

— Добре ще е да я накарате да изостави за няколко дни нощното дежурство.

— И аз желая това.

— Не го желаете. Но ако успеете да я склоните, ще ви уважавам повече.

— Ще я склоня.

— Не вярвам.

Тя взе бележката ми и излезе. Аз позвъних и след една минута влезе мис Гейдж.

— Какво има?

— Просто исках да поговоря с вас. Не мислите ли, че мис Баркли трябва да се освободи за известно време от нощното дежурство? Има много изморен вид. Защо да дежури все тя през цялото време.

Мис Гейдж ме погледна.

— Аз съм ваша приятелка — каза тя. — Безполезно е да ми говорите така.

— Какво искате да кажете?

— Не се правете на глупав. Това ли е всичко, което искахте?

— Ще пиете ли един вермут?

— С удоволствие, но после веднага си отивам.

Тя извади шишето от шкафа и донесе една чаша.

— Вие вземете чашата — казах аз. — Аз ще пия от шишето.

— За ваше здраве — каза мис Гейдж.

— Какво е говорила Ван Кемпън за моето изтягане сутрин?

— Нищо. Празни приказки. Нарича ви „нашия привилегирован пациент“.

— Дяволите да я вземат.

— Тя не е лоша — каза мис Гейдж. — Само че е стара и раздразнителна, това е всичко. Вие още отначало не й харесахте.

— Зная.

— А аз ви харесах. Аз съм ваша приятелка. Не забравяйте това.

— Вие сте страшно мила.

— Хайде стига. Зная добре коя намирате за мила. Но аз съм ваша приятелка. Как е кракът ви?

— Много добре.

— Ще донеса студена минерална вода да го поля. Сигурно ви сърби от този гипс. Вън е много топло.

— Вие сте извънредно мила.

— Много ли ви сърби?

— Не. Търпи се.

— Чакайте да оправя тежестите.

Тя се наведе.

— Аз съм ваша приятелка.

— Зная.

— Не, не знаете. Но един ден ще узнаете.

Кетрин Баркли се отказа за три дни от нощното дежурство, после пак се върна. Сякаш всеки от нас бе заминал на дълго пътешествие и сега се срещаме отново.

Глава XVIII

Лятото беше прекрасно. Когато ми разрешиха да излизам, започнахме да правим разходки с файтон из парка. Спомням си файтона, бавно пристъпващия кон, гърба на коларя пред нас с високия лъскав цилиндър и Кетрин Баркли, седнала до мен. Ако ръцете ни се докоснеха, ако само с крайчеца на моята ръка докоснех нейната, пламвахме целите. По-късно, когато започнах да се движа с патерици, отивахме да вечеряме при Бифи или в „Гран Италия“ и винаги предпочитахме да седнем отвън под аркадите. Келнерите сновяха навън-навътре, покрай нас минаваха хора, върху масите имаше свещници с абажури и след като решихме, че най-много ни харесва в „Гран Италия“, Жорж, метр д’отелът ни запази една маса. Той беше отличен келнер и ние представяхме на него да избира менюто ни. В това време гледахме минувачите и аркадите в здрача или се гледахме един друг. Обикновено пиехме сухо бяло вино „Капри“, изстудено в кофа с лед, но понякога опитвахме и други вина: „Фреза“, „Барбера“, а също и сладки бели Бина. Поради войната в ресторанта нямаше специален келнер за вината и Жорж се усмихваше смутено, когато му поръчвахме вина като „Фреза“.

— Какво ще кажете за една страна, която произвежда вино само заради ягодовия му вкус — каза ни той.

— И защо не — попита Кетрин, — това е чудесно.

— Щом желаете, опитайте го, госпожо — каза Жорж, — но ми

позволете да донеса една малка бутилка „Марго“ за господин поручика.

— И аз искам да го опитам, Жорж — казах аз.

— Господине, не ви го препоръчвам. То дори няма вкуса на ягода.

— А може и да има — каза Кетрин. — Би било чудесно, ако има вкус на ягода.

— Ще ви донеса от него — каза Жорж — и когато госпожата се увери, пак ще го отнеса.

Виното наистина не беше нещо особено. Както бе казал Жорж, дори нямаше вкус на ягоди. Затова пак се върнахме към „Капри“. Една вечер, когато парите ми бяха малко, Жорж ми зае сто лири.

— Не се безпокойте, господин поручик — каза той. — Знам какво е. Случва се човек да остане без пари. Ако вие или госпожата имате нужда, аз всякога мога да ви заема.

След вечеря се разхождахме под аркадите, покрай другите ресторанти и магазините със спуснати железни ролетки, спирахме се на малкия площад, където продаваха сандвичи; сандвичи с шунка, сандвичи с аншоа, направени от малки кафяви кифлички, не по-дълги от показалеца. Ядохме ги нощем когато огладнеехме. После вземахме един фойтон пред аркадите срещу катедралата и се връщахме в болницата. На вратата на болницата нашият вратар идваше да ми помогне да слеза. Плащах на коларя и се качвахме в асансьора, Кетрин се спираше на първия етаж, където бяха настанени сестрите, аз продължавах и опирайки се на патериците, стигах до стаята си. Понякога се събличах и си лягах, понякога сядах на балкона, с крак, вдигнат върху един стол, гледах лястовиците как хвърчат над покривите и чаках Кетрин. Когато тя дойдеше, аз имах чувството, че пристига от някое дълго пътешествие. Тръгнах след нея по коридора, подпирайки се на патериците. Носех легените и чаках на вратата или влизах с нея при ранените, в зависимост от това дали ни бяха приятели, или не; и когато тя свършваше работата си, сядахме на балкона пред моята стая. После аз си лягах и когато всички заспяха и тя беше сигурна, че никой няма да я повика, идваше при мене. Обичах да разпускам косата й. Тя стоеше седнала на леглото, без да мърда, само от време на време се навеждаше внезапно, за да ме целуне, а аз разпилявах косата й. Вадох фуркетите един по един и ги слагах върху чаршафа; косите й постепенно се разхлабваха и аз я наблюдавах как седи неподвижно на края на леглото. После свалях

двата последни фуркета и всичко се разпиляваше, тя отпущаше глава и ние оставахме заровени под косата ѝ и имахме чувството, че сме в някаква палатка или зад водопад.

Тя имаше чудно хубави коси; аз често лежах и я гледах как ги свива при светлината на отворената врата. Те блестяха дори и нощем, както блести понякога водата, преди да се развидели. Тя имаше хубаво лице и тяло ѝ гладка, хубава кожа. Когато лежахме един до друг, аз галех с края на пръстите си бузите ѝ, челото ѝ, очите, брадата, шията ѝ и казвах: „Гладко като клавиши на пиано.“ Тогава тя прокарваше пръст по брадата ми и казваше. „Гладко като гласпапир и много твърдо за клавишите.“

— Толкова ли драска?

— Не, мили, това беше само шега.

Нощите бяха дивни, стигаше ни само да се докоснем един друг и вече бяхме щастливи. Извън миговете на голяма наслада имахме и безброй дребни начини да изразяваме обичта си и когато не бяхме заедно, се мъчехме да си предаваме мислите. Понякога това като че ни се удаваше, но то беше само защото навярно и двама мислехме едновременно за едно и също нещо.

Обичахме да си представяме, че сме женени още от деня на нейното пристигане в болницата и брояхме месеците на нашия съвместен живот. Аз наистина желяех да се оженим, но Кетрин казваше, че ако сме женени, ще я отпратят; дори само ако почнехме да уреждаме формалностите, тя вече щеше да бъде под наблюдение и щяха да ни разделят. Трябваше да се оженим по италианските закони, а формалностите бяха ужасни. Аз наистина исках да се оженим, защото се боях, че може да имаме дете; когато бяхме двамата, въобразявахме си, че сме женени и си давахме вид, че не се безпокоим. Всъщност аз бях щастлив, че не съм женен. Спомням си как една нощ говорихме за това и Кетрин каза:

Но, скъпи, те ще ме отпратят.

— Не е сигурно.

— О, сигурно е. Ще ме изпратят в Шотландия и няма да се видим до края на войната.

— Аз ще взема отпуск.

— Няма да имаш време да дойдеш до Шотландия и да се върнеш, докато трае отпускът ти. Освен това аз не искам да се делия от тебе. За какво ни е да се женим сега? Ние всъщност сме женени. Не ми трябва повече от това, което имам сега.

— Аз го желая заради самата тебе.

— За мене! Аз — това си ти. Аз не мога да съществувам отделно от тебе.

— Мислех, че всички млади момичета мечтаят да се омъжат.

— Да, мили, но аз съм омъжена. Омъжена съм за тебе. Нима не съм добра малка женица?

— Ти си възхитителна малка женица.

— Разбери ме, мили, един път вече ми се случи да отлагам омъжването си.

— Не искам да ми говориш за това.

— Знаеш, че обичам само тебе. Не трябва да те измъчва това, че някой ме е обичал преди тебе.

— Измъчва ме.

— Не бива да ревнуваш от един умрял, когато сега ти имаш всичко.

— Така е, но не искам да говориш за това.

— Бедното мило момче! А аз зная, че си имал всякакви жени, но ми е все едно.

— Не бихме ли могли да се оженим някак тайно? Представи си, че се случи нещо с мене или имаш дете.

— Бракът може да бъде само църковен или граждански. А тайно ние сме вече така или иначе оженени. Нали разбираш, скъпи, това би имало значение за мене ако бях религиозна, но аз не съм.

— А защо ми даде този свети Антоний?

— Ей тъй, да ти носи щастие. Някой ми го беше дал.

— И ти не се тревожиш от нищо, така ли?

— Само от възможността да бъда разделена от тебе. Ти си моята религия. Само теб имам на света.

— Добре. Но ще се ожения за тебе в деня, когато поискаш.

— Говориш така, сякаш искаш да направиш от мене една почтена жена, мили. Аз съм почтена. Но не се срамувам от това, което ме прави щастлива и горда. Нима ти не си щастлив?

— Няма да ме напуснеш заради някой друг, нали?

— Не, скъпи, никога няма да те напусна заради някой друг. Предполагам, че ще ни се случат най-ужасни неща, но ти няма за какво да се безпокоиш.

— Не се безпокоя. Но аз толкова те обичам, а ти си обичала друг преди мен.

— И какво е станало с него?

— Умрял.

— Точно така. И ако не беше умрял, никога нямаше да се срещнем. Не съм невярна, мили. Имам много недостатъци, но не съм невярна. Ще ти дойде до гуша от моята вяност.

— Скоро ще трябва да се върна на фронта.

— Няма да мислим за това отсега. Нали виждаш, мили, колко съм щастлива, толкова ни е добре и на двама ни. Бях забравила какво е щастието и когато те срещнах, струва ми се, бях почти побъркана. Може би съвсем побъркана. Но сега сме щастливи и се обичаме. Нека се радваме на щастието си. Ти също си щастлив, нали? Има ли нещо, което не ти харесва в мене? Какво мога още да сторя, за да ти доставя удоволствие? Искаш ли да разпусна косите си? Искаш ли да се позабавляваме малко?

— Да, ела си легни.

— Ще дойда. Но първо трябва да отида да обиколя болните си.

Глава XIX

Така протече лятото. Не си спомням добре дните, освен че бяха много горещи и че вестниците говореха все за победи. Чувствувах се добре, краката ми оздравяваха бързо, тъй че скоро замених патериците си с бастун. После започнах физиотерапия в „Оспедале Маджоре“ за прегъване на коленете — нагревки с ултравиолетови лъчи в една огледална кабина, масажи и бани. Отивах там следобед и на връщане спирах в кафенето, за да пия нещо и да прочета вестниците. Не се разхождах из града. От кафенето се връщах право в болницата. Имах само едно желание — да съм с Кетрин, останалото време, гледах да убия, както мога. Сутрините най-често спях, а следобед понякога отивах на надбягванията и после в „Оспедале Маджоре“ за процедурите. Понякога се отбивах и в англо-американския клуб. Настанявах се в едно широко кожено кресло близо до прозореца и четях списания. Не ни позволяваха да излизаме заедно, откак бях престанал да си служа с патериците, защото било неприлично една сестра да се разхожда с някой ранен, който, очевидно не се нуждае от помощ. Така че през деня почти не се виждахме. Понякога обаче вечеряхме заедно, ако ни придружаваше Фъргюсън. Мис Ван Кемпън се бе примирила с факта, че сме приятели, понеже Кетрин й вършеше много работа. Тя мислеше, че

Кетрин е от много добро семейство и това допринасяше да я настрои добре към нея. Мис Ван Кемпън отдаваше голямо значение на произхода. Тя самата беше от много добър род. Освен това в болницата имаше много работа и това и поглъщаше цялото внимание. Лятото беше извънредно горещо, аз имах много познати в Милано, но привечер винаги бързах да се прибера в болницата. Фронтът напредваше към Каре. Бяха превзели Кук, от другата страна на Плава, и се опитваха да овладеят платото Байнсица. Новините от Западния фронт не бяха тъй добри. Войната, изглежда, щеше да продължи още дълго. Сега вече и Америка се беше намесила, но според мен щеше да е нужна поне една година, докато изпратят достатъчно контингенти и ги подготвят за сражение. Следната година можеше да бъде и много лоша, и много добра. Италианските войски търпяха големи загуби. Не виждах как ще продължава така. Дори и да овладееха платото Байнсица и Монте Сан Габриеле, австрийците имаха още много планини. Бях ги виждал. Всички високи върхове бяха отзад. При Каре напредваха, но долу, към морето, имаше блата и мочурища. Наполеон би разбил австрийците в равнините. Той не би ги нападнал в планините. Би ги оставил да слязат и би ги разбил при Верона. Но на Западния фронт, все още никой никого не разбиваше. Може би сега вече беше невъзможно да се печелят войни. Може би те бяха безкрайни, може би това беше една нова стогодишна война. Оставих вестника, на мястото му й напуснах клуба. Слязох предпазливо по стъпалата и тръгнах по Виа Манцони. Пред „Гранд хотел“ срещнах стария Майърс и жена му, който слизаха от един фойтон. Връщаха се от надбягванията. Мисис Майърс беше жена с едра гръд, облечена в черна коприна. А той беше дребно старче с бели мустаци и плоски стъпала и си помагаше с бастун.

— Добър ден, добър ден. — Тя ми стисна ръка.

— Хелоу — каза Майърс.

— Е, как минаха надбягванията?

— Отлично. Наистина много добре. Имах три печеливши.

— А вие? — попитах аз Майърс.

— И аз не бях зле, имах един печеливш.

— Не мога да разбера как постига това — каза Майърс. —

Никога не ми казва.

— Върви ми добре, върви ми — каза Майърс. Той се стараяше да бъде любезен. — Трябва и вие да дойдете. — Когато говореше, оставяше впечатлението, че не те гледа или че те мисли за някой

друг.

— Непременно — отговорих аз.

— Ще Дойда да ви видя в болницата — каза мисис Майърс. — Приготвила съм някои неща за моите момчета. Вие всички сте мои деца. Да, наистина всички сте мои обични деца.

— Ще се радват да ви видят.

— Такива мили момчета. И вие също. И вие сте едно от моите момчета.

— Трябва да си вървя — казах аз.

— Поздравете всички мои мили момчета. Ще им донеса един куп хубави неща. Вино и сладкиши.

— Довиждане — казах аз. — Те ужасно ще се радват да ви видят.

— Довиждане — каза Майърс. — Елате в Галерията. Знаете къде е моята маса. Всеки следобед съм там.

Аз тръгнах нагоре по улицата. Искях да купя в „Кова“ нещо за Кетрин. Купих й кутия шоколадени бонбони и докато продавачката ми я завиваше, отидох на бара. Там седяха двама англичани и няколко летци. Изпих едно „Мартини“, платих, взех кутията с бонбоните и тръгнах за болницата. Пред малкия бар на улицата, която водеше към Скалата, имаше хора, които познавах: един вицеконсул; двама, които учеха пеене, и Еторе Морети, един италианец от Сан Франциско, който служеше в италианската армия. Седнах на чаша с тях. Единият от певците се наричаше Ралф Саймънс, той пееше под името Енрико Дел Кредо. Не знаех как пее, но все очакваше някакво голямо събитие. Беше пълен, ноздрите и ъглите на устата му бяха винаги възпалени като на човек, който страда от сенна хрема. Тъкмо беше пял в Пиаченца. Пял „Тоска“ и бил чудесен.

— Вие, разбира се, никога не сте ме чували да пея? — каза той.

— Кога ще пеете тук?

— Тази есен ще бъда в Скалата.

— Обзалагам се, че ще хвърлят пейките върху тебе — каза Еторе. — Чували ли сте, че в Модена го замеряха с пейките?

— Това е долна лъжа.

— Да, замеряха го с пейките — каза Еторг. — Аз сам хвърлих шест.

— Ти си един мръсен макаронаджия от Фриско.

— Не може да произнася добре италиански — каза Еторе. — Където отиде, го замерят със столовете.

— Пиаченца е един от най-ужасните театри в Северна Италия — каза другият тенор. — Вярвайте ми, същински мръсен кафез.

Този тенор се наричаше Едгър Саундърз и пееше под името Едуардо Джовани.

— Яд ме е, че не съм бил там, да видя как те замерят със столовете — подхвана пак Еторе. — Ти не умееш да пееш на италиански.

— Той е побъркан — каза Едгър. — Само това знае — замеряли ни със столове.

— И те знаят само това, когато някой от вас двамата почне да пее — каза Еторе. — А после ще се върнете в Америка и ще разправяте за вашите успехи в Скалата. В Скалата няма да ви оставят да доизпеете дори първата нота.

— Аз ще пея в Скалата — каза Саймънс. — Ще пея „Тоска“ през октомври.

— Мак, ще отидем, нали? — каза Еторе на вицеконсула. — Ще им трябва някой да ги пази.

— Може би американската армия ще бъде там, за да ги закриля — каза вицеконсултът. — Ще пиете ли още по една чаша, Саймънс, и ти, Саундърз?

— С удоволствие — каза Саундърз.

— Чух да разправят, че щели да ти дадат сребърен медал — ми каза Еторе. — Какво отличие се надяваш да получиш?

— Не знам. Не знам дори дали изобщо ще получа.

— Разбира се, че ще получиш. И да видиш тогава как всички момичета от „Кова“ ще тичат подир теб. Те всички ще мислят, че си убил двеста австрийци и си превзел сам елин окоп. Моите отличия ми струваха доста работа, вярвай ми.

— Колко имаш, Еторе? — попита вицеконсултът.

— Всичките — каза Саймънс. — Заради него се води войната.

— Два пъти ме представиха за бронзов медал и три пъти за сребърен — каза Еторе. — Но получих само един.

— А другите, какво стана с тях?

— Операцията пропадна — каза Еторе. — Когато операцията пропадне, не дават отличия.

— Колко пъти си раняван, Еторе?

— Три пъти тежко. Ето вижте, имам три нашивки.

Той обърна ръкава си. Три сребърни ивици, поставени успоредно върху черен фон и защити върху плата на ръката,

приблизително осем пръста по-долу от рамото.

— И ти имаш една — каза Еторе. — Уверявам те, чудесно е. Аз предпочитам нашивките пред медалите. И нека ти кажа, приятелю, три нашивки не са малко нещо. Дават ти по една за всяка рана и те държат по три месеца в болницата.

— Къде са ти раните, Еторе? — попита вицеконсултът.

Еторе си запретна ръкава.

— Ето тука — и той показа дълбокия, гладък червен белег. — И на крака. Не мога да ви я покажа от навоите; и на стъпалото. В него имам мъртва кост и страшно смърди. Всяка сутрин чопля малки парченца от нея, но все си смърди.

— С какво те раниха?

— С ръчна граната. От ония, които са като преса за картофи. Отнесе ми почти половината от стъпалото. Знаеш ги тези преси, нали? — обърна се той към мене.

— Разбира се.

— Видях го мръсника, като я хвърляше — каза Еторе.

Строполих се на земята и си помислих, че няма да ме бъде вече, но в тези проклети преси няма нищо вътре. Убих онзи негодник с пушката си. Все носех пушка, за да не разберат, че съм офицер.

— Как изглеждаше този тип? — попита Саймънс.

— Това му беше единствената граната — продължи Еторе. — Не знам защо я хвърли. Предполагам, че ей тъй просто си е мечтал да запрати една такава граната. Навярно не беше виждал истинска битка. Във всеки случай убих го, мръсника му с мръсник.

— Как изглеждаше, когато го уби? — попита Саймънс.

— Откъде да знам — каза Еторе. — Умерих го право в корема.

Боях се, че ще го пропусна, ако се прицеля в главата.

— Откога си офицер, Еторе? — попитах аз.

— От две години. Сега ще ме произведат капитан. А ти от колко време си поручик?

— Скоро ще станат три години.

— Не можеш да станеш капитан, понеже не знаеш достатъчно добре италиански — каза Еторе. — Можеш да говориш, но не можеш правилно да четеш и пишеш. За да станеш капитан, ти трябва образование. Защо не отидеш в американската войска?

— Може би ще го направя.

— И аз бих искал да отида. Колко получава един капитан, Мак?

— Не знам точно. Около двеста и петдесет долара, струва ми се.

— Ах, дявол да го вземе, какво мога да направя с двеста и петдесет долара! Побързай да постъпиш в американската войска, Фред. А после ще гледаш и мен да настаниш.

— Дадено.

— Мога да командувам рота на италиански. Но какво ми пречи да се науча и на английски?

— Ще те произведат генерал — каза Саймънс.

— Не, не съм достатъчно учен, за да бъда генерал. Един генерал трябва да знае страшно много работи! Вие си мислите, че войната е лесна работа. Нямайте достатъчно мозък, за да бъдете дори и ефрейтори.

— Слава богу, не ми и трябва — каза Саймънс.

— Може би ще ти притрябва някой ден, ако ви съберат, и вас, хайлазите. Ах, как бих искал да ви видя в ротата си. И Мак също. Ще те взема за ординарец, Мак.

— Ти си чудесно момче, Еторе — каза Мак, — но се боя, че си милитарист.

— Искам да стигна до чин полковник, преди да свърши войната.

— Ако не те убият.

— Няма да ме убият. — Той опипа звездите на яката си с палеца и показалеца си. — Видяхте ли какво направих? Винаги пипвам звездите си, когато някой спомене, че може да ме убият.

— Хайде да си вървим, Саймънс — каза Саундърз, като стана.

— Хайде.

— Довиждане — казах аз. — И аз трябва да си вървя. — Вече беше шест без четвърт. — Чао, Еторе!

— Чао, Фред — отговори Еторе. — Ще бъде наистина, чудесно да получиш сребърен медал.

— Още не е сигурно.

— Не, не, вече го имаш, Фред. Чух, че щели да ти го дадат без всякакви спънки.

— Добре, довиждане — казах аз. — И бъди предпазлив, Еторе.

— Не се безпокой за мене. Не пия и не тичам по жени. Не съм нито пияница, нито женкар. Зная какво трябва да правя.

— Довиждане — казах аз. — Радвам се, че скоро ще те произведат капитан.

— Няма да чакам да ме произведат. Ще мина направо, за изключителни заслуги. Нали разбираш. Три звезди с кръстосани мечове, с корона отгоре... това съм аз.

— На добър час!

— На добър час. Кога се връщаш на фронта?

— Скоро.

— Тогава ще се видим там.

— Довиждане.

— Довиждане. И не се оставяй да те измамат.

Тръгнах към болницата по една пряка уличка. Еторе беше на двадесет и три години. Отгледан беше от един свой чичо в Сан Франциско и тъкмо беше дошъл на гости при родителите си в Торино, когато се обяви войната. Имаше сестра, която бяха изпратили заедно с него в Америка и която тази година завършваше учителски институт. Той принадлежеше към този вид герои, които досаждат на всеки срещнат. Кетрин не можеше да го понася.

— И ние имаме герои — каза тя, — но те са много по-скромни.

— Аз не му обръщам внимание.

— И аз не бих му обръщала внимание, ако не беше тъй самомнителен и тъй досаден, о, господи, тъй досаден.

— И на мене ми досажда.

— Мило е, че го казваш. Но не е необходимо. Ти можеш да си го представиш на фронта, дето знаеш, че е полезен, обаче за мене той представлява само този тип мъже, които мразя.

— Зная.

— Много мило от твоя страна, че знаеш. Правя усилия да го обичам, но той е отвратителен, наистина отвратителен.

— Днес ни каза, че ще го произведат капитан.

— Чудесно — отговори Кетрин. — Това сигурно го радва.

— Ти не би ли искала и аз да имам по-висок чин?

— Не, мили. Искам само да имаш такъв чин, че да те допускат в по-добри ресторанти.

— Тъкмо такъв чин имам.

— И той ти стига. Не държа да имаш по-горен чин. Може да ти замае главата. О, мили, толкова съм доволна, че не си самомнителен. И такъв да беше, пак щях да се омъжа за тебе, но толкова е успокоително да имаш съпруг, който не е самомнителен.

Говорехме тихичко на балкона. Луната сигурно беше вече изгряла, но над града имаше мъгла и тя не се виждаше; скоро започна да ръми и ние се прибрахме вътре. Мъглата навън се превърна в пороеен дъжд и започна да барабани по покрива. Станах и отидох до балконската врата да видя дали не вали вътре, но не валеше и аз

оставих вратата отворена.

— Кого видя още? — попита Кетрин.

— Мистър и мисис Майърс.

— Те са странни хора.

— Казват, че той бил осъден на затвор в отечеството си.

Пуснали го да умре на свобода.

— И оттогава живее щастливо в Милано.

— Щастливо? Не знам доколко.

— По-щастливо, отколкото в затвора.

— Тя се кани да ни донесе някои неща.

— Тя винаги носи чудесни неща. Нарече ли те „мое мило момче“?

— Едно от нейните мили момчета.

— Вие всички сте нейните мили момчета — каза Кетрин. — Има слабост към милите момчета. Чуваш ли дъжда?

— Вали силно.

— И ти винаги ще ме обичаш, нали?

— Да.

— Независимо че вали дъжд?

— Не.

— Това е хубаво. А аз толкова се страхувам от дъжда.

— Защо?

Спеше ми се. Навън валеше като из ръкав. — Не знам, мили.

Винаги ме е било страх от дъжда.

— Аз го обичам.

— Обичам да се разхождам, когато вали. Но за любовта е лошо.

— Аз винаги ще те обичам.

— А аз ще те обичам и когато вали дъжд, и когато вали сняг, и когато вали град, и какво още?

— Не зная. Мисля, че ми се спи.

— Спи, мили, аз ще те обичам, каквото и да става.

— Не те е страх всъщност от дъжда, нали?

— Когато съм с тебе, не.

— А защо те е страх?

— Не знам.

— Каж ми.

— Не, не настоявай.

— Все пак ми кажи.

— Щом настояваш. Е добре, страх ме е от дъжда, защото, когато

вали, се виждам умряла.

— Какви са тези приказки?

— А понякога те виждам и тебе мъртъв под дъжда.

— Това е по-вероятно.

— Не, не, мили. Понеже тебе мога да опазя от опасност. Знам, че мога. Но на себе си човек не може да помогне, нали?

— Моля те, спри. Не искам да ми говориш тази вечер като някаква смахната шотландка. Не ни остава още много време да бъдем заедно.

— Да, наистина, и все пак. Аз съм си една малко смахната шотландка. Но ще спра. Това са глупости.

— Да, само глупости.

— Глупости, нищо друго освен глупости. Не ме е страх от дъжда... Не ме е страх от дъжда. О, господи, толкова бих искала да не ме е страх от дъжда.

Тя плачеше. Аз я утеших и тя престана да плаче. Вън продължаваше да вали.

Глава XX

Един следобед отидохме на конните надбягвания. Фъргюсън ни придружаваше, а също и Кроуъл Роджърс, войникът, който беше ранен в очите от експлодиралата граната. Докато двете момичета се обличаха, Кроуъл и аз седяхме на леглото в неговата стая и четяхме в спортния вестник резултатите от предишните надбягвания и предвижданията за следващите. Главата на Кроуъл беше обинтована и надбягванията не го интересуваха много, но за да убие времето, той четеше редовно спортните вестници и беше в течение на всичко относно конете. Казваше, че те не стрували нищо и че няма да сме затруднени в избора си. Старият Майърс го обичаше и му даваше сведения. Майърс печелеше почти на всяко надбягване и не обичаше да споделя своите тайни, понеже с това намаляваше печалбите си. Надбягванията не бяха съвсем почитени. Жокеи, които бяха изгонени отвсякъде, идваха да се състезават в Италия. Сведенията на Майърс бяха добри, но ми беше неприятно да му ги искам, понеже понякога той не отговаряше и човек оставаше с впечатление, че му е свидно да ги дава. Въпреки това, не знам по какви съображения, той се смяташе задължен да ни дава тези сведения, и то главно на Кроуъл. На жена си

Майърс никога не казваше на кой кон залага. Тя печелеше или губеше, най-често губеше и непрекъснато се оплакваше.

Четиримата отидохме с открит файтон в Сан Сиро. Времето беше чудесно. Минахме през парка, после тръгнахме покрай трамвайната линия и след като излязохме от града, поехме по прашното шосе. Покрай шосето имаше вили с железни огради и големи избуяли градини, канавки, в които се стичаше водата, и зеленчукови градини, целите покрити с прах. В равнината се виждаха фермерски къщи и обширни зелени участъци с канали за напояване. На север се възправяха планини. Към хиподрума прииждаха множество коли и контрольорите при входа ни пуснаха да влезем без входни билети, понеже бяхме в униформи. Слязохме от файтона и след като си купихме програми, тръгнахме през моравата и през гладката писта към мястото, където стояха конете. Трибуните бяха дървени и стари, а под тях бяха касите за обзалаганията, имаше още един ред каси до конюшните. На моравата покрай преградите се тълпяха войници. На пистата имаше много хора. Конярите разхождаха конете под дърветата зад главната трибуна. Видяхме някои познати и след като намерихме столове за Фьргюсън и Кетрин, започнахме да оглеждаме конете.

Те пристъпваха един подир друг, навели глави, водени от конярите. Един от конете беше синкавочерен и Кроуъл се кълнеше, че са го боядисали. Вгледахме се по-внимателно и решихме, че това не е изключено. Бяха го извели тъкмо когато звънецът даде знак да ги оседлават. Потърсихме в програмата номера, който ездачът носеше на ръкава си. Беше записан като черен унгарски и се казваше Жапалак. Състезанието беше само за коне, които никога не бяха печелили повече от хиляда лири на надбягване. Кетрин беше твърдо убедена, че са променили цвета му. Фьргюсън каза, че не е сигурна. Аз намирах вида му съмнителен. Всички решихме, че трябва да заложим на него и дадохме сто лири. В курса на залагането той беше отбелязан с 35 на 1. Кроуъл отиде да купи билетите, а ние останахме да гледаме жокеите, които направиха една последна обиколка и после с лек галоп поеха по пистата към мястото, откъдето щяха да тръгнат.

Качихме го на голямата трибуна, за да видим тръгването. В Сан Сиро по това време още не си служеха с еластично въже. Стартерът изравни конете, които там долу на пистата ни изглеждаха много малки, и даде знак за тръгване, като плесна с големия си камшик. Конете минаха край нас. Черният беше начело и на завоя вече

изпревари другите. Аз ги следях с далекогледа си през всичкото време и видях, че жокеят се мъчи да го задържи, но напразно, и когато се появиха отново на завоя, черният кон беше на петнадесет дължини пред другите. Той продължи да препуска, след като надбягването бе вече свършило.

— Чудесно — възкликна Кетрин. — Ще спечелим повече от три хиляди лири. Това е един изключителен кон.

— Дано боята му се запази, докато ни платят — каза Кроуъл.

— Наистина чудесен кон — каза Кетрин. — Чудно ми е дали мистър Майърс е заложил за него.

— На печеливения ли заложихте? — извиках аз на мистър Майърс.

Той кимна с глава.

— Но аз не — каза мисис Майърс. — А вие, деца мои, на кой кон заложихте?

— На Жапалак.

— Наистина ли? За него дават 35 на 1.

— Хареса ни цветът му.

— На мене не... Стори ми се много неугледен. Посъветвах ме да не играя на него.

— Той няма да донесе много — каза Майърс.

— Но е оценен 35 на 1.

— Няма да донесе много. В последния момент на него заложиха големи суми — каза Майърс.

— Кой?

— Кемптън и другите. Ще видите. Няма да даде и 2 на 1.

— Тогава няма да спечелим три хиляди лири — каза Кетрин. — Не обичам такива мошенически надбягвания.

— Ще получим двеста лири.

— Това не е нищо. За какво са ни. Аз си мислех, че ще спечелим три хиляди.

— Отвратителна шарлатания — каза Фъргюсън.

— Вярно е, но ако не беше нагласен, никога нямаше да заложим на него. И все пак щеше да ми бъде много приятно да спечеля три хиляди лири.

— Да слезем да прием нещо и да видим какво плащат — предложи Кроуъл.

Отидохме на мястото, където обявяваха номерата. Звънецът даде знак за изплащане и Жапалак, победителят, беше котиран 18 на 50,

което означаваше, че човек не получава дори и стойността на един облог от десет лири.

Влязохме в бара под голямата трибуна, за да пием по едно уиски със сода. Намерихме двама италианци, които познавахме, и Мак Адъмз, вицеконсула. Те тръгнаха с нас и отидохме заедно при момичетата. Италианците се държаха сдържано, а Мак Адъмз остана да разговаря с Кетрин, когато слязохме да заложим още веднъж. Мистър Майърс стоеше до една от близките каси.

— Попитай го на кой кон е заложил? — казах аз на Кроуъл.

— На кой кон заложихте, мистър Майърс? — попита Кроуъл.

Майърс извади програмата си и посочи с върха на молива си номер 5.

— Ще имате ли нещо против, ако заложим и ние на същия? — попита Кроуъл.

— Залагайте, залагайте, само не казвайте на жена ми, че аз съм ви посъветвал.

— Искате ли да пиете нещо?

— Не, благодаря. Не пия.

Заложихме на номер 5 сто лири единичен залог и сто двоен и се върнахме за още по едно уиски със сода. Бях в прекрасно настроение. Попаднахме на друг и двама познати италианци. Те пиха по чаша с нас, после се върнахме при момичетата. И тези италианци също се държаха важно и не отстъпваха на ония, които бяхме довели първия път. В продължение на една минута никой не можа да седне. Подадох билетите на Кетрин.

— Кой кон е?

— Не знам. Мистър Майърс го избра.

— Не знаеш дори как се казва?

— Не. Можеш да му намериш името в програмата. Мисля, че е номер 5.

— Твоята доверчивост е трогателна — каза тя.

Номер 5 спечели, но печалбата беше нищожна. Мистър Майърс беше разярен.

— Трябва да заложеш двеста лири, за да спечелиш двадесет — каза той. — Дванадесет лири за десет. Не си струва трудът. Жена ми изгуби двадесет лири.

— Ще сляза с тебе — каза Кетрин.

Италианците станаха. Слязохме и се упътихме към конюшнията.

— Харесва ли ти тук? — попита Кетрин.

— Да, струва ми се.

— Общо взето, тук е забавно — каза тя, — но аз, мили, се изморявам от толкова много хора.

— Не са чак толкова много.

— Вярно е, но тези Майърс и този тип от банката с жена си и дъщерите си...

— Да, но той осребрява моите чекове — казах аз.

— Ако не той, друг ще го прави. А и тези четирима италианци, които доведе, са ужасни.

— Можем да останем тук и да гледаме надбягванията зад преградата.

— Да, ще бъде чудесно и освен това, мили, нека заложим на един кон, за който никога не сме чували и на който мистър Майърс не залага.

— Добре.

Заложихме на един кон, наречен Лайт Форт Ми, който пристигна четвърти измежду петте. Облегнати на оградата, наблюдавахме как конете преминават край нас, тропайки с копитата си. В далечината виждахме планините, а отвъд дърветата и полята — Милано.

— Тук се чувствавам много по-добре — каза Кетрин.

Конете се връщаха. Стигнаха до вратата, облени в пот. Жокеите им ги успокояваха и ги откарваха под дърветата, за да ги разседлят.

— Не ти ли се пие нещо? Само че тук, за да гледаме конете.

— Отивам да донеса.

— Чакай — каза Кетрин. — Момчето ще ни донесе.

Тя вдигна ръка и момчето излезе от бара до конюшните.

Седнахме на една кръгла желязна маса.

— Не ти ли е по-приятно, когато сме сами? — казах аз.

— Чувствах се много самотна сред всички тези хора.

— Тук ни е добре.

— Да, тези надбягвания са наистина хубави.

— Не са лоши.

— Не искам да ти развалям удоволствието, мили. Ще се върнем, щом поискаш.

— Не — казах аз. — Ще останем тук, докато си допием чашите.

После ще отидем да гледаме стипълчейза.

— Колко си мил към мене — каза тя.

След като поседяхме известно време сами, се присъединихме

пак към другите. Прекарахме много приятен ден.

Глава XXI

През септември нощите захладняха. Дните също бяха хладни и в парка листата почнаха да променят цвета си. Тогава разбрахме, че лятото е отминало. На фронта работите вървяха много зле. Не можеха да превземат Сан Габриеле. Сраженията върху платото Байнсица бяха приключили и към средата на месеца сраженията за Сан Габриеле също приключиха. Не успяха да го превземат. Еторе се беше върнал на фронта. Конете бяха изпратени в Рим и нямаше вече надбягвания. Кроуъл също бе заминал за Рим, а оттам щяха да го изпратят в Америка. В града на два пъти станаха антивоенни протести, а в Торино едно доста сериозно вълнение. Един английски майор ми каза в клуба, че италианците били изгубили сто и петдесет хиляди души на платото Байнсица и на Сан Габриеле. Освен това били изгубили четиридесет хиляди души на Каре. Пихме заедно и той се разбъбри. Каза, че няма да има повече сражения за тази година и че италианците са захапали по-голям залък, отколкото могат да преглътнат. Каза, че офанзивата във Фландрия отивала на зле. Ако избиели толкова хора, колкото в началото на тази есен, съюзниците щели да бъдат още идната година. Каза, че всички сме бити, но това нямало значение, докато не сме го забелязвали. Всички сме били бити. Важното било да не го признаваме. Победата щяла да бъде на този, който последен забележи, че е бит. Поръчахме още по чаша. Не съм ли от някой щаб? Не. А той — да. Всичко това били само глупости. Бяхме сами в клуба, разположени удобно на едно голямо кожено канапе. Ботушите му бяха от матова кожа, добре лъснати. Много хубави ботуши. Каза, че всичко това било глупости. Мислело се само за дивизии и попълнения. Прекарвали си времето да се карат за дивизии и щом получили някоя, веднага я хвърляли да бъде избита. Ние сме били бити. Немците печелели победи. Славни войници, дявол да ги вземе! Тези стари германци — ето това са войници. Но и те били разсипани. Ние всички сме били разсипани. Попитах го какво мисли за Русия. Каза, че и тя е вече разсипана. Скоро съм щял да разбера това. Австрийците също били разсипани. Ако успеели да получат няколко дивизии от немците, може би щели да се справят. Смята ли, че ще влязат в нападение тази есен? Разбира се.

Италианците били разсипани. Всички вече знаели това. Немците щели да слязат през Трентино и да прережат железницата при Виченца и какво щели да правят тогава италианците? Австрийците вече се опитаха да сторят това в 1916, но без немците. Вярно, казах аз. Но те едва ли ще го направят, каза той. Много е просто. Ще опитат нещо по-сложно и ще бъдат окончателно смазани. Казах, че е време да си вървя. Трябва да се върна в болницата. „Довиждане — каза той. После прибави весело: — Всичко най-хубаво!“ Имаше голямо противоречие между песимистичните му схващания за света и веселия му нрав.

Отбих се в една бръснарница да се обръсна и се върнах в болницата. Кракът ми беше много добре. Повече не можех и да очаквам засега. Преди три дена бях ходил на преглед. Оставаха ми още няколко процедури и щях да свърша лечението в „Оспетале Маджоре“. Вървах по тротоара и се мъчех да не куцам. Под един свод някакъв старец изрязваше силуети. Спрях се да го погледам. Две млади момичета позираха и той изрязваше силуетите им с бързи движения на ножицата, като ги гледаше с отметната настрани глава. Момичетата се смееха. Той ми показа силуетите, после ги залепи на бяла хартия и им ги даде.

— Сполучливи излязоха — каза той. — Сега е ваш ред, господин поручик.

Момичетата се отдалечиха. Те разглеждаха силуетите си и се смееха. И двете бяха хубави. Едната работеше при търговеца на вина срещу болницата.

— Добре.

— Свалете си фуражката.

— Не, искам да бъда с нея.

— Няма да е толкова хубаво — каза старецът, — но ще бъде по-войнствено. — Лицето му се проясни.

Той заизрязва черната хартия, после раздели двете половини на листа, залепи профилите на един картон и ми ги подаде.

— Колко?

— Нищо. — Той махна с ръка. — Подарявам ви ги.

— Но, моля ви.

Подадох му дребни пари.

— Не, направих ви ги за свое удоволствие. Дайте ги на вашата приятелка.

— Благодаря много и довиждане.

— Довиждане!

Продължих пътя си към болницата. Там намерих писма, едно официално и две-три други. Давах ми три седмици отпуск, за да се възстановя, преди да се върна на фронта. Препрочетох внимателно писмото. Да, така беше. Отпускът ми почваше от четвърти октомври, когато свършвах лечението. Три седмици правеха двадесет и един ден. Значи, до двадесет и пети октомври. Обадих се, че ще поизляза, и отидох в един ресторант малко по-нагоре от болницата да вечерям и да прочета писмата си и „Кориере дела Сера“. Имаше едно писмо от дядо ми с новини за семейството ми, патриотични насърчения, чек за двеста долара и няколко изрезки от вестник; едно скучно писмо от нашия свещеник от стола; едно от един приятел летец, който служеше във френската авиация, в което говореше как попаднал в някаква весела компания, една бележка от Риналди, който ме питаше колко време още ще клинча в Милано и какви са новините. Молеше ме да му занеса грамофонни плочи и ми даваше списък кои. С вечерята изпих една малка бутилка „Кианти“. Пих кафе и чашка коняк, дочетох вестника, пяхнах писмата в джоба си, оставих вестника на масата с почерпка за момчето и излязох. В стаята си в болницата се съблякох, облякох пижамата и халата си, спуснах пердетата на балконската врата, седнах на леглото си и взех да чета бостънските вестници, които мисис Майърс беше изпратила в болницата за своите мили момчета. „Хуайт Сокс“ от Чикаго бяха спечелили наградата на Американската лига, а екипът на нюйоркските „Джайънтс“ бяха първенци на Националната лига. Бейб Рут играеше за Бостън. Вестниците бяха скучни. Съдържаха само местни новини, вече остарели, новините за войната също бяха стари. Американските новини говореха само за лагерите за обучение. Радвах се, че не съм в такъв лагер. Оставаше ми да чета само за резултатите от бейзбол, а и те не ме интересуваха особено. Невъзможно беше да четеш такъв голям куп вестници с интерес. Не ми беше до четене, но за миг се вдълбочих в тях. Чудех се дали ще се закрийт спортните съюзи, ако Америка се намеси сериозно във войната. Навярно не. В Милано надбягванията продължаваха, а войната беше в разгара си. Във Франция ги бяха преустановили. Оттам именно беше дошъл нашият Жапалак. Кетрин започваше работа към девет часа. Чух стъпките ѝ, когато пое дежурството си, и бегло я зърнах, че минава по коридора. Тя влизаше подред в различните стаи, най-послед дойде и в моята.

— Закъснях, мили — каза тя, — но имах много работа. Как си? Разказах ѝ за вестниците и отпуската.

— Чудесно — каза тя. — Къде искаш да отидеш?

— Никъде. Тук искам да остана.

— Това е глупаво. Ти избери някое хубаво място и аз ще дойда с тебе.

— А как ще уредим това?

— Не зная, но все ще намеря начин.

— Ти си чудесна.

— Не, не съм. Само че животът е много лесен, когато човек няма какво да губи.

— Какво искаш да кажеш?

— Нищо. Помислих си само колко малки изглеждат пречките, които някога изглеждаха толкова големи.

— Струва ми се, че ще е доста мъчно да получиш отпуск.

— Съвсем не, мили. Ако е нужно, просто ще си дам оставката.

Но няма да се стигне дотам.

— Къде ще отидем?

— Все ми е едно. Където искаш. Някъде, където никого не познаваме.

— Наистина ли ти е все едно?

— Да. Ще ми хареса където и да е.

Тя изглеждаше угрижена.

— Какво ти е, Кетрин?

— Нищо. Нищо ми няма.

— Не, има нещо.

— Няма нищо... наистина нищо.

— Зная добре, че има. Кажи ми, скъпа моя, хайде, на мен можеш да кажеш.

— Няма нищо.

— Кажи ми.

— Не, не искам. Страх ме е, че това ще те направи нещастен и ще те разтревожи.

— Не, няма да ме разтревожи.

— Наистина ли? Аз самата не се тревожа, но се боя, че ти ще се разтревожиш.

— Щом ти не се тревожиш, то и аз няма да се разтревожа.

— И все пак не искам да ти кажа.

— Кажи.

— Необходимо ли е?

— Да.

— Ще имам бебе, мили. Вече почти трети месец. Това няма да те разтревожи, нали? Моля те, не се безпокой.

— Добре, няма.

— Наистина ли?

— Разбира се.

— Направих всичко. Взех всичко, което беше нужно. Но не помогна.

— Няма защо да се тревожиш.

— Нищо не можах да сторя, мили. Но не се разтревожих. И ти също не трябва да се тревожиш, да се безпокоиш за това.

— Само за тебе се безпокоя.

— Ето, точно това не искам. Всеки ден се случва да се раждат деца. Всички имат деца. Това е нещо съвсем естествено.

— Ти наистина си прекрасна.

— Да не мислим повече за това, мили. Ще се помъча да не ти причинявам грижи. Зная, че преди малко те разтревожих, но досега не се ли държах като смело момиче? Ти досега не забеляза нищо, нали?

— Не.

— Ще бъде все така. Ти просто не бива да мислиш за това, не бива да се измъчваш. Виждам, че се тревожиш. Не бива. Искаш ли да пиеш нещо, мили? Зная, че като пиеш, веднага се развеселяваш.

— Не, аз и така съм весел, а ти си страшно мила.

— Не, не съм. А ти избери едно място и аз ще направя всичко, за да дойда с тебе. Надявам се октомври да бъде хубав. Ще прекараме чудесно, мили, а после, като се върнеш на фронта, ще ти пиша всеки ден.

— А ти къде ще бъдеш?

— Още не зная. Някъде на хубаво място. Ще се погрижа за всичко.

За минута останахме спокойни, без да кажем дума. Кетрин беше седнала на леглото. Гледах я, но не се докосвахме. Бяхме разделени като хора, които са смутени, понеже някой внезапно е влязъл в стаята. Тя протегна ръка и хвана моята.

— Ти не се сърдиш нали, мили?

— Не.

— Нямах чувството, че си хванат в примка?

— Може би донякъде, но не от тебе.

— Не исках да кажа, че от мене. Не говори глупости. Исках да кажа, изобщо уловен в примка.

— Биологически човек винаги се чувства хванат в примка.

Тя не мръдна, не дръпна ръката си, но аз почувствувах, че се отдалечава от мен, далеч, много далеч.

— „Винаги“ е много лоша дума.

— Извинявай.

— Няма защо. Но ти би трябвало да разбереш, че аз никога не съм имала дете и дори не съм обичала досега. И се стараех да бъда такава, каквато ме желаеш, а ето, че ти казваш „винаги“.

— Искаш ли да си отрежа езика? — предложих аз.

— О, мили! — Тя се върна от оня далечен свят, дето се бе зареяла. — Не ми обръщай внимание.

Ние отново бяхме заедно. Всяка потиснатост беше изчезнала.

— Ние с тебе всъщност сме едно цяло и не трябва да има никакви недоразумения между нас.

— Не трябва наистина.

— Но това се случва. Хората се обичат и понякога сякаш нарочно търсят да се дразнят, карат се и изведнъж престават да бъдат едно цяло.

— Ние никога няма да се караме.

— Не, не трябва, защото ние с тебе сме само двамата против всички други по света. Ако нещо се случи между нас, ще бъдем изгубени и светът ще ни грабне пак.

— Не, той няма да ни грабне — казах аз, — понеже ти си много храбра. На храбрите никога нищо не се случва.

— Но и те умират.

— Да, но само веднъж.

— Не зная. Кой го е казал това?

— Страхливият умира хиляди пъти, но храбрият само един път.

— Да. Кой го е казал това?

— Не зная.

— Навярно някой страхливец — каза тя. — Той е познавал добре страхливците, но не и храбрите. Храбрият може би умира две хиляди пъти, ако е умен. Само че не говори за това.

— Не зная. Мъчно е да четеш мислите на един храбър.

— Да. И в това му е силата.

— Ти говориш много осведомено.

— Прав си, мили. Този път си прав.

— Ти си храбра.

— Не съм — каза тя, — но бих искала да бъда.

— И аз не съм — казах аз. — Познавам се. Доста съм живял, та знам. Аз съм като играч на бейзбол, който прави средно двеста и тридесет и знае, че не може повече.

— Какво значи „играч на бейзбол, който прави средно двеста и тридесет“. Това звучи страшно внушително.

— Съвсем не! Ще рече само, че играчът е посредствен.

— Но е все пак играч — подхвърли тя.

— Струва ми се, няма да излезем наглава — казах аз. — Но все пак ти си храбра.

— Не съм, но ще се помъча да бъда.

— И двамата сме храбри. Когато пия, винаги ставам храбър.

— И двамата сме прекрасни хора — каза Кетрин. Тя отиде до шкафа и донесе коняка и една водна чаша.

— Пийни малко коняк, мили, ти се държа тъй добре.

— Не ми се пие наистина. Малко само.

— Добре, щом искаш.

Аз напълних една трета от чашата и я изпих на един дъх.

— Малко прекали — каза тя. — Зная, че конякът е питието на героите, но все пак не бива да се прекалява.

— Къде ще живеем след войната?

— Навярно в някой приют за старци — каза тя. — Цели три години бях толкова наивна, че очаквах войната да свърши до Коледа. Но сега вече не се надявам да свърши преди нашият син да е станал поручик.

— Може би ще бъде генерал.

— Ако войната е стогодишна, ще има време да стане и генерал.

— Ти не искаш ли да пиеш?

— Не. Тебе това те развеселява, мили, но на мене само ми замайва главата.

— Никога ли не си пила коняк?

— Не, мили. Аз съм много старомодна жена.

Пресегнах се за бутилката, която бях сложил на земята, и си налях още една чаша.

— Трябва да отида да наобиколя твоите съотечественици — каза Кетрин. — А ти в това време навярно ще дочетеш вестниците?

— Наистина ли трябва да отидеш?

— Или сега, или по-късно.

- Добре. Тогава иди сега. Веднага ще се върна.
— И дотогава аз ще съм прочел вестниците.

Глава XXII

През нощта захладня и на сутринта започна да вали. Като се връщах от „Оспедале Маджоре“ валеше така силно, че аз пристигнах цял измокрен. Дъждът се изливаше на порои по балкона на стаята ми и шибан от вятъра, набраздяваше стъклата на балконската врата. Преоблякох се и изпих чаша коняк, но вкусът му ми беше неприятен. Цялата нощ ми беше зле, а на сутринта след закуска ми се повръщаше.

— Няма съмнение — каза главният лекар, — погледнете бялото на очите му, мис Гейдж.

Мис Гейдж погледна. Дадох ми огледало и аз да се видя. Бялото на очите ми беше съвсем жълто. Имах жълтеница. Лежах две седмици. По тази причина не можахме да прекараме заедно моя отпуск. Бяхме намислили да отидем в Паланца на Лаго Маджоре. Там есента е много хубава, когато листата на дърветата започват да жълтеят. Има чудесни места за разходка и може да се лови пъстърва в езерото. По-хубаво щеше да бъде, отколкото в Стреза, защото няма толкова хора. От Милано се отива така лесно в Стреза, че винаги срещаш познати. Близко до Паланца има едно хубаво селце, оттам може да се отиде с лодка до островите, където живеят рибарите, а на най-големия остров има ресторант. Но ние не можахме да отидем.

Един ден, докато лежах от жълтеницата, мис Ван Кемпън влезе в стаята ми, отвори шкафа и видя празните бутилки. Бях накарал вратаря да свали долу цял куп от тях и предполагах, че го е видяла, като ги е изнасял, и е дошла да види дали има още. Повечето бяха бутилки от вермут, от марсала, от капри, плетени бутилки от кианти и няколко шишета от коняк. Вратарят бе отнесъл големите шишета от вермут и плетените бутилки от кианти и беше оставил за най-последните бутилките от коняк. Мис Ван Кемпън намери тези бутилки от коняк и една бутилка от кюмел във форма на мечка. Бутилката във форма на мечка особено я ядоса. Тя я взе в ръце. Мечката седеше на задните си лапи, а с предните служеше. В главата и имаше стъклена запушалка и няколко кристалчета се бяха полепили по дъното. Аз се засмях.

— Това е кюмел — казах аз. — Най-хубавият кюмел се продава

в такива бутилки. Иде от Русия.

— А всички тези шишета са от коняк, нали? — попита мис Ван Кемпън.

— Не мога да ги видя — казах аз, — но сигурно са от коняк.

— И откога трае всичко това?

— Аз ги купувах и си ги донасях сам — отговорих аз. — Често ми идваха италиански офицери на гости и аз винаги гледах да имам нещо да им предложа.

— А вие самият не пиехте ли? — каза тя.

— И аз пиех.

— Коняк! — каза тя. — Единадесет празни бутилки от коняк и тази мечешка течност!

— Кюмел.

— Ще пратя някой да ги прибере. Това ли са всички празни шишета, които имате?

— Засега, да.

— А аз ви жалех, че имате жълтеница. Хубаво съм си губила времето да ви съжалявам!

— Благодаря!

— Разбира се, не ви осъждам, че не искате да се върнете на фронта. Но мисля, че можехте да измислите нещо по-умно, отколкото да си докарвате жълтеница, като се наливате с алкохол.

— Като какво?

— Като се наливате с алкохол! Много добре ме чухте какво казах.

Не отговорих нищо.

— Ако не измислите друго нещо, страхувам се, че ще трябва да се върнете на фронта, щом ви мине жълтеницата. Не смятам, че след една доброволно предизвикана жълтеница ви се полага възстановителен отпуск?

— Не смятате ли?

— Не, не смятам.

— Боледували ли сте някога от жълтеница, мис Ван Кемпън?

— Не, но неведнъж съм виждала болни от нея.

— Забелязали ли сте каква наслада доставя тя на болните?

— Предполагам, че тя е за предпочитане пред фронта?

— Мис Ван Кемпън — казах аз, — чували ли сте някога за човек, който, за да се избави от военна повинност, си нанася удари в слабините.

Мис Ван Кемпън се престори, че не чу въпроса ми. Трябваше да се престори, че не е чула, или да напусне стаята. Но тя не искаше да си отиде, понеже отдавна ми имаше зъб, и сега беше дошъл часът да си разчисти сметките с мене.

— Познавам много войници, които се отърваха от фронта, като умишлено си нанесоха рани.

— Не ви питах за това. И аз съм виждал умишлени самонаранявания! Питах ви дали сте виждали някога човек, който, за да се избави от военна повинност, сам се удря по слабините. Защото това усещане е най-близко до жълтеницата и съм уверен, че твърде малко жени са го изпитали. Затова ви попитах дали някога сте боледували от жълтеница, мис Ван Кемпън, защото...

Мис Ван Кемпън излезе от стаята. Малко след това дойде мис Гейдж.

— Какво казахте на Ван Кемпън? Беше разярена.

— Сравнявахме разни усещания. Тъкмо се канех да намекна, че тя никога не е изпитвала болките на раждането...

— Вие сте луд — каза Гейдж. — Тя ще ви напакости.

— Тя вече го стори — отвърнах аз. — Провали ми отпуска, а може дори да ме закара и пред военен съд. И на това е способна.

— Още от самото начало не ви обича — каза Гейдж. — За какво е всичко това?

— Твърди, че нарочно съм пил и съм си докарал жълтеницата, за да не се върна на фронта.

— Пфу! — каза мис Гейдж. — Готова съм да се закълна, че никога капка не сте слагали в устата си. Всички ще се закълнат в това.

— Тя намери шишетата.

Сто пъти ви казах да ги махнете. Къде са?

— В шкафа.

— Имате ли куфар?

— Не. Сложете ги в раницата ми.

Мис Гейдж сложи бутилките в раницата.

— Ще ги дам на вратаря — каза тя и тръгна към вратата.

— Една минута — каза мис Ван Кемпън. — Тези бутилки ще взема аз.

Водеше със себе си и вратаря.

— Отнесете всичко това, моля — каза тя. — Искам да ги покажа на доктора, когато му докладвам.

Тя се отдалечи по коридора. Вратарят взе раницата. Той знаеше какво има вътре.

Свърши се с това, че изгубих отпуска си.

Глава XXIII

Вечерта, когато щях да замина за фронта, пратих вратаря да ми запази едно място във влака от Торино. Влакът заминаваше в полунощ. Той се композираше в Торино, пристигаше в Милано към десет часа вечерта и стоеше на гарата до тръгването. Човек трябваше да е там, когато той пристига, за да си намери място. Вратарят взе със себе си един приятел, картечар в отпуск, който работеше в шивашка работилница, и беше сигурен, че двамата ще могат да ми запазят място. Дадох им багажа си и пари за перонни билети. Багажът ми се състоеше от раница и две платнени торби.

Към пет часа си взех сбогом в болницата и излязох. Вещите ми бяха вече в стаята на вратаря и аз му казах, че ще бъда на гарата малко преди полунощ. Жена му ми викаше синьорино и плачеше. Тя си изтри очите, стисна ми ръката и после пак заплака. Потупах я по рамото, но тя заплака още по-силно. Беше ми кърпила дрехите през всичкото време. Беше дребна, пълничка, с весело лице и бели коси. Когато плачеше, лицето ѝ загубваше всякакви очертания. Отидох в кръчмата на ъгъла и зачаках, като гледах през прозореца. Вън беше тъмно, студено и мъгливо. Платих кафето и ракията си и гледах как минават хора край осветения прозорец. Забелязах Кетрин и почуках на стъклото. Тя обърна глава, видя ме и се усмихна. Излязох да я пресрещна. Носеше тъмносиня пелерина и мека касторена шапка. Тръгнахме заедно по тротоара край кръчмите, минахме пазарния площад и продължихме нагоре по улицата, минахме под арката и стигнахме на площада пред катедралата. Тя се намираще отвъд трамвайните релси, които пресичаха площада, и сега се издигаше бяла и мокра в мъглата. Ние прекосихме трамвайните линии. Вляво от нас имаше магазини с осветени витрини. Тук започваше „Галерията“. На площада мъглата беше още по-гъста и когато стигнахме пред катедралата, тя ни се стори още по-грамадна, а камъните мокри.

— Искаш ли да влезем?

— Не — каза Кетрин.

Продължихме нататък. Някакъв войник стоеше с приятелката си в сянката на един от каменните контрафорси. Минахме край тях. Те стояха плътно притиснати до стената и той я бе загърнал с наметката си.

— Те са като нас — забелязах аз.

— Никой не е като нас — каза Кетрин и в забележката ѝ се чувствуваше тъга.

— Да имаше поне къде да отидат.

— Може би така им е по-добре.

— Не зная. Всеки трябва да има къде да се подслони.

— Могат да влязат в катедралата — каза Кетрин.

Бяхме я отминали. Стигнахме до края на площада и погледнахме назад към катедралата. Беше хубава в мъглата. Стояхме пред един магазин с кожени изделия. На витрината имаше ботуши за езда, една чанта и скиорски обувки. Чантата беше в средата, ботушите от едната страна, обувките от другата. Кожата беше тъмна и гладка и лъскава като на протритото седло и върху тази тъмна, намазана кожа електрическата светлина хвърляше блестящи отражения.

— Един ден ще идем на ски.

— След два месеца започва ски сезона в Мюрен — каза Кетрин.

— Хайде да отидем.

— Хайде — каза тя.

Минахме и край други витрини и свихме в една странична улица.

— Никога не съм идвала тук.

— Оттук минавах за болницата — казах аз.

Улицата беше тясна. Ние вървахме по десния тротоар. Много хора минаваха из мъглата. Витрините на всички магазини, покрай които минавахме, бяха осветени. Загледахме се в една витрина, цялата отрупана с разни видове сирене. Аз се спрях пред един магазин за оръжия.

Да влезем за миг. Трябва да си купя някакво оръжие.

— Какво оръжие?

— Пистолет.

Влязохме. Откопчах колана си и го сложих на тезгяха с празния кобур. Зад тезгяха имаше две жени. Те донесоха няколко пистолета.

— Трябва да пасва на кобура — казах аз, като го отворих.

Кобурът беше от сива кожа, бях го купил на старо, за да го нося из града.

— Добри пистолети ли са тези? — попита Кетрин.

— Всички са почти еднакви. Мога ли да опитам този? — попитах аз жената.

— Нямаме място, където бихте могли да стреляте — каза тя, — но пистолетът е много добър. Няма да съжалявате.

Натиснах спусъка, свалих предпазителя. Пружината беше доста стегната, но се движеше леко. Аз се прицелих и пак дръпнах.

— Употребяван е — каза жената. — Принадлежеше на един офицер, който беше много добър стрелец.

— Вие ли му го продадохте?

— Да.

— Как попадна отново при вас?

— Чрез неговия ординарец.

— Може би ще получите по същия начин и моя — казах аз. — Колко струва?

— Петдесет лири. Много е евтин.

— Добре. Искам и една кутия с патрони и два резервни пълнителя.

Тя извади пълнителите и патроните изпод тезгяха.

— Нямате ли нужда от сабя? — попита тя — Имам употребявани саби, много евтини.

— Отивам на фронта — казах аз.

— О, тогава нямате нужда от сабя — каза тя.

Платих пистолета и патроните, заредих пълнителя и го поставих на място. След това пхнах пистолета в празния кобур, напълних двата пълнителя и ги поставих в кожените джобове на кобура, после си препасах колана. Той увисна под тежестта на пистолета. Все пак, реших аз, по-добре е да имаш стандартен пистолет. Винаги можеш да му намериш патрони.

— Сега съм вече въоръжен — казах аз. — Това беше нещо, което на всяка цена трябваше да свърша, преди да тръгна. Откраднаха ми моя, когато ме пренасяха в болницата.

— Надявам се, че това е един хубав пистолет — каза Кетрин.

— Може би желаете още нещо? — попита жената.

— Благодаря, това е всичко.

— Пистолетът е с шнур — каза тя.

— Да, забелязах.

Жената искаше да ми продаде още нещо.

— Имате ли нужда от свирка?

— Струва ми се, не.

Жената ни каза довиждане и ние излязохме от магазина. Кетрин погледна витрината. Жената ни гледаше отвътре и ни кимна с глава.

— Какви са тези малки огледала в дървени рамки?

— С тях привличат птици. Разпръсват ги из полето, чучулигите ги виждат и долитат, а италианците ги убиват.

— Изобретателен народ — каза Кетрин — Вие в Америка не стреляте по чучулигите, нали, мили?

— Само случайно.

Пресякохме улицата и тръгнахме по другия тротоар.

— Сега се чувствавам по-добре — каза Кетрин. — Като тръгнахме, бях много зле.

— Винаги се чувствавам добре, когато сме заедно.

— Винаги ще бъдем заедно.

— Да, само че в полунощ тръгвам.

— Не мисли за това, мили.

Вървахме по улицата. От мъглата светлините изглеждаха жълти.

— Не си ли уморен? — попита Кетрин.

— А ти?

— Не съм. Приятно е да се върви.

— Но не много дълго.

Свихме в една улица, дето нямаше осветление. Спрях се да целуна Кетрин. Както я целувах, усетих ръката ѝ на рамото си. Тя се беше свила под пелерината ми, тъй че и двамата бяхме покрити с нея. Стояхме на улицата, облежани на един висок зид.

— Да отидем някъде — казах аз.

— Добре — отговори Кетрин.

Вървахме по улицата, докато стигнахме една по-широка улица, която водеше край един канал. От другата страна имаше тухлен зид и здания. Пред нас, в дъното на улицата, видях трамвай, който минаваше по един мост.

— На моста можем да вземем файтон — казах аз.

Отидохме на моста и зачакахме в мъглата. Минаха няколко трамвая, пълни с хора, крито се прибираха у дома си. Зададе се и един файтон, но не беше свободен. Мъглата се превърна в дъжд.

— Да вървим пеш или да вземем трамвая — предложи Кетрин.

— Скоро ще дойде някой файтон — казах аз. — Оттук минават много.

— Ето един — каза тя.

Файтонджията спря коня и свали металическия знак на брояча си. Покривът на файтона беше вдигнат и по дрехата на файтонджията се стичаха капки вода. Лъскавият му цилиндър блестеше под дъжда. Ние седнахме на задната седалка. От вдигнатия гюрук вътре беше съвсем тъмно.

— Къде му каза да кара?

— На гарата. Има един хотел срещу гарата, където можем да отидем.

— Ще ни приемат ли така, без багаж?

— Разбира се — казах аз.

Дълго пътувахме под дъжда по разни странични улички, докато стигнем гарата.

— Няма ли да вечеряме? — каза Кетрин. — Страхувам се, че скоро ще огладнея.

— Ще вечеряме в стаята.

— Нямам нищо за преобличане, дори и нощница нямам.

— Ще купим една — казах аз и извиках на файтонджията: — Свърнете по Виа Манцони.

Той кимна и пое по първата улица вляво. На голямата улица Кетрин потърси магазин.

— Ето един — каза тя.

Помолих файтонджията да спре. Кетрин слезе, прекоси тротоара и влезе. Аз останах да я чакам във файтона. Валеше и аз усещах мириса на мократа улица и изпаренията на коня под дъжда. Кетрин се върна с един пакет и се качи. Потеглихме.

— Позволих си разточителство, мили — каза тя, — но нощницата е много хубава.

Пред хотела помолих Кетрин да почака във файтона, а аз влязох да преговарям с управителя. Имаше колкото искаш стаи. Върнах се пак навън, платих на човека и влязохме с Кетрин. Едно пиколо в ливрея носеше пакета. Управителят с поклон ни подкани към асансьора. Навсякъде имаше червен плюш и месинг. Управителят се качи с нас в асансьора.

— *Monieur* и *madam* сигурно желаят да вечерят в стаята си?

— Да. Изпратете ни менюто, моля.

— Желаете ли нещо по-специално за вечеря, дивеч или суфле?

Асансьорът изкачи три етажа, като на всеки етаж леко изтракваше. След още едно изтракване той спря.

— Какъв дивеч имате?

Мога да ви предложи фазан или бекас.

— Бекас — казах аз.

Тръгнахме през коридора. Килимът беше изтъркан. Имаше много врати. Управителят се спря пред една врата, отключи и я отвори.

— Моля, заповядайте. Стаята е чудесна!

Пиколото сложи пакета на масата в средата на стаята.

Управителят вдигна пердетата.

— Вън има мъгла — каза той.

Стаята беше обзаведена в червен плюш. Имаше Много огледала, два стола и едно голямо легло с атлазена покривка. Една врата водеше към банята.

— Ще ви изпратя менюто — каза управителят. Той се поклони и излезе.

Отидох до прозореца и погледнах навън, после дръпнах един шнур и плътните плюшени завеси се спуснаха. Кетрин седеше на леглото и гледаше кристалния полилей. Беше си свалила шапката и косите ѝ блестяха на светлината. Тя се видя в едно от огледалата ѝ посегна към косата си. Аз я виждах в три други огледала. Не изглеждаше весела. Пелерината ѝ се свлече на леглото.

— Какво има, мила?

— Досега не бях имала чувството, че съм уличница — каза тя.

Аз отидох до прозореца, отдръпнах завесите и се загледах навън. Не бях предвидил, че работите ще се развият така.

— Но ти не си уличница.

— Знам, скъпи. Но не е приятно да се чувствуваш такава. — Гласът ѝ беше сух и беззвучен.

— Това е най-хубавият хотел, в който можехме да отидем.

Аз гледах през прозореца. От другата страна на площада блестяха светлините на гарата. По улицата минаваха файтони и аз виждах дърветата в парка. Светлините на хотела се отразяваха върху мократа настилка на улицата. „По дяволите — мислех си аз, — защо трябва тъкмо сега да спорим?“

— Ела тук, моля те — каза Кетрин. Гласът ѝ звучеше напълно естествено. — Ела, аз пак съм си доброто и разумно момиче.

Погледнах към леглото. Тя се усмихваше. Приблжих се, седнах до нея и я целунах.

— Ти си моето добро, малко момиче.

— Да, разбира се, че съм твоя — каза тя.

Докато вечеряхме, настроението ни се повиши, а по-късно дори се почувствувахме щастливи. Скоро стаята ни се стори като наш дом. Моята стая в болницата беше също наш дом, точно като тази.

През време на вечерята Кетрин седеше наметната с моята куртка. Бяхме много гладни и яденето беше много хубаво; изпихме една бутилка капри и една сент естефе. Аз изпих по-голямата част. Кетрин също пи и това я развесели. Поднесоха ни бекас със суфле от картофи и пюре от кестени, салатата и крем за десерт.

— Стаята е много хубава — каза Кетрин. — Прекрасна стая. Тук трябваше да живеем през нашия престой в Милано.

— Смешна стая, но приятна.

— Порокът е чудесно нещо — каза Кетрин. — Хората, които му се отдават, изглежда, имат добър вкус. Този червен плюш е наистина много хубав. Съвсем подходящ, и огледалата са прелестни.

— Ти си едно възхитително момиче.

— Питам се какво ли впечатление може да ти направи такава една стая, като се събудиш сутринта. Общо взето, това е една чудесна стая.

Аз си налях още една чаша сент естефе.

— Бих искала да извършим някакъв истински грях — каза Кетрин. — Всичко, което вършим, изглежда тъй просто и тъй невинно. Не мога да повярвам, че вършим нещо нередно.

— Ти си славно момиче.

— Чисто и просто много съм гладна. Гладна съм като вълк.

— Ти си едно простодушно, мъничко момиче.

— Да, аз съм едно малко, простодушно момиче. Ти единствен разбра това.

— Веднъж, малко след като се запознах с тебе, прекарах цял един следобед да си мечтая как отиваме заедно в хотел „Кавур“ и как прекарваме там.

— Това е било дръзко! Но тук не е „Кавур“, нали?

— Не. Там не биха ни приели.

— Един ден ще ни приемат. Ето, виждаш ли, в това се различаваме, мили. Аз никога нищо не съм мечтала.

— Никога ли?

— Е, съвсем малко — каза тя.

— Ти си чудесно момиче.

Налях си още една чаша.

— Аз съм едно малко, простодушно момиче — каза Кетрин.

— Отначало не мислех, така. Мислех, че си малко смахната.

— Аз наистина бях малко смахната. Но не беше нищо сериозно. Ти не се уплаши от това, нали, мили?

— Великолепно нещо е виното — казах аз. — Прави те да забравяш всичко лошо.

— Прекрасно е — каза Кетрин. — Но от него баща ми доби много лоша подагра.

— Ти имаш ли баща?

— Да — каза Кетрин, — и той има подагра. Не ще стане нужда да се запознаваш с него. А ти нямаш ли баща?

— Не — казах аз, — имам втори баща.

— Дали ще го харесам?

— Няма да стане нужда да се запознаваш с него.

— Ние сме тъй щастливи, че нищо друго не ме интересува — каза Кетрин. — За мен е истинско щастие да бъда твоя.

Келнерът влезе и прибра съдовете. След това така се умълчахме, че можехме да чуем как ръми дъждът. Долу на улицата един автомобил даваше сигнал.

И все по-бързо, сякаш е крилата,
лети след мен на времето колата

— казах аз.

— Зная тези стихове — каза Кетрин. — Те са от Марвел. Това е историята на едно младо момиче, което не искало да живее с един мъж.

Чувствувах главата си съвсем бистра и исках да поговорим за някои неща.

— Къде мислиш да родиш бебето?

— Не зная. Най-хубавото място, където намеря.

— Как ще се справиш сама?

— Отлично. Не се безпокой за това, мили. Може би ще имаме няколко бебета, преди да свърши войната.

— Наближава време да тръгвам.

— Зная. Ако искаш, можем веднага да тръгнем.

— Не.

— Тогава не се тревожи, мили. Досега беше толкова мил, а ето че почваш да се тревожиш.

— Ще ми пишеш ли често?

- Всеки ден. Четат ли ви писмата?
- Във всеки случай не знаят английски дотолкова, че да бъде опасно.
- Ще ги пиша много объркани — каза Кетрин.
- Но не много объркани.
- Не, само малко.
- Страхувам се, че е време вече да тръгваме.
- Добре, мили.
- Яд ме е, че напускаме нашето хубаво кътче.
- И мене също.
- Но трябва да вървим.
- Да, и никога не оставаме за дълго в нашите „кътчета“.
- Един ден и това ще бъде.
- Ще имам едно хубаво „кътче“, когато се върнеш.
- Може би веднага ще се върна.
- Може да те ранят леко в стъпалото.
- Или в ухото.
- Не, искам ушите ти такива, каквито са си.
- А стъпалата?
- Те вече са били ранявани.
- Трябва да тръгваме, скъпа. Наистина.
- Добре. Излез пръв.

Глава XXIV

Слязохме по стълбата, вместо да вземем асансьора. Килимът на стълбата беше изтъркан. Бях платил вечерята, когато ни я донесоха, и келнерът, който я донесе, беше седнал на стол близо до вратата. Той скочи и се поклони. Влязох с него в канцеларията да платя за стаята. Управителят ме беше приел като приятел и затова не бе поискал да платя предварително, но на отиване не бе забравил да остави прислужника на пост пред вратата, в случай че поискам да се измъкна, без да платя. Очевидно това му се бе случвало друг път, дори с приятелите му. По време на война човек има толкова приятели.

Помолих келнера да отиде да ни потърси файтон. Той взе от мен пакета на Кетрин и излезе с чадър. През прозореца го видяхме как прекосява улицата под поройния дъжд. Стояхме в канцеларията и

гледахме навън.

— Как се чувствуваш, Кет?

— Спи ми се.

— А аз си чувствавам стомаха празен. Гладен съм.

— Взе ли си нещо за ядене?

— Да, в походната торба.

Видях приближаващия се файтон. Той спря. Конят навеждаше глава под дъжда. Келнерът слезе, отвори чадъра си и тръгна към хотела. Ние го пресрещнахме на вратата, и подслонени под чадъра, прекосихме мокрия плочник и стигнахме до файтона. В канавката се стичаше вода.

— Пакетът ви е вътре на седалището — каза момчето.

Той ни пазеше с чадъра, докато се качим, и аз му дадох бакшиш.

— Благодаря. Приятно пътуване — каза той.

Кочияшът хвана поводите и конят тръгна. Келнерът с чадъра се обърна и се упъти към хотела. Поехме надолу по улицата, завихме наляво и се спряхме от дясната страна на гарата. Двама карабинери стояха под фенера, където почти не попадеше дъжд. Светлината блестеше върху шапките им. Дъждът изгледаше чист и прозрачен на светлините на гарата. Един носач излезе изпод навеса, привел рамене под дъжда.

— Не — казах аз, — благодаря. Нямам нужда.

Той се върна и се подслони пак под навеса. Обърнах се към Кетрин. Вдигнатият гюрук хвърляше сянка върху лицето ѝ.

— А сега да си кажем сбогом.

— Не мога ли и аз да сляза?

— Не. Сбогом, Кет!

— Ще му кажеш ли адреса на болницата?

Дадох адреса на кочияша. Той кимна с глава.

— Сбогом — казах аз. — Грижи се за себе си и за малката Кетрин.

— Сбогом, мили.

Слязох на дъжда и файтонът тръгна. Кетрин се наведе и аз видях лицето ѝ при светлината на фенера. Тя се усмихна и махна с ръка. Файтонът пое нагоре по улицата. Кетрин посочи с пръст навеса. Погледнах, но видях само двамата карабинери. Разбрах, че ми прави знак да се подслоня. Застанах под навеса и се загледах след файтона, който зави край ъгъла на улицата. Тогава прекосих чакалнята и тръгнах към влака.

Вратарят ме чакаше на перона. Качих се с него във влака. Пробивахме си път между хората в коридора към купето, в което картечарят ми пазеше място. Раницата и торбите ми бяха в мрежата над главата му. Имаше много хора прави в коридора и тези от купето ни изгледаха, като влязохме. Нямаше достатъчно места във влака и всички бяха враждебни. Картечарят стана, за да ми отстъпи мястото си. Някой ме потупа по рамото. Озърнах се. Беше един артилерийски капитан, висок и мършав, с червен белег на челюстта. Той бе наблюдавал всичко през стъклото и бе влязъл.

— Какво искате? — попитах аз.

Бях се обърнал с лице към него. Той беше по-висок от мене. Лицето му се удължаваше в сянката на козирката ми и раната изглеждаше свежа и лъскава. Всички в купето ме гледаха.

— Нямате право да правите това — каза той. — Нямате право да пращате войник да ви запазва място.

— Но го направих все пак.

Той преглътна и аз видях как адамовата му ябълка се издигна и спусна. Картечарят стоеше прав пред мястото. Хората от коридора гледаха през стъклото. Никой не продума.

— Нямате право да правите това. Аз бях тука два часа преди вас.

— Какво искате?

— Това място.

— И аз също.

Наблюдавах физиономията му. Чувствувах, че цялото купе е против мене. Не можех да ги осъждам. Той имаше право. Но аз исках това място. Пак никой не продума.

О, по дяволите, помислих си аз, после казах:

— Седнете, синьор капитан.

Картечарят се отмести и високият капитан седна. Той ме изгледа. Имаше обиден вид, макар че получи мястото.

— Вземете вещите ми — казах аз на картечаря.

Излязохме в коридора. Влакът беше пълен и аз знаех, че няма никакъв изглед да намеря място. Дадох по десет лири на вратаря и на картечаря. Те минаха по коридора и слязоха на перона, като гледаха по всички прозорци, но места нямаше.

— Може би някои хора ще слязат в Бреша — каза вратарят.

— Но ще се накачат други — каза другарят му.

Казах им сбогом. Те ми стиснаха ръка и си тръгнаха. Бяха тъжни. Всички, които бяхме без места, стояхме прави в коридора,

когато влакът тръгна. Гледах как отминават светлините на гарата и складовете. Продължаваше да вали и скоро стъклата на прозорците бяха тъй мокри, че нищо не се виждаше. По-късно легнах на пода в коридора и заспах. Но първо поставих портфейла с книгата и парите под ризата и панталоните си. Спах цялата нощ. Събудих се само в Бреша и Верона, когато се качиха нови пътници във вагона, но пак заспах. Едната торба бях подложил под главата си, другата държах в ръце, а раницата бях сложил до себе си и тези, които не искаха да ме стъпчат, трябваше да ме прескачат. По целия под на коридора спяха хора. Други се държаха за дръжките на прозорците или се облягаха на вратите. Този влак беше винаги претъпкан.

Книга трета

Глава XXV

Беше есен и дърветата бяха голи, а пътищата кални. От Удине до Гориция отидох с камион. По пътя срещнахме други камиони. Гледах пейзажа. Черничевите дървета бяха оголели, а полята бяха кафяви. Пътят беше застлан с мокри мъртви листа, окапали от редиците голи дървета; войници запълваха коловозите с натрошен чакъл, струпан на купчинки в края на пътя между дърветата. Градът се показва, целият обвит в мъгла. Тя забулваше и планините. Прекосихме реката и аз видях, че е много придошла. Беше валяло в планината. Влязохме в града, като минахме най-напред край фабриките, после край къщите и вилите. Забелязах, че още много нови къщи бяха разрушени. В една тясна улица срещнахме болнична кола от английския Червен кръст. Шофьорът носеше кепе. Лицето му беше слабо и загоряло. Не го познавах. Слязох от камиона на големия площад пред кметството. Шофьорът на камиона ми подаде раницата. Поставих я на гърба си, прехвърлих двете торби отпред и се упътих към вилата. Нямах чувството, че се връщам у дома.

Вървах по алеята с мокрия чакъл и все гледах вилата през дърветата. Всички прозорци бяха затворени, но вратата беше отворена. Влязох и намерих майора седнал пред една маса в голата стая, чиито стени бяха покрити с карти и с изписани на машина

листове.

— Здравей — каза той, — как си? — Видя ми се остарял и някак съсухрен.

— Добре съм — отговорих аз. — Как вървят работите?

— Вече всичко свърши — каза той. — Свали си раницата и седни.

Сложих раницата и двете торби на земята, а кепето си върху раницата. Отидох да взема другия стол, който беше до стената, и седнах до масата.

— Лятото беше лошо — каза майорът. — Оправи ли се напълно?

— Да.

Получи ли най-последно ордена?

— Да. Благодаря много.

— Дай да го видя.

Аз поразтворих наметката си, за да може да види двете ленти.

— Получи ли и кутийките с ордените?

— Не, само книжката.

— Кутийките ще дойдат по-късно. Затова трябва повече време.

— Какво ще наредите да върша сега?

— Всички коли заминаха. Има шест на север, в Капорето. Ходил ли си в Капорето?

— Да — казах аз.

Доколкото си спомнях, това беше малко, бяло градче с камбанария, разположено в една долина. Малко, много чисто градче, с хубава чешма на площада.

— Сега работим там. Има много болни. Сраженията свършиха.

— Къде са другите?

— Има две в планината и още четири на Байнсица. Другите две санитарни поделения са с третата армия, на Каре.

— Какво ще ми възложите да върша?

— Можеш да вземеш четирите коли на Байнсица, ако искаш.

Джино е там отдавна. Не си бил горе, нали?

— Не.

— Там беше ужасно. Изгубихме три коли.

— Чух за това.

— Да, Риналди ти писа.

— Къде е Риналди?

— Тук е, в болницата. Ще има да помни, това лято и тази есен.

— Сигурно.

— Ужасно беше — каза майорът. Нямах представа какво беше. Често си мислех, че има голям късмет да те ранят още в самото начало.

— Знам.

— Идната година ще бъде по-лошо — каза майорът. — Възможно е още сега да атакуват. Казват, че щели да атакуват, но аз не вярвам. Вече е много късно. Видя ли реката?

— Да, много е придошла.

— Не вярвам да атакуват сега, след като започнаха дъждовете. Скоро ще падне сняг. Каж ми нещо за твоите съотечественици. Ще видим ли и други американци тук освен теб?

— Готвят една армия от десет милиона.

— Добре би било една част от тях да попаднат и тук. Но французите всичко ще грабнат. Ние няма да видим нито един. Както и да е! Тази вечер остана тук, а утре ще вземеш малката кола и ще отидеш да смениш Джино. Ще ти дам някой, който познава пътя, да те придружи. Джино ще ти обясни всичко. Австрийците все още стрелят по малко, но в действителност всичко е свършено. Ще ти бъде интересно да видиш Байнсица.

— Радвам се, че ще я видя. Радвам се също, че съм пак под вашите заповеди, синьор маджоре.

Той се усмихна.

— Много любезно от твоя страна, че го казваш. До гуша ми дойде тази война. Ако аз можех да замина, струва ми се, че не бих се върнал.

— Толкова ли е лошо?

— Да, от лошо по-лошо. Върви да се умиеш и да кажеш добър ден на твоя приятел Риналди.

Излязох и се качих горе с торбите си. Риналди не беше в стаята, но всички негови вещи бяха там. Седнах на леглото, развих навоите си и свалих дясната си обувка. После се изтегнах на леглото. Бях много изморен и дясното стъпало ме болеше. Стори ми се глупаво да лежа така на леглото си само с един събут крак. Изправих се, развързах и другата обувка и я пуснах на земята. После легнах пак на гръб. В стаята беше душно, понеже прозорецът беше затворен, но бях много уморен, за да стана да го отворя. Видях, че всички мои вещи бяха в един ъгъл на стаята. Вън почваше да се стъмва. Лежах на леглото, мислех за Кетрин и чаках Риналди. Бях решил да мисля за

Кетрин само вечер, преди да заспя. Но сега бях уморен и нямах какво друго да правя, затова лежах и мислех за нея. За нея мислех, когато Риналди влезе. Изглеждаше същият, беше само малко поотслабнал.

— О, ти ли си, бебе — каза той. Надигнах се от леглото. Той се приближи, седна и ме прегърна.

— Доброто ми, старо бебе! — Той ме потупа по гърба, а аз улових двете му ръце.

— Моето бебе — каза той. — Дай да видя коляното ти.

— Трябва да се събуя.

— Е добре, събуй се, бебе. Ние тук сме си наши. Искам да видя какво са го направили.

Аз станах и смъкнах панталона си, после свалих наколенника. Риналди седна на пода и почна полекичка да ми прегъва коляното напред-назад. Той опипа белега, сложи двата си пръста върху капачето и почна лекичко да движи коляното между пръстите си.

— И повече от това не се прегъва?

— Не.

— Престъпление е, че са те върнали обратно. Длъжни са да чакат, докато ставата се раздвижи напълно!

— Бях много по-зле. Коляното ми беше като дърво.

— Риналди опита да го прегъне по-силно. Наблюдавах ръцете му. Той имаше красивите ръце на хирург. Гледах темето му, лъскавата му, вчесана на път коса. Той преви коляното много силно.

— Ох! — изпъшках аз.

— Трябвало е да ти правят повече масажи и нагревки — каза Риналди.

— Сега е много по-добре от преди.

— Виждам, бебе. Разбирам повече от тебе тези работи. — Той се изправи и седна на леглото.

— Самото коляно е много добре оперирано. (И той приключи с коляното ми.) А сега ми разкажи всичко.

— Няма какво да разказвам — казах аз. — Водих много спокоен живот.

— Държиш се като женен човек — каза той. — Какво ти има?

— Нищо — отвърнах аз. — А на тебе?

— Тази война ме убива — каза Риналди. — Много ме гнети. — Той обхвана коляното си с ръце.

— Охо — казах аз.

— Какво? Нямам ли право на човешки пориви?

— Не. Доколкото виждам, не си се отегчавал много. Хайде, разкажи ми.

— Цялото лято и цялата есен оперирах. Работа без прекъсване. Върша работата на всички. Най-трудните случаи оставят на мен. Честна дума, бебе, ставам чудесен хирург.

— Това звучи по-добре.

— Никога вече не мисля. Не, честна дума, не мисля, само оперирам.

— Много правилно.

— Но сега, бебе, всичко се свърши. Не оперирам повече и съм в ужасно настроение. Тази война е страхотна, бебе. Вярвай ми, като ти казвам. Но ти ще ме поразвеселиш. Донесе ли ми грамофонни плочи?

— Да.

Те бяха в, раницата ми, обвити в хартия, в една картонена кутия. Бях много изморен, за да ги извадя.

— А ти чувствуваш ли се добре, бебе?

— Отвратително.

— Тази война е страшна — каза Риналди. — Хайде да се напием, за да се развеселим, а после ще отидем в заведението. Ще видиш, че това ще ни върне доброто настроение.

— Току-що боледувах от жълтеница — каза аз — И не бива да се напивам.

— Ох, бебе, така ли ми се връщаш, сериозен и с болен черен дроб? Казвам ти, тази война е лошо нещо. Защо тогава я водим?

— Хайде да пийнем малко. Не искам да се напивам, но ще взема една чаша.

Риналди прекоси стаята, отиде до умивалника и донесе две чаши и едно шише с коняк.

— Австрийски коняк — каза той. — Седем звезди. Това е единствената плячка, която взехме на Сан Габриеле.

— Ти беше ли там?

— Не, никъде не съм бил. През всичкото време стоях тук да оперирам. Гледай, бебе, това е твоята стара чаша, с която си миеше зъбите. Пазих я, за да ми спомня за тебе.

— И за да се сещаш да си миеш зъбите.

— Не. Аз си имам моя. Запазих твоята, за да си спомням как сутрин се мъчеше да изтриеш следите от вила „Роса“, как гълташе аспириин и проклинаше проститутките. Всеки път, когато погледна тази чаша, си спомням за усилията ти да изчистиш съвестта си с

четката за зъби. — Той се приближи до леглото.

— Целуни ме и ми кажи, че вече преставаш да бъдеш сериозен.

— Никога няма да те целуна. Ти си стара маймуна.

— Зная, а ти си добрият млад англосаксонец. Ти си момче със съвест. Зная. Очаквам момента, когато англосаксонецът отново ще почне да мие своята развала с четката си за зъби.

— Налей ми малко коняк в тази чаша.

Чукнахме се и пихме. Риналди ми се присмиваше:

— Ще те напия, ще ти извадя черния дроб и ще ти поставя един хубав италиански дроб на негово място, за да те накарам да станеш пак мъж.

Подадох му чашата си, за да ми налее още коняк. Вън беше вече съвсем тъмно. С чаша в ръка отидох да отворя прозореца. Дъждът беше спрял. Беше захладяло и между дърветата се виеше мъгла.

— Не изливай коняка си през прозореца — каза Риналди. — Ако не можеш да го пиеш, дай го на мене.

— Да имаш да вземаш.

Радвах се, че отново виждам Риналди. Цели две години той не преставаше да ме дразни, но аз не му се сърдех. Разбирахме се много добре.

— Ожени ли се? — попита ме той.

Беше седнал на леглото, а аз стоях облегнат на стената до прозореца.

— Още не.

— Влюбен ли си?

— Да.

— В малката англичанка?

— Да.

— Бедно мое бебе. Поне мила ли е към тебе?

— Разбира се.

— Искам да кажа... на практика?

— Млъкни.

— Ще млъкна. И ти ще разбереш, че съм човек с най-голяма деликатност. Тя?...

— Ринин — казах аз, — моля те да млъкнеш. Ако искаш да си мой приятел, млъчи.

— Няма какво да искам да бъда твой приятел, бебе. Аз съм ти приятел.

— Тогава млъкни.

— Добре.

Аз се приближих до леглото и седнах до Риналди. Той държеше чашата си в ръка и гледаше в пода.

— Нали разбираш, Ринин?

— Да, да. През целия си живот съм се сблъсквал със свещените чувства на хората. У тебе още не бях забелязвал подобно нещо. Но очевидно и ти имаш такива. — Той продължаваше да гледа в пода.

— А ти нямаш ли?

— Не.

— Никак ли?

— Не.

— В такъв случай бих могъл да кажа това или онова за майка ти и за сестра ти.

Риналди повтори бързо: „И за сестра ти.“ И двамата се засмяхме.

— Какъв свръхчовек — казах аз.

— Може би ревнувам — каза Риналди.

— Не, не ревнуваш.

— Не искам да кажа този вид ревност... Искам да кажа друго нещо. Имаш ли женени приятели?

— Да.

— Аз нямам — каза Риналди. — Престават да са ми приятели, щом се оженят.

— Защо?

— Не ме обичат.

— Защо?

— Аз съм змията... Змията на познанието.

— Ти всичко си объркал. Има дърво на познанието.

— Не, змията.

Той се беше развеселил.

— Ти се покоряваш от тези дълбоки мисли — казах аз.

— Обичам те, бебе — каза той. — Ти ме поставяш на мястото, когато се мъча да се представя за голям италиански мислител. Обаче аз зная много неща, които не мога да обясня. Зная повече от тебе.

— Да, разбира се.

— Но ти ще бъдеш по-щастлив... Дори с твоята съвест ти ще бъдеш по-щастлив.

— Съмнявам се.

— О, не... Така е. Аз съм стигнал вече дотам да се чувствам щастлив само когато работя. — Той пак се загледа в пода.

— Това ще премине.

— Не. Има само още две други неща, които обичам. Едното е вредно за работата ми. Другото трае само половин час или четвърт час, а понякога и по-малко.

— Понякога много по-малко.

— Може да съм напреднал, бебе, ти не знаеш. Но съществуват само тези две неща и работата.

— Ще намериш и други неща.

— Не, нищо не се намира. Ние се раждаме с това, което имаме, и повече нищо не научаваме. Никога не придобиваме нещо ново. Завършени сме още от самото начало. Ти си щастлив, че не си от латинската раса.

— Латинска раса не съществува. Съществува латински начин на мислене. Вие тъй много се гордеете с вашите недостатъци.

Риналди вдигна очи и почна да се смее.

— Стига, бебе, изморих се да размишлявам.

Той изглеждаше уморен още когато влезе.

— Вече е време за вечеря. Радвам се, че се върна. Ти си най-добрият ми приятел, моят брат по оръжие.

— Кога ще ядат братята по оръжие? — попитах аз.

— Веднага. Само ще пийнем още по една за доброто на твоя черен дроб.

— Това от апостол Павел ли е?

— Не съвсем. Там беше вино и се касаеше за стомаха. Пийнете малко вино за доброто на вашия стомах.

— Каквото искаш — казах аз — и за доброто на когото щеш!

— За твоята приятелка — каза Риналди и вдигна чашата си.

— Добре.

— Няма да говоря вече лошо по неин адрес.

— Не се насилвай много.

Той изпи коняка си.

— Аз имам чиста душа — каза той. — Като тебе, бебе. Й аз ще си намеря някоя малка англичанка. Всъщност аз се запознах с твоята преди тебе, само че за мене тя беше много висока. Една висока жена е добра за сестра — издекламира той.

— Ти си олицетворение на чистотата — казах аз.

— Разбира се. Нали затова ме наричат Риналдо Пурисимо*.

[* Пурисимо — най-чист (итал.). — Б.пр.]

— Риналдо Споркисимо*.

[* Споркисимо — най-свински (итал.). — Б.пр.]

— Хайде, бебе! Ела да вечеряме, докато душата ми е още чиста.

Аз се измих, вчесах се и ние слязохме по стълбата. Риналди беше малко пиян. В трапезарията вечерята още не беше готова.

— Ще отида да донеса шишето — каза Риналди.

Той излезе. Аз седнах на масата. Той се върна и напълни две чаши с коняк.

— Много е казах аз, като вдигнах чашата си срещу лампата на масата.

— Не е много за един празен стомах. Това е нещо чудесно. Изгаря ти напълно стомаха. Едва ли има нещо по-лошо за черния дроб.

— Добре де.

— Системно самоунищожение, ден след ден — каза Риналди. — Разрушава стомаха ти и прави ръката ти да трепери. Напълно подходящо за един хирург.

— Препоръчваш ли ми го?

— Най-горещо. Аз самият нищо друго не пия. Глътни това, бебе, и очаквай да се разболееш.

Изпих половината чаша. В коридора чух прислужника от стола ни, който викаше: „Супата! Супата е готова!“

Майорът влезе, поздрави ни с кимване на главата и седна. На трапезата изглеждаше съвсем дребен.

— Само толкова ли сме? — попита той.

Прислужникът сложи супника на масата и той си напълни чинията догоре.

— Да — каза Риналди. — Освен ако дойде свещеникът. Да знаеше, че Федерико е тук, щеше да дойде.

— Къде е той? — попитах аз.

— В триста и седем отговори майорът. Той набързо изсърба супата си, изтри си устата и внимателно избърса засуканите си сиви мустаци.

— Предполагам, че ще дойде. Телефонирах и заръчах да му кажат, че си тука.

— Няма го предишния шум на трапезарията — казах аз.

— Да, тихо е — каза майорът.

— Аз ще правя шум — каза Риналди.

— Пий вино, Енрико — каза майорът.

Той напълни чашата ми. Поднесоха ни макарони и ние всички се

заехме с тях. Свършвахме с макароните, когато свещеникът влезе. Беше все същият, дребен, мургав, спретнат. Станах и му стиснах ръката. Той си сложи ръката на рамото ми.

— Дойдох веднага, щом узнах... — каза той.

— Седнете — каза майорът. — Закъсняхте.

— Добър вечер, отче — каза Риналди, като употреби английската дума. Това беше привичка, въведена от капитана, който се заяждаше със свещеника и който знаеше малко английски.

— Добър вечер, Риналди — каза свещеникът.

Прислужникът му донесе супа, но той каза, че, ще почне с макароните.

— Как сте? — попита ме той.

— Много добре. А вие?

— Пийнете вино, отче — каза Риналди. — Пийнете малко вино за доброто на вашия стомах. Това е от апостол Павел, нали знаете?

— Да, зная — каза свещеникът учтиво. Риналди му напълни чашата.

— Тоя апостол Павел — каза Риналди. — От него иде всичкото зло.

Свещеникът ме погледна и се усмихна. Разбрах, че закачките вече не го засягат.

— Тоя апостол Павел — подхвана пак Риналди, — той бил гуляйджия и женкар и когато станал вече безсилен, почнал да разправя, че тия неща не са хубави. Когато изстинал, установил правила за нас, които още имаме гореща кръв. Не е ли така, Федерико?

Майорът се усмихна. В това време ядохме задушено.

— Никога не споря за светците след залез-слънце — казах аз.

Свещеникът вдигна очи от чинията си и ми се усмихна.

— Ето го сега на страната на поповете — каза Риналди. — Къде са всичките ни добри шегаджии? Къде е Кавалканти? Къде е Брунди? Къде е Чезаре? Няма ли кой да ми помогне да заяждаме свещеника?

— Той е добър свещеник — каза майорът.

— Добър свещеник, но все пак свещеник — каза Риналди. — Аз се опитвам да възкреса някогашния ни стол. Искам да доставя удоволствие на Федерико. Вървете по дяволите, отче.

Майорът го изгледа и разбра, че е пиян. Слабото му лице беше бледо. Косите му изглеждаха още почерни на бялото му чело.

— Добре, добре, Риналди — каза свещеникът.

— Вървете по дяволите — каза Риналди, — и вие, и целият проклет свят. — Той се излегна на стола си.

— Преуморен е от много работа — ми каза майорът.

Той дояде месото си и обра соса с късче хляб.

— Пет пари не давам — каза Риналди. — По дяволите целият проклет свят.

Той хвърли предизвикателен поглед към всички ни на трапезата. Очите му блуждаеха, лицето му беше бледо.

— Добре, добре — казах аз. — По дяволите всички.

— Не, не — каза Риналди. — Така не може, така не може.

Казвам ви, така не може. Пустота, досада и нищо друго. Нищо друго, казвам ви, нищичко. Разбирам го, щом престана да работя.

Свещеникът поклати глава. Прислужникът вдигна подноса с месото.

— Защо ядете месо? — каза Риналди, като се обърна към свещеника. — Не знаете ли, че е петък?

— Четвъртък е — каза свещеникът.

— Лъжете, петък е. Ядете тялото господне. Това е божието месо. Зная добре. Това е месо на умрял австриец. Ето какво ядете сега.

— Бялото месо е от офицери — казах аз, за да довърша класическата шега.

Риналди почна да се смее и напълни чашата си.

— Не ми обръщайте внимание — каза той. — Малко съм луд.

— Трябва да вземете отпуск — каза свещеникът.

Майорът му направи знак с глава. Риналди погледна свещеника.

— Смятате, че трябва да взема отпуск ли?

Майорът пак направи знак с глава на свещеника. Риналди продължаваше да го гледа.

— Както желаете — каза свещеникът. — Не вземайте, ако не искате.

— Вървете по дяволите — каза: Риналди. — Искат да се отърват от мене. Всяка вечер се мъчат да се отърват от мене. Но аз се браня. Какво ви е и да съм го пипнал? Всички го имат. Целият свят. В началото — той продължи с тона на сказчик, — в началото е само малка пъпчица, после забелязваме изрив по гърба. После вече нищо не се забелязва. Ние възлагаме всичките си надежди на живака...

— Или на салварсана — забеляза майорът спокойно.

— Живачен препарат — каза Риналди. Сега той изглеждаше още по-възбуден. — Но зная нещо, което е два пъти по-добро от това.

Добри ми свещенико, вие никога няма да го прихванете. Но бебето ще го прихване. Това е производствена злополука. Чисто и просто производствена злополука.

Прислужникът донесе десерта и кафето. Десертът беше някакъв пудинг, нещо като черен хляб, полят със сироп. Лампата димеше. Черният дим се полепваше по стените на лампеното шише.

— Донесете ни две свещи и махнете тази лампа — каза майорът.

Прислужникът донесе две запалени свещи, сложени в панички. Той угаси лампата и я отнесе. Риналди се беше успокоил. Беше вече дошъл на себе си. Разговорът продължи, а след кафето всички излязохме в хола.

— Ти сигурно искаш да се поразговориш със свещеника? Аз трябва да отида в града — каза Риналди. — Лека нощ, отче.

— Лека нощ, Риналди — отговори свещеникът.

— Скоро ще се върна, Фреди — каза Риналди.

— Добре — казах аз, — не закъснявай много!

Той направи една гримаса и излезе. Майорът стоеше до нас.

— Той е преуморен и изтощен — каза той. — Освен това мисли, че има сифилис. Аз не допускам, но все пак не е изключено. Доколкото разбрах, се лекува. Лека нощ. Ще тръгнеш на разсъмване, Енрико?

— Да.

— Тогава сбогом — каза той. — Добър успех. Педуци ще те събуди и ще те придружи.

— Сбогом, синьор маджоре.

— Сбогом. Говори се, че австрийците готвят офанзива, но аз не вярвам. Надявам се, че не е истина. Във всеки случай, няма да бъде в този сектор; Джъно ще ти обясни всичко. Телефонът сега работи добре.

— Ще телефонирам редовно.

— Много те моля. Лека нощ. Убеди Риналди да не пие толкова.

— Ще се постарая.

— Лека нощ, отче.

— Лека нощ, синьор маджоре.

Той влезе в канцеларията си.

Отидох до вратата и погледнах навън. Не валеше вече, но имаше мъгла.

— Искате ли да се качим горе? — попитах аз свещеника.

— Имам само няколко минути.

— Няма значение. Елате.

Качихме се по стълбата и влязохме в моята стая. Легнах на леглото на Риналди. Свещеникът седна на моето, което ординарецът току-що беше оправил; В стаята беше тъмно.

Възстановихте ли се напълно? — попита той.

— Да. Тази вечер просто съм уморен.

— И аз съм уморен, без да знам от какво.

— Как ви се струва войната?

— Надявам се, че ще свърши скоро. Не зная защо, но имам това чувство.

— Кое ви кара да мислите така?

— Забелязахте ли майора колко е кротък? Е, добре, много хора са сега като него.

— И аз самият се чувствавам така — казах аз.

— Лятото беше ужасно — каза свещеникът. Той беше по-самоуверен, отколкото, в деня, когато заминавах. Едва ли можете да си представите какво беше. Само онзи, който е бил там, знае какво е било. Много хора разбраха какво представлява войната едва това лято. Офицери, които смятах неспособни да разберат, сега разбраха.

— Какво ще произлезе от това?

Ръката ми шареше по завивката.

— Не знам, но ми се струва, че така не може да продължава дълго.

— Какво ще стане?

— Ще спрат да се бият.

— Кой?

— И двете страни.

— Да се надяваме — казах аз.

— Не вярвате ли?

— Не вярвам, че двете страни едновременно ще спрат да се бият.

— И аз не мисля. Това би значило да се иска много. Но като виждам всички тези промени в хората, мисля, че не може да продължава повече.

— Кой победи това лято?

— Никой.

— Победиха австрийците — казах аз. — Не позволиха на италианците да вземат Сан Габриеле. Те победиха и няма да спрат да се бият.

— Ако мислят като нас, ще спрат. И те изстрадаха толкова, колкото и ние.

— Победителите никога не спират.

— Вие ме обезсърчавате.

— Казвам ви това, което мисля.

— Значи, мислите, че така ще продължава до безкрай? И никога нищо няма да се случи?

— Не зная. Аз само мисля, че австрийците няма да спрат да воюват, докато печелят победи. Поражението ни прави християни.

— Австрийците са християни, като изключим босненците.

— Нямам пред вид християнската религия, а християнския дух. Той не отговори.

— Сега сме по-кротки, понеже сме бити. Какъв щеше да бъде Христос, ако Петър го бе избавил в Гетсиманската градина?

— Съвсем същият.

— Не вярвам — казах аз.

— Вие ме обезсърчавате — каза той. — Аз вярвам, че нещо ще се случи и не преставам да се моля за това. Чувствувам, че то е вече съвсем близо.

— Възможно е да стане нещо — казах аз, — но то ще стане само с нас. Ако и те мислеха като нас, щеше да е друго. Но те са победители. Те мислят другояче.

— Много от войниците разсъждават по този начин не защото са били бити.

— Те бяха бити от самото начало. Бяха бити още в деня, когато ги откъснаха от стопанствата им, за да ги зачислят във войската. Ето защо селянинът е мъдър, понеже е претърпял поражение още от самото начало. Дайте му власт и ще видите какво ще стане с мъдростта му.

Той не отвърна нищо. Размишляваше.

— И аз се чувствувам потиснат — казах аз. — Затова никога не мисля за тия неща, но като почна да говоря, те сами идват в главата ми, без да ги търся.

— Аз се надявах на нещо.

— На поражението?

— Не, на нещо по-голямо.

— Няма нищо по-голямо от победата, но то може би е още по-лошо.

— Дълго време се надявах на победата.

— Аз също.

— Сега вече не я очаквам.

— Трябва да бъде или едното, или другото.

— Не вярвам повече в победата.

— И аз също. Но не вярвам и в поражението, макар че може би то би било по-добро.

— В какво вярвате?

— В съня — казах аз.

Той стана.

— Моля да ме извините, че останах толкова дълго, но тъй обичам да разговарям с вас.

— На мен също ми беше много приятно да разговаряме. Нямах никакъв умисъл, като споменах за съня.

Станахме и си стиснахме ръце в тъмнината.

— Аз сега спя в триста и седем.

— Утре рано отивам на поста.

— Ще се видим, като се върнете.

— Ще се поразходим и ще поговорим.

Придружих го до вратата.

— Не слизайте — каза той. — Много се радвам, че се върнахте, макар че в това няма нищо приятно за вас.

Той си сложи ръката на рамото ми.

— О, за мен е без значение — казах аз. — Лека нощ.

— Лека нощ. Чао.

— Чао — казах аз. Умирах за сън.

Глава XXVII

Събудих се, когато Риналди се върна, но той не ми заговори и аз пак заспах. Сутринта се облякох и тръгнах, преди да съмне. Риналди не се събуди, когато излизах.

Не бях виждал Байнсица преди и ми беше странно да се катеря по склона, който беше принадлежал на австрийците, отвъд реката, на мястото, дето бях ранен. Имаше един нов стръмен път, по който се

движеха много камиони. По-нагоре склонът ставаше полегат и в мъглата забелязах гори и стръмни хълмове. Тези гори бяха превзети много бързо и затова не бяха успели да ги унищожат. По-нататък, там, където хълмовете не закриляха пътя, той беше заслонен от страни и отгоре с някакви рогозки. Пътят свършваше до едно разрушено село. Оттам нагоре започваха позициите. Наоколо беше разположена артилерия. Къщите бяха напълно срутени, но всичко беше много добре организирано и навсякъде имаше надписи. Намерихме Джино. Той ни даде кафе. После тръгнах с него. Срегнах се с много хора и обиколих постовете. Джино ми каза, че английските коли работели малко по-нататък, в Равне. Той много се възхищаваше от англичаните. Все още стреляли от време на време, каза той, но нямало много ранени. Скоро щяло да има много болни поради дъждовете. Говорело се, че австрийците ще атакуват, но той не вярвал. И за нас се говорело, че ще атакуваме, но не били докарани никакви попълнения и това го карало да смята, че и ние също няма да нападнем. Храната била оскъдна и той с голямо удоволствие щял да се нахрани както трябва, като се върнел в Гориция. Какво съм вечерял? Казах му и той реши, че е било чудесно. Особено впечатление му направи „сладкото“. Не го описах подробно, казах му само, че съм ял някакво сладко и той си въобрази, че е било нещо кой знае какво, а не просто пудинг.

Зная ли къде ще го пратят? Отговорих, че не зная, но че някои от нашите коли са в Капорето. Той се надяваше, че ще го изпратят там. Това било приятно малко градче и той много харесвал високите планини, които го ограждали. Джино беше много симпатично момче и всички го обичаха. Каза ми, че на Сан Габриеле било истински ад, както и атаката отвъд Лом, която взела лош обрат. Каза, че австрийците имали много артилерия в горите по хребета Тернова, по-нататък от нас и над нас, и че нощем обстрелвали пътищата. Имало една батарея от морски оръдия, които му действували на нервите. Лесно се разпознавали по ниския полет на снаряда. Чуваш изстрела и почти в същия момент започва свистенето. Обикновено стреляли по две оръдия наведнъж, едно след друго, и отломките от снарядите били огромни. Показа ми една такава отломка, назъбено парче метал, дълго повече от стъпка. Металът, изглежда, беше батит.

— Не смятам, че са толкова ефективни — каза Джино, — но ме стряскат. Като засвистят, имаш чувството, че ще се стоварят право отгоре ти. Първо чуваш изстрел и веднага след това свистенето и

експлозията. Какъв е смисълът, че няма да те ранят, ако ще те уплашат до смърт.

Каза, че на позициите срещу нас имало хървати и маджари. Нашите части държали още позициите от атаката. Ако австрийците предприемели нападение, нямало накъде да се отстъпва. Имало добри места за отбранителни позиции покрай ниските възвишения, около платото, но не предприели нищо, за да ги подготвят за отбрана. А какво впрочем мисля за Байнсица?

— Мислех, че местността ще е по-plosка, повече като плато. Не очаквах, че ще е толкова пресечена.

— *Alto piano** — каза Джино, — но не *piano***.

[* Плато (итал.). — Б.пр.]

[** Равнина (итал.). — Б.пр.]

Върнахме се в избата на къщата, където той живееше. Казах му, че според мене е по-лесно да се отбранява един хълм, който на върха е плосък и има дълбочина, отколкото една верига от ниски планини. Не е по-трудно да се атакува в планина, отколкото в равнинна местност, настоявах аз.

— Зависи от планините — каза той. — Вземи например Сан Габриеле.

— Да, но лошо е почнало горе, дето е равно. До върха са стигнали лесно.

— Не чак толкова лесно.

— Да — казах аз, — но случаят беше по-особен, това беше по-скоро крепост, отколкото планина. Австрийците го укрепяваха години наред. — Обясних му, че от тактическа гледна точка при военни операции, свързани с придвижване в район от ниски планини, е безсмислено да се задържа дълго фронтовата линия, защото много лесно може да бъде ударена във фланг. В такива случаи е необходима максимална подвижност, а планината не дава такава възможност. Освен това, като се стреля от височина, много често попаденията са извън целта. В случай на фланкиране най-добрите части остават на височините.

Прибавих, че не съм убеден в предимството на планинската война. Доста съм размишлявал по това. Ти заседнеш на една планина, неприятелят на друга, но щом работата стане сериозна, бързате да слезете пак на равното.

— А какво да се прави, когато границата минава през планина?
— възрази той.

Отговорих, че още не съм мислил по този въпрос, и двамата се засмяхме.

— Но в старо време — добавих аз — австрийците винаги са били побеждавани в четириъгълника при Верова. Оставяли ги да слязат в равнината и там ги смазвали.

— Да — каза Джино, — но това са били французи, стратегическите проблеми много по-лесно се разрешават, когато водиш бой на чужда територия.

— Да — съгласих се аз. — Когато се отнася до отечеството ти, не можеш да подхождаш тъй научно.

— Русите го направиха, за да хванат Наполеон в примката.

— Да, но тяхната страна е голяма. Опитай се да отстъпваш в Италия, за да привлечеш Наполеон в капана, и ще се намериш в Бриндизи.

— Отвратителен град — каза Джино. — Бил ли си някога там?

— Само пътем.

— Добър патриот съм — каза Джино, — но не обичам нито Бриндизи, нито Гаранто.

— А Байнсица обичаш ли?

— Това е свещена земя — каза той. — Да растяха само повече картофи. Знаеш ли, като дойдохме тук, намерихме ниви с картофи, засадени от австрийците.

— Храната наистина ли беше оскъдна?

— На мен яденето никога не ми стигаше, но аз ям много и въпреки това не умрях от глад. Офицерската храна е сносна. Войниците на предните позиции също ги хранят добре, но подкрепленията получават малко. Някъде нещо не е в ред. Би трябвало да има изобилие от храна.

— Интендантските плъхове я продават другаде.

— Да, раздават колкото могат на батальоните на предните позиции, а за тези, които са отзад, не стига. Те изядоха всички картофи на австрийците и кестените от горите. Би трябвало да ги хранят по-добре. Ние ядем много. Сигурен съм, че има много храна. Лошо е за войниците да нямат достатъчно храна. Забелязал ли си как влияе това на начина ти на мислене?

— Да — казах аз, — така война не се печели, можеш само да я изгубиш.

— Да не говорим за загуби. Толкова много се говори за тях. Това, което стана през лятото, не стана напразно.

Не казах нищо. Думи като свещен, славен, жертва и напразно винаги ме караха да се смущавам. Бяхме ги слушали понякога, застанали под дъжда на такова разстояние, че само отделни звуци от тях достигаха до слуха ни. Бяхме ги чели в прокламациите, върху които отдавна вече бяха налепени други прокламации. Не бях видял нищо свещено и в това, което наричаха славно, нямаше слава, а жертвите приличаха на кланиците в Чикаго, с тази разлика, че месото тук служеше само да се погребва. Имаше много такива думи, които вече ти беше противно да слушаш, и в края на краищата само имената на местата бяха запазили известно достойнство. А също и някои номера и дати. И само те и имената на местата имаха все още някакво значение. Отвлечените думи като слава, чест, смелост, святост звучаха неприлично в сравнение с неизменните имена на селата, с номерата на пътищата, с имената на реките, с номерата на полковете, с датите. Джино беше патриот и понякога казваше някои неща, които ни разединяваха, но той беше добро момче и аз разбирах неговия патриотизъм. Той се беше родил с него. Педуци го взе в колата, за да го върне в Гориция.

През целия ден имаше буря. Вятърът шибаше дъжда и навсякъде имаше локви вода и кал. Мазилката на разрушените къщи беше сива и мокра. Късно следобед дъждът спря и от пост номер две виждах голото и мокро есенно поле, облаците над планинските върхове и мокрите сламени тунели по пътя, от които се стичаше вода. Слънцето се показва за миг, преди да залезе, и освети оголените гори отвъд хребета. Имаше много австрийски оръдия в горите на този хребет, но само някои стреляха. Наблюдавах кълбата дим от шрапнелите, които се появяваха внезапно на небето над една разрушена селска къща, близо до фронтовата линия; пухкави кълба с бяложълтеникав пламък в средата. Виждаше се светването, чуваше се гърмежът, после се виждаше как димната топка губи формата си и вятърът постепенно я разсейва. Шрапнелни куршуми се валяха сред развалините на къщите и по пътя близо до съборената къща, дето беше настанен постът, но този ден поста не го бомбардираха. Натоварихме две коли и слязохме по пътя, заслонен от мокрите рогозки; последните лъчи на слънцето се прокрадваха между пролуките на рогозките. Когато излязохме на откритата част на пътя зад хълма, слънцето залезе. Следвахме открития път и когато стигнахме до един завой и пак навлязохме в четвъртития свод на сламения тунел, отново заваля.

През нощта излезе вятър и в три часа сутринта, при пороен

дъжд, започна артилерийският огън. Хърватите настъпиха през планинските ливади и редките горички към нашите позиции. Сражаваха се в тъмнината под дъжда и контраатаката на уплашените войници от втората линия ги отхвърли. По цялата линия на фронта избухваха снаряди, излитаха ракети в дъжда, чуваше се ожесточена картечна и пушечна стрелба. Те не се върнаха повече и спокойствието се възстанови; между виенето на вятъра и плисъка на дъжда се чуваше грохотът на силна артилерийска стрелба много далеч на север.

Ранените се стичаха към пункта. Едни ги донасяха на носилки, други вървяха, трети пристигаха на гърба на войници, които се приближаваха през полето. Те бяха мокри до костите и много уплашени. Напълнихме две коли с носилки с тежко ранени, които изваждаха от избата на превързочния пункт, и когато затварях вратата на втората кола, усетих, че дъждът по лицето ми се бе обърнал в сняг. Снежинките падаха гъсти и бързи в дъжда.

На разсъмване бурята още продължаваше, обаче снегът бе спрял. Беше се стопил още като падаше по мократа земя и сега пак валеше дъжд. Рано призори последва още една атака, но излезе безуспешна. През целия ден очаквахме да ни атакуват отново, но това стана едва на залез-слънце. Стрелбата започна на юг, откъм страната на гористия хребет, където бяха съсредоточени австрийските оръдия. Ние очаквахме също да бъдем обстрелвани, но нищо не последва. Стъмваше се. Оръдия стреляха в полето зад селото и снарядите, които падаха някъде далеч, издаваха тъп звук.

Разбрахме, че атаката на юг беше пропаднала. Тази нощ неприятелят не атакува, обаче се разнесе слух, че е направил пробив на север. През нощта се получи заповед да се приготвим за отстъпление. Капитанът от превързочния пункт ми го съобщи. Получил сведение от щаба на бригадата. Малко по-късно той се върна от телефона и каза, че не било вярно. От щаба наредили да се задържи на всяка цена линията Байнсица. Попитах за пробива и той ми каза, че според сведенията от щаба австрийците били пробили частите на 27-ми корпус при Капорето. През целия ден се водили ожесточени боеве.

— Ако тези мръсници ги пуснат, загубени сме — каза той.

— Там нападат немци — каза един от лекарите.

Думата немци беше достатъчна, за да ни уплаши.

Не искахме да имаме работа с тях.

— Има петнадесет немски дивизии — допълни лекарят. — Те са пробрили и ще бъдем обкръжени.

— От щаба нареждат да задържим тази линия. Казват, че пробивът не е сериозен и че ще трябва да задържаме фронтвата линия от Монте Маджоре през планината.

— Кой им е съобщил това?

— Щабът на дивизията.

— Заповедта да отстъпим дойде пак от дивизията.

— Ние сме под заповедите на армейския корпус — казах аз, — но тук началство сте ми вие. И естествено, щом ми кажете да тръгна, ще тръгна, но се помъчете да получите точни заповеди.

— Заповедта е да останем тук. Пренесете ранените в евакуационния пост.

— Понякога ни се случва да ги пренасяме от евакуационния пост в полевите болници — казах аз. — Никога не съм виждал отстъпление, но кажете ми, в случай на отстъпление как се евакуират всички ранени?

— Не се евакуират всички. Вземат се колкото е възможно, а другите остават.

— Какво ще трябва да пренеса в колите?

— Болничния инвентар.

— Разбрано — казах аз.

На следващата нощ отстъплението започна. Узнахме, че немците и австрийците пробрили фронта на север и слизали от планината към Чивидале и Удине. Отстъпвахме под дъжда методично и бавно. През нощта, като напредвахме едва по задръстените пътища, срещнахме войски, които вървяха под дъжда, коне, които влачеха коли, мулета, камиони и всичко това се оттегляше от фронта. Безпорядъкът не беше по-голям, отколкото когато настъпвахме.

Тази нощ ние помагахме да се евакуират полевите болници, които бяха настанени върху платото, в по-малко разрушените села. Пренесохме през речното корито ранените до Плава. А през целия следващ ден сновахме под дъжда да пренасяме болниците и евакуационния пост от Плава. Непрекъснато валеше и армията на Байнсица се спусна от платото под октомврийския дъжд и премина реката там, където през пролетта на същата тази година бяхме спечелили първите големи победи. Пристигнахме в Гориция на следния ден следобед. Дъждът беше престанал и градът беше почти празен. В момента, когато минавахме, товареха на един камион

жените от войнишкия публичен дом. Бяха седем, с шапки и палта, носеха малки куфари. Две от тях плачеха. Една друга ни се усмихна, изплези си езика и почна да го върти нагоре-надолу. Имаше дебели устни и черни очи.

Спрях колата и отидох да поговоря със съдържателката.

Тя ми каза, че жените от офицерския дом били тръгнали рано сутринта. Къде отиваха? В Конелияно, каза тя. Камионът потегли. Момичето с дебели устни пак си изплези езика. Съдържателката махна с ръка. Двете други продължаваха да плачат. Останалите гледаха любопитно града. Аз се качих отново в колата.

— Трябваше да отидем с тях — каза Бонело, — би било приятно пътуване.

— И нашето пътуване ще бъде приятно — казах аз.

— Ще бъде дяволско пътуване.

— Тъкмо това исках да кажа и аз.

Свърнахме по алеята към вилата.

— Бих искал да бъда там, когато тия пухкави момиченца ще се настанят и ще почнат работа, та да се посмея малко.

— Да не мислиш, че веднага ще почнат?

— Разбира се. Кой от втора армия не познава съдържателката?

Спряхме пред вилата.

— Наричат я майка игуменка — каза Бонело. — Момичетата са нови, но нея всички я познават. Трябва да са ги докарали тъкмо преди отстъплението.

— Пак ще имат работа.

— Ще имат, разбира се. Бих искал да се позабавлявам с някоя безплатно. В този дом е много скъпо. Правителството ни мами.

— Докарай колата, нека механиците я прегледат — казах аз. — Смени маслото, провери диференциала, зареди я и си легни да спиш.

— Слушам, господин поручик.

Вилата беше празна. Риналди беше заминал с болницата.

Майорът бе отвел медицинския персонал с щабната кола. На прозореца имаше една бележка за мене, с която ми се нареждаше да натоваря в колите инвентара, струпан във вестибюла, и да се отправя към Порденоне. Механиците бяха вече заминали. Върнах се в гаража. Другите две коли току-що бяха пристигнали и шофьорите им слизаха. Пак почваше да вали.

— Толкова ми се спи, че от Плава насам три пъти заспивах — каза Пиани. — Какво ще правим сега, господин поручик?

— Трябва да сменим маслото на колите, да ги гресиране, да ги заредим с бензин, после да ги докараме пред къщата, за да натоварим целия този багаж, който са оставили.

— А веднага ли ще тръгнем?

— Не, ще спим три часа.

— Господи, колко ще ми е добре да поспя — каза Бонело. — Просто заспих на кормилото.

— Как е твоята кола, Аймо? — попитах аз.

— В исправност.

— Дайте ми една работна дреха, ще ви помогна за маслото.

— Няма нужда, господин поручик, това е дребна работа. Идете да си пригответе нещата.

— Те са готови — казах аз. — Ще отида да изкарам навън инвентара, който са ни оставили. Докарайте колите, щом ги пригответе.

Те докараха колите пред входа на къщата и натоварихме болничните съоръжения, които бяха струпани във вестибюла. Когато всичко беше готово, оставихме трите коли на дъжда под дърветата, а ние влязохме вътре.

— Запалете огън в кухнята и се изсушете — казах аз.

— Все ми е едно дали дрехите ми са сухи — каза Пиани, — искам само да спя.

— Аз ще легна на леглото на майора — каза Бонело. — Ще спя в перушината на стария старши лекар.

— Все ми е едно къде ще спя — каза Пиани.

— Тук има две легла — казах аз, като отворих вратата.

— Все се питах какво ли има, в тази стая — каза ронело.

— Това беше стаята на стария шаран.

— Вие двамата спете тук — казах аз. — Аз ще ви събудя.

— Австрийците ще се погрижат да ни събудят, ако вие се успите, господин поручик — каза Бонело.

— Няма да се успя — отговорих аз. — Къде е Аймо?

— Отиде в кухнята.

— Хайде, лягайте — казах аз.

— Веднага лягам. Целия ден спях седнал. Очите ми се залепват за сън.

— Свали си ботушите — каза Бонело, — това е леглото на стария шаран.

— Малко ме интересува този стар шаран.

Пиани легна с калните ботуши и си подложи ръката под главата. Аз отидох в кухнята. Аймо беше запалил печката и беше поставил отгоре съд с вода.

— Няма да е лошо да приготвя малко макарони каза той. — Ще сме гладни, като се събудим.

— Не ти ли се спи, Бартоломео?

— Не особено. Щом заври водата, ще я оставя. Огънят от само себе си ще изгасне.

— По-добре легни да поспиш — казах аз. — Можем да ядем сирене и месни консерви.

— Това е по-добро — каза той. — Нека да хапнат нещо топло тези двама анархисти. А вие си легнете, господин поручик.

— Има едно легло в стаята на майора.

— Вие отидете да спите там.

— Не, аз ще се кача в старата си стая. Искаш ли да пийнеш нещо, Бартоломео?

— Когато тръгнем, господин поручик. Сега няма смисъл.

— Ако се събудиш след три часа и аз още не съм станал, събуди ме, моля ти се.

— Нямам часовник, господин поручик.

— В стаята на майора има стенен часовник.

— Добре.

Минах през трапезарията и вестибюла, качих се по мраморната стълба до стаята, в която бях живял с Риналди. Валеше. Отидох до прозореца и погледнах навън. Стъмваше се, видях трите коли, наредени под дърветата. Беше студено и капките се задържаха по клоните. Проснах се на леглото на Риналди и сънят ме грабна.

Преди да потеглим, ядохме в кухнята. Аймо беше сварил една тенджерка макарони и бе накълцал вътре лук и месо от консерва. Седнахме около масата и изпихме две бутилки вино от запасите, които бяха забравили в избата на вилата. Вън беше тъмно и продължаваше да вали. Пиани седеше до масата още съвсем сънен.

— Предпочитам да отстъпвам, отколкото да настъпвам — каза Бонело. — Когато отстъпваме, пием барбера.

— Сега го пием, но утре може би ще пием дъждовна вода — каза Аймо.

— Утре ще бъдем в Удине. Ще пием шампанско. Там живеят само хайлази и търтеи. Събуди се, Пиани. Утре ще пием шампанско в Удине.

— Буден съм — каза Пиани. Той си сипа макарони и месо. — Не
можа ли да намериш доматиен сос, Барто?

— Няма — отговори Аймо.

— Ще пием шампанско в Удине — каза Бонело.

Той напълни чашата си с прозрачното червено вино.

— Дано да не трябва да пием и... преди да стигнем в Удине —
каза Пиани.

— Нахранихте ли се, господин поручик? — попита Аймо.

— Напълно. Дай ми шишето, Аймо.

— Приготвил съм по една бутилка за всеки за из път — каза
Аймо.

— Вие никак не спяхте.

— Нямам нужда от много сън. Дремнах малко.

— Утре ще спя в леглото на краля — каза Бонело. Той се беше
развеселил.

— Утре може би ще спим в... — каза Пиани.

— Аз ще спя с кралицата — каза Бонело.

Той ме погледна, за да види как ще приема шегата.

— Я мълчете — казах аз. — Пийнахте малко вино и се
забравихте.

Вън валеше силно. Погледнах часовника си. Беше девет и
половина.

— Време е да потегляме — казах аз, като станах.

— С кого искате да пътувате, господин поручик? — попита
Бонело.

— С Аймо. Ти ще ни следваш, после Пиани. Ще тръгнем по
пътя за Кормонс.

— Страх ме е да не заспя — каза Пиани.

— Тогова ще седна при теб. Бонело ще ни следва, после Аймо.

— Така ще е по-добре — каза Пиани, — понеже много ми се
спи.

— Аз ще карам, а ти ще поспиш.

— Не, мога да карам, щом съм сигурен, че някой ще ме събуди,
ако заспя.

— Аз ще те събудя. Угаси светлината, Барто.

— Защо да не я оставим? — каза Бонело. — Нямаме вече нужда
от тази къща.

— Имам едно сандъче в стаята си — казах аз. — Ще ми
помогнеш ли да го сваля, Пиани?

— Ние ще го свалим — каза Пиани. — Ела, Алдо.

Той излезе в коридора с Бонело. Чух ги да се качват по стълбата.

— Тук не беше лошо — каза Бартоломео Аймо. Той пхна две бутилки вино и парче сирене в раницата си. — Никога няма да намерим такова място. Накъде ще отстъпваме, господин поручик?

— Казват, че зад Талиаменто. Болницата и щабът трябва да се установят в Порденоне.

— Тук е по-хубаво от Порденоне.

— Не познавам Порденоне — казах аз. — Само съм минавал.

— Не е нещо особено — каза Аймо.

Глава XXVIII

Когато излизахме от Гориция, градът в тъмнината и дъжда изглеждаше съвсем пуст. Само няколко колони войници и оръдия се точеха по главната улица. Имаше много камиони и каруци, които през странични улици се стичаха към главното шосе. След като минахме край работилниците за щавене на кожа, ние също се намерихме на шосето — там войските, камионите, каруците и оръдията образуваха една дълга върволица, която съвсем мудно се придвижваше. Напредвахме бавно, но неотклонно под дъжда. Капакът на радиатора на нашата кола почти се допираше о задната част на един камион, чийто товар беше покрит с мокър брезент. Камионът изведнъж спря. Цялата колона спря. Потегли отново, придвижи се още малко и пак спря. Аз слязох и тръгнах напред, като се промъквах между камионите и каруците и под мокрите шии на конете. Задръстването беше някъде по-напред. Оставих шосето, минах по една дъска през канавката и тръгнах по полето. Като се отдалечавах от пътя, през всичкото време виждах между дърветата спрялата под дъжда колона. Изминах приблизително една миля. Колоната не мърдаше, обаче от другата страна, отвъд спрените превозни средства, войсковите чисти напредваха. Върнах се при нашите коли. Навярно задръстването беше чак някъде при Удине. Пиани спеше на кормилото. Качих се при него и също заспах. След няколко часа чух, че камионът пред нас включи на скорост. Събудих Пиани и ние тръгнахме. Придвигихме се няколко метра, отново спряхме, после пак тръгнахме. Продължаваше да вали.

През нощта колоната спря и повече не мръдна. Слязох да видя

Аймо и Бонело. Бонело беше взел двама сержанти от инженерните войски в колата при себе си. Като се приближих, те станаха.

— Оставили ги назад, за да поправят нещо на някакъв мост — каза Бонело. — Не могат да намерят частта си, затова ги взех със себе си.

— Ако господин поручикът разреши.

— Разрешавам.

— Господин поручикът е американец — каза Бонело. — Би качил когото и да било.

Единият от сержантите се усмихна. Другият попита Бонело от кои италианци съм, от Северна или от Южна Америка.

— Не е италианец, англичанин от Северна Америка.

Сержантите не възразиха, но очевидно не повярваха.

Оставих ги и отидох да видя Аймо. Две момичета седяха до него на седалката. Той се беше изместил съвсем на края и пушеше.

— Барто, Барто — казах аз.

Той почна да се смее.

— Поговорете вие с тях, господин поручик — каза той. — Аз не им разбирам. Ей! — Той си сложи ръката на бедрото на едно от момичетата и го ощипа приятелски. Момичето се обви в шала си и отблъсна ръката му. — Ей — каза той, — кажете на поручика как се казвате и какво правите тук.

Момичето ми хвърли злобен поглед. Другата упорито гледаше надолу. Тази, която ме гледаше, каза нещо на някакво наречие, от което не разбрах нито дума. Тя беше мургава и пълна, изглеждаше на около шестнадесет години.

— Сестра? — попитах аз, като сочех другото момиче.

Тя кимна утвърдително и се усмихна.

— Много добре — казах аз, като я потупах по коляното. Усетих, че настръхна, като я докоснах. Сестра ѝ не вдигаше поглед. Тя изглеждаше с една година по-млада. Аймо сложи ръка на бедрото ѝ. Тя го отблъсна. Той се засмя.

— Добър човек — каза той, като посочи към себе си. — Добър. — И посочи мене. — Няма какво да се плашите.

Момичето го гледаше намръщено. И двете приличаха на диви птици.

— Защо дойде с мене, като не ѝ харесвам? — попита Аймо. — Щом им направих знак, и се качиха. — Той се обърна към момичето. — Няма какво да се пламтиш — каза той. — Няма да... — Той

употребил една груба дума. Няма място за... — Видях, че тя разбра думата и това беше всичко. В очите ѝ се четеше уплаха, тя се загърна в шала си. — Колата е пълна — продължи Аймо, — няма опасност от... Няма достатъчно място за...

Всеки път, когато той произнасяше тази дума, младото момиче настръхваше. И както седеше, с очи, впити в него, изведнъж се разплака. Видях, че устните ѝ затрепераха, после сълзи се зарониха по кръглите ѝ бузи. Сестра ѝ я хвана за ръка, без да я погледне, и те останаха така, седнали една до друга. По-голямата, която се бе показала тъй враждебна, почна да хълца.

— Май че я изплаших — каза Аймо. — Нямах намерение да я плаша.

Той взе раницата си и отрязва две парчета сирене.

— Вземете — каза той — и престанете да плачете.

По-голямата поклати глава и продължи да плаче, но по-малката взе сиренето и го разчупи. После даде на сестра си второто парче и двете заядоха. По-голямата още хълцаше от време на време.

— След малко ще се успокои — каза Аймо.

После му хрумна някаква мисъл.

— Девица? — попита той съседката си. Тя кимна енергично с глава. — Също девица? — попита той, като посочи сестра ѝ.

Момичетата кимнаха утвърдително и по-голямото каза нещо на диалект.

— Много добре — каза Бартоломео, — много добре.

Двете момичета се поуспокоиха. Оставих ги в колата при Аймо, седнал в своя ъгъл, и се върнах при Пиани. Върволицата от коли не помръдваше, но войските продължаваха да се точат отстрани. Валеше все тъй силно и аз си мислех дали спирането на колоната не се дължи на коли, чиито мотори се бяха намокрили от дъжда. По-вероятно беше причинено от коне и хора, които заспиваха, както вървяха. Но понякога и движението в градовете спира, макар че всички са будни. Цялата беда тук идваше от това, че транспортът беше смесен — конен и автомобилен. Те само си пречеха взаимно. Селските каруци също допринасяха за объркването. Двете момичета на Барто бяха мили. Но една отстъпваща войска не е много подходяща компания за две девиси. Истински девиси. Навярно бяха и много набожни, ако не беше войната, сигурно всички щяхме да бъдем сега в леглата си. В леглото, и главата ми щеше да си отпочива. Кетрин сега беше в леглото си между двата чаршафа, един отгоре, един отдолу. На коя

страна спеше? Може би още не е заспала. Може би лежи и мисли за мене. Духай, духай, западни ветре. Да, той духаше наистина и дъждът си валеше ли, валеше. Цяла нощ — дъжд. И какъв дъжд, какъв дъжд! Ах, господи, да бях само в леглото си с моята възлюбена в прегръдките, моята скъпа Кетрин. Ако моята сладка Кетрин, моята любов, би могла да се превърне в дъжд! Пренеси я при мен, ветре! Е добре, свърши се, всички сме като в примка, а ситният дъжд нищо не помага. „Лека нощ, Кетрин! — казах аз високо. — Дано да спиш добре. Ако не ти е удобно, скъпа моя, обърни се на другата страна. Ще отида да ти донеса студена вода. Скоро ще съмне и тогава ще ти стане по-добре. Мъчно ми е, че не се чувствувах удобно. Опитай се да поспиш, скъпа.“

„Аз бях заспала — каза тя. — Ти говореше насън. Да не си болен?“

„Наистина ли си тука?“

„Разбира се, че съм тука. И никъде няма да отивам. Всичко това няма значение за нас.“

„Ти си тъй прелестна, тъй мила. Няма да си тръгнеш през нощта, нали?“

„Разбира се, че няма. Аз съм все тук. Ще дойда при теб, щом пожелаеш.“

— По дяволите — каза Пиани, — ето ги, че пак тръгват.

— Бях задрямал — казах аз.

Погледнах си часовника. Беше три часът сутринта. Взех шишето с вино, което беше под задната седалка.

— Говорехте високо — каза Пиани.

— Бълнувах на английски — казах аз.

Дъждът малко понамаля и ние бавно напредвахме. Преди да се азори, отново спряхме, а като се съмна, разбрахме, че стоим на едно леко възвишение, откъдето се виждаше целият път на отстъплението — всичко стоеше неподвижно, само пехотата се промъкваше напред. Пак потеглихме, но като имах пред вид разстоянието, което бяхме изминали през деня, разбрах, че ще трябва да напуснем главното шосе и да тръгнем през полето, ако искаме някога да стигнем в Удине.

През нощта много селяни, идещи по странични селски пътища, се присъединиха към колоната и сега се виждаха каруци, натоварени с домакински вещи; огледала се подаваха измежду дюшеци, по каруците бяха навързани кокошки и патици. В каруцата, която

вървеше пред нас, имаше една шевна машина. Всеки гледаше да спаси най-ценните си вещи. Върху някои каруци седяха сгушени жени и се мъчеха да се предпазят от дъжда, други вървяха отстрани, колкото се може по-близо до каруците. Сега в колоната имаше и кучета. Те се подслоняваха под колите. Пътят беше разкалян. Канавките от двете страни бяха пълни с вода и полето зад дърветата, които ограждаха пътя, изглеждаше много мокро и много мочурливо, за да рискуваме да тръгнем през него. Слязох от колата и тръгнах напред, като търсех удобно място, откъдето да огледам околността и да открия някой междуселски път, който би ни позволил да пресечем полето. Знаех, че има много главни пътища, но се страхувах да не попаднем на някой, който нямаше да ни изведе доникъде. Не си ги спомнях, понеже ги бях виждал само от шосето, профучавайки с кола покрай тях, а те всички си приличаха. И все пак знаех, че трябва да намерим такъв път, ако искаме да се измъкнем. Никой не знаеше къде са австрийците, нито как вървят работите, но аз бях сигурен, че щом спре дъждът, самолетите ще долетят и ще почнат да ръсят колоната и тогава всичко щеше да бъде свършено. Достатъчно би било няколко шофьори да изоставят камионите си или няколко коня да бъдат убити, за да стане невъзможно по-нататък всяко движение по шосето.

Не валеше вече така силно и аз си помислих, че може и да се проясни. Вървах по края на шосето, докато стигнах до един тесен път, ограден с жив плет от двете страни, който водеше през полето на север; реших, че ще е най-добре да тръгнем по него и затова побързах да се върна при колите. Казах на Пиани да обърне и отидох да обадя на Бонело и Аймо.

— Ако не ни изведе никъде, ще обърнем и ще настигнем пак колоната.

— Какво да правя тия двамата? — попита Бонело.

Двамата сержанти седяха до него на седалката. Бяха небръснати, но изглеждаха стегнати по войнишки, дори в този ранен утринен час.

— Ще ни помагат да бутаме — казах аз.

Отидох при Аймо и му казах, че ще пресечем през нивите.

— Какво да правя с моите девици? — попита Аймо. Двете момичета спяха.

— Няма да ни бъдат много от полза — казах аз. — По-добре ще е да вземеш някой, който може да бута в случай на нужда.

— Бихме могли да ги настаним отзад. Има място.

— Както искаш — казах аз. — Но вземи и някой с широк гръб,

който може да бута.

— Някой берсалиере — засмя се Аймо. — Те имат най-широки гърбове. Измерват им ги. Как се чувствувате, господин поручик?

— Много добре. А ти как си?

— Добре, но съм много гладен.

— Все ще намерим нещо по този път. Тогава ще се спрем да ядем.

— Как е кракът ви, господин поручик?

— Отлично — казах аз.

Стоях на стъпалото и гледах напред. Видях как колата на Пиани обърна и потегли по тесния път. Тя се мяркаше между голите клони на живия плет. Бонело също обърна и го последва. Аймо на свой ред успя да се измъкне от колоната и ние последвахме двете коли по тесния междуселски път. Той водеше към някакъв чифлик.

Настигнахме Бонело и Пиани едва в двора. Къщата беше ниска и дълга, с асма пред входа. В двора, имаше кладенец и Пиани тъкмо вадеше вода, за да напълни радиатора си. Беше карал дълго на първа скорост и водата беше извряла. Къщата беше изоставена. Погледнах назад, към пътя. Чифликът се намираше на едно леко възвишение и ние виждахме цялата местност наоколо. Виждахме пътя, живия плет, нивите, редицата дървета покрай шосето, по което вървеше отстъпващата войска. Двамата сержанти се разтършуваха из къщата. Момичетата се бяха събудили и разглеждаха двора, кладенеца, двете големи болнични коли пред къщата и тримата шофьори до кладенеца. Единият от сержантите излезе от къщата с един стenen часовник в ръка.

— Занесете го обратно — казах аз.

Той ме погледна, върна се в къщата и излезе без часовника.

— Къде е другарят ви? — попитах аз.

— Отиде в отходното място.

Той се качи в колата и седна на седалката. Страх го беше да не го оставим.

— А закуската, господин поручик? — попита Бонело. — Бихме могли да хапнем нещо. Няма да ни отнеме много време.

— Как мислите дали този път, който слиза от другата страна, ще ни изведе някъде?

— Сигурно.

— Тогава да ядем.

Пиани и Бонело влязоха в къщата.

— Елате — каза Аймо на момичетата.

Той протегна ръка, за да им помогне да слязат от колата. По-голямата поклати глава. Не искаха да влязат в изоставена къща. Проследиха ни с очи.

— Ама че са упорити — каза Аймо.

Влязохме заедно в къщата. Тя беше просторна и мрачна. Правеше впечатление на запусната. Бонело и Пиани бяха в кухнята.

— Няма много нещо за ядене — каза Пиани. — Всичко са отнесли.

Бонело разряза едно голямо парче бяло сирене на масата в кухнята.

— Къде намерихте това сирене?

— В зимника. Пиани намери и вино и ябълки.

— Чудесна закуска.

Пиани извади дървената запушалка на една дамаджана и напълни един меден черпак.

— Ароматът му не е лош — каза той. — Намери чаши, Барто.

Двамата сержанти влязоха.

— Вземете си от сиренето — покани ги Бонело.

— Време е да тръгваме — каза единият, докато дъвчеше от сиренето и отпиваше от виното.

— Ще тръгнем, не се безпокойте — каза Бонело.

— Стомахът на армията — това са нейните крака — казах аз.

— Какво? — попита сержантът.

— Я по-добре яжте.

— Да, но времето минава.

— Струва ми се, че тези мръсници са яли вече — каза Пиани.

Сержантите го погледнаха. Те ни мразеха.

— Познавате ли пътя? — попита ме единият от тях.

— Не — отговорих аз.

Те се спогледаха.

— По-добре ще е да тръгнем — каза първият.

— Тръгваме — казах аз.

Изпих още една чаша вино. След сиренето и ябълката то имаше особено приятен вкус.

— Вземете сиренето — казах аз, като излизах.

Бонело пристигна с дамаджаната с виното.

— Много е голяма — казах аз.

Той я погледна със съжаление.

— И на мен така ми се струва — каза той. — Дайте ми манерките си да ги напълня.

Той напълни манерките и малко вино се разля по плочите на двора. После взе дамаджаната и я сложи точно зад вратата.

— Австрийците ще я намерят, без да разбиват вратата — каза той.

— Да тръгваме — казах аз. — Ние с Пиани ще бъдем начело.

Двамата сержанти вече бяха в колата до Бонело. Момичетата ядяха сирене и ябълки. Аймо пушеше. Тръгнахме пак по тесния път. Обърнах се да погледна двете коли и фермата. Това беше хубава ниска, солидна каменна къща, а кладенецът беше ограден с красива желязна ограда. Пътят се простираше пред нас тесен и разкалян, с по един жив плет от двете си страни. Колите зад нас ни следваха отблизо.

Глава XXIX

Към обед затъгнахме в един разкалян път, според нашите пресмятания на около десет километра от Удине. Дъждът беше спрял още сутринта и на три пъти чувахме да се приближават самолети, виждахме ги как прелитат над нас, как се отклоняват вляво и ги чувахме, че бомбардират главното шосе. Ние се лутахме в една мрежа от междуселски пътища и неведнъж попадахме на задънен път, но се връщахме веднага обратно и хващахме някой друг път и така постепенно се доближавахме до Удине. А ето че сега колата на Аймо, който на заден ход искаше да я изкара от един задънен път, заседна в рохкавата пръст на банкета. Колелата буксуваха и затъваха все по-дълбоко и по-дълбоко, докато колата се опря на диференциала си. Сега можеше да се направи само едно — да изкопаем пръстта пред колелата, да подложим клони, за да могат да се закачат веригите, и после да я избутаме на пътя. Събрахме се всички около колата. Двамата сержанти погледнаха колата, погледнаха колелата и после, без да кажат нито дума, тръгнаха по пътя. Аз ги последвах.

— Хайде — казах им, — режете клони.

— Ние трябва да вървим — каза единият.

— На работа — казах аз, — режете клони.

— Трябва да вървим — каза пак единият от тях.

Другият мълчеше. Бързаха да тръгнат, но не смееха да ме

погледнат.

— Заповядвам ви да се върнете при колата и да режете клони — казах аз.

Единият се обърна.

— Ние трябва да вървим — каза той. — Скоро ще бъдете отрязани. Нямаме право да ни заповядвате. Не сте ни началство.

— Заповядвам ви да режете клони — казах аз.

Те се обърнаха и поеха по пътя.

— Стой! — извиках аз.

Те продължиха да вървят по калния път с живия плет отстрани.

— Заповядвам ви да спрете! — извиках аз.

Те ускориha крачките си. Аз отворих кобура си, извадих пистолета, прицелих се в този, който бе говорил повече, ѝ стрелях. Пропуснах го и те почнаха да тичат. Стрелях още три пъти и повалих единия. Другият се мушна в плета и изчезна. После го видях да тича през нивата и стрелях през плета. Но пистолетът беше празен. Сложих друг пълнител. Сержантът беше вече вън от обсега на моето оръжие, съвсем на края на нивата, и тичаше с наведена глава. Започнах да зареждам празния пълнител. Дойде Бонело.

— Дайте аз да го довърша — каза той.

Дадох му пистолета си и той отиде до сержанта, който лежеше с лице към земята. Наведе се над него, опря пистолета до главата му и натисна спусъка. Изстрел не последва.

— Трябва да изтеглиш затвора — казах аз.

Той го изтегли и стреля два пъти. После улови сержанта за краката и го завлече на края на пътя край плета. Върна се и ми подаде пистолета.

— Кучият му син — каза той и погледна към сержанта. — Видяхте ли как го довърших, господин поручик?

— Трябва да побързаме да нарежем клони — казах аз. — Дали улучих другия?

— Не вярвам — каза Аймо. — Беше много далеч, за да се достигне с пистолет.

— Проклета измет — каза Пиани.

Нарязахме клонак и изпразнихме колата. Бонело копаеше пред колелата. Когато всичко беше готово, Аймо запали мотора и включи на скорост. Колелата започнаха да буксуват и да разпръскват листа и кал. Бонело и аз бутрахме с все сили, докато ни запукаха ставите. Колата не мръдна.

— Раздвижи я напред-назад, Барто — казах аз.

Той даде заден ход, после преден. Колелата затънаха още повече. Колата пак легна върху диференциала си, а колелата се въртяха свободно в дупките, които бяха изровили. Аз се изправих.

— Ще опитаме с въже — казах аз.

— Не вярвам, че ще помогне, господин поручик. Не можем да теглим в права линия.

— Все пак трябва да опитаме — казах аз. — Няма друг изход.

Колите на Бонело и Пиани можеха да застанат на една линия само по протежение на тесния път. Свързахме двете коли заедно и задърпахме. Колелата се въртяха на място в изровените коловози.

— Нищо не става — извиках: аз. — Спрете.

Пиани и Бонело слязоха от своите коли и се върнаха към нас. И Аймо слезе. Момичетата бяха седнали на един каменен зид, около четиридесет метра настрани от колите.

— Какво ще кажете, господин поручик? — попита Бонело.

— Да се опитаме още веднъж с клоните — казах аз.

Погледнах към пътя. Грешката беше моя. Аз ги бях докарал тук. Слънцето почти се беше подало иззад облаците и тялото на сержанта лежеше край плета.

— Да подложим куртката и шинела му отдолу — казах аз.

Бонело отиде да ги вземе. Аз режех клони, а Аймо и Пиани копаеха около колелата. Разрязах шинела, разкъсах го на две и го проснах в калта под колелата, после натрупах клони. Ние се приготвихме да бутаме, а Аймо се качи в колата и запали мотора. Колелата се завъртяха и ние забутахме с все сили. Но напразно.

— Свършено — казах аз. — Имаш ли да си вземаш нещо от колата, Барто?

Аймо се качи в колата на Бонело, като взе със себе си сиренето, две бутилки вино и наметката си. Бонело, седнал зад кормилото, претърсваше джобовете на куртката на сержанта.

— По-добре изхвърли тази куртка — казах аз. — А какво ще правим с девиците на Барто?

— Могат да се качат отзад — каза Пиани. — Не вярвам, че ще стигнем много далеч.

Отворих задната врата на болничната кола.

— Хайде — казах аз, — качете се.

Двете момичета се качиха и седнаха в ъгъла. Изглежда, не бяха обърнали внимание на изстрелите. Обърнах се и погледнах пътя.

Сержантът лежеше проснат по очи, с мръсна долна фланела с ръкави. Качих се при Пиани и тръгнахме. Искахме да минем през полето. Когато пътят навлезе в полето, аз слязох и тръгнах напред. Ако можехме да преминем, щяхме да намерим път от другата страна. Но не можахме да преминем. Пръстта беше много мека и разкаляна за коли.

Когато окончателно затънахме и колелата се забиха до главините, ние оставихме колите насред полето и тръгнахме пеш за Удине.

Като стигнахме до пътя, който водеше към главното шосе, аз го посочих на момичетата.

— Вървете оттука — казах им, — ще срещнете хора. — Те ме гледаха. Извадих портфейла си и дадох на всяка по десет лири. — Вървете оттука — им казах аз, като им сочех пътя. — Приятели! Семейство!

Те не разбраха, но стиснаха банкнотите в ръце и тръгнаха. Обръщаха се, сякаш ги беше страх, че ще им взема парите обратно. Гледах ги как се отдалечават. Загърнати в своите шалове, те хвърляха плахи погледи назад. Тримата шофьори се смееха.

— Колко ще ми дадете да тръгна в тази посока, господин поручик? — попита Бонело.

— По-добре да са с тълпата, когато ги хванат — казах аз.

— Дайте ми двеста лири и аз ще се запътя право към Австрия — каза Бонело.

— Ще ти ги вземат — каза Пиани.

— Войната може би ще свърши — каза Аймо.

Вървахме по пътя колкото можем по-бързо. Слънцето се мъчеше да пробие облаците. Край пътя растяха черници. През дърветата виждах нашите две коли, затънали в полето. Пиани също гледаше назад.

— Ще трябва да построят специален път, за да ги измъкнат оттам — каза той.

— Е, дявол го взел, защо нямаме велосипеди — каза Бонело.

— Служат ли си с велосипеди в Америка? — попита Аймо.

— По-рано да.

— Тук си служат много с тях — каза Бонело. — Велосипедът е чудесно нещо.

— Е, дявол го взел, да имахме по един велосипед — каза Бонело. — Не съм добър пешеходец.

— Това оръдейна стрелба ли е? — попитах аз. Стори ми се, че чувам далечни детонации.

— Не знам — каза Аймо. Той се послуша.

— Да, така изглежда — казах аз.

— Първото нещо, което ще срещнем, ще бъде кавалерията.

— Доколкото знам, те нямат кавалерия.

— Още по-добре — каза Бонело. — Никак не държа да бъда намушен от копието на някой проклет кавалерист.

— Добре, че го убихте този сержант, господин поручик — каза Пиани.

Ние вървахме бързо.

— Аз го убих — каза Бонело. — Никого не съм убил от началото на тази война и мечтата ми беше да убия един сержант.

— Да, ти го уби, но на земята — каза Пиани. — Той не летеше много бързо, когато ти го уби.

— Все едно. Това е нещо, за което винаги ще си спомням.

Наистина го убих, проклетия мръсник.

— Какво ще кажеш на изповедника си? — попита Аймо.

— Благословете ме, отче, убих един сержант.

Те се изсмяха.

— Той е анархист — каза Пиани. — Не ходи на черква.

— Пиани също е анархист — каза Бонело.

— Наистина ли сте анархисти? — попитах аз.

— Не, господин поручик. Ние сме социалисти. Ние сме от Имола.

— Били ли сте някога там?

— Ех, дявол го взел, това е чудесно място, господин поручик.

Трябва да дойдете след войната. Има какво да се види.

— Всички ли сте социалисти?

— Всички.

— Хубав град ли е?

— Чудесен. Никога не сте виждали такъв град.

— А как така всички сте социалисти?

— Всички сме социалисти. Там всички до един са социалисти.

Винаги сме били социалисти.

— Трябва да дойдете, господин поручик. И вас ще направим социалист.

Пътят пред нас извиваше наляво, изкачваше се по едно малко възвишение край каменния зид на една ябълкова градина. Когато

пътят почна да се изкачва, те спряха да говорят. Вървахме всички вкупом и много бързо, за да печелим време.

Глава XXX

Малко по-късно се озовахме на един път, който водеше към някаква река. Дългата редица камиони и коли, изоставени на пътя, стигаше чак до моста. Жива душа не се виждаше. Реката беше придошла и мостът беше взривен в средата. Каменният свод се бе срутил и кафявата вода течеше над него. Вървахме край брега и търсехме място, където да минем. Сетих се, че по-нагоре, не много далеч, има железопътен мост и реших, че ще можем да го използваме. Пътеката беше мокра и разкаляна. Не се виждаха никакви войскове части, само изоставени камиони и имущество. На самия бряг нямаше никой и нищо — само мокри хрусталаци и кал. Ние вървахме покрай брега и най-последно забелязахме моста.

— Какъв хубав мост — каза Аймо.

Това беше дълъг железопътен мост, който минаваше над едно сухо речно корито.

— По-добре да побързаеме да минем по него, преди да са го хвърлили във въздуха — каза аз.

Няма кой да го хвърли във въздуха — каза Пиани. — Всички са заминали.

— Навярно е миниран — каза Бонело. — Вие ще минете пръв, господин поручик.

— Я слушайте този анархист — каза Аймо. — Накарайте го той да мине пръв.

— Аз ще мина — каза аз. — Едва ли е така миниран, че да се взриви от стъпките само на един човек.

— Виждаш ли — каза Пиани, ето какво значи умният човек. А ти нямаш мозък, анархисте.

— Ако имах мозък, нямаше да съм тука — каза Бонело.

— Добре казано, господин поручик — каза Аймо.

— Да, добре казано — потвърдих.

Бяхме съвсем близо до моста. Небето отново се бе забулило с облаци и прокапваше лек дъжд. Мостът изглеждаше дълъг и солиден. Ние се качихме на насипа.

— Ще минем един по един — каза аз и тръгнах по моста.

Оглеждах траверсите и релсите, за да видя дали няма жици или някакво, указание за мини, но не видях нищо. Под краката ми в междините на траверсите реката течеше бърза и кална. Насреща, зад мокрото поле можех да различа Удине през дъжда. Като преминах моста, аз се обърнах и се огледах. Съвсем наблизо нагоре по течението имаше друг мост. Докато стоях и гледах, по него мина една изпръскана с кал жълта лека кола. Парапетът на моста беше висок й щом колата тръгна по него, вече не я виждах. Но виждах главите на шофьора и на неговия съсед и на двамата души, седнали отзад. Всички бяха с немски каски. Колата стигна до края на моста и се изгуби зад дърветата и изоставените коли. Аз направих знак на Аймо, който в това време вървеше по моста, и на другите да побързат. Спуснах се и клекнах до железопътния насип. Аймо ме последва.

— Видяхте ли колата? — попитах аз.

— Не, вас гледахме.

— Една кола от немския щаб мина по онзи мост.

— От немския щаб?

— Да.

— Света Дево Марийо!

Дойдоха и другите и четиримата останахме клекнали в калта зад насипа, като наблюдавахме моста, редицата дървета, канавката и шосето.

— Значи, мислите, че сме обкръжени, господин поручик?

— Не зная. Зная само, че една кола от немския щаб току-що мина по този път.

— Напълно здрав ли се чувствувате, господин поручик? Не ви ли се мае главата?

— Не се шегувай, Бонело.

— Да пийнем по една глътка — предложи Пиани. — И да сме обкръжени, не вреди да сръбнем по една глътка.

Той откачи манерката си и отвинти запушалката.

— Гледайте, гледайте — каза Аймо, като посочи към пътя.

Над каменния парапет на моста се движеха германски каски. Те бяха наклонени напред и напредваха плавно по някакъв почти свръхестествен начин. Когато стигнаха на края на моста, тогава ги видяхме ясно. Бяха велосипедна рота. Видях лицата на първите двама. Бяха червендалести и бликаха от здраве. Каските им бяха нахлупени ниско над челото и закриваха част от лицето им. Карабините им бяха окачени на рамките на колелата. На коланите им

висяха бомби. Каските и сивите им униформи бяха мокри. Те караха спокойно, като гледаха пред себе си и встрани. Начело имаше двама, после редица от четирима, после двама, после почти дузина, после още една дузина, а най-после един съвсем сам. Не говореха, но и шумът от реката би ни попречил да ги чуем. Скоро изчезнаха от пътя.

— Света Дево Марийо — каза Аймо.

— Това бяха немци — каза Пиани. — Не австрийци.

— Защо няма кой да ги спре? — казах аз. — Защо не са хвърлили този мост във въздуха? Защо няма картечници край насипа?

— Това вие ще ни кажете, господин поручик — каза Бонело.

Бях разярен.

— Всички са се побъркали. По-нагоре хвърлят във въздуха един малък, никакъв мост, а този тук на главното шосе го оставят. Къде са отишли? Няма ли поне да се опитат да ги спрат?

— Това вие ще ни кажете, господин поручик — повтори пак Бонело.

Млъкнах. В края на краищата, това не беше моя работа. Аз бях задължен да закарам три болнични коли в Порденоне. Не успях. Сега трябваше само да се помъча да стигна до Порденоне. Но навярно нямаше да стигна дори до Удине. По дяволите, защо пък да не стигна? Важното беше да запазя хладнокръвие и да не се оставям нито да ме убият, нито да ме хванат в плен.

— Манерката ти отпушена ли е? — политах аз Пиани.

Той ми я подаде. Отпих една голяма глътка.

— Вече можем да тръгваме — казах аз. — Макар че няма какво толкова да се бърза. Искате ли да ядете?

— Тук не е място за застояване — каза Бонело.

— Тогава да вървим!

— Да вървим, но от тази страна ли, под прикритието на насипа?

— По-добре отгоре. Може да се появят и по този мост. Иначе ще се изкачат над нас, преди да можем да ги видим.

Тръгнахме по релсите. Наляво и надясно се простираше мократа равнина. Пред нас на края на равнината се изправяше хълмът на Удине. Виждаше се камбанарията на черквата и градският часовник. В нивите имаше много черничеви дървета. Пред нас видях едно място, дето релсите бяха извадени. Траверсите също бяха изровени и захвърлени край насипа.

— Долу! Долу! — каза Аймо.

Ние се спуснахме зад насипа. Друга група колоездачи мина по

моста. Погледнах иззад края на насипа и ги видях, че се отдалечават.

— Видяха ни, но продължиха — каза Аймо.

— Тук ще ни избият, господин поручик — каза Бонело.

— Ние не сме им притрябвали — казах аз. — Имат друга работа.

В по-голяма опасност ще бъдем, ако внезапно връхлетят отгоре ни.

— Предпочитам да вървя тук, под прикритие — каза Бонело.

— Както искаш — казах аз. — Ние ще следваме релсите.

— Мислите ли, че ще успеем да се измъкнем? — попита Аймо.

— Разбира се. Те още не са чак толкова много. Ще минем

довечера в тъмното.

— Какво правеше тук тази щабна кола?

— Дявол знае — казах аз.

Тръгнахме отново по релсите. Бонело, изморен да върви из калта, се качи при нас. Линията завиваше на юг и се отклоняваше от шосето и вече не виждахме какво става по него. Мостът през канала беше разрушен, но ние минахме по това, което бе останало от свода. Пред нас се чуха изстрели.

Намерихме пак релсите от другата страна на канала. Те водеха направо към града, през нивите. Срещу нас забелязахме другата железопътна линия. На север беше шосето, по което бяхме видели колоездачите. На юг се отклоняваше един тесен път и пресичаше нивите между две редици гъсти дървета. Реших, че ще е по-добре да свърнем на юг, да заобиколим града и да се упътим през полето към Кампоформио и шосето за Талиаменто. Можехме да избегнем главната колона на отстъплението, като се движим по междуселските пътища около Удине. Знаех, че през равнината минават много такива пътища. Почнах да слизам от насипа.

— Елате — казах аз. Смятах да тръгнем по междуселския път и да заобиколим града откъм юг. Четиримата се запускахме по наклона на насипа. От пътя долетя пушечен изстрел. Куршумът се заби в калта на насипа.

— Назад — извиках аз.

Втурнах се обратно нагоре към насипа, като се хлъзгах по калта. Тримата шофьори вървяха пред мен. Изкачих се горе колкото можех по-бързо. Два нови изстрела долетяха от гъсталака и Аймо, както пресичаше релсите, се олюля и падна по очи. Ние го извлякохме от другата страна и го обърнахме на гръб.

— Главата, му трябва да е на по-високо — казах аз.

Пиани го помести. Той лежеше в калта, на края на насипа, и

краката му висяха надолу, а заедно с дъха му от време на време от носа му потичаше и кръв. Ние бяхме коленичили край него. Валеше. Куршумът го беше ударил в тила, беше се изкачил нагоре и беше излязъл под дясното око. Умря, докато се опитвах да запуша с тампони двете отверстия. Пиани отпусна главата му на земята, изтри лицето му с едно парче марля от превързочния пакет и го остави.

— Гадове — каза той.

— Не бяха немците — казах аз. — Тук не може да има немци.

— Италианци — каза Пиани с такъв тон, че думата прозвуча като ругателство.

Бонело не казваше нищо. Седеше до Аймо, без да го гледа. Пиани вдигна кепето на Аймо, което се бе търколило долу, и го сложи върху лицето му; после извади манерката си.

— Искаш ли да пиеш? — Той подаде манерката на Бонело.

— Не — каза Бонело.

Той се обърна към мене.

— И на нас можеше да се случи същото, докато вървахме по релсите.

— Не — казах аз. — Стучи се, защото тръгнахме през полето.

Бонело поклати глава.

— Аймо умря — каза той. — На кого е сега ред, господин поручик? Накъде ще вървим сега?

— Италианците стреляха — казах аз. — Не немците.

— Да, ако бяха немци, щяха да ни избият всичките — каза Бонело.

— Сега италианците са по-опасни за нас от немците — казах аз. — Ариергардът се бои от всичко. Немците знаят какво искат.

— Правилно разсъждавате, господин поручик.

— Накъде ще вървим сега? — попита Пиани.

— По-добре да се скрием някъде, докато се мръкне. Ако можем да минем на юг, ще бъде чудесно.

— Би трябвало да ни избият и тримата, за да се докаже, че са били прави първия път — каза Бонело. — Не искам да рискувам.

— Ще намерим място, където да се скрием, колкото е възможно по-близо до Удине и когато се стъмни, ще преминем.

— Да вървим тогава — каза Бонело.

Ние тръгнахме откъм северния откос на насипа. Погледнах назад. Аймо лежеше в калта. Изглеждаше съвсем дребен, ръцете му бяха изпънати от двете страни на тялото, обвитите в навои крака, с

калните обувки бяха един до друг, а кепето закриваше лицето му. Наистина имаше вид на мъртвец. Валеше. Него го обичах най-много от всички. Книжата му бяха в джоба ми. Щях да пиша на семейството му. Пред нас, на другия край на полето, се виждаше селска къща, заобиколена от дървета; към къщата имаше допълнителни пристройки. На втория етаж имаше балкон, опрян на подпори.

— По-добре да се държим на разстояние един от друг — казах аз. — Ще вървя пръв.

Запътих се към къщата. Една пътечка водеше през полето.

Като вървах, се питах дали иззад дърветата, които ограждаха къщата, или от самата нея, няма да стрелят върху нас. Приближих се и вече я виждах съвсем ясно. Балконът от втория етаж се съединяваше с плевнята и снопи сено се подаваха между подпорите. Дворът беше постлан с плочи и дъждът се стичаше от дърветата. Имаше една голяма празна двуколка, тегличите ѝ стърчаха във въздуха под дъжда. Влязох в двора, прекосих го и се подслоних под балкона. Вратата на къщата беше отворена. Влязох. Бонело и Пиани ме следваха. Вътре беше тъмно. Отидох в кухнята. На голямото открито огнище имаше пепел. Котлите висяха над пепелта, но бяха празни. Потърсих навсякъде, но не намерих нищо за ядене.

— Да се качим да си легнем в плевнята — казах аз. — Ако можеш, намери нещо за ядене, Пиани, и го донеси горе.

— Ще потърся — каза Пиани.

— И аз ще потърся — каза Бонело.

— Много добре — казах аз. — Ще отида да прегледам плевнята.

Открих една каменна стълба, която почваше долу от обора. От обора се носеше сух мирис, особено приятен под дъжда. Добитък нямаше. Навярно го бяха отвели, когато бяха побягнали. Плевнята беше до половина пълна със сено. Имаше две прозорчета на покрива. Едното беше заковано с дъски, другото, на север, беше само малко кръгло отворстие. Имаше един улей, по който спускаха сено на добитъка. Капакът, под който спираха колите и през който вдигаха сеното горе с вили, беше затворен с две кръстосани греди. Чувах дъжда по покрива и когато слязох долу, усетих здравия мирис на сухи говежди испражнения в обора. Можехме да разковем една дъска и да гледаме през южното прозорче в двора. Другото гледаше към нивите на север. В случай, че пътят по стълбата ни бъдеше отрязан, можехме да излезем на покрива през прозорчетата или пък да се спуснем по улея. Плевнята беше голяма и можехме да се скрием в сеното, чуехме

ли нещо. Мястото очевидно беше удобно. Бях сигурен, че щяхме да успеем да минем на юг, ако не бяха стреляли по нас. Невъзможно беше от тази страна да има немци, те пристигнаха от север и слизаха по пътя за Чивидале. Не можеха да дойдат на юг. Италианците бяха дори по-опасни. Те бяха уплашени и стреляха по всичко, което видеха. Предната нощ, по време на отстъплението, чухме да казват, че имало много немци в италианска униформа, които се били присъединили към бежанците. Аз не вярвах. Много такива работи се приказват във време на война. А и неприятелят винаги опитва тия неща. Но никога не чухме да разправят, че някой от нашите е отишъл преоблечен в немска униформа да всява смут сред немците. Може и да го правеха, но ми се струваше трудно. Не вярвах и немците да го правят. Не виждах защо ще го правят. За какво им беше да създадат суматоха в отстъпващата армия. Числеността на войската и недостигът на пътища я създаваха достатъчно. И без немци всичко се беше объркало. И все пак, взеха ни за преоблечени немци. Убиха Аймо. Сеното миришеше приятно и само това, че си легнал в сеното на един плевник, ти стига да забравиш всички изминали години. Колко пъти бяхме лежали в сеното, бяхме разговаряли и стреляли по врабците с нашите въздушни пушки, когато те кацаха в триъгълното отворстие на стената на плевника. После плевникът изчезна, а една година изсякоха и елите и от гората останаха само дънери и сухи съчки. Назад не можеш да се върнеш. А ако не вървиш напред — тогава какво? Никога няма да се върнеш в Милано. А ако се върнеш в Милано, какво ще стане? На север, откъм Удине, се чуваше стрелба. Различавах само картечен огън. Оръдеен не се чуваше. Това все пак означаваше нещо. Навярно бяха спипали някакви войски по пътя. Напрегнах очи в полумрака на плевника и видях Пиани, застанал под капака. Носеше под мишница един дълъг суджук, една кана и две шишета вино.

— Качи се — казах аз. — Ето стълбата.

После се сетих, че трябва да му помогна и слязох. Главата ми беше малко замаяна от това, че бях лежал в сеното в полудрямка.

— Къде е Бонело? — попитах аз.

— Ще ви кажа — отговори Пиани.

Качихме се по стълбата. Седнахме в сеното и разположихме храната. Пиани извади ножчето си с тирбушона и отпуши едното от шишетата.

— Запечатани са с восък — каза той и се усмихна. — Трябва да

е нещо хубаво.

— Къде е Бонело? — попитах отново аз.

Пиани ме погледна.

— Замина, господин поручик — каза той. — Отиде да се предаде в плен.

Не отговорих нищо.

— Страх го беше, че ще го убият.

Взех бутилката и не казах нищо.

Нали; разбирате, господин поручик, ние не вярваме във войната.

— Защо не отиде и ти? — попитах аз. Не исках да ви оставя.

— А той къде отиде?

— Не зная, господин поручик. Просто тръгна.

— Добре — казах аз. — Ще разрежеш ли суджука?

Пиани ме погледна в полумрака.

— Разрязах го, докато говорехме.

Седяхме в сеното, ядохме суджука и пиехме вино. Навярно пазеха това вино за някоя сватба. Беше толкова старо, че беше изгубило цвета си.

— Ти ще наблюдаваш през този прозорец, Луиджи — казах аз, — а аз ще наблюдавам от онзи.

Всеки от нас пиеше от отделна бутилка. Аз взех моята със себе си, легнах по корем в сеното и през кръглото прозорче гледах мокрото поле. Не зная какво очаквах да видя, но не виждах нищо друго освен нивите и голите черници и дъжда, който валеше. Изпих виното, но не почувствувах въздействието му. Бяха го държали много дълго. Беше изветряло и беше изгубило и вкус, и цвят. Гледах как навън пада мрак. Тъмнината настъпваше бързо. Нощта щеше да бъде много тъмна от този дъжд. Когато стана съвсем тъмно и нямаше смисъл да се наблюдава отидох да извикам Пиани. Той спеше. Седнах до него, без да го будя. Той беше едър мъжага и спеше дълбоко. След малко го събудих и тръгнахме.

Това беше една много странна нощ. Не зная какво точно очаквах — може би смърт, може би изстрели през нощта, бягане в тъмнината, но нищо не се случи. Легнали по корем в канавката край шосето, изчакахме един немски батальон да мине и след като те изчезнаха, прекосихме пътя и тръгнахме на север. На два пъти се намерихме съвсем близо до немците, но под дъжда те не ни забелязаха. Отминахме града, без да видим никакви италианци, и малко след това се присъединихме към една от главните колони на отстъплението.

Вървахме цялата нощ към Талиаменто. Не си бях дал сметка за гигантските размери на отстъплението. Не само армията, но цялата страна бягаше. Вървахме цяла нощ, като се надпреварвахме с транспорта. Кракът ме болеше и бях уморен, но не изоставахме. Струваше ми се глупаво от страна на Бонело да отиде да се предаде на неприятеля. Нямаше никаква опасност. Преминахме през две армии без никакви произшествия. Ако Аимо не беше убит, никога нямаше да се сетим, че съществува някаква опасност. Никой не ни беше безпокоил, когато вървахме по релсите на открито, смъртта бе дошла ненадейно и безсмислено. Питах се къде ли е Бонело.

— Как се чувствувате, господин поручик? — попита ме Пиани.

Вървахме по края на един път, задръстен от войскови части и превозни средства.

— Прекрасно.

— Изморих се от ходене.

— Няма от какво да се тревожим, остава ни само да вървим.

— Бонело излезе глупак.

— Истински глупак.

— Какво ще предприемете във връзка с него, господин поручик?

— Не зная.

— Не можете ли да го доложите просто като изчезнал?

— Не зная.

— Защото, ако войната продължи, това ще причини неприятности на семейството му.

— Войната няма да продължи — каза един войник. — Връщаме се у дома си. Войната се свърши.

— Всички се връщат у дома си.

— Ние всички се връщаме у дома си.

— Елате, господин поручик — каза Пиани. Той искаше да ги отминем.

— Поручик? Кой е поручик? *A basso gli ufficli!* Долу офицерите! Пиани ме хвана за ръката.

— По-добре ще е да ви викам на име — каза той. — Могат да ви причинят беля. Има случаи, когато убиват офицерите си.

Отминахме ги.

— Няма да дам доклад, който да причини неприятности на семейството му — пак подхванах аз нашия разговор.

— Ако войната е свършила, тогава няма значение — каза Пиани. — Но не смятам, че е свършила. Би било много хубаво, ако беше

така.

— Скоро ще узнаем дали е свършила — казах аз.

— Не вярвам. Те всички мислят, че е свършила, но аз не вярвам.

— Да живее мирът — извика един войник. — Връщаме се у дома.

— Би било чудесна, ако всички се връщаме у дома — каза Пиани. — Вие не искате ли да се върнете у дома си?

— Искам.

— Но това никога няма да стане. Не вярвам, че войната е свършила.

— Отиваме си у дома — извика един войник.

— Те си хвърлят пушките — каза Пиани. — Свалят ги от рамото си и ги хвърлят на земята както вървят, а после викат.

— Не трябва да ги хвърлят.

— Мислят, че като ги хвърлят, няма да могат повече да ги принудят да се бият.

Като вървахме по края на пътя в тъмнината и дъжда, видях, че много войници все още пазеха пушките си. Те стърчаха над наметките им.

— От коя бригада сте? — извика един офицер.

— Brigada di Pace — извика някой. — Бригадата на мира!

Офицерът не отговори.

— Какво каза той? Какво каза офицерът?

— Долу офицерът!

— Да вървим — каза Пиани.

Отминахме две английски болнични коли, изоставени сред колоната от превозни средства.

— От Гориция са — каза Пиани. — Познах ги.

— Стигнаха са малко по-далеч от нашите.

— По-рано са тръгнали.

Чудно къде ли са шофьорите?

— Някъде напред.

— Немците са спрели пред Удине — казах аз. — Всички тия хора ще успеят да минат през реката.

— Да — каза Пиани. — Затова мисля, че войната ще продължи.

— Немците биха могли да напреднат — казах аз. — Странно защо не напредват.

— Не зная. Не разбирам нищо от тази война.

— Навярно чакат обозите си — казах аз.

— Не зная — каза Пиани.

Когато беше сам той беше много по-кротък. Когато беше с другите, говореше много грубо.

— Женен ли си, Луиджи?

— Нали знаете, че съм женен.

— Затова ли не искаш да те вземат пленник?

— Това е една от причините. А вие женен ли сте, господин поручик?

— Не.

— И Бонело също.

— Нещата не се обясняват с това дали си женен, или не, но ми се струва, че един женен човек трябва да има желание да се върне при жена си — казах аз.

Приятно ми беше да говоря за тия неща.

— Да, така е.

— Как са краката ти?

— Болят ме.

Преди да съмне, стигнахме брега на Талиаменто. Вървахме покрай придошлата река до моста, дето движението беше най-голямо.

— Трябваше да се задържат зад тази река — каза Пиани.

В тъмнината водата изглеждаше много висока. Тя клокочеше и се разливаше настрани. Дървеният мост беше дълъг приблизително три четвърти миля и реката, която обикновено течеше на тесни протоци в широкото каменисто корито, сега почти достигаше дъсченото скеле на моста. Вървахме все по брега, после се мушнахме в навалищата, която минаваше по моста. Напредвайки бавно под дъжда, само на няколко стъпки до водата, притиснат от тълпата, почти долепен до една артилерийска ракла пред мене, аз гледах през парапета към реката. Сега, когато трябваше да равнявам стъпката си с другите, се почувствувах много уморен. Нямах голямо оживление при преминаването на моста. Мъчех се да си представя какво ли би станало, ако някой самолет пуснеше бомби тук сред бял ден.

— Пиани — казах аз.

— Тук съм, господин поручик.

Той беше малко по-напред в тълпата. Никой не говореше. Всеки гледаше колкото се може по-бързо да мине и мислеше само за това. Почти бяхме стигнали другия бряг. На края на моста, от двете му страни, стояха офицери и карабинери, снабдени с електрически фенерчета. Виждах силуетите им да се отброяват на небето. Като се

приблжихме, видях, че един от офицерите сочи с пръст някакъв човек в колоната. Един карабинер го настигна, хвана го за ръката и го доведе обратно. После го отстраниха на пътя. Бяхме почти срещу тях. Офицерите разглеждаха всеки човек от колоната. Понякога си казваха нещо помежду си и се приближаваха до някого, за да осветят лицето му с фенерчетата си. Тъкмо преди ние да минем край тях, извадиха един. Видях го. Беше подполковник. Забелязах звездите върху ръкава му, когато го осветиха. Косата му беше сива. Беше нисък и пълен. Карабинерът го тикна зад редицата офицери. Когато стигнахме до тях, видях един-двама, че ме гледат. После единият ме посочи с пръст и каза нещо на един карабинер. Той си проби път до мене и аз усетих, че ме хваща за яката.

— Какво искаш? — попитах аз и го ударих по лицето.

Видях лицето му под фуражката, засуканите мустаци и кръвта, която потече по бузата му. Друг един се впусна към нас.

— Какво искате? — попитах аз.

Той не отговори. Търсеше момента да ме хване. Аз посегнах, зад гърба си, за да откача пистолета.

— Не знаете ли, че нямате право да докосвате един офицер?

Другият карабинер ме сграбчи отзад и така ми изви ръката нагоре, че едва не ми я изкълчи. Сборих се с него, а другият ме хвана за шията. Аз го ритнах в краката и с лявото си коляно го ударих в слабините.

— Застреляйте го, ако се съпротивлява — каза някой.

— Какво значи всичко това? — Мъчех се да викам, но гласът ми звучеше съвсем слабо. Бяха ме завлекли на края на пътя.

— Застреляйте го, ако се съпротивлява — каза един от офицерите. — Отведете го отзад.

— Кой сте вие?

— Скоро ще узнаете.

— Кой сте вие?

— Военна полиция — каза друг един офицер.

— Защо не ме помолихте да дойда, вместо да изпращате отгоре ми тези „самолети“?

Те не отговориха. Нямаше защо да ми отговарят. Бяха от военната полиция.

— Отведете го отзад при другите — каза първият офицер. — Виждате ли, говори италиански с чужд акцент.

— Със същия, с който и ти, мръснико — казах аз.

— Отведете го отзад при другите — повтори първият офицер.

Поведоха ме зад редицата офицери към някаква група хора, които чакаха в една нива до реката. Докато вървахме към тях, се раздадоха изстрели. Видях святкането на пушки и чух гърмежа. Стигнахме до групата. Четирима офицери стояха един до друг, пред тях стоеше един човек, заграден от двама карабинери; малко по-встрани имаше една група хора, пазени от карабинери. Четирима други карабинери стояха край военните съдии, като се опираха на пушките си. Тези карабинери бяха с широкополи шапки. Двамата, които ме бяха арестували, ме блъснаха в групата, която чакаше да бъде разпитана. Погледнах човека, когото офицерите разпитваха в момента. Това беше дребният, дебел подполковник с посивялата коса, когото бяха извели от колоната. Офицерите задаваха въпросите с цялата деловитост, равнодушие и хладнокръвие на италианци, които убиват, без да се опасяват, че ще бъдат убити.

— Вашата бригада?

Той отговори.

— Полк?

Той отговори.

— Защо не сте с полка си?

Той отговори.

— Не знаете ли, че един офицер трябва да бъде с войниците си?

Знаел.

Това беше всичко. Заговори друг офицер.

— Вие и подобни на вас позволихте на варварите да стъпят върху свещената земя на родината.

— Но, моля ви — каза подполковникът.

— Такива предателства като вашето ни отнеха плодовете на победата.

— Били ли сте някога в отстъпление? — попита подполковникът.

— Италия не бива да отстъпва.

Ние стояхме под дъжда и слушахме всичко това. Ние стояхме срещу офицерите, а обвиняемият стоеше пред нас, леко обърнат настрани.

— Ако искате да ме застреляте — каза той, — моля, застреляйте ме веднага, без по-нататъшен разпит. Този разпит е идиотски.

Той се прекръсти. Офицерите се съвещаваха. Единият от тях написа нещо на един бележник.

— Изоставил частта си. Подложен на разстрел — каза той.

Двама карабинери отведоха подполковника към брега на реката. Той се отдалечи под дъжда, гологлав стар човек, придружен от двама карабинери. Не гледах как го разстрелват, но чух гърмежите. Разпитваха друг. И този офицер се беше отделил от частта си. Не му позволиха дори да обясни. Той почна да плаче, като взеха да четат присъдата, написана в бележника. Когато го застрелваха, вече разпитваха друг. Преструвах се, че са много вдълбочени в разпита, докато се разстрелваше онзи, когото току-що бяха осъдили. Това правеше невъзможна всяка намеса от тяхна страна. Чудех се дали да си чакам реда да ме разпитват, или веднага да предприема опит за бягство. Смятах ме очевидно за германец в италианска униформа. Представях си как течеше мисълта им, ако изобщо можеха да мислят. Всичките бяха млади хора и работеха за спасението на отечеството си. Оттатък Талиаменто втората армия се формираше наново. Екзекутираха всички висши офицери, които се бяха отделили от частите си. По същата кратка процедура постъпвах и с немските агитатори в италианска униформа. Те носеха стоманени каски. От нас само двама имаха такива каски. Някои от карабинерите също носеха стоманени каски. Други носеха големи шапки. Наричахме ги „самолети“. Чакахме под дъжда и един по един ни вземаха, за да ни разследват и застрелят. Досега бяха разстреляли всички разпитани. Съдиите раздаваха правосъдие с безпристрастието и педантичността на хора, които раздават смърт, без те самите да са изложени на нея. Тъкмо разпитвах един полковник от пехотата. Нашата група се увеличи с още трима офицери.

Къде бил полкът му?

Погледнах карабинерите. Те гледаха новодошлите. Другите гледаха полковника. Аз се наведох, блъснах двама души и се впуснах с наведена глава към реката. При самия бряг се спънах и със силен плясък се стоварих във водата. Тя беше много студена. Останах колкото можех по-дълго под водата. Усещах, че течението ме носи и останах под водата до минутата, когато помислих, че никога не ще мога да изляза на повърхността. Изплувах нагоре, поех си дълбоко дъх и пак се гмурнах. Не ми беше трудно да стоя под водата с всичките си дрехи и с ботушите. Когато за втори път се подадох, видях пред себе си една греда. Вкопчих се за нея с едната си ръка. Скрих главата си зад гредата и дори не се опитвах да погледна. Нямах никакво желание да видя брега. Стреляха, когато се гмурнах и когато

първия път се подадох на повърхността. Чух гърмежите в момента, когато главата ми беше почти във водата. Сега вече не стреляха. Гредата се носеше по течението и аз се държах за нея с една ръка. Погледнах брега. Той като че ли бягаше много бързо. По реката плуваха много цепеници. Водата беше много студена. Минах покрай едно островче от тръстика. Вкопчих се с двете си ръце за гредата и се оставих течението да ме носи. Брегът вече не се виждаше.

Глава XXXI

Човек не знае колко време е плувал в една река, когато течението е бързо. Струва ти се много дълго, а всъщност може би е много късо. Водата беше студена и придошла и влачеше много неща, отнесени от брега през време на прииждането ѝ. Имах късмет, че бях докопал тази тежка греда, за която се крепях. Бях се отпуснал в ледената вода, опирах брадата си върху гредата и се държах както можех с двете си ръце. Страхувах се от спазми и се надявах, че течението ще ме отнесе към брега. Плувах надолу по реката, която правеше дълъг завой. Беше вече достатъчно светло, за да мога да различа храстите край брега. Срещу мен имаше едно островче от зеленина и течението се насочваше към стръмния бряг. Мислех да се съблека и да сваля ботушите си и да се опитам да стигна брега с плуване. Но се отказах. Бях убеден, че все някак си ще се добера, до брега, но тогава какво щях да правя с боси крака. Трябваше на всяка цена да стигна до Местре.

Виждах брега да се приближава и отдалечава, после пак да се приближава. Сега плувах по-бавно. Брегът беше съвсем близо. Можех да различа клоните на една върба. Гредата се завъртя бавно, така че брегът се оказа зад мене, и аз разбрах, че съм попаднал във водовъртеж. Въртях се бавно заедно с гредата. Когато отново видях брега, този път съвсем близо, опитах се, държейки се само с една ръка, да приближа гредата до сушата с помощта на краката си и на другата си ръка. Но напразно. Боях се, че ще изляза от водовъртежа и вкопчен в гредата, свивах краката си към нея и я отблъсвах с всички сили към брега. Виждах храстите, но въпреки инерцията и усилията, които правех, течението ме отнасяше. Тогава си помислих, че ботушите ще станат причина да се удавя, но все пак продължих да се боря с водата. Когато вдигнах поглед, видях, че брегът пак се

приближава. Тежестта на краката ми ме отчайваше. Продължих да се боря и да се мъча да плавам; най-после стигнах брега. Хванах се за клоните на една върба и се увесих на тях. Нямах сили да се измъкна из водата, но вече знаех, че опасността да се удавя бе минала. Докато плувах с гредата, не ми беше минало и през ум, че мога да се удавя. От силното напрежение усещах голяма слабост в стомаха и на сърцето си, затова се държах здраво за клоните и чаках. Когато ми попремина, припъльзах малко напред, после пак спрях да почина, като обхванах с ръце един храст и здраво се вкопчих в клоните му. После изпъльзах от водата, промъкнах се между върбите и се намерих на брега. Проснах се по гръб и се заслушах в шума на реката и дъжда.

След известно време станах и тръгнах по брега. Знаех, че до Латизана няма мост. Предполагах, че се намирам срещу Сан Вито. Почнах да мисля какво да предприема. Пред мен имаше някакъв канал, който се вливаше в реката. Приближих се до него. Наоколо не се виждаше никой. Седнах зад едни храсти край канала, свалих ботушите си и изцедих водата, която се беше събрала в тях. Съблякох си куртката и извадих от вътрешния джоб портфейла си — книгата и парите ми бяха съвсем мокри. Изцедих си куртката. Свалих си панталоните и изцедих и тях. Същото направих с ризата и долните си дрехи. Дълго се плясках и разтривах, после се облякох отново. Изгубил си бях кепето.

Преди да си облека куртката, отпах сукнените звезди от ръкавите и ги сложих с парите си във вътрешния джоб. Парите ми бяха мокри, но цели. Преброих ги. Имах три хиляди и няколко лири. Дрехите ми бяха мокри и ми студенееха, затова взех да се удрям с ръце, за да усиля кръвообращението. Долните ми дрехи бяха вълнени й знаех, че ако се движа, няма опасност да се простудя. Бяха ми взели пистолета на моста и аз скрих кобура под куртката си. Нямах наметка и ми беше студено под дъжда. Тръгнах нагоре по брега на канала. Съвсем се беше развиделило и всичко наоколо изглеждаше тъжно и неприветливо. Полето беше голо и мокро. Далеч на хоризонта забелязах една камбанария, която се издигаше над равнината. Излязох на един път. Насреща си видях да идват войскове части.

Накуцвайки, аз се отдръпнах в края на пътя и войниците минаха покрай мен, без да ми обърнат внимание. Това беше едно отделение картечари, което се насочи към реката. Аз продължих по пътя.

През този ден прекосих Венецианската равнина. Това е една ниска област и под дъжда изглеждаше още по-плоска. Откъм

страната на морето има солници и много малко пътища. Всички пътища следват устията на реките до морето и, за да се прекоси равнината, трябва да се върви по пътеките край каналите. Аз се промъквах през равнинното поле от север на юг и прекосих две железопътни линии и няколко шосета. Най-накрая една пътека ме изведе до някаква железопътна линия, която минаваше покрай едно блато. Това беше главната линия Венеция—Триест, с висок, солиден насип, с широко пътно платно и двойни релси. Недалеч имаше спирка и аз забелязах там часови. В другата посока имаше един мост над някакъв поток, който се вливаше в блатото. На моста също имаше часовой. Като вървах през нивите на север, бях забелязал, че по тази линия минава влак. Сред ниското равно поле той се виждаше отдалеч и аз си помислих, че може би ще успея да се метна на влака, който идваше от Портогруаро. Издебнах часовите и легнах на самия откос, така че да мога да виждам пътя от двете страни. Часовоят от моста направи няколко крачки към мене, после се завъртя кръгом и се върна към моста. Аз останах легнал. Бях гладен. Чаках влака. Този, който бях видял, беше толкова дълъг, че локомотивът едва-едва го теглеше. Бях сигурен, че ще мога да се метна в движение. Тъкмо когато изгубих всяка надежда, видях един влак да се задава. Локомотивът, който се носеше право насреща ми, бавно нарастваше. Погледнах към войника, който пазеше моста. Той се разхождаше от отсамната страна на моста, но отвъд релсите, тъй че, когато влакът минеше, щеше да ме закрие от погледа му. Аз следях приближаващия се локомотив, който тежко пъхтеше. Видях, че има много вагони. Знаех, че във влака ще има охрана и се мъчех да разбера къде се намира, но не можах, защото се страхувах, че ще ме забележат. Локомотивът почти се изравни с мястото, където лежах. Когато ме отмина, пухтейки дори по равното, и вече нямаше опасност машинистът да ме види, аз се изправих и застанах съвсем близо до вагоните. В случай, че охраната гледеше навън, щях да ѝ се сторя по-малко подозрителен, ако стоях прав край линията. Минаха няколко затворени товарни вагона. После видях един от ония ниски и открити вагони, които италианците наричат гондоли, покрит с платнище. Изчаках почти да ме отmine, подскочих, хванах се за задните дръжки и се метнах отгоре. Изпълзях на буфера между гондолата и навеса на високия товарен вагон, който беше прикачен след нея. Бях уверен, че никой не ме е видял. Приклегнах, като се държах за дръжките, и опрях краката си на тампоните. Бяхме се почти изравнили с моста. Сетих се за часовой.

Когато минахме край него, той ме погледна. Беше младо момче и каската му беше много голяма за него. Изгледах го пренебрежително и той отвърна очи. Помисли, че съм от конвоя.

Отминахме го. Той следеше със смутен израз на лицето преминаващите край него вагони. Аз се наведох да видя как е прикрепено платнището. По края имаше халки и през тях беше провървено въже. Извадих ножа си, срязях въжето и си пъхнах ръката отдолу. Някакви твърди и изпъкнали неща стърчаха под платнището, станало кораво от дъжда. Вдигнах глава и погледнах напред. Един войник стоеше на площадката на предния товарен вагон, но той гледаше на другата страна. Пуснах дръжките и се мушнах под платнището. Челото ми така силно се удари в нещо, че чак ми притъмня. Почувствувах, че ми протече кръв по лицето, но пропълзях отдолу и легнах по корем. После се обърнах по гръб и прикрепих платнището.

Бях се скрил под платнището между оръдия. Те изпущаха миризма на машинно масло. Лежах и слушах дъжда върху платнището и тракането на вагона по релсите. Отвън проникваше слаба светлина и аз гледах оръдията. Бяха покрити с платнените си калъфи. Навярно идеха от третата армия. На челото ми се издуцицина и аз спрях кървенето, като лежах известно време неподвижно и оставих кръвта да се съсире. После почистих съсирената кръв около раната. Тя не беше кой знае колко голяма. Нямах носна кърпа, но като опипвах с пръст, измих остатъците от съсирената кръв с дъждовната вода, която капеше от платнището, и накрая се изтрих с ръкава на куртката си. Не исках да будя подозрение. Знаех, че ще трябва да сляза преди Местре, защото там сигурно някой щеше да дойде да хвърли поглед на оръдията. Оръдия имаше твърде малко, за да си позволят да ги губят или да ги забравят. Изпитвах ужасен глад.

Глава XXXII

Лежах на пода на открития товарен вагон до оръдията под платнището, мокър, премръзнал и страшно гладен. По едно време се обърнах по корем и опрях глава на ръцете си. Коляното ми беше вдървено, но, общо взето, не можех да се оплача от него. Валентини бе свършил добра работа. Бях изминал половината от отстъплението пеш и бях преплувал една част от Талиаменто с това коляно. То

всъщност беше негово коляно. Другото беше мое. Докторите правят какви ли не работи с тялото ти и то после престава да бъде твое тяло. Главата във всеки случай беше моя, също и коремът ми, който крещеше, че умира от глад. Чувствувах го, че се преобръща. Главата беше моя, но не за да ми служи, не за да мисли, а само да си спомня, и то не много неща.

Можех да си спомням за Кетрин, но знаех, че ще полудея, ако започнех да мисля за нея, след като не бях сигурен дали ще я видя пак, мъчех се да не мисля, но все пак мислех по малко, съвсем малко, под бавното потракване на колелата, в светлината, проникваща през платнището, легнал с Кетрин върху пода на вагона. Жестока и груба като пода е и принудата да лежиш, без да мислиш, само да чувствуваш, след такава дълга раздяла, с мокри дрехи, върху този под, който се полюшва под теб, самотен вътрешно, самотен и в мокрите дрехи, с твърдия под вместо жена.

Не можеш да обичаш пода на товарен вагон или оръдия в платнени калъфи, или миризма на смазан метал, или платнище, през което се просмуква дъжд, макар че все пак си добре под такова платнище, а и съседството на оръдията не е чак толкова неприятно. А любовта ти е насочена към някого, за когото знаеш, че не бива изобщо да мислиш, и си даваш съвсем ясно и хладно сметка, не, не толкова хладно, колкото ясно и безполезно. Лежиш по корем и гледаш с празен поглед, след като си видял отстъплението на една армия и напредването на друга. След като си изгубил колите си и хората си, както продавачът от някой магазин изгубва стоките от своето отделение при пожар. Но имуществото не е било застраховано. Един път измъкнал се от кашата, никакви задължения. Ако след пожар разстрелват продавачите от големия магазин, понеже говорят с акцент, с който всъщност винаги са говорили, не може да се очаква, че тия продавачи ще се върнат на работа, когато магазинът отново почне да работи. Те ще си потърсят другаде работа, ако изобщо има работа другаде и ако полицията не ги пипне.

Реката беше отмила всичкия ми гняв заедно с чувството ми за дълг. Впрочем това чувство се бе заличило от минутата, когато карабинерите ме бяха хванали за яката. Искях да се отърва от униформата си, въпреки че отдавах малко значение на външните белези на нещата. Бях си откъснал звездите, но само за удобство. Не от накърнена чест. Не изпитвах злоба към никого. Просто бях приключил с всичко това. Желаях им успех. Някои го заслужаваха —

добрите, смелите, кротките, интеллигентните. Но аз нямах вече нищо общо с тази комедия и желяз само едно — проклетият влак да пристигне в Местре, за да мога да се наям и да престана да мисля. Да престана, на всяка цена.

Пиани щеше да им каже, че са ме застреляли. Те претърсваха джобовете и вземаха книгата на тези, които застрелваха. Но моите документи нямаше да получат. Може би щяха да ме доложат като удавен. Интересно какво ли щяха да съобщят в Щатите. Починал вследствие на раните си и други причини... Господи, колко бях гладен. Питам се какво ли е станало със свещеника от стола. И с Риналди. Той навярно е в Порденоне. Ако не са отстъпили още подалеч. Да, няма вече никога да го видя. Няма вече да видя никого от тях. Този живот е свършен. Едва ли е имал сифилис. Пък и както казват, това не е сериозна болест, ако се лекува навреме. Но той се безпокоеше. И аз бих се безпокоил, ако я имах. Всеки би се безпокоил.

Не бях създаден да мисля. Създаден бях да ям. Господи боже! Да ям, да пия и да спя с Кетрин. Тази нощ може би... Не, не е възможно, но утре вечер, и една хубава вечеря, и чаршафи, и никакво заминаване вече, никога. Освен двамата заедно. Може би ще се наложи да замина веднага. Тя ще дойде. Знам, че ще дойде. Кога ще тръгнем? Трябва да се помисли върху това.

Почваше да се стъмва. Лежах и мислех къде бихме могли да отидем. Места не липсваха.

Книга четвърта

Глава XXXIII

Скочих от влака в Милано, когато той забави ход, за да влезе в гарата. Още не беше съмнало. Прекосих железопътната линия, минах между две сгради и излязох на улицата. Една кръчма беше отворена и аз влязох да пия кафе. Там цареше утринна атмосфера, изметен под, лъжички в кафените чаши, мокри кръгове от дъното на винените чаши. Собственикът беше зад тезгяха. Двама войници седяха на една маса. Аз заставах прав пред тезгяха, изпих чаша кафе и изядох едно

парче хляб. Млякото правеше кафето сивкаво и аз магнах каймака с хапка хляб. Съдържателят ме гледаше.

— Искате ли чаша ракия?

— Не, благодаря.

— За моя сметка — каза той, напълни една малка чаша и я бутна към мене. — Какво става на фронта?

— Не знам.

— Те са пияни — каза той, като посочи двамата войници.

Това не беше трудно да се разбере. Действително имаха вид на много пияни.

— Кажете ми, какво става на фронта?

— Не знам нищо за фронта.

— Видях ви как се прокрадвахте край зида. Скочихте от влака.

— Има голямо отстъпление.

— Аз чета вестници. Но какво става в действителност?

Свършено ли е вече?

— Не смятам.

Той напълни чашата ми с ракия от едно тумбесто шише.

— Ако сте в опасност — каза той, — мога да ви скрия.

— Не съм в опасност.

— Ако сте в опасност, останете тук.

— Къде тук?

— В моя дом. Мнозина остават тук. Всички, които са в опасност, остават тук.

— Има ли много в опасност?

— Зависи за какъв вид опасност говорите. Вие сте южноамериканец, нали?

— Не.

— Говорите ли испански?

— Малко.

Той изтри тезгяха.

— Сега е трудно да се излезе от страната, но не е невъзможно.

— Нямам намерение да я напускам.

— Можете да останете тук, колкото желаете. Ще видите какъв човек съм.

— Сега трябва да си вървя, но ще запомня вашия адрес.

Той поклати глава.

— Няма да се върнете, щом говорите така. Мислех, че ви застрашава сериозна опасност.

— Не съм в опасност, но не е лошо да имам адреса на един приятел.

Аз сложих една банкнота от десет лири на тезгяха, за да си платя кафето.

— Да изпием по една ракия — казах аз.

— Не се чувствувайте задължен.

— Да пием.

Той напълни двете чаши.

— Спомнете си — каза той. — Върнете се тук. Не се доверявайте на други. Тук ще бъдете сигурен.

— Уверен, съм.

— Уверен ли сте?

— Да.

Той ме погледна сериозно.

— Тогава, позволете ми да ви кажа едно нещо. Не се разхождайте с тази куртка.

— Защо?

— На ръкавите съвсем ясно личи мястото, където са били звездите. Сукното има друг цвят.

Не казах нищо.

— Ако нямате, документи, мога да ви набавя.

— Какви документи?

— Разрешително за отпуск.

— Нямам нужда от документи. Имам си.

— Много добре — каза той: — Но ако имате нужда, мога да ви доставя каквито пожелаете.

— И каква им е цената?

— Зависи какви са. Цената е умерена.

— Засега нямам нужда.

Той сви рамене.

— Всичко ми е в ред — казах аз.

Когато си тръгнах, той ми каза:

— Не забравяйте, че съм ваш приятел...

— Няма да забравя.

— Ще се видим пак — каза той.

— Разбира се — отвърнах аз.

Излязох, заобиколих гарата, където имаше военна полиция, и на края на малкия парк взех файтон. Дадох на файтонджията адреса на болницата. Като стигнах там, влязох в стаята на вратаря. Той ми

стисна ръката. Жена му ме целуна.

— Ето че се върнахте жив и здрав.

— Да.

— Закусили ли сте?

— Да.

— Как сте, господин поручик? Как сте? — запита ме жената.

— Много добре.

— Не искате ли да закусите с нас?

— Не, благодаря. Кажете ми, мис Баркли в болницата ли е?

— Мис Баркли?

— Английската сестра.

— Неговата приятелка — каза жената. Тя ме потупа по ръката и се усмихна.

— Не — каза вратарят. — Замина.

На сърцето ми премаля.

— Сигурен ли сте? Знаете за коя говоря, нали? За високото, русо момиче.

— Сигурен съм. Отиде в Стреза.

— Кога замина?

— Преди два дена с другата англичанка.

— Добре — казах аз. — Ще ви моля да направите нещо за мене.

Не казвайте никому, че сте ме видели. Това е много важно.

— Няма да кажа на никого — отвърна вратарят.

Подадох му една банкнота от десет лири. Той я отблъсна.

— Обещавам ви, че няма да кажа на никого — каза той. — Не искам пари.

— Какво друго можем да направим за вас, господин поручик? — попита жена му.

— Само това — отговорих аз.

— Ще бъдем неми — каза вратарят. — Ще ми съобщите дали искате да направя още нещо?

— Да — казах аз. — Довиждане. Ще се видим пак.

Те застагнаха на прага и ме гледаха, като тръгнах.

Качих се във файтона и дадох на файтонджията адреса на Саймънс, моя познат, който учеше пеене.

Саймънс живееше на другия край на града, при Порта Маджента. Когато отидох, той още не беше станал.

— Много си ранобуден, Хенри — каза той.

— Пристигнах с първия влак.

— Какво означава това отстъпление? На фронта ли беше?
Искаш ли цигара? Ето ги там в кутията на масата.

Стаята беше голяма. Имаше едно легло до стената, пиано на другия край, скрин и маса. Седнах на един стол. До леглото Саймънс, облегнат на възглавницата си, пушеше.

— В голямо затруднение съм, Саймънс — казах аз.

— И аз също — каза той. — Аз все съм в затруднение. Не пушиш ли?

— Не — казах аз. — Как може човек да мине в Швейцария?

— За себе си ли се интересуваш? Италианците няма да те оставят да излезеш оттук.

— Да, това зная, но швейцарците какво ще направят?

— Ще те интернират.

— Зная, но в какво се състои това интерниране?

— О, нищо особено. Много е просто. Оставят те да ходиш навсякъде, само се явяваш в полицията да се регистрираш или нещо подобно, струва ми се. Да не би да те търси полицията?

— Още не знам със сигурност.

Ако не искаш да казваш, недей, но трябва да е интересно да се чуе. Тук няма нищо ново. Провалих се напълно в Пиаченца.

— Съжалявам.

— Да, много лошо мина. Но пях хубаво. Ще се опитам още веднъж тук, в Лирико.

— Бих желал да те чуя.

— Много си любезен. Надявам се, че нямаш сериозни неприятности?

— Не зная.

— Не ми казвай, ако не искаш. Защо си тук, а не на онзи проклет фронт?

— Реших, че ми стига толкова.

— Браво. Винаги съм мислил, че имаш здрав разум. Мога ли да ти помогна с нещо?

— Ти си толкова зает.

— Съвсем не, драги Хенри, съвсем не. Ще бъда щастлив, ако мога да направя нещо за теб.

— Ти имаш приблизително моя ръст. Би ли отишъл да ми купиш един цивилен костюм? Имам дрехи, но са в Рим.

— Ти живееше там, нали? Отвратителен град. Как си могъл да живееш там?

— Исках да стана архитект.

— Рим не е мястото за това. Не си купувай дрехи. Аз ще ти дам. Ще те докарам чудесно. Иди в оная стая. Там има един шкаф. Вземи всичко, което ти трябва. Драги приятелю, не е нужно да купуваш никакви дрехи.

— Все пак предпочитам да си купя, Саймънс.

— Драги мой, за мене е много по-лесно да ти дам един костюм, отколкото да отида да ти го купя. Имаш ли паспорт? Без паспорт няма да стигнеш много далеч.

— Да, паспортът ми е у мене.

— Тогава се обличай и напред към добрата, стара Хелвеция.

— Не е тъй просто, както си мислиш. Трябва първо да отида в Стреза.

— Още по-хубаво, драги. Само ще прекосиш езерото с лодка. Ако не смятах да пея още веднъж, щях да дойда с теб. Един ден ще дойда.

— Там ще можеш да преминеш на тиролски песни.

— Разбира се, драги, един ден и това ще направя. Но интересното е все пак, че мога да пея.

— Обзалагам се на каквото и да е, че можеш да пееш.

Той лежеше и пушеше.

— Не се обзалагай много. Но аз все пак мога да пея. Смешно е, но е така. И обичам да пея. Слушай.

Той почна да пее ария от „Африканката“, шията му се изпъна и жилите му се издуха.

— Мога да пея — каза той. — А те ако щат да ме харесват.

Аз погледнах през прозореца.

— Ще слеза да освободя файтона.

— Върни се веднага, драги, ще закусим заедно. Той скочи от леглото, изправи се, пое дълбоко дъх и започна да прали гимнастически упражнения. Аз слезох да платя на файтонджията.

Глава XXXIV

В цивилното облекло се чувствах като маскиран. Много дълго бях носил униформа и, тези дрехи сега ми се струваха раздърпани. Панталоните ми се мотаеха около краката. В Милано си взех билет за Стреза. Купих си шапка. Шапките на Саймънс ми бяха малки, но

дрехите му ми прилягаха много добре. Миришеха на тютюн и когато седнах в купето и се погледнах в прозореца, новата ми шапка ми се стори твърде нова, а костюмът твърде стар. Аз самият се чувствавах тъй тъжен, като мократа ломбардска равнина, която се нижеше край прозореца на вагона. В купето имаше летци, които, изглежда, не останаха с добро впечатление от мен. Те избягваха да ме погледнат и с това искаха да покажат колко дълбоко презират един цивилен на моите години. Но аз не се чувствавах обиден. В предишните дни бих ги оскърбил и бих предизвикал бой. Те слязоха в Галарате, и аз бях доволен, че останах сам. Имах вестници, но не четях, защото не исках вече да чета за войната. Исках да я забравя. Бях сключил сепаративен мир. Чувствах се ужасно самотен и много се зарадвах, когато влакът спря в Стреза.

На гарата очаквах да видя портиерите, на хотелите, но нямаше нито един. Сезонът отдавна беше свършил и те вече не идваха да посрещат влаковете. Слязох от влака с куфара си — куфара на Саймънс, много лек за носене, понеже съдържаше само две ризи — и останах на перона под навеса до заминаването на влака. Валеше. Намерих един от служителите в гарата и го попитах кои хотели са още отворени. „Гранд Отел“ и „Дез’ил Бороме“ бяха още отворени, а също и някои по-малки, които оставаха да работят през цялата година. С куфара в ръка се запътих в дъжда към „Дез’ил Бороме“. По улицата се зададе файтон и аз направих знак на файтонджията. По-добре щеше да бъде да пристигна с файтон. Спряхме пред главния вход и вратарят излезе с чадър. Беше много учтив.

Наех си една хубава стая. Беше много голяма и светла, с изглед към езерото. Облаците бяха надвиснали ниско над езерото, но в слънчеви дни гледката сигурно беше красива. Имаше едно голямо двойно легло, *letto matrimoniale**, с атлазена покривка. Хотелът беше много луксозен. Минах през дългия коридор, по широките стълби, през много зали и отидох в бара. Познавах бармана от преди. Седнах на едно от високите столчета и започнах да ям солени бадеми и пържени картофи. Коктейлът имаше много свеж и приятен вкус.

[* Съпружеско легло (итал.). — Б.пр.]

— Какво правите тук в цивилни дрехи? — попита ме барманът, докато ми приготвяше второто мартини*.

[* Коктейл, приготвен от джин и вермут. — Б.пр.]

— В отпуск съм. Получих отпуск, за да възстановя здравето си.

— Сега тук е съвсем пусто. Чудя се защо държат хотела отворен.

— Ходите ли на риба?

— Улових няколко хубави пъстърви. По това време на годината могат да се хванат великолепни парчета.

— Получихте ли тютюна, който ви изпратих?

— Да. А вие получихте ли картичката ми?

Аз се засмях. Не бях успял да му набавя такъв тютюн. Той търсеше американски тютюн за лула, но близките ми бяха престанали да ми пращат или пък може би го конфискуваха. Във всеки случай не получавах вече такъв тютюн.

— Ще ви намеря отнякъде — казах аз. — Кажете ми, виждали ли сте в града две англичанки? Пристигнаха са завчера.

— Не са в този хотел.

— Те са милосърдни сестри.

— Да, виждах две сестри. Чакайте една минута, ще ги открия.

— Едната от тях е моя жена — казах аз. — Дойдох тук, за да се срещна с нея.

— А другата е моя жена.

— Аз не се шегувам.

— Извинете ме за глупавата ми шега — каза той, — не разбрах.

Той излезе и аз останах сам. Ядях маслини, солени бадеми и пържени картофи и разглеждах цивилните си дрехи в огледалото зад тезгяха. Барманът се върна.

— Те са в малкия хотел до гарата — каза той.

— Имате ли някакви сандвичи?

— Ще позвъня да донесат. Нали разбирате, тука няма нищо, защото няма хора.

— Наистина ли няма никой?

— Има съвсем малко хора.

Донесоха сандвичите. Изядох три и изпих още две чаши martini. Никога не бях вкусвал нещо тъй свежо и тъй приятно. Почувствах се отново цивилизован човек. Бях се наситил на червено вино, хляб, сирене, лошо кафе и ракия. Седях на високото столче, сред приятната обстановка от махагон, месинг и огледала, и не мислех за нищо. Барманът ми зададе някакъв въпрос.

— Да не говорим за войната — казах аз.

Войната беше някъде много далеч. Може би изобщо нямаше война. Тук поне нямаше война. Изведнъж разбрах, че тя е свършила само за мен. Но че в действителност не е свършила. Имах чувството на хлапе, което е избягало от училище и мисли какво ли става сега в

класа му.

Кетрин и Хелин Фъргюсън вечеряха, когато отидох в техния хотел. Забелязах ги на масата им още от коридора. Главата на Кетрин беше обърната настрани и аз видях очертанията на косата ѝ, страните ѝ, прекрасната ѝ шия и рамене. Фъргюсън разправяше нещо. Когато влязох, тя замълча.

— Господи! — възкликна тя.

— Хелоу — казах аз.

— Това ти ли си? — извика Кетрин.

Лицето ѝ се озари. Тя изглеждаше много щастлива, за да повярва. Целунах я. Кетрин поруменя и аз седнах на тяхната маса.

— Ама че история — каза Фъргюсън. — Какво правите тук? Вечеряли ли сте?

— Не.

Прислужницата дойде и аз ѝ казах да донесе един прибор. Кетрин ме гледеше през всичкото време с щастливи очи.

— По какъв случай сте в цивилно облекло? — попита Фъргюсън.

— Вземам участие в Кабинета.

— Забъркали сте някоя каша?

— Хайде, хайде, Фърджи, успокойте се. Развеселете се малко.

— Как мога да се развеселя, като ви гледам. Знам в каква каша забъркахте това бедно момиче. Не, уверявам ви, никак не ми е весело, като ви гледам.

Кетрин ми се усмихна и ме настъпи под масата.

— Никой не ме е забърквал в никаква каша, Фърджи, аз сама се забърках.

— Не мога да го търпя — каза Фъргюсън. — Той успя да те озлочи със своето италианско коварство. Американците са по-лоши дори и от италианците.

— Затова пък шотландците са много морални хора — каза Кетрин.

— Нямах пред вид това, а неговото италианско коварство.

— Коварен ли съм, Фърджи?

— Да, дори нещо по-лошо. Вие сте като змия. Змия в италианска униформа.

— В момента не съм в италианска униформа.

— Още едно доказателство за вашето коварство. Изкарахте една любовна история през лятото, трупнахте едно бебе на главата на това

бедно момиче, а сега навярно се каните да се измъкнете.

Усмигнах се на Кетрин и тя ми отговори с усмивка.

— Ще се измъкнем заедно — каза тя.

— И двамата сте от един дол дренки — каза Фъргюсън. —

Срамувам се от тебе, Кетрин Баркли. Нямах чувство за свян, нито за чест и си тъй коварна като него.

— Недей, Фърджи — каза Кетрин, като я потупа по ръката. — Не ме укорявай. Нали знаеш, че се обичаме.

Махни си ръката — каза Фъргюсън. Лицето ѝ беше червено. — Ако имаше поне малко срам, щеше да бъде друго. Но ти си бог знае в кой месец на твоята бременност, а всичко ти се струва шега и цялата си се захилила, защото твоят прелъстител се е завърнал. Нямах нито свян, нито съвест.

Тя се разплака. Кетрин отиде до нея и я прегърна. Докато стоеше права до Фъргюсън и я утешаваше, не забелязах никаква промяна във фигурата ѝ.

— Все ми е едно — хълцаше Фъргюсън. — Намирам, че всичко това е отвратително.

— Хайде, хайде, Фърджи — опитваше се да я утеши Кетрин. — Аз ще се засрамя. Не плачи, Фърджи. Не плачи повече, моя добра Фърджи.

— Аз не плача — хълцаше Фъргюсън. — Не плача. Но като си помисля за това ужасно положение, в което се намираш... — Тя ме погледна.

— Мразя ви — каза тя. — Тя не може да ми попречи да ви ненавиждам, мръсен, подъл американски италианец.

Очите и носът ѝ бяха съвсем зачервени от плач.

Кетрин ми се усмигна.

— Не му се усмихвай, докато ръката ти е около шията ми.

— Ти си неразумна, Фърджи.

— Зная — захълца пак Фъргюсън. — Не ми обръщайте внимание. Тъй съм разстроена. Не съм разумна, зная. Искам и двамата да сте щастливи.

— Ние сме щастливи — каза Кетрин. — Ти си много мила, Фърджи.

Фъргюсън пак се разплака.

— Не искам да бъдете щастливи по такъв начин. Защо не се ожените? Нямате друга жена, надявам се?

— Не — казах аз.

Кетрин се разсмя.

— Няма нищо смешно — каза Фъргюсън. — Мнозина имат по две жени.

— Ние ще се оженим, Фърджи — каза Кетрин, — ако това ще ти направи удоволствие.

— Не, не за да ми направите, удоволствие. Ти самата би трябвало да желаеш да се ожениш.

— Бяхме много заети.

— Да, да, зная — заети да правите деца.

Помислих, че пак ще заплаче, но тя се задоволи с горчиви забележки.

— Тази вечер, разбира се, ще отидеш с него, нали?

— Да — каза Кетрин, — ако той желае.

— А аз какво ще правя?

— Страх ли те е да останеш сама?

— Да, страх ме е.

— Тогава ще остана при теб.

— Не, върви с него. Още сега тръгвай с него. Не искам повече да ви виждам нито теб, нито него.

— Първо да довършим вечерята си.

— Не, тръгвайте веднага.

— Фърджи, бъди разумна.

— Казвам ти, тръгвай си веднага. Тръгвайте и двамата.

— Да си вървим тогава — казах аз. Фъргюсън ме дразнеше.

— Вие горите от нетърпение да си тръгнете. Дори искате да ме оставите да довърша сама вечерята си. Аз имах такова силно желание да видя италианските езера, а ето сега при какви условия ги виждам. Ох, ох!

Тя избухна в ридания, погледна Кетрин и се задави.

— Ще довършим вечерята си — каза Кетрин — и аз ще остана с тебе, ако ти толкова желаеш. Няма да те оставя сама, Фърджи.

— Не, не. Искам да си вървите. — Тя си изтри очите. — Аз съм тъй неразумна. Моля ви, не ми обръщайте внимание!

Момичето, което прислужваше, беше много смутено от всичките тези сълзи. Затова, когато донесе следното блюдо и видя, че работите се оправят, и то като че ли се успокои.

Тази нощ в хотела, в нашата стая, с дългия празен коридор отвън, с нашите обувки пред вратата, дебелия килим върху пода на стаята, вън дъждът вали по стъклата на прозорците, а вътре в стаята

светло, приятно и уютно, после тъмнина, гладките меки чаршафи и удобното легло, и чувството, че си се върнал у дома си, че не си вече сам, и през нощта, рогато се събудиш, намираш другия до себе си, а не заминал нанякъде — всичко останало ти изглежда нереално. Изморени, заспиваме и ако единият се събуди, ѝ другият също се събужда, и не се чувствуваме сами. Често един мъж изпитва нужда да бъде сам, една жена също изпитва нужда да бъде сама и ако се обичат, те стават ревниви, когато единият забележи това у другия, но мога да кажа съвсем искрено, че с нас двамата това никога не се случваше. Когато бивахме заедно, понякога се чувствувахме сами, но само по отношение на другите. Това чувство изпитах само веднъж. Бил съм самотен с други жени, а това е по-лошо, отколкото действително да си сам. Но ние двамата никога не се чувствувахме самотни и никога не се страхувахме, когато бяхме заедно. Зная, че нощта не е същата като деня, че нещата изглеждат различни тогава, че това, което преживяваш през нощта, не може да се обясни на дневна светлина, понеже тогава престава да съществува, и че нощта може да бъде страхотна за самотните, щом осъзнаят своята самота. Но с Кетрин нямаше никаква разлика между деня и нощта, освен може би тази, че нощите бяха по-хубави от дните. Когато хората се изправят пред света с толкова кураж, светът може да ги сломи само като ги убие. И той, разбира се, ги убива. Светът пречупва всички и у мнозина пречупеното място става по-здравно, но ония, които не се оставят да бъдат сломени, тях светът ги убива. Той убива безпристрастно и много добрите, и много кротките, и много смелите. Ако не си между тях, той пак ще те убие, но без да бърза.

Спомням си моето пробуждане сутринта. Кетрин спеше и слънцето осветяваше стаята. Дъждът беше спрял. Станах и отидох до прозореца. Долу, под нас, бяха оголените, но красиво подредени градини, алеите, посипани с пясък, дърветата, каменният зид покрай езерото и езерото в слънчевата светлина, с планините в далечината. Стоях до прозореца и гледах навън и когато се обърнах, видях, че Кетрин се бе събудила и ме наблюдава.

— Как си, мили? — каза тя. — Какъв прекрасен ден, нали?

— Как се чувствуваш?

— Чувствувам се много добре. Прекарахме една хубава нощ.

— Искаш ли да закусиш?

Тя искаше да закуси, аз също. Закусихме в леглото, с подноса на коленете ми; ноемврийското слънце ни огряваше през прозореца.

— Нямах ли желание да прочетеш вестника? В болницата все искаше да четеш вестник.

— Не — казах аз, — сега вече не искам.

— Толкова ужасно ли беше, та не искаш дори да четеш за това?

— Да, не искам дори да чета.

— Колко съжалявам, че не съм била с тебе. Тогава и аз щях да зная.

— Ще ти разкажа, щом успея да приведа в ред мислите си.

— Няма ли да те арестуват, като те видят цивилен?

— Навярно ще ме разстрелят.

— Тогава не бива да оставаме тук. Ще напуснем тази страна.

— Мислил съм за това.

— Ще заминем. Мили, ти не трябва тъй глупаво да рискуваш живота си. Каж ми, как стигна от Местре до Милано?

— С влака. Бях в униформа.

— Не беше ли опасно.

— Не много. Имах един стар открит лист. Поправих датите в Местре.

— Мили, ти си изложен на опасността да бъдеш арестуван всеки миг. Не искам да допусна това. Глупаво е да се рискува така. Какво ще стане с нас, ако те арестуват?

— Да не мислим за това. Изморих се да мисля.

— Какво ще правиш, ако дойдат да те арестуват?

— Ще ги убия.

— Виждаш ли колко си глупав. Няма да те оставя да излезеш от хотела, докато не заминем.

— Къде да отидем?

— Моля те, не бъди такъв, мили. Ще отидем, където искаш, но моля те, намери някое място, където можем да отидем веднага.

— Швейцария е на другия край на езерото. Можем да отидем там.

— Би било чудесно.

Небето се заоблачи и езерото потъмня.

— Бих искал да не сме принудени да живеем като престъпници — казах аз.

— Не говори така. Не си живял дълго като престъпник. И няма да живеем като престъпници. Ще бъдем много щастливи.

— Аз се чувствавам като престъпник. Дезертирах от армията.

— Мили, бъди разумен, умолявам те. Ти не си дезертирал

изобщо от армията, а само от италианската армия.

Аз се засмях.

— Ти си добро момиче. Хайде да си легнем пак. Чувствувам се добре само в леглото.

Малко по-късно Кетрин ми каза:

— Вече не се чувствуващ като престъпник, нали?

— Не — казах аз. — Когато съм с тебе, не.

— Ти си страшно глупаво момче — каза тя. — Но аз ще се грижа за тебе. Не е ли чудесно, мили, че не ми се повръща сутрин?

— Чудесно е.

— Ти не можеш да оцениш каква добра малка женица имаш. Но все ми е едно. Ще ти намеря място, където да не могат да те арестуват, и ще бъдем много щастливи.

— Да отидем веднага.

— Да, мили. Ще отида, където искаш и когато искаш.

— Да не мислим за нищо.

— Добре.

Глава XXXV

Кетрин тръгна по брега на езерото, за да отиде да види Фъргюсън в малкия хотел. Аз влязох в бара да чета вестниците. Там имаше много удобни кожени кресла, седнах на едно от тях и зачаках идването на бармана. Армията не се бе задържала, на Талиаменто. Оттегляше се към Пиаве. Спомних си Пиаве. Железницата, която водеше за фронта, я пресичаше към Сан Дона. На това място реката беше дълбока и течеше бавно в тясното си корито. По-надолу имаше блата, пълни с комари и канали. Имаше няколко хубави вили. Веднъж, преди войната, отивайки в Кортина д'Ампецо, бях вървял няколко часа надлъж по брега през хълмовете. Горе тя имаше вид на богат с пъстърви ручей, с бързо течение, с плитчини и вирове под сянката на скалите. При Кадоре пътят се отклоняваше от нея. Чудех се как ли ще успее армията да се спусне в равнината. Барманът влезе.

— Граф Грефи ви търсеше — каза той.

— Кой?

— Граф Грефи. Не си ли го спомняте? Стариият господин, който беше тук по същото време с вас.

— Тука ли е?

— Да. С племенницата си. Казах му, че сте тук. Искане да играе с вас билиард.

— А сега къде е?

Отиде на разходка.

— Как е?

— По-млад от всякога. Изпи три коктейла с шампанско снощи преди вечеря.

— И как играе сега билиард?

— Добре. Би ме. Като чу, че сте тук, много се зарадва. Няма с кого да играе.

Граф Грефи беше на деветдесет и четири години. Беше съвременник на Метерних, старец с бели мустаци и коси и с изящни маниери. Беше работил в дипломатическото тяло на Австрия и Италия и празненствата, които устройваше за своя рожден ден, бяха събитие в светския живот на Милано. Канеше се да живее сто години и играеше билиард с увереност и лекота, която беше в пълно противоречие с немошната му старческа фигура. Бях се запознал с него една година, когато бях в Стреза след сезона, и тогава бяхме играли заедно билиард и бяхме пили шампанско. Намирах, че това беше приятно забавление; той ми даваше петнадесет точки преднина и все пак ме биеше.

— Защо не ми казахте, че е тука?

— Забравих.

— Кой други са тука?

— Не ги познавате. В целия хотел има само шест души.

— Какво ще правите сега?

— Нищо.

— Да отидем да ловим риба.

— Бих могъл да дойда за един час.

— Добре. Идете да си вземете въдицата.

Той си облече палтото и тръгнахме. Слязохме на брега на езерото и взехме лодка. Аз гребях, а той седеше, на кърмата и спущаше въдицата — специална въдица за езерни пъстърви с макаричка и оловна тежест на края. Гребях все край брега. Барманът държеше въдицата в ръка и от време на време я разклащаше. Гледана от езерото, Стреза изглеждаше съвсем пуста с дългите си редици дървета без листа, с големите хотели и затворените вили. Започнах да гребя към Изола Бела и се придържах близо до стените, където изведнъж става дълбоко и се вижда как скалистата стена се спуска

отвесно в бистрата вода. После се върнах и поех към рибарския остров. Слънцето беше зад облак и водата беше тъмна, гладка и много студена. Пъстървите не ухапаха нито веднъж, макар че забелязвахме кръговете, които образуват рибите, когато излизат на повърхността на водата.

Отправих лодката към рибарския остров, където имаше лодки, изтеглени на брега, и хора, които си кърпеха мрежите.

— Да пийнем ли нещо?

— Да пийнем.

Закарах лодката до каменния кей и барманът изтегли въдицата, сложи я на дъното на лодката и закачи макаричката на борда ѝ. Аз слязох и закотвих лодката. Влязохме в едно малко кафене. Седнахме на гола дървена маса и поръчахме два вермута.

— Уморихте ли се да гребете?

— Не.

— На връщане аз ще гребя.

— Обичам да гребя.

— Ако вие държите въдицата, може би щастието ще се обърне.

— Добре.

— Кажете, как върви войната?

— Зле.

— Мен няма да ме вземат. Много съм стар, като граф Грефи.

— И все пак може би един ден ще трябва да отидете и вие.

— Ще викат моя набор идната година, но няма да отида.

— Какво ще направите?

— Ще напусна страната. Не искам да отивам на война. Бях веднъж, в Абисиния. Стига ми. Вие защо отидохте?

— Не зная. От глупост.

— Още един вермут?

— С удоволствие.

На връщане той гребя. Ловихме риба отвъд Стреза, после по-надолу, недалеч от брега. Държах въдицата и усещах слабото трептене на макарата, която се въртеше, а в същото време гледах тъмната ноемврийска вода и пустия бряг. Барманът гребеше с дълги удари и при всяко разклащане на лодката въдицата трепваше. Един път усетих, че рибата ухапа. Въдицата се изпъна внезапно и се отметна назад. Дръпнах и усетих тежестта на пъстървата, после въдицата пак почна да трепти. Бях я изпуснал.

— Тежка ли беше?

— Доста тежка.

— Веднъж, когато бях излязъл сам, държах пръчката между зъбите си. Една ухапа и без малко не ми откърти всички зъби.

— Най-добре е да се държи пръчката с крака — казах аз, — тогава усещаш всичко много добре и не рискуваш да изгубиш зъбите си.

Потопих ръката си във водата. Тя беше много студена. Бяхме почти срещу хотела.

— Време е да се прибирам — каза барманът. — Трябва да бъда долу в единадесет часа. L'heure du cocktail*.

[* Часът за коктейли (фр.). — Б.пр.]

— Добре.

Аз изтеглих конеца и го намотах около пръчката, която имаше по една врезка на всеки край. Барманът остави лодката в една малка ниша в каменния зид и я заключи с верига и катинар.

— Винаги, когато искате да гребете — каза той, — ще ви давам ключа.

— Благодаря.

Изкачихме се до хотела и влязохме, в бара. Не исках да пия повече тъй рано сутринта й се качих в нашата стая. Прислужницата тъкмо я бе разтребила, а Кетрин още не се беше върнала. Изтегнах се на леглото и се стараех да не мисля.

Когато Кетрин се върна, почувствувах се ободрен.

— Фъргюсън е долу — каза ми тя. — Ще обядва с нас. Знаех, че няма да имаш нищо против.

— Не — казах аз.

— Какво има, мили?

— Не знам.

— Но аз знам. Просто нямаш какво да правиш. Имаш само мене, а аз те оставям сам.

— Това е вярно.

— Съжалявам, мили. Сигурно е страшно да почувствуваши изведнъж такава празнина.

— Животът ми всякога е бил тъй препълнен — казах аз. — А сега, щом ти не си с мене, все едно, че светът опустява.

— Но аз винаги ще бъда с тебе. Оставих те само за два часа. Не можеш ли да намериш някакво занимание?

— Бях на риба с бармана.

— Беше ли ти забавно?

— Да.

— Не мисли за мене, когато ме няма.

— Така правех на фронта. Но тогава имах работа.

— Отело без работа — пошегува, се тя.

— Отело е бил негър — казах аз. — Освен това не съм ревнив.

Тъй съм влюбен в теб, че нищо друго не ме интересува.

— А сега искам да бъдеш добро момче и да се държиш любезно с Фъргюсън.

— Винаги съм бил любезен с Фъргюсън, освен когато ме обижда.

— Бъди любезен към нея. Помисли си само, че ние имаме толкова много, а тя нищо.

— Не вярвам тя да желае това, което ние имаме.

— Ти си толкова умно момче, мили, а не, разбираш някои неща.

— Ще бъда много любезен с нея.

— Не се съмнявам в това. Ти си тъй мил.

— Но после тя няма да остане с нас, нали?

— Не, ще я отпратя.

— И тогава пак ще се качим тук?

— Разбира се. Какво мислиш, че бих желала да правя?

Слязохме да обядваме с Фъргюсън. Тя беше поразена от хотела и разкоша на трапезарията. Поднесоха ни много хубав обед с две бутилки бяло вино „Капри“. Граф Грефи влезе в трапезарията и ни поздрави. Беше придружен от племенницата си, която малко напомняше баба ми. Разправих на Кетрин и Фъргюсън кой е той и това направи силно впечатление на Фъргюсън. Хотелът беше много голям, величествен и празен, но храната беше хубава и виното много приятно; накрая то ни развесели всички. Кетрин нямаше нужда от това. Тя и без туй беше щастлива. Фъргюсън съвсем се развесели. Аз също бях в много добро настроение. След като се наобядвахме, Фъргюсън се върна в хотела си. Искала да си полегне малко, каза тя.

Късно следобед се почука на вратата ни.

— Кой е?

— Граф Грефи пита дали бихте играли билиард. Погледнах часовника си. Бях го свалил от ръката си и го бях мушнал под възглавницата.

— Трябва ли да отидеш, мили? — шепнешком попита Кетрин.

— Мисля, че ще е добре да отида.

Часовникът ми показваше четири и четвърт. Казах високо:

— Кажете на граф Грефи, че ще бъда в билиардната зала в пет часа.

В пет без четвърт целунах Кетрин и отидох да се облека в банята. Докато връзвах вратовръзката си пред огледалото, се чувствувах много смешен в цивилно облекло. Реших, че трябва да си купя ризи и чорапи.

— Дълго ли ще останеш? — попита Кетрин. Тя изгледаше много красива в леглото. — Би ли ми подал четката?

Гледах я как четка косите си, навела глава тъй, че цялата тежест на косата ѝ падаше на една страна. Вън беше тъмно и светлината на лампата над леглото блестеше върху косите ѝ, върху шията ѝ и върху раменете ѝ. Приблжих се и я целунах, хванах ръката ѝ с четката и главата ѝ се отпусна назад върху възглавницата. Целувах шията ѝ, раменете ѝ. Просто премалявах от любов към нея.

— Не искам да отида.

— И аз не искам да отиваш.

— Тогавя няма да отида.

— Не, върви. Но само за малко. После веднага се върни.

— Тук ще вечеряме.

— Върви и се върни скоро.

Намерих граф Грефи в билиардната зала. Той упражняваше различни удари, съвсем дребничък под светлинната, която обливаше билиардната маса. Върху една маса за игра на карти, малко встрани, имаше една сребърна кофа с лед и гърлата и запушалките на две бутилки шампанско се подаваха над леда. Тръгнах към билиардната маса, граф Грефи се изправи и се запъти към мен. Той ми подаде ръка.

— Много се радвам, че ви виждам тук. Вие сте толкова любезен да дойдете да играете с мене.

— Вие бяхте любезен да ме поканите.

— Възстановихте ли здравето си? Чух, че са ви ранили при Изонцо. Надявам се, че сте се поправили напълно.

— Да, вече съм по-добре. А вие как сте?

— О, аз винаги съм много добре. Но остарявам. Започвам да забелязвам признаците на старостта.

— Не мога да повярвам.

— Не, така е. Искате ли доказателство за това? Сега ми е по-лесно да говоря италиански. Опитвам се да си наложа, но забелязвам, че когато съм уморен, много по-лесно ми е да говоря италиански.

Това ми доказва, че остарявам.

— Ще говорим италиански. Аз също се чувствавам малко уморен.

— О, но за вас е друго. Когато сте уморен, ще ви е по-лесно да говорите английски.

— Американски.

— Да, американски. Моля ви, говорете американски. Това е прелестен език.

— Почти не се срещам с американци.

— Сигурно ви липсват. Човек винаги чувства липсата на съотечествениците си, особено на жените. Зная това от опит. Ще играем ли, или се чувствувате много уморен?

— Съвсем не съм уморен. Казах го само на шега. Колко точки преднина ще ми дадете?

— Играли ли сте много през това време?

— Никак.

— Вие играете много добре. Десет точки?

— Ласкаете ме.

— Петнадесет?

— Чудесно, но пак ще ме биете.

— Да играем ли на нещо? По-рано винаги искахте да залагаме на нещо.

— Да. Мисля, че така ще е по-добре. В такъв случай ви давам осемнадесет точки и ще играем по един франк точката.

Той играеше отлично и въпреки моите старания към средата на играта имах само четири точки преднина. Граф Грефи натисна звънеца на стената, за да извика бармана.

— Отворете една бутилка, моля — каза той, после се обърна към мене:

— Да се подкрепим малко.

Виното беше леденостудено и много хубаво.

— Имате ли нещо против да говорим италиански? Това е моята последна слабост.

Продължихме да играем, като отпихахме от виното между ударите. Говорехме италиански, но бяхме изцяло погълнати от играта, за да говорим много. Графът спечели своите сто точки, а аз стигнах само до двадесет и четири. Той се усмихна и ме потупа по рамото.

— Сега ще изпием другата бутилка и вие ще ми разкажете за

войната.

Той почака да седна и тогава и той самият седна.

— За всичко друго освен това — казах аз.

— Не искате да говорите за нея? Добре тогава. Какво сте чели напоследък?

— Нищо — отговорих аз. — Боя се, че съм затъпял.

— Не, не сте, но трябва да четете.

— Какво ново е написано по време на войната?

— „Огънят“, от един французин — Барбюс. „Мистър Бритлинг разбира всичко“.

— Не, нищо не разбира.

— Как не разбира?

— Ей тъй, не разбира. Тези книги ги имаше в болницата.

— Значи, вие сте ги чели?

— Да, но без полза.

— Намирам, че в „Мистър Бритлинг“ много добре е показана душата на средния англичанин.

— Не разбирам нищо от душата.

— Бедно дете, никой не разбира нищо от нея. Вярващ ли сте?

— Нощем.

Граф Грефи се усмихна и завъртя чашата между пръстите си.

— Очаквах, че ще стана по-набожен, като остарявам, но не станах. И много съжалявам.

— Бихте ли желали да живеете след смъртта си? — попитах аз и веднага осъзнах, че е глупаво да говоря за смърт. Но той не се смути от тази дума.

— Зависи как ще живея. Този живот тук е много приятен. Бих желал да го живея вечно. — Той се усмихна. — И почти съм успял в това.

Седяхме в дълбоките кожени кресла, а между нас беше масата с шампанското в кофата и чашите ни.

— Ако живеете тъй дълго като мене, ще видите колко странни ще ви се сторят някои неща.

— Никак не изглеждате стар.

— Тялото ми е старо. Понякога ме е страх, че ще ми се счупи някой пръст, както се чупи парче тебешир. Но духът ми не старее и не ставам по-мъдър.

— Убеден съм, че сте мъдрец.

— Не, мъдростта на старците е голяма заблуда. Те не стават по-

мъдри, а по-предпазливи.

— В това може би се състои мъдростта им.

— Това е неприятна мъдрост. Какво цените най-много?

— Човека, когото обичам.

— Аз съм като вас. Това не е мъдрост. Цените ли живота?

— Да.

— И аз също. Защото това е всичко, което притежавам. И за да мога да давам празненства на рождения си ден. — Той се засмя. — Вие навярно сте по-мъдър от мене. Не устройвате празненства за рождения си ден.

И двамата сръбнахме по малко вино. — Какво мислите всъщност за войната? — попитах аз.

— Намирам, че е глупава.

— Кой ще я спечели?

— Италия.

— Защо?

— Те са по-млада нация.

— Нима винаги младите нации печелят войните?

— За известно време, да.

— А после какво става?

— Стават стари нации.

— И казвате, че не сте мъдрец.

— Мило момче, това не е мъдрост, а цинизъм.

— На мене ми се струва много мъдро.

— Не е съвсем така. Бих могъл да ви дам примери за потвърждение на обратното. Изпихме ли шампанското?

— Почти.

— Да прием ли още? После ще трябва да отида да се облека.

— Може би ще е по-добре да спрем дотук.

— Наистина ли не искате повече?

— Не.

Той стана.

— Желая ви много успех и много щастие, и много, много здраве.

— Благодаря. А аз ви желая да живеете вечно.

— Благодаря. Това вече съм го постигнал. И, ако някога станете набожен, молете се за мене, ако съм умрял. Помолил съм за това вече няколко приятели. Надявах се сам да стана набожен, но не станах.

Стори ми се, че той се усмихна тъжно, но не бях сигурен. Той беше много стар, лицето му беше толкова сбръчкано, че усмивката

деформираше чертите и всяка отсенка се губеше.

— Може би ще стана много набожен — казах аз. — Във всеки случай ще се моля за вас.

— Дълго се надявах, че ще стана набожен. Всички в рода ни бяха много набожни. Но аз някак си не успях да стана.

— Още е рано.

— А може би вече е много късно. Може би съм надхвърлил възрастта на религиозните чувства.

— Аз ставам религиозен само нощем.

— Тогава сте влюбен. Не забравяйте, че и това също е религиозно чувство.

— Мислите ли?

— Разбира се. — Той се приближи до масата. — Много любезен бяхте, че дойдохте да играете с мене.

— Изпитах най-голямо удоволствие.

— Да се качим горе заедно.

Глава XXXVI

Тази нощ имаше буря и аз се събудих от дъжда, който шибаше по стъклата. Той влизаше през полуотворения прозорец. Някой почука на вратата. Станах и отворих много тихо, за да не събудя Кетрин. Беше барманът, облечен с палто и държеше мократа си шапка в ръка.

— Мога ли да говоря с вас, господин поручик?

— Какво има?

— Работата е много сериозна.

Аз се поозърнах. Стаята беше тъмна. Видях локвата вода на пода пред прозореца.

— Влезте — казах аз и го поведох за ръка към банята. Затворих вратата и запалих осветлението. Седнах на ръба на ваната. — Какво има, Емилио? Някаква опасност ли ви застрашава?

— Не мене, а вас, господин поручик.

— Мене ли?

— Сутринта ще ви арестуват.

— Така ли?

— Дойдох да ви предупредя. Бях в града и чух да се говори в кафенето.

— Разбирам.

Той стоеше с мокрото си пардесю, държеше мократа си шапка в ръка и мълчеше.

— Защо искат да ме арестуват?

— Нещо във връзка с войната.

— Знаете ли какво?

— Не, но зная, че преди са ви виждали тук в униформа, а сега сте цивилен. От това отстъпление насам арестуват всички.

Размислях една минута.

— В колко часа трябва да ме арестуват?

— Сутринта. Не знам точния час.

— Какво ще ме посъветвате да направя?

Той сложи шапката си на умивалника. Беше много мокра и от нея се стичаше вода на пода.

— Ако нямате от какво да се страхувате, едно арестуване не е нищо. И все пак да попаднеш в ареста, не е приятно — особено сега.

— Не искам да ме арестуват.

— Тогова минете в Швейцария.

— Как?

— С моята лодка.

— Има буря.

— Бурята премина. Езерото е развълнувано, но все някак ще се справите.

— Кога трябва да тръгнем?

— Веднага. Могат да дойдат да ви арестуват на разсъмване.

— Ами куфарите?

— Бързо ги пригответе. Нека жена ви се облече. Аз ще се занимаю с куфарите.

— Вие къде ще бъдете?

— Ще чакам тук. Не бива да ме виждат в коридора.

Аз отворих вратата, затворих я и прекосих стаята.

Кетрин беше будна.

— Какво има, мили?

— Нищо, Кет — казах аз. — Искаш ли веднага да се облечеш и да заминеш с лодка за Швейцария?

— А ти искаш ли?

— Предпочитам да си легна пак.

— Какво се е случило?

— Барманът дойде да ме предупреди, че сутринта ще ме

арестуват.

— Да не е луд?

— Не.

— Тогава, моля те, скъпи, побързай да се облечеш, за да можем да тръгнем веднага.

Тя седна на ръба на леглото. Още беше сънena.

— Човекът в банята ли е?

— Да.

— Тогава няма да се мия. Моля те, обърни се на другата, страна.

След минута ще бъда готова.

Когато си свали нощницата, забелязах белотата на гърба й, после отвърнах очи, както, искаше тя. Бе почнала да наедрява и не искаше да я виждам така. Облякох се, като слушах тропането на дъжда по стъклата. Нямах много неща за прибиране в куфара.

— Има много място в моя куфар, Кет, ако имаш нужда.

— Почти всичко прибрах — каза тя. — Мили, ще ме помислиш за много глупава, но защо стои този човек в банята?

— С-ст, той ще ни свали куфарите.

— Колко е мил.

— Той ми е стар приятел — казах аз. — Бях обещал да му изпратя тютюн за лула.

Погледнах през отворения прозорец в тъмната нощ. Не можех да видя езерото, само мрак и дъжд. Но вятърът беше поутихнал.

— Готова съм, мили — каза Кетрин.

— Добре. — Отворих вратата на банята. — Ето куфарите, Емилио — казах аз.

Той взе двата куфара.

— Вие сте много добър, че ни помагате — каза Кетрин.

— Дребна работа, госпожо — каза той. — Радвам се, че мога да ви помогна, доколкото не рискувам да си създам неприятности. Слушайте — каза ми той. — Ще сваля куфарите през задната стълба и ще ги занеса в лодката. Вие ще излезете, все едно, че отивате на разходка.

— Чудесна нощ за разходка — каза Кетрин.

— Много лоша наистина.

— За щастие имам чадър — каза Кетрин.

Ние минахме по коридора и слязохме по главната стълба с дебелия килим. В подножието на стълбата, до вратата, вратарят седеше зад бюрото си. Той се изненада, като ни видя.

— Да не би да излизате, сър? — каза той.

— Да — отвърнах аз. — Искаме да видим бурята по езерото.

— Нямате ли чадър, сър?

— Не — казах аз. — Но това палто е непромокаемо.

Той го погледна недоверчиво.

— Ще отида да ви донеса чадър — каза той, изчезна и се върна с един голям чадър.

— Много е голям, сър — каза той.

Аз му дадох една банкнота от десет лири.

Много сте добър, сър — каза той. Благодаря. Той отвори вратата и ние излязохме в дъжда. Той се усмихна на Кетрин и тя му отвърна с усмивка.

— Не оставайте дълго навън в бурята — каза той. Ще се намокрите, сър и лейди.

Той беше отскоро вратар и неговият английски звучеше все още като буквален превод.

— Скоро ще се върнем — казах аз.

Ние слязохме по пътеката под огромния чадър и през тъмните мокри градини стигнахме до пътя, после през пътя, до покритата с лозница пътечка, която вървеше покрай езерото. Вятърът духаше откъм брега. Студен й влажен ноемврийски вятър и аз знаех, че по планините вали сняг. Минахме надлъж по кея край завързваните с вериги лодки и стигнахме до мястото, където се намираше лодката на бармана. Водата край каменния зид изглеждаше черна. Емилио излезе иззад дърветата.

— Куфарите са в лодката — каза той.

— Искам да ви платя за лодката — казах аз.

— Колко пари имате?

— Не много.

— Ще ми ги изпратите по-късно. Така ще бъде по-добре.

— Колко?

— Колкото искате.

— Кажете ми колко.

— Ако успеете да стигнете благополучно, изпратете ми петстотин франка. Тогава няма да ви бъде трудно.

— Добре.

— Ето ви и сандвичи. — Той ми подаде един пакет. — Само толкова имаше в бара. А това тук е бутилка коняк й бутилка вино.

Сложих ги в куфара си.

— Нека поне това ви платя.

— Добре, дайте ми петдесет лири.

Дадох му ги.

— Конякът е хубав — каза той. — Не се страхувайте да дадете на жена си. Нека тя да се качи вече.

Той крепеше лодката, която се повдигаше и снишаваше край зида, а аз помогнах на Кетрин да се качи. Тя седна на кърмата и се загърна в пелерината си.

— Знаете ли посоката?

— Да. Все на север.

— Знаете ли докъде?

— До след Луино.

— До след Луино и Канеро, и Канобио, и Транцано. В Швейцария ще бъдете едва при Брисаго. Трябва да отминете Монте Тамара.

— Колко е часът? — попита Кетрин.

— Едва единадесет — казах аз.

— Ако гребете непрекъснато, ще бъдете там към седем часа сутринта.

— Толкова ли е далеч?

— Тридесет и пет километра.

— Дали няма да объркаме? В такъв дъжд е нужен компас.

— Не. Карайте до Изола Бела. После заобиколете Изола Мадре и следвайте вятъра. Той ще ви изтласка до Паланца. Ще видите светлините. После се придържайте към брега.

— Вятърът може да се обърне.

— Не. Този вятър ще духа три дни. Той духа направо от Матароне. Тук имате кофа, за да изгребвате лодката.

— Нека ви дам още сега нещо за лодката.

— Не. Ще рискувам. Ако успеете, ще ми платите колкото можете.

— Добре.

— Не вярвам да се удавите.

— Дано.

— Придържайте се в посоката на вятъра.

— Добре.

Качих се в лодката.

— Оставихте ли пари за сметката ви в хотела?

— Да, в един плик в стаята.

- Добре. Всичко хубаво, господин поручик.
- Всичко хубаво. Много ви благодаря.
- Няма да ми благодарите толкова, ако се удавите.
- Какво каза той? — попита Кетрин.
- Пожела ни добър успех.
- Добър успех? — каза Кетрин. — Благодаря ви много.
- Готови ли сте?
- Да.

Той се наведе и отблъсна лодката. Аз потопих греблата във водата, после му махнах с ръка. Той също ни махна. Виждах светлините на хотела, гребях все направо, докато те изчезнаха. Вълните наоколо ни бушуваха като същинско море, но вятърът ни носеше напред.

Глава XXXVII

Гребях в тъмнината тъй, че вятърът духаше все в лицето ми. Дъждът беше спрял. Само от време на време препръскваше. Беше много тъмно и вятърът беше студен. Виждах Кетрин седнала на кърмата, но не виждах водата, когато потапах края на греблата в нея. Те бяха дълги и нямаха кожени ремъци, които да ги придържат към клиновете. Аз потапах греблата, загребвах, изтеглях ги със замах, потапах ги отново и загребвах, като се стараех да гребя колкото може по-леко. Не загребвах с плоската страна на греблата, понеже вятърът беше попътен. Знаех, че ще ми се вдигнат мехури по ръцете и исках да забавя това колкото е възможно повече. Лодката беше лека и се караше лесно. Направлявах я все напред в тъмните води. Не виждах нищо, но се надявах, че скоро ще стигнем Паланца.

Така и не видяхме Паланца. Вятърът духаше от юг и в тъмнината бяхме подминали носа, който скриваше Паланца и нейните светлини. Когато по-късно забелязахме светлини доста далеч, почти на самия бряг, това беше Интра. После дълго време не видяхме нито светлини, нито бряг, носехме се неспирно по вълните в мрака. Понякога някоя вълна така високо повдигаше лодката, че аз замахвах с греблата във въздуха, без да мога да допра водата. Езерото беше развълнувано, но аз продължавах да гребя. Изведнъж се намерихме до брега, близо до някакъв остър скалист нос, който изпъкна ненадейно пред нас. Вълните се удряха в него, издигаха се

високо и падаха обратно. Аз наблегнах на дясното гребло и отблъснах водата с лявото, после пак навлязохме навътре. Скалистият нос се изгуби от погледа ни и ние отново плувахме навътре в езерото.

— В средата на езерото сме — казах аз на Кетрин.

— Нали трябваше да видим Паланца?

— Пропуснахме я.

— Как си, мили?

— Добре.

— Бих могла да те сменя малко на греблата.

— Не, няма нужда.

— Бедната Фъргюсън — каза Кетрин. — Сутринта ще отиде в хотела и ще види, че сме заминали.

— Най-малко това ме безпокои. По-важно е да стигнем швейцарския бряг преди изгрев, за да не ни види митническата стража.

— Далеч ли е?

— Тридесет и няколко километра оттук.

Гребях цялата нощ. Накрая дланите ми така се израниха, че едвам държах греблата. На няколко пъти без малко не се разбихме о брега. Не се отдалечавах много от него, понеже ме беше страх да не се заблудя навътре и да изгубя време. Понякога бяхме, тъй близо, че можехме да различим редицата дървета, пътя край брега и планините отзад. Дъждът спря, вятърът разгони облаците и луната се показа; като погледнах назад, видях дългия тъмен нос Кастаниола и езерото с белите зайчета, а малко по-далеч луната, кацнала над високите заснежени върхове. После небето отново се покри с облаци, планините и езерото изчезнаха, но беше много по-светло от преди и ние виждахме брега. Виждах го толкова ясно, че отведох, лодката по навътре да не би да я забележи митническата стража от пътя за Паланца. Когато луната пак се появи, видяхме белите вили на брега по склоновете на планината и бялата ивица на пътя между дърветата. Не преставах да гребам мито за минута.

Езерото се разширяваше и на другия бряг, в подножието на планините, забелязахме светлини. Навярно беше Луино. Забелязах една клинообразна цепнатина между планините на другия бряг, затова реших, че там трябва да е Луино. В такъв случай бяхме се движили добре. Изтеглих греблата и легнах по гръб. Бях страшно много уморен от гребането. Ръцете, раменете и гърбът ме боляха, а дланите ми бяха изранени.

— Да отворя ли чадъра? — каза Кетрин. — Вятърът ще го надуе като платно и ще кара лодката.

— Можеш ли да управляваш?

— Мисля, че да.

— Тогава вземи това гребло, дръж го под мишница до ръба на лодката и направлявай, а аз ще държа чадъра.

Отидох отзад, за да ѝ покажа как да държи греблото. Взех големия чадър, който ни беше дал вратарят, седнах с лице към носа на лодката и го отворих. Хванах го от двете страни и възседнах дръжката му, като преди това закрепих закривения ѝ край за седалката. Вятърът нахлу в него, аз усетих как лодката полетя напред и се вкопчих колкото мога по-здраво за двата края. Вятърът го надуваше и лодката се носеше много бързо.

— Ние просто летим — каза Кетрин.

Не виждах нищо освен спиците на чадъра. Той се издуваше и чувствувах как ни влече. Опирах здраво краката си и с все сили се мъчех да го удържа, но той изведнъж се обърна. Усетих, че една от спиците ми одраска челото. Опитах се да уловя горната част, която се огъваше от вятъра, но не успях и се намерих яхнал върху дръжката на един обърнат наопаки, изпокъсан чадър, докато преди минута само бях държал едно издуто от вятъра платно. Откачих дръжката от пейката, оставих чадъра на носа и отидох да взема греблото от Кетрин. Тя се смееше. Хвана ме за ръката и продължи да се смее.

— Какво има?

Аз, взех греблото.

— Ти беше толкова смешен с това нещо в ръцете.

— Сигурно.

— Не се сърди, мили. Беше толкова смешно! Ти изглеждаше двадесет фута широк и така нежно стискаше двата края на твоя чадър.

Тя се задави от смях.

— Ще гребя.

— Почини си и пийни нещо. Такава хубава нощ и толкова път изминахме.

— Трябва да обърна лодката напреки на вълните.

— Сега ще извадя бутилката. И си почини малко, мили.

Аз вдигнах греблата и вълните ни залюшкаха. Кетрин отвори куфара. Подаде ми шишето с коняка. Аз извадих тапата с джобното си ножче и отпих доста голяма глътка. Конякът беше силен и по цялото ми тяло се разля топлина, почувствувах се стоплен и ободрен.

— Чудесен коняк — казах аз.

Луната отново се бе скрила, но брегът се виждаше. Напред в далечината забелязах някакъв нос, който се връзваше дълбоко навътре в езерото.

— Не ти ли е студено, Кет?

— Много ми е добре, само малко съм схваната.

— Изгреби тази вода и ще можеш да си протегнеш краката.

Почнах пак да гребя, като се вслушвах в скърцането на клиновете и дращенето на тенекиената кофа под пейката в задната част на лодката.

— Би ли ми подала кофата — казах аз. — Искам да пия.

— Но тя е много мръсна.

— Няма значение, ще я изплакна.

Чух Кетрин да я плакне зад борда на лодката. После ми я подаде пълна с вода. Бях ожаднял от коняка, а водата беше тъй ледена, че ме заболяха зъбите. Погледнах към брега. Бяхме се приближили към дългия нос. В залива се виждаха светлини.

— Благодаря — казах аз, като й подадох обратно кофата.

— На вашите услуги, моля — каза Кетрин. — Има още, ако искаш.

— Не искаш ли да хапнеш нещо?

— Не, още не съм гладна. Трябва да пазим припасите за момента, когато ще огладнеем.

— Добре.

Навлязох пак навътре в езерото, за да заобиколя носа. Тук то доста се стесняваше. Луната пак се бе показала и митническата стража можеше да забележи нашата лодка, ако наблюдаваше от брега.

— Как си, Кет? — попитах аз.

— Добре съм. Къде сме сега?

— Едва ли ни остават повече от осем мили път.

— Колко много ще трябва да гребеш още, бедничкият ми. Не си ли уморен?

— Не, само дланите ме болят.

Продължавахме да пътуваме все на север. Планинската верига на десния бряг се прекъсваше и отвесният склон се спускаше ниско към брега. Това навярно беше Канобио. Гледах да се придържам понавътре, защото именно сега беше най-голямата опасност да се натъкнем на стражата. На другия бряг срещу нас се изправяше висока куполообразна планина. Бях уморен. Разстоянието, което ни

оставаше, не беше голямо, но когато човек не е вече във форма, му се струва голямо. Знаех, че трябва да отмина тази планина и да карам нагоре по езерото поне още пет мили, преди да стигна в швейцарски води. Луната вече залязваше, но преди да залезе напълно, небето пак се заоблачи и стана много тъмно. Държах се по-далеч от брега и от време на време спирах да гребя, за да си почина, и вдигах греблата така, че вятърът да бие в тях.

— Дай аз да погребя малко — каза Кетрин.

— Мисля, че не е подходящо за тебе.

— Глупости. Какво ще ми стане. Само ще се пораздвижи малко.

— По-добре недей, Кет.

— Глупости говориш. Умереното гребане е дори препоръчително за бременни жени.

— Добре, тогава погребя малко, но умерено. Аз ще седна отзад, а ти ела тук. Дръж се за двата борда, когато се местиш.

Като вдигнах яката си, аз се настаних отзад и гледах Кетрин как гребеше. Тя гребеше много добре, но лопатите бяха дълги и ѝ пречеха. Отворих куфара, изядох два сандвича и отпих една глътка коняк. Изведнъж се почувствувах по-добре и отпих още една глътка.

— Кажя ми когато се измориш — казах аз и после добавих: — Внимавай да не се удариш с греблото по корема.

— Ако това се случи — каза Кетрин между две загребвания, — животът би станал по-прост.

Отпих още една глътка коняк.

— Как върви?

— Добре.

— Кажя ми когато ти омръзне.

— Добре.

Отпих още една глътка от коняка после, като се опирах на двата борда на лодката, се преместих, отпред.

— Остави, така ми е добре.

— Върни се отзад. Починах си достатъчно.

Известно време, благодарение на коняка, гребях лесно и без да прекъсвам. После започнах да забивам веслата много надълбоко и скоро вече едва замахвах. В устата си усещах някакъв неприятен металически вкус, понеже бях гребал много силно след коняка.

— Дай ми една глътка вода — казах аз.

— Ако искаш, и повече — каза Кетрин.

Призори почна да ръми. Вятърът беше утихнал или може би

планините, които ограждаха езерото пазеха завет. Когато разбрах, че приближава да съмне, настаних се по-удобно и почнах да гребя силно. Не знаех къде сме и исках по-скоро да стигнем в швейцарски води. Когато почна да се развиделява, бяхме съвсем близо до брега. Виждаха се скалите и дърветата.

— Какво е това? — попита Кетрин.

Облегнах се на греблата и се ослушах. Чуваше се тракането на моторна лодка. Приблжихме се до самия бряг и спряхме. Шумът се усилваше и ние забелязахме лодката, под дъжда малко зад нас. На кърмата седяха четирима *guardia di finanza**, шапките им на алпийски стрелци бяха ниско нахлупени, яките им бяха вдигнати и пушките им висяха на гърба. Всички изглеждаха сънени в тази ранна утрин. Виждах жълтото на шапките им и жълтите значки по яките на шинелите им. Лодката ни отмина и се изгуби в дъжда.

[* Митничарска стража (итал.). — Б.пр.]

Пак поех към вътрешността на езерото. Ако наистина бяхме тъй близо до границата, не исках да бъдем спрени от някой караул по шосето. Държах се на такова разстояние, което ми позволяваше да различавам брега, и гребях още три четвърти час под дъжда. Чухме още една моторница. Спрях и почаках, докато шумът от мотора се отдалечи по езерото.

— Мисля, че сме в Швейцария, Кет — казах аз.

— Наистина ли?

— Не можем да знаем, преди да видим швейцарски войници.

— Или швейцарска флота.

— Не се шегувай с швейцарската флота, защото втората моторница, която чухме, навярно принадлежи към нея.

— Ако сме в Швейцария, ще се угостим с хубава закуска. В Швейцария имат чудесни кифли и масло, и мармалад.

Беше съвсем светло и росеше ситен дъжд. Вятърът все още духаше от юг и ние виждахме вълните да бягат запенени към края на езерото. Бях сигурен, че сме в Швейцария. На брега зад дърветата се виждаха къщи, а малко по-горе едно село с каменни къщи, няколко вили по хълмовете и черква. Огледах пътя, който се точеше край брега, за да видя дали няма стража, но не видях никого. После пътят се спусна съвсем близо до езерото и аз видях някакъв войник да излиза от едно кафене. Той носеше сиво-зелена униформа и каска като на немците. Лицето му лъхаше на здраве. Имаше малки мустачки, които приличаха на четка за зъби. Той ни погледна.

— Махни му с ръка — казах аз на Кетрин.

Тя му махна, войникът се усмихна смутено и също и махна. Аз гребях по-бавно. Минавахме край селото.

— Сигурно отдавна сме отминали границата — казах аз.

— Трябва обаче да сме съвсем сигурни, мили. Не бива да ни върнат пак в Италия.

— Границата е далеч зад нас. Това навярно е митническата станция. Почти съм сигурен, че сме стигнали Брисага.

— А тук италианци няма ли? В митническите пунктове винаги има хора от двете страни.

— Във военно време няма. Сега едва ли пуцат италианците да минават през границата.

Това беше хубаво малко градче. По целия кей бяха наредени рибарски лодки; а върху поставки бяха проснати мрежи. Валеше ситен ноемврийски дъжд, но въпреки дъжда всичко, изглеждаше чисто и весело.

— Искаш ли да спрем тук и да закусим?

— Искам.

Аз наблегнах силно върху лявото гребло и се приближих до брега, после, когато се изравнихме с кея, обърнах лодката, за да може да се прилепи. След това прибрах греблата, хванах се за една желязна халка и скочих върху мокрия камък. Бях в Швейцария. Завързах лодката и подадох ръка на Кетрин.

— Ела бързо, Кет. Това е чудесно усещане.

— Ами куфарите?

— Ще ги оставим в лодката.

Кетрин слезе. Бяхме заедно в Швейцария.

— Каква хубава страна — каза тя.

— Наистина е прекрасна.

— Да отидем да закусим.

— Не е ли наистина чудесна тази страна? Просто ми е приятно да я чувствавам под краката си.

— Аз съм все тъй вдървена, че още не мога да изпитам това чувство. Но страната действително е прекрасна. Мили, даваш ли си сметка, че сме тук, далеч от онази мръсна Италия?

— Да, давам си сметка, давам си напълно сметка. Струва ми се, че днес за първи път наистина си давам сметка за нещо.

— Погледни къщите. Не е ли прекрасен този площад? Ето едно място, където можем да закусим.

— И какъв приятен дъжд. Няма такъв дъжд в Италия. Тук дъждът е весел.

— И ние сме в Швейцария, скъпи. Съзнаваш ли наистина, че сме в Швейцария?

Влязохме в кафенето и седнахме на една чиста дървена маса. Бяхме замаяни от радост. Една много мила жена, с чиста престилка, дойде да ни попита какво желаем.

— Кифли, мармалад и кафе — поръча Кетрин.

— Съжалявам, но от войната насам нямаме кифли.

— Тогава обикновен хляб.

— Мога да ви го препека.

— Добре.

— Аз искам и омлет.

— Колко яйца желае господинът?

— Три.

— Поръчай си четири, мили.

— Четири яйца.

Жената се отдалечи. Целунах Кетрин и й стиснах силно ръката в моята. Гледахме се един друг. Оглеждахме заведението.

— Мили, кажи, не е ли прекрасно?

— Чудесно е — отвърнах аз.

— Не съжалявам, че няма кифли — каза Кетрин. — Цяла нощ мислих за тях, но не съжалявам, никак не съжалявам.

— Предполагам, че няма да се забавят да ни арестуват.

— Не мисли за това, мили. Нека закусим най-напред. След закуската няма да ни се стори така страшно. Освен това нищо не могат да ни сторят. Аз съм британска поданичка, а ти си американски, и всички документи са ни в ред.

— Ти носиш паспорта си, нали?

— Разбира се. Но хайде да не говорим за това. Да бъдем щастливи.

— По-щастлив от това не мога да бъда — казах аз.

Една голяма сива котка с вдигната опашка се приближи до масата ни и мъркайки, се потърка о крака ми. Наведох се да я погала. Кетрин ми се усмихна щастливо.

— Ето кафето иде — каза тя.

Арестуваха ни след закуската. Разходихме се из градчето, после слязохме на кея, за да приберем куфарите си. Един войник стоеше на стража до лодката.

— Ваша ли е тази лодка?

— Да.

— Откъде идвате?

— От долния край на езерото.

— Тогава ще ви помоля да ме последвате.

— Ами куфарите?

— Можете да си ги вземете.

Аз взех куфарите, а Кетрин тръгна до мене. Войникът ни заведе до митницата. Там един много слаб и заядлив поручик ни разпита.

— От каква народност сте?

— Аз съм американец, госпожата е англичанка.

— Покажете си паспортите.

Подадох му моя и Кетрин извади своя от ръчната си чанта.

Той дълго ги разглежда.

— Защо влизате в Швейцария с лодка?

— Аз съм спортист — казах аз. Гребането е моят любим спорт.

Карам лодка винаги, когато ми се удаде случай.

— Защо идвате в Швейцария?

— За зимен спорт. Ние сме туристи и се интересуваме от зимен спорт.

— Тук не е място за зимен спорт.

— Знам. Ние искаме да отидем там, където можем да се занимаваме със зимен спорт.

— Какво правехте в Италия?

— Аз следвах архитектура, а братовчедка ми живопис.

— Защо заминахте?

— Искаме да се занимаваме със зимен спорт. Във военно време не може да се учи архитектура.

— Моля, почакайте тук — каза поручикът.

Взе със себе си паспортите ни и влезе в сградата.

— Ти си чудесен, мили — забеляза Кетрин. — Продължавай така. Искаш да се занимаваш със зимен спорт.

— Имаш ли понятие от живопис?

— Рубенс — каза Кетрин.

— Твърде много плът.

— Тициан — каза Кетрин.

— Тицианови коси — допълних аз. А Монтеня?

— Не ми слагай примки — каза Кетрин. — Но и този го знам.

Много суров.

— Много суров — повторих аз. — Навсякъде отпечатыци от гвоздеи.

Виждаш ли каква чудесна съпруга ще имаш? — каза Кетрин. — Ще мога да говоря за изкуство с твоите клиенти.

— Ето го, идва — казах аз.

Високият слаб поручик излезе от митницата с паспортите ни в ръка.

— Ще трябва да ви изпратя в Локарно — каза той. — Можете да вземете файтон. Един войник ще ви придружи.

— Много добре — казах аз. — Ами лодката?

— Лодката се конфискува. Какво имате в куфарите си?

Той прерови съдържанието на двата куфара и извади шишето с коняка.

— Искате ли да го изпием заедно? — попитах аз.

— Не, благодаря. — Той се изправи. — Колко пари имате?

— Две хиляди и петстотин лири.

Това очевидно му направи добро впечатление.

— Колко има братовчедка ви?

Кетрин имаше над хиляда и двеста лири. Поручикът остана доволен. Държането му стана по-приветливо.

— Ако търсите място за зимен спорт — каза той, — най-добро е Венген. Баща ми държи там един хубав хотел. Отворен е през цялата година.

— Чудесно — казах аз. — Ще ми дадете ли адреса?

— Ще ви го запиша на една картичка.

Той ми подаде картичката много учтиво.

— Войникът ще ви заведе до Локарно. Паспортите ви ще вземе той. Съжалявам, но няма как. Надявам се, че ще ви дадат виза или разрешение за престой.

Той подаде двата, паспорта на войника и с куфарите в ръка, тръгнахме през града да търсим, файтон.

— Ей! — Поручикът извика войника. Каза му нещо на диалект. Войникът, си метна пушката през, рамо и взе куфарите.

— Каква чудесна страна — казах аз на Кетрин.

— И тъй практична.

— Благодаря много — казах аз на поручика.

Той махна с ръка.

— На вашите услуги — каза той.

Ние последвахме нашия пазач през града.

Отидохме в Локарно с файтон. Войникът се качи на седалката до файтонджията. В Локарно всичко мина добре. Разпитаха ни, но много учтиво, защото имахме паспорти и пари. Едва ли повярваха и една моя дума и аз сам намирах това глупаво, но беше като в съд. Не ти трябва разумни доводи, само формална мотивировка и никакви подробни обяснения. Имахме паспорти и щяхме да харчим пари, затова ни дадоха временна виза. Тя можеше да ни бъде отнета по всяко време. Трябваше да се обаждаме в полицията където отидехме.

Можем ли да отидем където искаме? Да. Където искаме да отидем?

— Къде искаш да отидеш, Кет?

— В Монtringьо.

— Много приятно място — каза чиновникът. — Вярвам, че ще ви хареса.

— В Локарно също е много приятно — каза друг чиновник. — Сигурен съм, че много ще ви хареса. Локарно е много хубав град.

— Търсим място за зимен спорт.

— Монtringьо не е за зимен спорт.

— Извинете, че се намесвам — каза другият чиновник. — Аз съм от Монtringьо. Разбира се, че има условия за зимен спорт по линията Монtringьо — Оберланд Берноа. Нечестно би било да отречете.

— Не го отричам. Само казвам, че в Монtringьо не се занимават със зимен спорт.

— Оспорвам — каза другият чиновник. — Оспорвам това твърдение.

— А аз го поддържам.

— Оспорвам твърдението ви. Аз сам съм се спускал с luge* по улиците на Монtringьо, и то неведнъж. А това безусловно е зимен спорт.

[* Малка спортна шейна (фр.). — Б.пр.]

Вторият чиновник се обърна към мене:

— Под зимен спорт спускането с luge ли имахте пред вид, господине? Уверявам ви, ще се чувствувате много добре тук, в Локарно. Ще видите, че климатът е здрав и околностите — много красиви. Ще ви хареса.

— Господинът изказа желание да отиде в Монtringьо.

— Какво всъщност наричате luge? — каза аз.

— Виждате ли, той дори не е чувал тази дума.

Това много зарадва втория чиновник. Той тържествуваше.

— Luge — каза първият — е същото като тобоган.

— Позволявам си да ви възразя. Тобоганът е нещо съвсем различно. Тобоганите се правят в Канада от плоски летви, а шейните, наречени luge, са най-обикновени шейни с плъзгачи. Нека бъдем точни.

— Там ще можем ли да се спускаме с тобоган? — попитах аз.

— Да, разбира се, че ще можете — каза първият чиновник. — В Монтрьо се продават чудесни канадски тобогани. Братя Окс търгуват с тобогани. Те сами си ги внасят от чужбина.

Вторият чиновник се обърна.

— За тобоган ти трябва специална писта — каза той. — Не можеш да се спускаш с тобоган из улиците на Монтрьо. Къде ще отседнете?

— И аз още не знам — казах аз. — Току-що пристигнахме от Брисаго. Файтонът ни чака отвън.

— Няма да сбъркате, ако отидете в Монтрьо — каза първият чиновник. — Там има прекрасен мек климат. И няма да става нужда да отивате далеч, за да спортувате.

— Ако наистина ви интересува зимният спорт, трябва да отидете в Енгадин или Мюрен. Смятам за свой дълг да възразя срещу този съвет да отидете в Монтрьо за зимен спорт.

— В Ле-з'Аван, над Монтрьо, има прекрасни условия за всички видове зимен спорт.

Защитникът на Монтрьо ядосано изгледа колегата си.

— Господа — казах аз, — за съжаление ние трябва да вървим. Братовчедка ми е много уморена. Ще отидем временно в Монтрьо.

— Поздравявам ви.

Първият чиновник ми стисна ръка.

— Сигурен съм, че ще съжалявате, загдето сте напуснали Локарно — каза вторият. — Във всеки случай, щом пристигнете в Монтрьо, представете се в полицията.

— Няма да имате неприятности с полицията — увери ме първият. — Ще видите, че жителите са много сърдечни и дружелюбни.

— Благодаря много и на двама ви — казах аз. — Вашите съвети ще ни бъдат много полезни.

— Довиждане — каза Кетрин. — Благодаря много.

Двамата ни придружиха до вратата и се поклониха, застъпникът за Локарно доста хладно. Слязохме по стъпалата и се качихме във

файтона.

— Велики боже! — каза Кетрин. — Защо трябваше да се бавим толкова?

Дадох на файтонджията адреса на хотела, който ми бе препоръчал един от чиновниците. Той хвана юздите.

— Ти забрави армията — каза Кетрин.

Войникът стоеше до файтона. Дадох му една банкнота от десет лири.

— Нямам още швейцарски пари — казах аз.

Той поблагодари, поздрави и си тръгна. Файтонът потегли към хотела.

— Какво те накара да избереш Монtringo? — попитах аз Кетрин. — Наистина ли искаш да отидеш, там?

— Това беше първото, име, което ми дойде на ум — каза тя. — Там не е лошо. Бихме могли да намерим някое място в планината.

— Спи ли ти се?

— Да, просто заспивам.

— Сега хубаво ще се наспим. Горката Кет, ти прекара една дълга и мъчителна нощ.

— Много забавно ми беше — каза тя. — Особено когато ти държеше чадъра.

— Вярваш ли наистина, че сме във Швейцария?

— Не. Страхувам се да не се събудя и да се окаже, че не е вярно.

— И аз също.

— Вярно е, нали, мили? Не те придружавам само до гарата в Милано, за да те изпратя?

— Надявам се, че не.

— Не говори така. Страх ме е. Може би тъкмо там отиваме.

— Толкова съм уморен, че просто не мога да разсъждавам.

— Покажи си ръцете.

Показах ѝ ги. Целите ми длани бяха изранени.

— Но на задника нямам рана — казах аз.

— Не богохулствуй!

Чувствах се много изморен, главата ми беше като празна. Напрежението ми беше спаднало. Файтонът се люшкеше по улицата.

— Горките ти ръце — каза Кетрин.

— Не ги докосвай. Дявол да ме вземе, ако знам къде сме. Ей, къде отиваме? — подвикнах аз на файтонджията.

Той спря коня си.

— В хотел „Метропол“. Нали там искахте да отидете?

— Да — казах аз. — Добре ли си, Кет?

— Да, мили. Не се тревожи. Ще се наспим и утре няма да си тъй уморен.

— Да. Чувствувам се като пиян. Днешният ден беше цяла оперета. А може и да съм гладен.

— Просто си уморен, мили. Ще ти мине.

Файтонът спря пред хотела. Някакво момче излезе да вземе куфарите.

— Сега се чувствувам по-добре — казах аз.

Прекосявахме тротоара пред хотела.

— Сигурна съм, че ще ти мине. Просто си уморен. Трябва да си отспиш.

— Във всеки случай вече сме в Швейцария.

— Да. Наистина сме в Швейцария.

Влязохме в хотела след момчето, което носеше куфарите.

Книга пета

Глава XXXVIII

Тази есен снегът заваля много късно. Ние живеехме в една кафява, дървена къща сред боровете, на склона на планината. Нощем падаше слана и в двете кани за вода върху скрина сутрин имаше тънка корица лед. Рано сутрин мадам Гутинген влизаше в стаята, за да затвори прозорците и да запали голямата кахлена печка. Боровите дърва працияха, докато се разгорят, после огънят започваше да бумти в печката и когато мадам Гутинген влизаше за втори път в стаята, тя носеше големи цепеници и една кана с топла вода. Щом стаята се стоплеше, тя ни донасяше закуската. Седнали в леглото си, ние закусвахме и гледахме езерото и планините отвъд на френския бряг. Планинските върхове бяха покрити със сняг, а езерото беше стоманеносинкаво.

Вън, точно срещу шалето, един път водеше нагоре в планината. Колеите и браздите бяха твърди като желязо от студа. Пътят се изкачваше направо през гората и като опасваше планината, стигаше

до едно място, където имаше ливади и плевни и хижи в ливадите на края на гората над самата долина. Долината беше дълбока и на дъното ѝ течеше река, която се вливаше в езерото, и когато вятърът духаше откъм долината, се чуваше как водата ромони в камъните.

Често се отбивахме от пътя и тръгнахме по някоя пътека през боровете. Почвата в гората беше мека, не замръзваше от студа както пътят. На нас никак не ни пречеше, че земята на пътя е твърда, понеже подметките и токовете на обувките ни бяха подковани с гвоздеи и те се забиваха в замръзналите бразди. Беше приятно и освежително да се върви по пътя с подковани обувки, но още по-приятно беше да се върви из гората.

От къщата, в която живеехме, планината започваше да слиза почти отвесно към малката равнина на брега на езерото и в слънчеви дни ние сядяхме на верандата и гледахме пътя, който се виеше по склона на планината, и разположените на тераси лозя със заспалите зимен сън лози, каменните зидове, които разделяха нивите, и по-долу от лозята къщите на града, който беше разположен върху тясната равнина покрай брега на езерото. В езерото имаше един остров с две дървета, които приличаха на платна на рибарска лодка. Планините от другата страна на езерото бяха стръмни и островърхи и там, на края на езерото, между две планински вериги, равна като длан, се простираше долината на Рона. А по-нататък, там, където планините прорязваха долината, се издигаше Дан дю Миди, една висока снежна планина, която господствуваше над долината, но беше толкова далеч, че не хвърляше никаква сянка надолу.

Когато беше слънчево, обядвахме на верандата, но през другото време ядяхме горе, в една малка стая с дъсчени стени, с голяма печка в единия ъгъл. Купихме си книги и списания от града и един екземпляр от Хоил и научихме много игри на карти за двама. Малката стая с печката беше нашата дневна. Имаше две кресла и една масичка за книгите и списанията, а на масата за ядене, когато я разтребеха, играехме на карти. Monsieur и madame Гутинген живееха долу, понякога ги чувахме да разговарят вечер. Те изглежда, също бяха много щастливи: по-рано той бил метр д'отел, а тя камериерка в същия хотел и бяха успели да спестят пари и да си купят тази къща. Имаха един син, който се готвеше да става метр д'отел. Работеше в някакъв хотел в Цюрих. На долния етаж имаше едно помещение, дето продаваха вино и бира, и понякога вечер чувахме каруцари да спират на пътя и да се качват по стъпалата, за да влязат и изпият по чаша

вино.

В коридора, близо до вратата на дневната, имаше сандък с дърва. Оттам вземах цепеници, за да поддържам огъня. Вечер не стояхме до късно. Лягахме си тъмното, в голямата стая, и щом се съблечохме, аз отварях прозорците, гледах нощта и студените звезди и борове под прозореца, после изтичвах да си легна. Добре се чувствувахме в леглото с този студен и чист въздух и нощта навън. Нощем спяхме добре и, ако се събудех, знаех от какво е, полекичка, за да не събудя Кетрин, дръпвах пухената покривка върху нас и пак заспивах. Войната ми се струваше толкова далеч, колкото футболният мач на някой си колеж. Но от вестниците знаех, че още се бият в планините, понеже снегът беше закъснял.

Понякога слизахме пеша до Монtringo. Имаше една пътечка, която се виеше по планината, но тя беше много стръмна и ние обикновено предпочитахме да се спуснем по шосето и по това широко, замръзнало шосе вървахме между полята, после между каменните огради на лозята, а още по-долу между къщите на селата, които се намираха край пътя. Селата бяха три — Шерне, Фонтаниван и друго едно, което не помня. После минавахме край един стар каменен зид. Той се издигаше масивен и четвъртит върху една издатина на планинския склон, с лозя, разположени на тераси, и всяка лоза прикрепена за кол, и лозите сухи и кафяви, пръстта готова за снега, а езерото долу гладко и сиво като от стомана. От замъка пътят се спущаше стръмно надолу, после завиваше надясно и навлизаше в Монtringo съвсем полегат и застлан с обли камъни.

В Монtringo не познавахме никого. Вървахме покрай езерото, гледахме лебедите и многобройните чайки и морски лястовици, които, щом се приближавахме, отлитаха, надавайки тъжни крясъци. Навътре имаше ята от гмурци, малки и черни, които оставяха бразди във водата, когато плуваха. В града тръгвахме по главната улица и разглеждахме витрините. Имаше много големи хотели, които бяха затворени, но повечето от магазините бяха отворени и хората бяха доволни да ни видят. Имаше един хубав фризьорски салон, където Кетрин влезе веднъж да се фризира. Собственичката беше много приятна жена и беше единственият човек, когото познавахме в Монtringo. Аз отидох да почакам Кетрин в една бирария и там пих черна мюнхенска бира и четох вестниците. Четох „Кориере дела Сера“ и английските и американски вестници от Париж. Всички обявления бяха зачеркнати, вероятно за да не се използват за

сношение с неприятеля. Вестниците не бяха весело четиво.

Всичко вървеше зле. Седях в един ъгъл с голяма кана черна бира пред мене и една кесия, пълна със солени кифлички, които ядох заради соления им вкус и заради хубавия вкус, който придаваха и на бирата, и четях за пораженията. Очаквах всеки момент Кетрин да дойде, но тя не идваше. Оставих вестника на мястото му, платих си бирата и тръгнах нагоре по улицата, за да я пресрещна. Беше студен, мрачен и неприветлив ден, и дори камъните на къщите изглеждаха студени. Кетрин беше още в салона. Жената ѝ къдреше косите. Седнах в малката кабина и загледах. Зрелището ме вълнуваше. Кетрин ми говореше и се усмихваше. Понеже се вълнувах, гласът ми беше леко дрезгав. Машата тракаше приятно, беше топло и уютно в кабината и аз виждах Кетрин в три огледала. После жената вчеса косите на Кетрин, тя се погледна в огледалото и направи някои промени, като вадеше и разместваше фуркетите. Най-после стана.

— Съжалявам, че толкова се забавих.

— На господин му беше интересно, нали, господине? —

Жената се усмихна.

— Да — отвърнах аз.

Излязохме и тръгнахме по улицата. Беше студено и мъгливо и духаше вятър.

— О, мила, колко те обичам! — казах аз.

— Кажи, не прекарваме ли хубаво? — каза Кетрин. — Искаш ли да отидем някъде да пием бира вместо чай? По-полезно е за малката Кетрин, няма да ѝ позволи много да наедрее.

— Малката Кетрин — казах аз, — тази ленивка.

— Тя се държи много добре — додаде Кетрин. — Едва я усещам. Докторът казва, че бирата е полезна за мене, а на нея ѝ пречи да дебелее.

— Ако ти ѝ попречиш да надебелее и ако излезе момче, бихме могли да го направим жокей.

— Ще трябва навярно да се оженим, ако се роди това дете — каза Кетрин.

Седнахме в бирарията, на масата в ъгъла. Вън почваше да се смрачава. Беше още рано, но денят беше мрачен и нощта бързо настъпваше.

— Да се оженим още сега — казах аз.

— Не — възрази Кетрин, — сега е неудобно. Вече много личи. Не искам да се ожения в това положение.

— Жалко, че не се оженихме по-рано.

— Може би щеше да е по-добре. Но кога можехме да го направим, мили?

— Не знам.

— Във всеки случай аз знам едно нещо: не искам да се омъжа, докато съм така обемиста.

— Още не си никак обемиста.

— Не е вярно, мили. Фризьорката ме попита дали ни е първото. Излъгах я, казах и, че имаме вече две момчета и две момичета.

— Кога ще се оженим?

— Щом изтънея пак. Искам да направим една хубава сватба, всички да казват: каква чудесна млада двойка.

— Не ти ли е неприятно, че не си омъжена?

— Не, скъпи, защо да ми е неприятно? Единственият път, когато се почувствувах зле беше в Милано, тогава имах чувството, че съм паднала жена, но това трая само седем минути, и то поради обстановката. Не съм ли една добра, малка женица?

— Ти си прелестна малка женица.

— Тогава не отдавай толкова значение на формалностите, мили. Ще се омъжа за тебе, щом си възвърна линията.

— Добре.

— Не мислиш ли, че ще е добре да изпия още една бира?

Докторът ми каза, че съм много тясна в таза и че колкото по-слабичка е малката Кетрин, толкова по-лесно ще се роди.

— Какво друго каза той? — с тревога попитах аз.

— Нищо. Кръвното ми налягане е добро. Той е във възторг от него.

— Какво каза за това, че си тясна в таза?

— Нищо, съвсем нищо. Казва, че е по-добре да не карам ски.

— Правилно.

— Каза, че е много късно да започвам, ако досега никога не съм карала. Каза, че мога да карам само ако съм сигурна, че няма да падна.

— Той е голям шегаджия.

— Беше много мил наистина. Ще го повикаме за раждането на бебето.

— Пита ли го дали не трябва да се омъжиш?

— Не. Казах му, че сме женени от четири години. Нали разбираш, мили, ако се омъжа за тебе, ще стана американка и според

американските закони детето ни ще бъде законно, независимо от датата на женитбата.

— Къде го прочете това?

— В нюйоркския „Уърлд Олманак“, в библиотеката.

— Ти си просто възхитителна.

— Много се радвам, че ще стана американка. И ще отидем в Америка, кали, скъпи? Искам да видя Ниагарския водопад.

— Ти си чудесно момиче.

— Имаше още нещо, което исках да видя, но не си го спомням.

— Кланиците?

— Не. Не мога да си спомня.

— Улуърт билдинг?

— Не.

— Големия каньон?

— Не, но и него бих искала да видя.

— Какво тогава?

— О, спомням си, Голдън Гейт. Това искам да видя. Къде е то?

— Сан Франциско.

— Тогава там да отидем.

— А сега да се качим в планината, искаш ли? Имаме ли време за влака?

— Има един влак малко след пет часа.

— Него да вземем.

— Добре, но ще изпия още една бира.

Когато излязохме и прекосихме улицата и започнахме да се изкачваме по стълбите, които водеха към гарата, беше много студено. Леден вятър духаше от долината на Рона. Витрините на магазините бяха осветени; ние се качихме по стръмните каменни стълби до горната улица, после по други стълби стигнахме гарата. Електрическият влак, целият осветен, чакаше. На един голям циферблат беше обозначен часът за тръгване. Стрелките показваха пет и десет. Погледнах часовника на гарата. Беше пет и пет. Когато се качвахме във вагона, видях ватмана и кондуктора, които излизаха от бюфета. Седнахме и отворихме прозореца. Влакът се отопляваше с електричество и във вагона беше душно, но през отворения прозорец влезе свеж въздух.

— Уморена ли си, Кет — попитах аз.

— Не. Чувствувам се чудесно.

— Пътят не е дълъг.

— Аз обичам да пътувам. Не се безпокой за мене, мили. Много съм добре.

Снегът заваля едва три дни преди Коледа. Една сутрин, като се събудихме, валеше сняг. Печката бумтеше, ние лежахме и гледахме как вали. Madame Гутинген отнесе таблата от закуската и сложи още дърва в печката. Вън бушуваше силна снежна буря. Madame Гутинген каза, че започнала още към полунощ. Аз отидох до прозореца да погледна, но навън не се виждаше дори другата страна на пътя. Вятърът свиреше бясно и въртеше снега. Легнах си отново и почнахме да си говорим.

— Жалко, че не мога да ходя на ски — каза Кетрин. — Отвратително е, че не бива да карам ски.

— Ще вземем един бобслей и ще се спуснем по пътя. Няма да бъде по-опасно от кола.

— Няма ли да друсам?

— Ще опитаме.

— Дано не друсам много.

— След малко ще излезем да се поразходим по снега.

— Преди обед — каза Кетрин, — за апетит.

— Аз и тъй винаги съм гладен.

— И аз също.

Излязохме във виелицата. Навсякъде беше навяло, тъй че не можахме да отидем много далеч. Аз вървях напред и проправях път, но като стигнахме до гарата, не ни се вървеше повече. Снегът падаше тъй гъст, че едва виждахме и влязохме в малката гостилница до гарата. Изчеткахме се един друг с една метла, после седнахме на пейката и си поръчахме по един вермут.

— Голяма буря — каза келнерката.

— Да.

— Тази година снегът закъсня.

— Да.

— Да изям ли едно блокче шоколад? — попита Кетрин. — Или ще си разваля обедата! Все съм гладна.

— Разбира се, изяж.

— Искам да е с лешници — каза Кетрин.

— Те са много хубави — каза келнерката. — И аз тях предпочитам.

— А аз ще изпия още един вермут.

Когато тръгнахме пак, нашата пътека беше затрупана от сняг.

Имаше само леки вдлъбнатини, там, където бях стъпвал преди. Снегът ни шибаше право в лицето и едва виждахме. Изчеткахме се и влязохме да обядваме. Monsieur Гутинген ни прислужваше.

— Утре ще може да се излезе на ски — каза той. — Скиор ли сте, мистър Хенри?

— Не, но искам да се науча.

— Много лесно ще се научите. Синът ми ще бъде тук за Коледа. Той ще ви научи.

— Чудесно. Кога ще дойде?

— Утре вечер.

След като се наобядвахме, седнахме до печката и се загледахме в снега, който падаше навън. Кетрин каза:

— Не би ли искал да направиш някакъв излет сам, мили, да отидеш да караш ски в мъжка компания?

— Не. Защо да искам?

— Не би ли желал понякога да виждаш и други хора?

— А ти имаш ли желание да виждаш други хора?

— Не.

— И аз не.

— Знам. Но при мене е друго. Аз чакам дете и ми е приятно да не правя нищо. Знам, че съм станала много глупава и твърде много говоря, затова си мисля, че ще е по-добре да се махнеш за малко, за да не се отегчиш.

— Искаш да замина някъде?

— Не, искам да стоиш при мен.

— И аз точно това смятам да правя.

— Ела тук — каза тя. — Искам да пипна буцата на главата ти. Голяма е. — Тя прокара пръст по нея. — Кажу ми, мили, не би ли искал да си пуснеш брада?

— Ти искаш ли?

— Да. Ще бъде забавно. Много искам да те видя с брада.

— Добре. Ще я оставя да расте. Ще почна още сега. Това е добра идея. Тъкмо ще имам с какво да се занимавам.

— Измъчва ли те това, че нямаш с какво да се занимаваш?

— Не, дори ми е приятно да водя такъв живот. А тебе?

— И на мен ми е приятен този живот, но се страхувам, че сега, като съм толкова дебела, те отегчавам.

— О, Кет, ти не можеш да си представиш колко те обичам!

— Дори и каквато съм сега?

— Точно каквато си сега. Напълно съм щастлив. Нима не ни е добре тъй?

— На мене да. Но все ми се струва, че ти се безпокоиш за нещо.

— Не. Понякога мисля за фронта и за хората, които познавам, но не се безпокоя за нищо. Не искам да мисля за войната. За мене тя е свършена.

— За какво мислиш в този миг?

— За нищо.

— Не, мислиш за нещо. Каж ми.

— Чудех се дали Риналди наистина има сифилис.

— Само това ли?

— Да.

— Има ли наистина сифилис?

— Не знам.

— Доволна съм, че ти нямаш. Никога ли не си имал нещо от този род?

— Веднъж имах гонорея.

— Не искам да ми говориш за това. Болезнено ли беше, мили?

— Много.

— Ще ми се и аз да съм имала.

— Не говори така.

— Сериозно ти казвам, ще ми се да съм имала всичко, каквото си имал ти. Да съм познавала всички жени, които си имал, за да мога с тебе да им се надсмивам.

— Чудесна картинка.

— И твоята гонорея е била чудесна картинка, нали?

— Не. А сега гледай как вали.

— Предпочитам да гледам тебе. Мили, защо не си оставиш косата да расте?

— Как да расте?

— Да я оставиш да порасте по-дълга.

— Тя и без това е достатъчно дълга.

— Не. Остави я да порасте още малко, а аз ще отрежа моята, тогава ще станем съвсем еднакви, само че единият от нас ще бъде рус, а другият тъмен.

— Няма да ти позволя да си отрежеш косата.

— Ще бъде много забавно. Омръзна ми да я нося такава дълга. Нощем ми пречи в леглото.

— Аз я харесвам.

— А като е къса няма ли да ти харесва?

— Може би. Но повече я харесвам каквато е сега.

— Може би късата коса ще ми стои по-добре. Тогава съвсем ще си приличаме. О, мили, толкова те обичам, че искам да бъда самият ти!

— Но ти вече си. Ние вече сме едно.

— Знам. Нощем.

— Нощите са прекрасни.

— Бих искала да не може да се разбере кое си ти и кое аз. Не искам никъде да отиваш. Казах го просто така. Ако искаш, замини, но се върни бързо, мили, защото аз живея само когато ти си при мене.

— Никога няма да замина — казах аз. — За нищо не съм годен, когато не си при мен. Нямам вече свой живот.

— Искам да си имаш свой живот. Искам да имаш хубав живот. Но той ще бъде наш общ живот, нали?

— А сега все още ли желаеш да си оставя брадата да расте?

— Да, остави я да расте. Ще бъде забавно. Може би до нова година ще е порасла.

— Искаш ли да играем шах?

— Искам да играем на нашата игра.

— Не. Хайде да играем шах.

— А после на нашата игра.

— Да.

— Добре.

Взех шахматната дъска и наредих фигурите. Вън валеше все така силно.

Една нощ се събудих и усетих, че и Кетрин не спи. Луната грееше в прозореца и върху леглото падаше сянката, на прозоречната рамка.

— Буден ли си, мили?

— Да. А ти защо не спиш?

— Току-що се събудих и си мислех колко бях смахната, когато се запознахме. Спомняш ли си?

— Да, ти беше малко смахната, но съвсем малко.

— Вече не съм такава. Сега съм прелестна. Ти тъй хубаво казваш „прелестна“. Кажу ми „прелестна“.

— Прелестна.

— Колко си мил. А аз вече не съм смахната. Само съм много, много щастлива.

— Хайде, спи!

— Добре. Но да заспим точно в един и същи момент.

— Добре.

Но не заспахме едновременно. Аз дълго време стоях буден, мислех за хиляди неща и гледах Кетрин как спи, огряна от луната. После и аз заспах.

Глава XXXIX

Към средата на януари имах вече брада. Зимата беше сега само низ от ясни, студени дни и ледени нощи. Можехме отново да се разхождаме по пътищата. Снегът се бе утъпкал и изгладил от минаващите шейни и трупите, които сваляха от планината. Сняг покриваше всичко наоколо, почти до Монтрьо. Планините от другата страна на езерото бяха целите бели и равнинната долина на Рона също беше покрита със сняг. Правехме дълги разходки от другата страна на планината към Бендел'Алиаз. Кетрин носеше подковани обувки и пелерина и се подпираше на бастун с железен връх, под пелерината пълнотата ѝ не личеше много. Вървахме бавно и когато се умореше, спирахме и сядахме върху трупите край пътя.

В гората край Бен де л'Алиаз имаше една кръчма, където дърварите се отбиваха да пийнат по чаша. Често сядахме там, близо до печката на топло, и пиехме греяно вино с лимон и подправки. Наричат го Gluhwein и то е чудесно, когато човек иска да се стопли или да вдигне наздравица за някого. Кръчмата беше мрачна и опушена и когато излезехме от нея, студеният въздух изведнъж нахлуваше в дробовете ни и ноздрите ни се вкочаняваха от дишането. Обръщаме се да погледнем кръчмата с осветените прозорци, и конете на дърварите, които биеха с копита и разтърсваха глава, за да се стоплят. Космите по муцуните им бяха покрити със скреж и от ноздрите им излизаха струйки пара. Пътят, по който се връщаме в къщи, до разклонението, по което сваляха трупите, беше гладък и хлъзгав и ледът имаше оранжев цвят от конете, които бяха минавали. После той продължаваше през гората чисто бял и утъпкан. На два пъти, прибирайки се в къщи, видяхме лисици.

Беше хубава местност и всякога се връщаме очаровани от разходките си.

— Сега имаш чудесна брада — каза Кетрин. — Също като на

дърварите. Видя ли онзи човек с малките златни обеци?

— Той е ловец на диви кози — казах аз. — Те носят обеци и казват, че така чуват по-добре.

— Наистина ли? Не вярвам. Мисля, че ги носят по-скоро за да се види, че са ловци на диви кози. Има ли диви кози тук?

— Да. Зад Дан де Жаман.

— Интересно е човек да види лисица.

— Когато спят, се увиват в опашките си, за да се топлят.

— Трябва да е хубаво усещане.

— Винаги съм мечтал да имам такава опашка. Не намираш ли, че ще е много забавно да имаме опашки като лисиците?

— Ще ни пречат да се обличаме.

— Ще си шием специални дрехи или ще живеем в някоя страна, където това няма значение.

— Тъкмо сега живеем в такава страна, където нещата нямат никакво значение. Нима не е чудесно, че не виждаме никого? Нямах желание да срещаш хора, нали, мили?

— Не.

— Искаш ли да седнем тука за миг? Малко се поуморих.

Седнахме съвсем близо един до друг върху трупите. Пред нас пътят се губеше в гората.

— Тя няма да се изпречи между нас, нали, тази малка хлапачка?

— Не, няма да й позволим.

— Как сме с парите?

— Имаме достатъчно. Осребриха ми последния чек.

— Твоето семейство няма ли да се опита да те изтегли, като разбере, че си в Швейцария?

— Вероятно. Ще им пиша.

— Не си ли им писал още?

— Не. Само изпратих чека за подпис.

— Слава богу, че не съм на тяхно място.

— Ще им изпратя телеграма.

— Нима никак не ги обичаш?

— Обичах ги, но тъй често се спречквахме, че обичта ми се изчерпа.

— Струва ми се, че ще ги харесам. Сигурно много ще ги харесам.

— Да не говорим повече. Иначе ще почна и за тях да се тревожа. След малко добавих:

— Да тръгваме, ако си отпочинала.

— Отпочинах си.

Пак тръгнахме. Вече беше тъмно и снегът хруптеше под краката ни. Нощта беше суха, студена и много ясна.

— Страшно ми харесва твоята брада — каза Кетрин. — Това е истинска сполука. Изглежда остра и твърда, а всъщност е много мека и приятна.

— Според теб така по-хубав ли съм?

— Мисля, че да. Знаеш ли, мили, няма да си отрежа косата, докато не се, роди малката Кетрин. Сега съм много пълна и импозантна. Но като се роди тя и аз отново отслабна, ще си я отрежа и тогава ще бъда за тебе едно съвсем ново, хубаво момиче. Заедно ще отидем да я отрежат, или не, ще отида сама и като се върна, ще те изненадам.

Аз не отговорих.

— Няма да ми попречиш, нали?

— Не. Мисля дори, че ще ми бъде интересно.

— О, колко си мил! Като си отрежа косата и поотслабна, може би ще стана така хубава и интересна, че ти отново ще се влюбиш в мене.

— Господи, та аз и така те обичам достатъчно. Какво искаш още, напълно да си загубя ума ли?

— Да, искам напълно да си загубиш ума.

— Добре — казах аз. — И аз това искам.

Глава XL

Водехме чудесен живот. Януари и февруари изминаха, зимата беше прекрасна и ние бяхме много щастливи. На няколко пъти имаше леко затопляне, подухваше топъл вятър, снегът се размекваше и във въздуха започваше да мирише на пролет, но после пак ставаше студено и зимата се връщаше. През март зимата за първи път отстъпи истински. Една нощ започна да вали дъжд. Валя цялата сутрин, снегът се превърна в киша и склоновете на планината добиха тъмен цвят. Облаци надвиснаха над езерото и долината. Валеше дъжд и в планините. Кетрин си обу галоши, а аз навлякох гумените ботуши на monsieur Гутинген и пазени от големия чадър, слязохме до гарата, като джапахме в разтопения сняг и водата, която отмиваше леда от

пътищата. Отбихме се в кръчмата да пием по една чаша вермут преди обед. Дъждът тропаше отвън по прозорците.

— Как мислиш, няма ли да бъде по-добре да слезем и да се настаним в града?

— А ти как мислиш? — попита Кетрин.

— Ако зимата вече е свършила и дъждът продължи, няма да е много приятно горе. Колко време остава още до идването на малката Кетрин?

— Около месец приблизително. А може и малко повече.

— В такъв случай да слезем да живеем в Монтрьо.

— Защо да не отидем в Лозана? Там има болница.

— Както искаш. Просто си мислех, че е много голям град.

— Можем да живеем съвсем сами и в един голям град, а в Лозана трябва да е много приятно.

— Кога искаш да заминем?

— Все ми е едно. Когато ти кажеш, мили. Не държа да заминем оттук, ако ти нямаш желание.

— Да почакаме да видим какво ще бъде времето.

Валя три дни. По планинския склон, по-долу от гарата, не остана никакъв сняг. Пътят представляваше един непрестанен порой от рядка кал. Беше много влажно и кишаво, за да се излиза. На третия ден сутринта решихме да слезем в града.

— Моля Ви, не се безпокоите, *monsieur* Хенри — каза Гутинген.

— Не е нужно да ме предизвестявате. Аз и не мислех, че ще останете сега, когато почна лошото време.

— Освен това вече трябва да сме по-близо до болницата, заради *madame* — добавих аз.

— Разбира се — каза той. — Няма ли да дойдете да прекарате известно време тук с бебето?

— Стига да имате свободни стаи.

— През пролетта тук е много хубаво; ако дойдете, ще останете доволни. Ще настаним бебето и бавачката в голямата стая, която е затворена сега, а вие и *madame* ще вземете предишната си стая с изгледа към езерото.

— Ще ви пиша, ако решим да дойдем — казах аз.

Прибрахме вещите си и тръгнахме с първия следобеден влак. *Monsieur* и *madame* Гутинген ни придружиха до гарата. *Monsieur* Гутинген свали куфарите ни с една шейна през лапавицата. Те двамата останаха на гарата под дъжда и ни махаха с ръка за сбогом.

— Бяха много добри към нас наистина — отбеляза Кетрин.

В Монтрьо взехме влака за Лозана. Гледахме през прозореца в посоката, дето бяхме живели, но облаците пречеха да се видят планините. Влакът спря във Веве, после тръгна отново. От едната му страна се намираше езерото, а от другата — кафявите, мокри поля, мокрите къщи и оголените дървета. Стигнахме в Лозана и се настанихме в един средно голям хотел. Все още валеше, когато минахме по улиците с фойтона и спряхме пред главната врата на хотела. Вратарят с медните ключове, асансьорът, килимите по пода, белите умивалници с лъснатите кранчета, месинговото легло и широката, удобна стая, всичко това ни се стори голям лукс след шалето на Гутинген. Прозорците на стаята гледаха към една мокра градина, заобиколена от зид с желязна решетка. От другата страна на улицата, която се спущаше много стръмно, имаше друг хотел със същия вид и градина. Гледах как падат капките дъжд в басейна на градината.

Кетрин запали всички лампи и почна да разопакова багажа. Аз поръчах едно уиски със сода и излегнат на леглото, преглеждах вестниците, които бях купил на гарата. Беше март 1918 година и немците настъпваха въз Франция. Пиех уискито си и четях, докато Кетрин изпразваше куфарите и сновеше из стаята.

— Знаеш ли какво трябва да купя, мили? — каза тя.

— Какво?

— Пеленки. Малко жени стигат до осмия месец, без да са си приготвили пеленките.

— Трябва веднага да ги купиш.

— Знам, и още утре ще го направя. Ще се осведомя какво е нужно.

— Би следвало да знаеш, нали беше сестра?

— Да, но в болницата твърде малко войници се сдобиваха с бебета.

— Ами аз?

Тя ме замери с една възглавница и събори чашата.

— Ще ти поръчам друга — каза тя. — Извинявай.

— Беше почти празна. Ела легни при мен.

— Не, искам да се опитам да превърна тази стая в нещо.

— В какво?

— В едно малко домашно кътче.

— Окачи знамената на Антантата.

— О, млъкни?

— Повтори още веднъж.

— Млъкни!

— Казваш го тъй предпазливо, като че ли те е страх да не обидиш някого.

— Нищо подобно.

— Тогава ела при мен.

— Добре. — Тя дойде и седна на леглото. — Знам, че вече не съм ти много забавна, мили. Приличам на голям чувал с брашно.

— Не е вярно. Ти си хубава и мила.

— Оженил си се за едно много грозно същество.

— Не е вярно. Всеки ден ставаш все по-хубава.

— Но аз пак ще отслабна, мили.

— Ти и сега си слаба.

— Ти май много пи.

— Само едно уиски със сода.

— Сега ще донесат още едно — каза тя и добави: — Няма да е лошо да ни донесат и вечерята тук.

— Това е добра идея.

— Тогава няма да излизаме, нали? Ще останем тук тази вечер.

— И ще се забавляваме — казах аз.

— Аз ще пия вино — каза Кетрин. — Няма да ми навреди. Дали ще имат от нашето бяло вино „Капри“?

— Сигурно — казах аз. — В хотел като този винаги имат италиански вина.

Келнерът почука на вратата. Носеше чаша уиски с лед и до чашата на подноса шише със сода.

— Благодаря — казах аз. — Сложете го тук. И много ви моля, донесете вечеря за двама души и две бутилки бяло „Капри“.

— Желаете ли да започнете вечерята със супа?

— Искаш ли супа, Кет?

— Да, благодаря.

— Донесете тогава и една супа.

— Разбрано, сър.

Той излезе и затвори вратата. Аз се върнах пак към вестниците си и войната и сипвах бавно содата в уискито. Трябваше да му кажа да не слага леда в уискито, а да го донесе отделно, така човек може да види колко е уискито и да не рискува да налее много сода. Ще купя една бутилка уиски и ще си поръчвам да ми носят само лед и сода.

Така ще е най-добре. Хубавото уиски е нещо много приятно, едно от най-приятните неща в живота.

— За какво мислиш, мили?

— За уиски.

— Какво точно за уиски?

— Че е хубаво нещо.

Кетрин направи гримаса.

— Добре — каза тя.

Останахме три седмици в хотела. Не беше лошо. Трапезарията обикновено беше празна и много често вечеряхме в стаята си.

Разхождахме се из града, качвахме се на зъбчатата железница, за да слезем в Уши, и се разхождахме по брега на езерото. Времето се затопли, заприлича съвсем на пролет. Искаше ни се да бъдем пак в планината, но тази пролетна температура трая само няколко дена и суровият студ на отминаващата зима започна отново.

Кетрин купи всичко, което беше необходимо за бебето. Аз ходех да тренирам бокс в един гимнастически салон, за да се пораздвижа. Обикновено отивах там сутрин, докато Кетрин още се излежаваше. През дните на лъжливата пролет ми беше много приятно след бокса и душа да вървя из улиците, изпълнени с пролетен мирис, да седна в някое кафене и да гледам как се точат минувачите, като прелиствам вестниците и пия вермут. После се връщах в хотела и обядвах с Кетрин. Треньорът по бокс беше с мустаци. Той имаше много точен и отсечен удар и се ядосваше, когато го атакуваха сериозно. Обаче залата беше приятна, добре проветрена, осветлението беше хубаво и аз се упражнявах доста старателно. Скачах на въже, боксирах се с въображаем противник, правех коремна гимнастика, легнал на пода под лъчите на слънцето, които влизаха през отворения прозорец, а от време на време подплашвах треньора, като се боксирах с него. Отначало ми беше трудно да се боксирам пред дългото тясно огледало, защото ми се виждаше странно да гледам един човек с брада да се боксира. Накрая реших, че е много смешно. Като започнах да тренирам бокс, поисках да си обръсна брадата, но Кетрин се противопостави.

Понякога се разхождахме с файтон из околностите. Тези разходки бяха много приятни при хубаво време и ние открихме две хубави места, където отивахме да обядваме. Кетрин вече не можеше да ходи много и аз с удоволствие отивах да се разхождам заедно с нея по извънградските пътища с файтон. Когато се случеше хубав ден,

ние бяхме напълно щастливи. Знаехме, че раждането приближава и двамата изпитвахме някакво особено чувство, сякаш нещо ни караше да бързаме и да не пропускаме нито един случай да бъдем заедно.

Глава ХLI

Една нощ се събудих към три часа и чух, че Кетрин се обръща в леглото.

— Лошо ли ти е, Кет?

— Усещам някакви болки, мили.

— Непрекъснато ли?

— Не, не съвсем.

— Ако са непрекъснати, трябва да отидем в болницата.

Спеше ми се много и пак заспах. След малко отново се събудих.

— Не е лошо да повикаш доктора — каза Кетрин. — Мисля, че почва.

Отидох на телефона и повиках доктора.

— На какъв промеждутък се явяват болките? — попита той.

— На какъв промеждутък се явяват болките, Кет?

— Струва ми се, че на всеки четвърт час.

— В такъв случай трябва да отидете в болницата — каза докторът. — Аз ще се облека и веднага ще дойда там.

Аз затворих телефона, после телефонирах в гаража до гарата, за да извикам такси. Дълго време никой не отговори. Най-после се обади някакъв човек и обеща веднага да изпрати такси. Кетрин се облече. В куфара ѝ беше наредено всичко, от което щеше да има нужда в болницата, и пелените за бебето. В коридора позвъних за асансьора. Никакъв отговор. Слязох по стълбата. Долу нямаше никой освен нощния пазач. Сам обслужих асансьора. Поставих куфара вътре. Кетрин влезе и ние слязохме. Нощният пазач ни отвори вратата и седнахме във на каменните плочи под навеса да чакаме таксито. Нощта беше ясна и звездите блестяха. Кетрин беше много развълнувана.

— Доволна съм, че почна — каза тя. — След малко всичко ще се свърши.

— Ти си едно малко, храбро момиче.

— Не ме е страх. Но все пак бих искала това такси да дойде по-скоро.

Чухме го, че се задава, и забелязахме фаровете му. То зави в алеята, аз помогнах на Кетрин да се качи, а шофьорът сложи куфара до себе си.

— Карайте в болницата — каза аз.

Излязохме от алеята и се заизкачвахме по стръмнината.

Като стигнахме болницата, аз взех куфара и влязохме. Вътре зад едно бюро седеше някаква жена, която записа в един тефтер името на Кетрин, възрастта ѝ, адреса ѝ, сведения за семейството ѝ религията ѝ. Кетрин каза, че е без религия и жената драсна черта в съответната графа. После заяви, че презимето ѝ е Хенри.

— Ще ви заведе в стаята ви — каза жената.

Качихме се в асансьора. Жената го спря. Излязохме и тръгнахме по коридора. Кетрин се бе вкопчила в ръката ми.

— Ето стаята — каза жената. — Моля, съблечете се и си легнете. Ето ви нощница.

— Аз си донесох нощница — каза Кетрин.

— По-добре ще е да облечете тази — каза жената.

Аз излязох и седнах на един стол в коридора.

— Вече можете да влезете — ми каза жената от прага.

Кетрин лежеше в тясното легло, облечена с простата нощница с четвъртито деколте, стори ми се, че е направена от най-грубо платно. Тя ми се усмихна.

— Сега имам силни болки — каза тя.

Жената ѝ държеше китката и отмерваше с часовник в ръка болките.

— Тази беше много силна — каза Кетрин.

Личеше си по лицето ѝ.

— Къде е докторът? — попитах аз.

— Той спи долу. Ще се качи, когато стане нужно. Трябва да направя нещо на madame — каза сестрата. — Бъдете тъй добър да излезете отново.

Излязох в коридора. Той беше празен, с два прозореца и затворени врати по цялата му дължина. Миришеше на болница. Седнах на един стол, загледах се в пода и започнах да се моля за Кетрин.

— Можете да влезете — каза сестрата.

Влязох.

— Ето те, мили — каза Кетрин.

— Как си?

— Сега следват много близко една след друга.

Лицето ѝ се сгърчи. После тя се усмихна.

— Тази си я биваше. Ще си подложихте ли пак ръката под гърба ми, сестро?

— Ако това ще ви облекчи.

— Върви си, мили — каза Кетрин. — Иди да хапнеш нещо. Сестрата казва, че може да продължи много дълго.

— Първото раждане обикновено е дълго — каза сестрата.

— Моля ти се, иди яж нещо! — каза Кетрин. — Чувствувам се много добре, наистина.

— Ще остана още малко.

Болките се появяваха редовно, после се уталожваха. Кетрин беше много възбудена. Когато болките биваха много силни, тя казваше:

— Тази си я биваше.

Когато се уталожваха, тя оставаше разочарована и засрамена.

— Върви си, мили — каза тя. — Мисля, че само ме притесняваш. — Лицето ѝ се сгърчи. — Ето... Искам да бъда една добра съпруга и да родя това дете, без да правя глупости. Моля ти се, отиди да ядеш, после пак се върни! Няма да ми липсваш. Сестрата е много добра към мене.

— Имате достатъчно време да закусите — каза сестрата.

— Добре, ще отида. Довиждане, любов моя!

— Довиждане — каза Кетрин, — закуси хубаво и за мене.

— Къде бих могъл да закуся? — попита аз сестрата.

— Има едно кафене на площада, на края на улицата. Трябва да е вече отворено.

Вън се развиделяваше. Слязох по пустата улица към кафенето. Прозорецът светеше. Влязох и заставах пред поцинкования тезгях. Един стар човек ми поднесе чаша бяло вино и една кифла. Кифлата беше от предния ден. Натопих я във виното, после изпих едно кафе.

— Какво правите тук толкова рано? — попита ме старецът.

— Жена ми ражда в болницата.

— В такъв случай желая ви сполука.

— Дайте ми още една чаша вино.

Той наведе бутилката и преля малко чашата, тъй че виното протече по тезгяха. Изпих я, платих и излязох. Навън, надлъж по улицата, кофите за смет чакаха да бъдат изпразнени. Едно куче душеше в една от тях.

— Какво искаш? — казах аз и погледнах в кофата, да видя дали ще намеря нещо да му дам. Отгоре нямаше нищо освен утайка от кафе, прах и изсъхнали цветя.

— Няма нищо за тебе, мое бедно куче — казах аз.

Кучето прекоси улицата. Аз се качих по стълбата на болницата до етаж, дето беше Кетрин, и тръгнах по коридора към нейната стая. Почуках на вратата. Стаята беше празна. Само куфарът на Кетрин стоеше на един стол, а домашната ѝ дреха беше окачена на една кука на стената. Излязох и тръгнах по коридора, озъртайки се да видя някого. Срегнах една сестра.

— Къде е madame Хенри?

— Току-що занесоха една дама в родилната зала.

— Къде се намира тя?

— Елате, ще ви заведе.

Тя ме заведе до края на коридора. Вратата на залата беше полуотворена. Забелязах Кетрин, просната на една маса, покрита с чаршаф. Сестрата стоеше от едната страна на масата, докторът от другата до някакви цилиндри. Той държеше в ръка една каучукова маска, прикрепена към някаква тръба.

— Ще ви дам една болнична престилка и можете да влезете — каза сестрата. — Елате тук, моля.

Тя ми наядна една бяла престилка и ми я забодде около шията с безопасна игла.

— Сега можете да влезете — каза тя.

Аз влязох.

— Ти ли си, мили? — каза Кетрин с напрегнат глас. — Не напредвам много.

— Вие ли сте monsieur Хенри? — попита докторът.

— Да. Какво става, докторе?

— Всичко върви добре — каза докторът. — Дойдохме тук, понеже е по-удобно да се дава упойка в момента на болките.

— Дайте ми сега — каза Кетрин.

Докторът нагласи каучуковата маска върху лицето ѝ и завъртя една дръжка. Аз гледах Кетрин. Тя дишаше бързо и дълбоко. После отблъсна маската. Докторът затвори кранчето.

— Тази не беше толкова силна. Преди малко имах една много силна, но докторът я премахна. Нали, докторе? — Гласът ѝ звучеше странно. Той се повишаваше при думата доктор.

Докторът се усмихна.

— Дайте ми още — каза Кетрин.

Тя притисна маската до лицето си и въздъхна дълбоко. Чух я да стене тихичко. После отмахна маската и се усмихна.

— Тази беше силна — каза тя, — много силна. Не се безпокой, скъпи. Върви закуси пак.

— Не, ще стоя тук — казах аз.

Бяхме дошли в болницата в три часа сутринта. По обед Кетрин все още беше в родилната зала. Болките отново бяха намалели. Тя изглеждаше много изтощена, но все още не губеше кураж.

— Не мога да се справя, мили. Толкова съжалявам. Мислех, че ще свърша това тъй лесно; О, пак почва...

Тя протегна ръка към маската и си я сложи на лицето. Докторът завъртя дръжката, като наблюдаваше Кетрин. Скоро болката премина.

— Не беше много силна — каза Кетрин и се усмихна. — Страшно ми харесва тази упойка. Чудесно нещо.

— Ще си набавим за в къщи — пошегувах се аз.

— Пак започва — каза Кетрин бързо.

Докторът завъртя дръжката и погледна часовника си.

— Какъв е промеждутъкът сега? — попитах аз.

— Около една минута.

— Не сте ли гладен?

— След малко ще хапна нещо — каза той.

— Трябва да хапнете, докторе — каза Кетрин. — Съжалявам, че продължава толкова дълго. Не може ли мъжът ми да ми дава упойка?

— Ако искате — каза докторът. — Трябва само да завъртите до цифрата две.

— Разбирам — казах аз.

На диска имаше стрелка, която се движеше посредством една дръжка.

— Дайте — каза Кетрин.

Тя притисна маската до лицето си. Аз завъртях стрелката до цифрата две и когато Кетрин отпусна маската, я върнах обратно. Радвах се, че докторът ми позволи да върша нещо.

— Ти ли го завъртя, мили? — попита Кетрин и ме помилва по ръката.

— Да, разбира се.

— Колко си мил.

Упойката я беше замаяла леко.

— Ще ям на един поднос в съседната стая — каза докторът. — Можете да ме повикате всеки момент.

Времето течеше. Наблюдавах го как яде и след малко го видях, че се изтегна и запали цигара. Кетрин все повече се изтощаваше.

— Вярваш ли, че някога ще успея да родя това дете? — попита ме тя.

— Разбира се, че ще го родиш.

— Старая се колкото мога. Напъвам се, но то не излиза. О... ето че почва пак. Дай ми.

В два часа излязох да обядвам. В кафенето имаше няколко души, по масите, чаши от кафе, кирш и бира.

Седнах на една маса.

— Ще ми дадете ли нещо за ядене? — попитах аз келнера.

— Вече е късно за обед.

— И все пак нищо ли няма да ми дадете?

— Мога да ви дам кисело зеле.

— Добре, дайте ми зеле и бира.

— Малка или голяма?

— Малка, светла.

Келнерът ми донесе една чиния зеле с парче шунка отгоре и един кренвирш, пъхнат в горещото, напоено с вино зеле. Ядох и пиех бирата си. Бях много гладен. Гледах хората, насядали по масите. На една маса играеха карти. Двама души на масата до мене говореха и пушеха. Кафенето беше пълно с дим. Зад поцинкования тезгях, на който бях закусил сутринта, сега стояха трима души: старецът, една доста пълна жена, облечена в черно, която седеше на касата и отбелязваше всичко, което поднасяха по масите, и едно младо момче с престилка. Питам се колко ли деца може да има тази жена и как ли ги е раждала.

Изядох зелето и тръгнах към болницата. Сега улицата беше почистена. Нямах вече кофи за смет по тротоарите. Небето беше забулено, но слънцето се мъчеше да пробие облаците. Качих се с асансьора и през коридора отидох до стаята на Кетрин, където бях оставил престилката си. Облякох я и я забодох с безопасната.

Погледнах се в огледалото и ми се стори, че приличам на шарлатанин. Тръгнах по коридора към родилната зала. Вратата беше затворена. Почуках. Никой не отговори. Натиснах дръжката и влязох. Докторът беше седнал до Кетрин. Сестрата правеше нещо на другия край на залата.

— Ето вашия съпруг — каза докторът.

— О, мили, имам чудесен доктор — каза Кетрин със странен глас. — Разказваше ми една забавна история и когато болките станаха много силни, ги премахна изведнъж. Чудесен е. Чудесен сте, докторе.

— Ти си пияна — каза аз.

— Знам — каза Кетрин, — но не бива да се говори за това. Дайте ми... дайте ми... по-бърже...

Тя се вкопчи в маската и почна да диша тъй бързо и отсечено, че респираторът затрака. После въздъхна дълбоко и докторът протегна лявата си ръка, за да ѝ махне маската.

— Тази беше много силна — каза Кетрин. Гласът ѝ звучеше странно.

— Вече не съм в опасност, мили. Минах периода, когато се умира. Радваш се, нали?

— Не се връщай повече към този период.

— Няма. Но въпреки това не ме е страх. Няма да умра, мили.

— Няма да направите тази глупост — каза докторът. — Няма да умрете и да оставите съпруга си сам.

— О, не, няма да умра. Не искам да умра. Глупаво е да се умре... О... пак почва... Дайте ми...

След малко докторът каза:

— Бихте ли излезли за малко, *monsieur* Хенри? Искам да прегледам жена ви отново.

— Той иска да види как върви — каза Кетрин. — После можеш да се върнеш, мили. Нали, докторе?

— Да — каза докторът, — аз ще го повикам, когато може да дойде пак.

Излязох от родилната зала и през коридора отидох в стаята, в която трябваше да лежи Кетрин след раждането на детето. Седнах на един стол и огледах стаята. В джоба си имах един вестник, който бях купил, когато отидох да обядвам; извадих го и зачетох. Почваше да се стъмва и аз запалих лампата, за да мога да чета. След малко престанах да чета, угасих светлината и загледах как пада нощта. Чудех се защо докторът не праща да ме повикат. Може би е по-добре да не съм там. Той очевидно искаше да ме отстрани за малко. Погледнах часовника си. Ако още десет минути не ме повика, все пак ще отида.

Бедна, бедна моя Кет. Това беше цената, която трябваше да

платиш, задето бяхме спали заедно. Капанът се беше затворил. Ето какво получават хората, когато се обичат. Слава богу, че съществува този хлороформ. Какво ли е било, преди да открият анестезията? Веднъж щом почне, попадаш в мелничното колело. Кетрин беше карала лека бременност. Никак не се беше измъчвала. Никога не се бе чувствувала неразположена. До последния момент. Но ето че накрая я притисна. Не може да се отърве без нищо. Да се отърве? По дяволите. Все същото щеше да бъде и петдесет пъти да бяхме женени. Ами ако умре? Не, няма да умре. Сега вече не се умира от раждане. Така мислят всички съпрузи. Да, но ако все пак умре? Не, няма да умре. Малко ѝ е трудно, но всичко ще мине. После ще си говорим за този момент и Кетрин ще казва, че в края на краищата не е било толкова ужасно. Но ако умре? Не, не може да умре... Да, но ако все пак умре? ... Не може да умре, казвам ти. Не ставай глупак. Малко ѝ е трудно, но всичко ще мине. Природата така я е устроила, да се поизмъчи. Първото раждане винаги е трудно. Да, но ако умре? Не може да умре. Защо да умре? Какви причини има да умре? Просто трябва да се роди това дете... Вторичният продукт на хубавите нощи в Милано. Причинява ти неприятности, ражда се, занимаваш се с него и накрая може би го обикваш. Но ако тя умре? Не, няма да умре. Тя е съвсем добре. Но все пак, ако умре? Не може да умре... Но все пак, ако умре?... Тогава какво? Ами ако умре?

Докторът влезе в стаята.

— Е, докторе, как върви?

— Не върви — каза той.

— Какво искате да кажете?

— Това, което казвам. Току-що я прегледах. — Той ми разказа подробно за резултата от прегледа. — Почаках още малко, но не върви.

— Какво предлагате?

— Възможностите са две: или раждане с форцепс, при което могат да се получат разкъсвания и има опасност да се нарани детето, или кесарево сечение.

— Каква е опасността при операцията? Ами ако умре?

— Не представлява по-голяма опасност от обикновеното раждане.

— Вие ли ще я направите?

— Да. Ще ми трябва около един час да приготвя всичко и да повикам асистентите, от които ще имам нужда. А може и по-малко.

— Според вас кое е по-добре?

— Аз бих ви препоръчал кесаревото сечение. Ако беше моя жена, към това щях да прибягна.

— Какви са последиците?

— Никакви. Остава само белег.

— Няма ли опасност от инфекция?

— Много по-малка, отколкото при изваждане с клещи.

— А ако чакаме, без да правим нищо?

— Накрая все трябва да се направи нещо. Madame Хенри изгуби вече много сили. Колкото по-скоро, толкова по-добре.

— Тогава оперирайте, колкото е възможно по-бързо.

— Ще отида да дам нарежданията си.

Аз отидох в залата. Сестрата беше сама с Кетрин, която лежеше на масата. Тя изглеждаше грамадна под чаршафа, бледа и много изтощена.

— Ти съгласи ли се? — попита тя.

— Да.

— Чудесно. Ще се свърши за един час. Не мога повече, мили. На края на силите си съм. Моля ви... дайте ми... Но вече не ми действа.

— Дишай дълбоко.

— Дишам. Но не ми действа вече. Не ми помага.

— Донесете друг цилиндър — казах аз на сестрата.

— Този е нов.

— Държа се като глупачка, мили — каза Кетрин, — но вече не ми действа. — Тя заплака. — Толкова исках да родя това бебе, без да безпокоя никого, а сега е свършено, не мога повече, не ми действа вече. Никак не ми действа вече, мили. По-добре да умра, само да спре това. О, мили, направи нещо да спре. О, о, ето че почва пак. О, о, о... — Тя хълцаше под маската. — Не ми действа повече. Не ми действа повече. Не ми действа повече. Не ми обръщай внимание, мили... Моля те, не плачи... Не ми обръщай внимание. На края на силите си съм, това е всичко... Бедна моя любов, толкова те обичам! Ще стана пак разумна. Този път ще бъда разумна. Не може ли да ми дадат нещо? О, да можеха само да ми дадат нещо!

— Ще направя тъй, че да ти подейства. Ще го завъртя докрай.

Завъртях дръжката до края и докато тя дишаше дълбоко, ръката ѝ се отпусна върху маската. Затворих крана и вдигнах маската. Тя сякаш се връщаше от много далеч.

— Чудесно беше, мили. О, ти си тъй добър към мене!

— Бъди храбра. Не мога да правя това през цялото време. Може да те убие.

— Нямам вече кураж, мили. Сломена съм. Те ме сломиха, сега вече зная.

— С всеки е така.

— Но това е ужасно. Оставят те да се бориш, докато се сломиш.

— След един час всичко ще мине.

— Ще бъде чудесно. Мили, кажи ми, няма ли да умра?

— Не. Обещавам ти, че няма.

— Не искам да умра и да те оставя. Но съм тъй изморена и усещам, че ще умра.

— Не говори такива глупости. Всички имат това чувство.

— Понякога съм съвсем сигурна, че ще умра.

— Не, няма да умреш. Не можеш да умреш.

— Но все пак, ако това се случи?

— Няма да те оставя да умреш.

— Дай ми... скоро... Дай ми... — После прибави: — Няма да умра, няма да се оставя да умра.

— Разбира се.

— Ти ще останеш ли при мене?

— Да, само че няма да гледам.

— Недей. Искам просто да си тук, при мене.

— Да, ще бъда при тебе през цялото време.

— Ти си тъй добър към мене... Скоро, дай ми. Дай ми повече.

Не ми действа вече.

Аз завъртях стрелката на три, после на четири. Исках да се върне докторът. Боях се от цифрите над две.

Най-после дойде един непознат доктор с две сестри; те качиха Кетрин на носилка с колелца и ние излязохме в коридора. Превозиха носилката бързо по коридора и я пхнаха в асансьора, където всеки от нас трябваше да се притисне до стената, за да стори място. После се изкачихме нагоре, вратата се отвори, излязохме от асансьора и каучуковите колелца се завъртяха през коридора към операционната зала. Едва познах доктора с неговото кепе и маска. Имаше още един доктор и няколко сестри.

— Те трябва да ми дадат нещо — каза Кетрин. — Трябва да ми дадат нещо. О, моля ви, докторе, дайте ми нещо, за да ме облекчите!

Един от лекарите й сложи маска на лицето. През вратата видях

малкия, добре осветен амфитеатър на операционната зала.

— Можете да отидете и да седнете до другата врата — каза ми една от сестрите.

Зад една преграда имаше пейки, откъдето се виждаха бялата маса и прожекторите над нея. Погледнах Кетрин. Лицето ѝ беше покрито от маската и тя беше много спокойна. Избутах носилката напред. Аз се обърнах и излязох в коридора. Две сестри бързаха към входа на галерията.

— Кесарево сечение — каза едната. — Ще правят кесарево сечение.

Другата се засмя:

— Идваме тъкмо навреме. Какъв късмет.

Те минаха през вратата, която водеше към галерията. Дотйде още една сестра. И тя бързаше.

— Влезте — каза тя. — Влезте.

— Не. Ще остана отвън.

Тя се вмъкна бързо. Аз се разхождах по коридора. Страх ме беше да вляза. Погледнах през прозореца. Беше тъмно, но в осветената рамка на прозореца видях, че вали. Влязох в една зала в дъното на коридора и започнах да разглеждам етикетите на шишенцата в един стъклен шкаф. После излязох и зачаках в коридора с очи, устремени към вратата на операционната зала.

Един от докторите излезе оттам, последван от една сестра. В ръцете си той държеше нещо, което приличаше на току-що одран заек. Той се отдалечи бързо по коридора и изчезна в една врата. Приближих се до вратата, през която той влезе, и видях, че прави нещо на едно новородено. Вдигна го високо, за да ми го покаже. Държеше го за краката и го пляскаше.

— Всичко в ред ли е?

— Чудесен. Сигурно тежи пет килограма.

Не изпитвах никакви чувства към него. Изглеждаше ми съвършено чуждо. Не изпитвах никакво бащинско чувство.

— Не се ли гордеете с вашия син? — попита ме сестрата. Те го миеха и повиваха в нещо. Видях малкото тъмно личице и малката тъмна ръка, но не го видях да мърда и не го чух да плаче. Докторът пак почна да му прави нещо. Той изглеждаше смутен.

— Не — казах аз. — Щеше да убие майка си.

— О, бедничкото, не е негова вина. Не искахте ли момче?

— Не — казах аз.

Докторът продължаваше да се занимава с него. Държеше го за краката и го пляскаше. Аз не дочаках да го видя. Излязох пак в коридора. Сега можех да вляза вътре и да гледам. Минах през вратата, която водеше към галерията. Сестрите, които бяха седнали до преградата, ми направиха знак да отида при тях. Аз поклатих глава. Виждах добре от мястото, където бях.

Помислих, че Кетрин е мъртва. Тя наистина приличаше на мъртва. Лицето ѝ беше сиво, поне доколкото го виждах. Там долу под лампата докторът зашиваше широкия, дълъг, с дебели краища, разтворен с щипци разрез. Друг доктор с маска даваше наркоза. Две сестри също с маски подаваха инструментите. Всичко това ми приличаше на картина от Инквизицията. Като гледах, разбрах, че съм могъл да присъствувам на цялата операция, но се радвах, че не бях го сторил. Сигурно не бих могъл да ги гледам да режат, но сега гледах как краищата на раната се съединяват в широк издут шев под бързите, изкусни, прилични на общарски игли и се радвах. Когато раната изцяло се затвори, излязох пак в коридора и взех да се разхождам. След малко и докторът излезе.

— Как е тя?

— Добре е. Присъствувахте ли на операцията? — Той изглеждаше уморен.

— Гледах ви, докато шиехте. Разрезът ми се стори много дълъг.

— Намирате ли?

— Да. Белегът ще се изглади ли?

— Разбира се.

След минута изнесоха носилката и бързо я откараха през коридора към асансьора. Аз вървах редом с нея. Кетрин стенеше. Долу в стаята я положиха на леглото. Аз седнах на един стол до краката ѝ. В стаята имаше една сестра. Изправих се и застанах до леглото. В стаята беше тъмно. Кетрин протегна ръка.

— Тука ли си, мили — каза тя.

Гласът ѝ беше много слаб и уморен.

— Тук съм, любов моя.

— Бебето какво е?

— Шт, не говорете — каза сестрата.

— Момче. Дълго, едро и мургаво.

— Добре ли е?

— Да — казах аз, — много е добре.

Видях, че сестрата ме гледа някак особено.

— Аз съм страшно уморена — каза Кетрин. — И толкова ме боли. А ти добре ли си, мили?

— Да. Но не говори.

— Ти беше толкова добър към мене. О, мили, да знаеш колко ме боли. Как изглежда то?

— Прилича на одран заек, с малко, сбръчкано, старческо лице.

— Трябва да си отидете — каза сестрата. — Madame Хенри не бива да говори.

— Ще стоя отвън — казах аз.

— Иди да ядеш нещо.

— Не, ще стоя отвън.

Целунах Кетрин. Лицето ѝ беше сиво, слабо и измъчено.

— Мога ли да ви попитам нещо? — обърнах се аз към сестрата.

Тя излезе с мен в коридора. Аз направих няколко крачки.

— Какво е станало с бебето? — попитах аз.

— Не знаете ли?

— Не.

— То не оживя.

— Мъртво ли се роди?

— Не можах да предизвикат дишане. Пъпната връв се омотала около шията му.

— Значи, то е мъртво?

— Да. Много жалко. Такова хубаво бебе. Мислех, че знаете.

— Не — казах аз. — Върнете се при madame.

Седнах на един стол до масата, на която стояха докладите на сестрите, закачени с кукички, и се загледах през прозореца. Виждах само мрака и дъжда, който падаше в светлината на прозореца. Значи, така, бебето беше мъртво! Затова докторът имаше такъв изморен вид. Но защо му бяха прави всички ония работи там в стаята? Навярно са мислили, че ще се свести и ще почне да диша. Не бях верующ, но знаех, че би трябвало да се кръсти. Но ако съвсем не бе дишало? Наистина не беше. Не беше живяло никак освен в утробата на Кетрин. Често го бях усещал да се движи. Но през последната седмица не. Може би вече е било задушено.

Бедното хлапенце! Жалко, че и аз не можех да се задуша така. Не, не бих желал. И все пак, ако това можеше да ми спести агонията, този тежък момент, който предстоеше. Сега Кетрин щеше да умре. Ето как свършва всичко. Със смърт. Не разбираш нищо. Нямах време да узнаеш. Тласват те в живота. Казват ти правилата и при първата

грешка те убиват. Или пък те убиват без грешка, без никаква причина, като Аймо. Или пък си лепваш сифилис като Риналди. Но накрая, рано или късно, те убиват. Можеш да си сигурен в това. Стой и чакай и ще ти дойде редът.

Един ден, бях на лагер в гората, хвърлих в огъня едно дърво, което гъмжеше от мравки. Щом то почна да гори, мравките се скупчиха и се втурнаха първо към средата, където беше огънят, после се обърнаха и се впуснаха към другия край. Когато се събраха всичките на този край, почнаха да падат в огъня. Някои успяваха да се измъкнат и обгорени и сплеснати, тръгваха нанякъде, без да знаят накъде. Но по-голямата част бързаха към огъня, после към студения край, където се струпваха една върху друга, за да паднат най-после в огъня. Спомням си, тогава си помислих, че това е също като края на света и че ми се представя чудесен случай да играя ролята на месия — да извадя дървото от огъня и да го захвърля някъде, откъдето мравките биха могли отново да се доберат до земята. Аз обаче се задоволих само да излея върху дървото една чаша вода, която исках да изпразня, за да си сипя в нея уиски. Мисля, че тази чаша вода, която излях върху запалената главня, само попари мравките.

Седях в коридора и чаках известие за състоянието на Кетрин. След малко, понеже сестрата все още не идваше, отидох до вратата, отворих я съвсем полека и погледнах вътре. Отначало не видях нищо, защото светлината в коридора беше много силна, а в стаята беше тъмно. Все пак скоро успях да различа сестрата, седнала край леглото, и главата на Кетрин върху възглавницата, а после и самата нея, съвсем плоска под завивката. Сестрата сложи пръст на устните си, после стана и дойде до вратата.

— Как е тя? — попитах аз.

— Добре е — отвърна сестрата. — Идете да вечеряте. После се върнете, ако искате.

Минах по коридора, по стълбата, излязох от болницата и под дъжда по тъмната улица отидох до кафенето. Вътре беше много светло и всички маси бяха заети. Не видях никакво свободно място. Един келнер се приближи до мене, взе мокрото ми палто и шапката ми и ми посочи едно празно място на масата на един старец, който пиеше бира и четеше някакъв вечерен вестник. Седнах и попитах келнера какво имат за ядене.

— Телешко печено, но вече се свърши.

— Какво друго можете да ми дадете?

— Омлет с шунка, омлет със сирене или зеле.

— Вече ядох зеле на обед — казах аз.

— Да, наистина — каза той. — На обед ядохте зеле.

Той беше човек на средна възраст, с гола глава, върху която бе начесал няколко пръснати косъма. Лицето му изразяваше съчувствие.

— Какво искате? Омлет с шунка или омлет със сирене?

— Омлет с шунка — казах аз, — и бира.

— Малка, светла.

— Да — казах аз.

— Спомням си — отвърна той. — На обед поръчахте малка, светла.

Изядох омлета и изпих бирата си. Омлетът беше в кръгло блюдо — шунката отдолу, яйцата отгоре. Бяха много горещи и при първата хапка трябваше да пийна глътка бира, за да си охладя устата. Бях много гладен и поръчах на келнера още една порция. Изпих няколко чаши бира. Не мислех за нищо, а четях вестника на човека срещу мене. Говореше се за пробив на британския фронт. Когато той забеляза, че чета обратната страна на вестника му, сгъна го. Помислих да поискам от келнера един вестник, но ми беше невъзможно да съсредоточа мисълта си. В кафенето беше топло и задушно. Много от посетителите се познаваха. На няколко маси играеха карти. Келнерите непрестанно разнасяха чаши бира от тезгяха до масите. Влязоха двама мъже и като не намериха място, застанаха до моята маса. Поръчах още една бира. Не исках още да си тръгвам. Много рано беше, за да се върна в болницата. Мъчех се да не мисля и да остана абсолютно спокоен. Двамата мъже почакаха малко, но понеже никой не мръдна, отидоха си. Изпих още една бира. На масата пред мене имаше сега цял куп подложки. Човекът срещу мене свали очилата си, прибра ги в калъфчето, сгъна вестника си, сложи го в джоба, взе чашата си в ръка и се загледа из залата. Изведнъж почувствувах, че трябва да си вървя. Повиках келнера, платих сметката си, нахлузих палтото си, сложих шапката си и се втурнах на улицата. Върнах се под дъжда в болницата.

Намерих сестрата в коридора.

— Тъкмо телефонирах в хотела ви — каза тя.

Нещо като че ли се скъса в мен.

— Какво се е случило?

— Madame Хенри току-що получи кръвоизлияние.

— Мога ли да вляза?

— Не, не още. Докторът е при нея.

— Опасно ли е?

— Много е опасно.

Тя влезе в стаята и затвори вратата. Аз седнах в коридора. Вътре в мен беше станало пусто. Не мислех, не можех да мисля. Знаех, че тя ще умре и се молах да не умира. Не я оставяй да умре, о, господи, моля те, не я оставяй да умре! Ще направя всичко, каквото искаш, но не я оставяй да умре. Моля те, моля те, моля те, господи, не я оставяй да умре! Господи, не я оставяй да умре! Моля те, моля те, моля те, не я оставяй да умре! Ще сторя всичко, което искаш, само не я оставяй да умре. Ти взе детето, но нея не я оставяй да умре. Нищо, че взе детето, нея не я оставяй да умре. Моля те, моля те, мили боже, не я оставяй да умре!

Сестрата отвори вратата и ми направи знак да вляза. Последвах я в стаята. Кетрин не отвори очи, когато влязох. Приближих се до леглото. Докторът стоеше прав от другата страна. Кетрин ме погледна и се усмихна. Аз се наведох над нея и се разплаках.

— Бедничкият — каза Кетрин едва чуто.

Лицето ѝ беше съвсем сиво.

— Няма нищо, Кет — казах аз, — ще се оправяш.

— Ще умра — каза тя, млъкна, после пак подхвана: — Но не искам... не искам!

Аз ѝ хванах ръката.

— Не ме докосвай — каза тя.

Пуснах ръката ѝ. Тя се усмихна.

— Бедният ми... не, пипай ме, колкото искаш.

— Ще оздравееш, Кет. Знам, че ще оздравееш.

— Все исках да ти напиша едно писмо, в случай че стане нещо, но не го направих.

— Искаш ли да отида да повикам свещеник или някой друг, който да дойде при теб?

— Искам само тебе — каза тя. После, след кратко мълчание: — Не ме е страх, но просто не искам да умра.

— Не бива да говорите толкова — обади се докторът.

— Добре — каза Кетрин.

— Искаш ли да направя нещо за тебе, Кет? Да ти донеса нещо?

Тя се усмихна:

— Не. — След това прибави: — Нещата, които правехме заедно, няма да ги правиш с друга жена, нали? Няма да ѝ казваш същите

думи?

— Никога.

— Аз искам да имаш други жени.

— Аз не искам.

— Много говорите — каза докторът. — Monsieur Хенри трябва да си отиде. По-късно може пак да се върне. Няма да умрете. Не бива да приказвате глупости.

— Добре — каза Кетрин. — Ще идвам да ти правя компания нощем.

Тя говореше с голямо усилие.

— Напуснете стаята, моля ви! — каза докторът. — Не бива да говорите.

Кетрин ми направи знак с очи. Лицето ѝ беше пръстено.

— Ще стоя до вратата — казах аз.

— Не се тревожи, мили — каза Кетрин. — Съвсем не се боя.

Това е само една подла шега.

— Моя малка, храбра, сладка ти...

Зачаках в коридора. Чаках дълго. Сестрата отвори вратата и се приближи до мене.

— Madame Хенри е съвсем зле — каза тя. — Боя се, че...

— Умря ли?

— Не, но изгуби съзнание.

Изглежда, че кръвоизлиянията бяха следвали едно след друго. Не можах да ги спрат. Влязох в стаята и останах при Кетрин до смъртта ѝ. Тя не дойде повече на себе си и не след дълго умря.

В коридора аз се обърнах към доктора:

— Нужно ли е да се направи нещо тази вечер?

— Не, няма какво да се прави. Искате ли да ви закарам във вашия хотел?

— Не, благодаря. Ще остана тук още малко.

— Знам, че няма какво да се каже... Не мога да ви изразя...

— Не — казах аз, — няма какво да се каже.

— Довиждане — каза той. — Наистина ли не искате да ви заведа в хотела ви?

— Не, благодаря.

— Нищо повече не можеше да се направи — каза той. —

Операцията доказа, че...

— Не искам да говоря повече за това — казах аз.

— Бих желал да ви заведа до хотела ви.

— Не, благодаря.

Той се отдалечи по коридора. Приближих се до вратата на стаята.

— Сега не можете да влезете — каза едната от сестрите.

— Ще вляза — казах аз.

— Не можете още да влезете.

— Излезте навън — казах аз, — и другата също.

Но след като ги изкарах от стаята, след като затворих вратата и угасих светлината, разбрах, че всичко е безполезно. Все едно, че се сбогувах с някаква статуя. След малко излязох и напуснах болницата. Прибрах се в хотела под дъжда.